

SALAMON KIRÁLY KINCSE

**IRTA
H. RIDER HAGGARD**

**FORDITOTTA
FÁI J. BÉLA**

**BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T. KIADÁSA**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5433-28-3 (online)
MEK-12642

TARTALOM

- I.
Találkozom két uriemberrel.
- II.
Salamon kincsének a legendája.
- III.
Készülünk az utra.
- IV.
Elefánt-vadászat.
- V.
A sivatagban.
- VI.
Viz! Viz!
- VII.
Salamon király utja.
- VIII.
Kukuána-földön.
- IX.
Tuala király.
- X.
A boszorkányhajsza.
- XI.
Csodát teszünk.
- XII.
Csata előtt.
- XIII.
A támadás.
- XIV.
Az ütközet.
- XV.
Fuláta.
- XVI.
A halál helye.
- XVII.
Salamon király kincsháza.
- XVIII.
Mélyen a föld alatt.
- XIX.
Ignózi bucsuja.
- XX.
Az elveszett ember.

I. *Találkozom két uriemberrel.*

Különös dolog, hogy vénségemre - ötvenöt esztendő lettem a mult születésnapomon - im tollat fogok, hogy megpróbáljak történetet írni. Kíváncsi vagyok rá, hogy micsoda történet lesz ez, ha elvégeztem, ha ugyan eljutok valamikor a végére! Sok mindent csináltam én már életemben, mely talán azért tetszik nekem olyan hosszúnak, mert igen fiatalon kezdtem. Kereskedtem, vadásztam, csatáztam, bányászkoztam azóta folyvást. És mégis csak most mult nyolc hónapja, hogy megszédtem magamat. Tisztességesen megszédtem magamat, - nem is igen tudom még, hogy mennyire, - de nem hiszem, hogy az utolsó tizenöt-tizenhat hónapot újra átélném kétannyiért is, - nem én, még ha bizonyosan tudnám is, hogy minden baj és kár nélkül esném rajta keresztül!

De hát én félenk természetű ember vagyok, nem szeretem a nyers erőszakot és meglehetősen ráuntam a kalandokra.

Azon tűnődöm hát, hogy miért írom én ezt a könyvet, hiszen nem mesterségem. Nem vagyok literátus ember, jöllehet nagyon kedvelem az ótestamentomot meg az Ingoldsby-Legendákat is. Hadd kísértsem meg elsorolni az okaimat - legalább meglátom, hogy van-e egy is.

Első ok: mivel Sir Henry Curtis és John Good kapitány fölkertek reá.

Második ok: mivel itt nyavalyáskodom Durbanban a bal lábammal. Mióta az az átkozott oroszlán belekapott, mindig bajom volt vele, s minthogy most a szokottnál jobban is sajog, még inkább sántitok, mint valaha. Valamiféle méregnek kell lenni az oroszlán fogában, mert különben, hogy van az, hogy a sebeink, miután már begyógyultak, kiujulnak, még pedig - tessék ezt megjegyezni - rendszeren az évnek ugyanabban a szakában, amikor a marás történt. Keserves dolog, hogy mikor az ember, mint én, hatvanöt oroszánt lőtt életében, a hatvanhatodik úgy megrágja az ikráját, mint egy csomó bagót. Felforgatása ez a dolgok természetes rendjének, s nekem, aki rendszerető ember vagyok, sehogy sincs inyemre. Ezt csak úgy mellesleg mondom.

Harmadik ok: mivel azt akarom, Harry fiamnak, aki odaát egy londoni kórházban tanulja az orvosi tudományt, legyen mivel elmulatnia vagy egy hétig. A kórházi munka sokszor bizony egyhangu és unalmas lehet - mert még a holttestboncolást is meg lehet elégegni - és mivel ez a könyv, akármi lesz is különben, de unalmas nem lesz, egy-két napra szórakozást fog neki nyújtani.

Negyedik és utolsó ok: mivel a legkülönösebb történetet vagyok elmondandó, aminőt valaha hallottam. Furcsa állításnak tetszik ez, főképp mivel nőszemély nincs benne, kivéven Fulátát... De megálljunk! ott van Gagul is, ha ugyan asszonyi állat volt és nem ördögi fajzat. De ő, legcsekélyebb számítás szerint, százesztendő volt, tehát nem eladó leány s így nem számos. Azt azonban mindenesetre elmondhatom, hogy *szoknya* nem fordul elő az egész történetben...

De hát kezdjünk bele.

Én, Allan Quatermain, ez idő szerint durbani lakos (Natalban) és *gentleman*, hit alatt vallom...

Igy kezdtem tudniillik a bíró előtt vallomásomat szegény Khivának és Ventvögelnek a szomorú haláláról; de könyvet ilyen formában kezdeni talán még sem helyes. De meg, gentleman vagyok-e én? Mi a gentleman? Nem tudnám megmondani, de ismertem fekete embereket, akik azok voltak, - s így fogsz vélekedni, Harry fiam, te is, mielőtt a végére érnél ennek az elbeszélésnek - és ismertem fehér embereket, akiknek töméntelen pénzök volt s nemrég kerül-

tek el hazulról, és mégsem voltak azok. Annyi bizonyos, hogy gentlemannek születtem, jóllehet világéletemben sohasem voltam egyéb, mint szegény utazó kereskedő és vadász. Megmaradtam-e gentlemannek, nem tudom - ítéljétek meg ti. Isten látja lelkemet, mindig azon iparkodtam, hogy az maradjak. Sok embert öltem meg életemben, de sohasem oltottam ki életet pusztá kedvtelésből és nem szennyeztem be a kezemet ártatlan vérrel - legfőleg önvédelemből. A mindenható adta az életünket, és úgy gondolom, azt kívánja, hogy véde-
mezzük is meg - én legalább mindig eszerint cselekedtem, és reményem, nem lesz bűnömül felróva, ha majd üt az óra... Hej bizony, bizony, kegyetlen, gonosz világ ez, és félénk ember létemre sok öldöklésbe keveredtem bele. Nem tudom, mi a helyes út, de lopni nem loptam soha, bár igaz, hogy egy kaffertől elcsaltam egy csapat barmot. De hát ő is csúfosan bánt volt velem, és azóta is mindig röstellem a dolgot.

Elég az hozzá, körülbelül másfél esztendeje annak, hogy Sir Henry Curtis-szal meg Good kapitánnyal találkoztam, még pedig a következő körülmények közt.

Odajártam elefánt-vadászni Bamanguatón túl, és balul szolgált a szerencsém. Rosszul ütött ki minden s hegyibe még kilelt a rossz hideg is. Mihelyt elég jól éreztem magamat, leballagtam a Gyémánt-mezőkre, eladtam, ami elefánt-csontom volt s eladtam az utazószekeremet meg az ökreimet is, elbocsátottam a vadászaimat és postakocsival indultam a Jóreménység fokához. Miután egy hetet töltöttem Fokvárosban, ahol a fogadóban megszaroltak, elhatároztam, hogy visszatérek Natalba a *Dunkeld*-gözsön, mely éppen akkor a kikötőben állott s várta a Londonból érkező *Edinburgh Castle*-t. Fogtam a holmimat és hajóra szálltam, s aznap délután átjöttek hozzánk az *Edinburgh Castle* utasai is - mire aztán fölszedtük a vasmacskákat és tengerre keltünk.

A hajónkra átszállt utasok közt volt két ember, akik fölgerjesztették a kíváncsiságomat.

Az egyik, körülbelül harmincéves férfi a legszélesebb mellű és leghosszabb karu ember volt, aminőt valaha láttam. Sárga haja volt és hatalmas sárga szakállá, éles metszésű arca és mélyenülő nagy szürke szeme. Sohasem láttam daliásabb alakot, s valami ősi dánusra emlékeztetett. Nem mintha sokat tudnék az ősi dánusokról - ámbár tudok egy ujkori dánust, aki tiz font erejéig csapott be - hanem láttam valamikor egy képet azokról a nemes-urakról, akik, úgy vélem, amolyan fehér zuluk lehettek. Hatalmas tülkökből ittak s hosszú hajok a hátuk közepét verte; és amint elnéztem ezt az én barátomat, ki ott állt a kormányzó-lépcső mellett, úgy gondoltam, hogy ha megnővesztené egy kicsit a haját, láncos-páncélt öltene széles vállaira, sulyos csatabárdot fogna az egyik és ivótülköt a másik kezébe: bizvást odaillenék arra a bizonyos képre. És ami - mellesleg mondva - igen különös körülmény és egyuttal bizonyítéka annak, hogy az igazi vér elárulja magát, utóbb csakugyan rájöttem, hogy Sir Henry Curtis - mert ez volt a daliás férfiú neve - dán vérből való.* Erősen emlékeztetett különben másvalakire is, de akkor nem tudott eszembe jutni, hogy kire.

A másik ember, aki mellette állott, alacsony, zömök, barna, egyszóval egészen más szabású férfi volt. Nem tudom miért, de bizonyos, hogy nehéz dolog rá nem ismerni a hajós-emberre. Életemben közülök többekkel jártam oda vadászni, s mindig azt tapasztaltam, hogy a legde-
rekabb, legbátrabb és legkedvesebb emberek, habár a beszéd módjuk nem valami válogatott is.

Azt kérdeztem az imént, hogy mi a gentleman. Megfelelek most rá: a tengerész-tiszt általában az, jóllehet természetesen itt-ott kivétel is akadhat. Ugy vélem, a mérhetetlen tenger tisztára mossa a szivöket és az Isten szabadonjáró szelei kifujják lelkükből a keserüséget, és azokká teszik őket, aminek a férfinak igazán lennie kell.

* Mr. Quatermainnek a régi dánokról, úgy látszik, meglehetősen zavaros fogalmai vannak. Mi többiek mindig úgy tudtuk, hogy azok sötéthaju emberek voltak. Mr. Quatermain bizonyosan a régi százszok-
ra gondol. *A kiadó.*

Elég az hozzá - hogy a tárgyamhoz visszatérjek - ismét igazam volt; megtudtam, hogy csak-ugyan tengerész-tiszt volt, harmincegy éves hajós-hadnagy, kit tizenkétévi szolgálat után parancsnoki ranggal bocsátottak el ő felsége hajóhadából, mert előléptetése lehetetlen volt. Ime, mit várhatnak azok, akik a királynőt szolgálják: kizárják őket a hideg világba, kenyeret keresni - akkor, mikor igazán érteni kezdték már a mesterségüket és beléptek az életük delébe. Hát hiszen, úgy gondolom, ők nem bánják, de ami engem illet, én szívesebben keresem a kenyeremet vadászással. Ritka talán a garas így is, de legalább nem rugdossák az embert. A neve, mint az utasok névlajstromából láttam, John Good kapitány volt. Szélesvállu, közepes-termetű, barna, köpcös és igen sajátos külsejű ember volt. Olyan takaros volt és az arca olyan simára volt borotválva, hogy rögtön feltűnhetett akárkinek is, és örökösen üvegkarika volt a jobb szemébe szorítva. Ugy tetszett, mintha a monokli oda lett volna nőve, mert zsinórja nem volt, s legfőleg csak akkor vette ki, ha meg akarta törölni. Eleinte azt hittem, hogy éjszakára is a szemében hagyja, de utóbb láttam, hogy ez alaptalan föltevés volt. Mikor lefeküdt, bele-tette a nadrágja zsebébe, a vendégfogaival együtt, amelyekből olyan gyönyörű két fogsora volt, hogy - az én fogaim nem lévén a legjobbak - gyakorta szegtem meg miattok a tizedik parancsolatot.

De ne vágjunk elibe az eseményeknek.

Kevéssel az elindulásunk után esteledni kezdett és csúf idő kerekedett. Éles szél támadt a száraz föld felől és valóságos londoni köd kergetett le a földéletről mindenkit. A hajó pedig, mint afféle laposfenekű és könnyű alkotmány, erősen rengett és hányódott. Néha úgy rémlett, mintha már-már felfordulna, de azért ezt nem cselekedte meg. Járkálni teljesen lehetetlen volt; én hát megálltam a gépek mellett, ahol meleg volt és azzal mulattam, hogy néztem a «pendulum»-ot, mely éppen szemközt volt velem s lassan lengett előre-hátra - aszerint, amint a hajó ringott - és jelezte a hajlás szögletét.

- Az a pendulum rossz; hibásan van beállítva - szólalt meg egyszerre a hátam mögött egy boszus hang.

Hátra fordulva, azt a tengerész-tisztet láttam magam előtt, aki magára vonta volt a figyelmemet.

- Igazán? És miért tetszik ezt gondolni? - kérdém.

- Gondolni? Én nem szoktam gondolni? Hiszen, ha a hajó csakugyan olyan szöglet alatt dőlt volna, amilyet az a szerszám éppen most jelzett, akkor ez a hajó sohasem lenne többé hajó. De hát ezek a kalmárhajósok roppant gondatlan népek.

Épp akkor szólalt meg az ebédre hívó harang, s én nem busultam miatta, mert rettenetes dolog egy királyi tengerész-tisztet hallgatni, mikor ebbe a tárgyba belekezd. Csak egyetlen egy rosszabb dolgot tudok ennél, azt, ha kereskedőhajónak a tisztje nyilvánít őszinte véleményt a haditengerészetről.

Good kapitány és én együtt mentünk le az ebédhez, és ott Sir Henry Curtist már az asztalnál találtuk. Good kapitány melléje ült, én pedig szemközt foglaltam helyet.

A kapitánnyal csakhamar beszélgetésbe eredtünk a vadásatról s mi egyébről; ő sok kérdést intézett hozzám, s én úgy feleltem rájuk, ahogy tudtam. Egyszerre Good kapitány áttért az elefántokra.

- Oh, tisztelt uram, - szólalt meg a közelemben valaki, - ebben a részben ép a legilletékesebb emberhez fordult. Ha valaki, úgy mindenesetre Quatermain vadász tud az elefántokról felvilágosítást adni.

Sir Henry, aki eddig nyugodtan hallgatta a beszélgetésünket, erre szemmel láthatólag össze-rezzent.

- Bocsánat, uram, - szólt előrehajolva olyan mély, tömör hangon, amilyen csakis abból a hatalmas tüdőből jöhetett, - bocsánat uram, valóban Allan Quatermain az ön neve?

Azt feleltem, hogy igenis az.

A daliás ember nem szólt többet, hanem úgy tetszett, mintha «szerencsés találkozás»-félét mormogott volna a szakállába.

Az ebéd véget ért, s amint kivonultunk a szalonból, Sir Henry odajött hozzám s kérdezte, nem mennék-e az ő kabinjába elszíni egy pipa dohányt. Ráálltam s ő fölvezetett a *Dunkeld* fedélzeti kabinjába. Kitűnő kabin, mondhatom. Azelőtt két kabin volt ez, de mikor Sir Garnet Wolseley vagy valamelyik másik nagyfejű a *Dunkeld*-en járta be a partvidéket, kiszedték a közfalat s azután nem rakták be többé. A kabinban volt egy kanapé s előtte kis asztal.

Sir Henry egy üveg whiskyt rendelt, s hármascskán aztán leültünk és pipára gyujtottunk.

- Mr. Quatermain, - szólt Sir Henry Curtis, mikor az italt behozták és a lámpát meggyújtották, - ha jól tudom, ön most harmadéve egy Bamanguato nevű helyen járt, Transvaal északi határa közelében.

- Ugy van, - feleltem rá, elcsodálkozva azon, hogy ez az uriember ilyen jól van értesülve az én dolgaimról, melyek tudtommal nem igen voltak közérdekűek.

- Kereskedéssel foglalkozott ott, ugyebár? - szólt bele hirtelen Good kapitány.

- Azzal. Egy vagon-szekér- terhet vittem oda, tábort ütöttem a telep szélén s addig maradtam ott, míg a portékám el nem fogyott.

Sir Henry szemközt ült velem egy Madeiraszőlőben, könyökét egy asztalra nyugtatva. Most felpillantott s merően rámszögezte nagy szürke szemeit, melyekben - nekem legalább úgy tetszett - feltűnő aggodalom volt kifejezve.

- Nem találkozott ott véletlenül egy Neville nevű emberrel?

- De igen. Éppen az én bódém mellett fogott ki vagy két hétre s pihentette az ökreit, mielőtt befelé indult. Pár hónappal ezelőtt levelet kaptam egy ügyvédtől, aki azt kérdezte tőlem, hogy nem tudom-e, mi történt vele, amire én az akkori legjobb tudomásom szerint válaszoltam.

- Ugy van, - mondá Sir Henry, - elküldték nekem a levelét. Azt írta ön benne, hogy az a Neville nevű uriember Bamanguatóból május elején indult el egy vagon-szekérrel, egy hajcsárral, egy szolgálóval meg egy Jim nevű kafferrel, azt mondván, hogy ha csak lehetséges, elmegy egészen Iniátiig, Matabele tartomány legutolsó kereskedői állomásáig s ott aztán eladja a szekerét és gyalog megy tovább. Azt is írta ön, hogy csakugyan eladta a szekerét, mert öt-hat hónappal utóbb ön azt a szekeret egy portugál kereskedőnek a birtokában látta, aki azt mondta, hogy Iniátiban vette egy fehér embertől, akinek a nevét elfelejtette s hogy az a fehér ember egy benszülött szolgálóval együtt tovább indult onnan északnak, nyilván vadászni.

- Így volt.

Szünet következett.

- Mr. Quatermain, - szólalt meg hirtelen Sir Henry újra, - nemde ön nem tud az elmondotknál többet arról, hogy az én... a Mr. Neville ez utjának mi volt az indító oka, vagy hogy hova igyekezett?

- Hallottam róla valamit, - felelém, s megálltam. A tárgy olyan volt, amelyről nem kívántam beszélni.

A két ember egymásra nézett és Sir Henry bólintott a fejével.

- Mr. Quatermain, - szólt ismét Sir Henry Curtis, - egy történetet akarok önnek elmondani s aztán kikérni a tanácsát és esetleg a támogatását. Az ügyvéd, aki nekem a levelét elküldte, azt írta, hogy föltétlenül megbízhatom a benne foglalt tényekben, mert - ugymond - önt Natálban jól ismerik és becsülik és különösen a megbízhatóságáról dicsérik.

Meghajtottam magamat és ittam egy kis vizeswhisky, hogy elpalástoljam a zavarodottságomat, mert szerény ember vagyok - Sir Henry pedig folytatá:

- Az a Mr. Neville az én testvér-öcsém volt.

- Óh! - szóltam megrezzenve, mert most már tudtam, hogy Sir Henry kire emlékeztetett, mikor megláttam. Az öccse sokkal kisebb és sötétszakállu ember volt, de most, hogy visszagondoltam rá, ugyanolyan szürke, élesnézésű szeme volt, és a vonásaik is hasonlatosak voltak.

- Egyetlen testvérem volt ő, - folytatá Sir Henry, - és a legutóbbi öt esztendőig nem hiszem, hogy csak egy hónapra is távol lettünk volna egymástól. De éppen most öt esztendeje szerencsétlenség ért bennünket, mint néha a családokban megesik. Rútul összevesztünk és én mérgemben nagyon igazságtalan voltam az öcsém iránt.

Good kapitány erősen bólintgatott erre, s amint a hajó ép most nagyot lódult és a kormányoldalra akasztott tükrö majdnem a fejünk fölibe került, én, aki zsebbe dugott kézzel néztem fölfelé, láttam, hogy mint bólogat magában tovább.

- Ugy hiszem, ön is tudja - folytatá Sir Henry, - hogy Angliában, ha valaki végrendelkezés nélkül hal el és a vagyona csupa fekvőség, akkor az egész a legidősb fiué. Történt pedig, hogy édesapánk, éppen mikor mi ketten összevesztünk, meghalt, még pedig végrendelkezés nélkül. Addig halogatta volt a dolgot, míg végre már késő volt. Így aztán az öcsém, akit semmiféle pályára nem neveltek, egyetlen fillér nélkül maradt. Nekem természetesen kötelességem lett volna róla gondoskodni, de a harag olyan nagy volt köztünk, hogy - szégyenemre kell megvallanom (és nagyot sóhajtott) - nem kínáltam neki semmit. Nem mintha sajnáltam volna tőle akármit is; de azt vártam, hogy ő tegye meg az első lépést - és ő nem tette meg... Röstelltem, hogy ezekkel a dolgokkal untatom önt, Mr. Quatermain, de világosan kell feltüntetnem a helyzetet - ugy-e, Good?

- Ugy van, tökéletesen úgy van, - mondá a kapitány. - Meg vagyok róla győződve, hogy Mr. Quatermain nem adja tovább ezt a történetet.

- Világért se! - mondtam, mert büszke vagyok a megbízhatóságomra.

- Elég az hozzá, - folytatá Sir Henry, - öcsémnek ép akkor néhány száz fontnyi követelése volt az apai vagyonból, és anélkül, hogy nekem csak egy szót is szólt volna, fölvette azt a csekély összeget és Neville név alatt elindult Dél-Afrikába abban a képzelődésben, hogy ott megalapítja a szerencsáját. Minderről én csak utólag értesültem. Körülbelül három esztendő múlt el és én semmit sem hallottam az öcsémről, jóllehet többször írtam neki. A levelek bizonyára nem jutottak el hozzá. De amint az idő mult, én egyre nyugtalanabb lettem miatta. Azt tapasztaltam, Mr. Quatermain, hogy a vér nem válik vízzé.

- Nem bizony, - hagytam rá én, Harry fiamra gondolva.

- És az az érzésem volt, Mr. Quatermain, - folytatá Sir Henry, - hogy szívesen odaadnám vagyonomnak a felét, ha bizonyosan tudhatnám, hogy George öcsém, egyetlen vér szerint való rokonom, jól érzi magát és hogy még viszontláthatom őt valaha.

- De nem látta viszont, - szólt közbe Good kapitány, komoly pillantást vetve az atléta arcára.

- Fájdalom nem, és amint az idő egyre telt, bennem mindnagyobb lett a vágy, megtudni, hogy öcsém él-e még, vagy meghalt, és ha él, hazahozni őt, vissza az apai hajlékba. Tudakozódni kezdtem s az eredmények egyike az ön levele volt, Mr. Quatermain. Annyiban ez a levél ki-elégítő volt, hogy azt bizonyította, hogy George öcsém nem rég még csakugyan élt, de nekem ez nem volt elég, és - hogy rövidre fogjam az elbeszélésemet - elhatároztam, hogy eljövök ide személyesen és magam járok utána; Good kapitány szíves volt velem jönni.

- Ugy van, - hagyta rá a kapitány. - Tetszik tudni semmi dolgom. Az admirális lordjai szépen kitették a szűrőmet, hogy félzsoldon haljak éhen. És most, Mr. Quatermain, talán lesz szíves nekünk elmondani, hogy mit tud, vagy mit hallott még arról a Neville nevezetű uriemberről.

II. *Salamon kincsének a legendája.*

- Mit hallott ön Bamanguatoban az öcsém utja felől? - kérde Sir Henry, amint én szünetet tartottam, hogy megtöltssem a pipámat, mielőtt Good kapitánynak felelnék.

- Azt hallottam, - felelém, - és soha sem említettem máig egyetlen élő léleknek sem... azt hallottam, hogy a Salamon Bányáihoz igyekezett.

- A Salamon Bányáihoz? - kiáltott föl mind a két hallgatóm egyszerre. - Hol vannak azok?

- Nem tudom, - felelém, - de hogy hol *gondolják*, hogy vannak, azt tudom. Egyszer láttam is a velők határos hegyek csucsait, de százharminc angol mérföldnyi sivatag volt köztem és köztök - arról pedig nincs tudomásom, hogy fehér ember - egynek a kivételével - valaha átkelt volna rajta... De talán legjobb lesz, ha elmondom önöknek Salamon Bányáinak a legendáját úgy, amint én tudom, - ha az urak megigérik, hogy az én beleegyezésem nélkül nem adják tovább. Ráállanak? Okom van rá, hogy ezt kikössem.

Sir Henry bólintott, Good kapitány pedig azt felelte:

- Mindenesetre, feltétlenül.

- Nos hát, - kezdém, - amint az urak is gondolhatják, az elefánt-vadász rendszerint nyers-természetű ember és nem igen törődik egyébbel, mint a megélhetés módjával, meg a kafferek szokásaival. Itt-ott azonban mégis összeakad valakivel, aki mindenféle hagyományokat szed össze a benszülöttektől és megkísérli, hogy holmi töredékes történetet állítson össze erről a sötét világrésről. Ilyen ember volt az, aki először mondta el nekem Salamon Bányáinak a legendáját. Annak most jóformán harminc esztendeje. Akkor történt, mikor legelső elefánt-vadászatomra jártam oda a Matabele-tartományba. Evans volt a neve s a következő esztendőben agyontaposta szegényt egy megsebesített bölény. Ott van eltemetve a Zambezi-zuhatagok közelében. Emlékszem, hogy egy este elmondtam Evansnak, hogy micsoda csodálatos bányaműveket találtam, amint «kudu»-ra és antilópgimre vadásztam Transvaalnak abban a részében, melyet most leidenburgi kerületnek neveznek. Az utóbbi időben, amint látom, rátaláltak már erre a területre és aranyat bányásznak benne, de én már évekkal azelőtt ismertem. Nagy, széles szekérut van ott belevágva a kemény sziklába, s az ut egyenesen a bánya vagy tárna nyílásához vezet. Bent abban a tárnában halomszámra hever az arany-kvarc, mintha összezuzásra készítették volna oda; ami azt mutatja, hogy az egykori bányászok - akárkik voltak is - sietve hagyták oda a bányát, melynek mintegy huszlépésnyi része építettnek is látszik, és mondhatom, hogy szép építmény lehetett.

- Nos, - szólt erre Evans, - «külömb dolgot mondok én neked ennél».

És elbeszélte, hogy messzire a tartomány belsejében egy rombadőlt várost talált, melyet ő a bibliabeli Ofirnek gondol... és mellesleg megjegyezhetem, hogy szegény Evansnak a halála óta más, tudósabb emberek is ugyanezt mondták. Én, mint jól emlékszem, tágra nyílt szemekkel hallgattam ezeket a csodákat, mert fiatal ember voltam még akkor és ennek az őskori civilizációnak, meg azoknak a kincseknek a hire, melyeket a régi zsidó vagy föníciai kalandorok olyan földön gyűjtöttek, mely azóta a legsötétebb barbárságba süllyedt - mondom, mindez nagyon megragadta a képzelődésemet, midőn egyszerre csak Evans így szólt hozzám:

- Fiu, halottál-e valaha valamit a Szolimán-hegységről, mely a Masukulumbi tartománytól északnyugatra van?

Azt feleltem rá, hogy soha hírét sem hallottam.

- No lásd, - mondá Evans, - «ott voltak pedig Salamon királynak a bányái, a gyémántbányái».

- «Honnan tudja ön azt?» - kérdém.

- Honnan tudom? Hát ugyan mi egyéb a Szolimán, mint Salamonnak az elferdítése? Azonkívül pedig egy vén *iszanuzi* (boszorkány) ott fenn a Manikatartományban elmondott nekem a dologról mindent. Azt mondta, hogy azok a hegységen túl lakó emberek a zuluktól erednek és zulu nyelven is beszélnek, de a zuluknál még derekabb és hatalmasabb szál emberek. Nagy varázslók élnek köztük, akik a mesterségöket fehér emberektől tanulták, mikor még «az egész világ fekete volt» és akik letéteményesei voltak a «csillogó kövek csodálatos bányája titkának».

Megvallom, én akkor csak nevettem ezen a histórián, ámbár érdekelt a dolog, mert akkor még nem fedezték föl a gyémántmezőket, szegény Evans pedig elment és meghalt és én husz álló esztendeig rá sem gondoltam erre a dologra. De éppen husz évvel utóbb - nagy idő ez, uraim, és egy-egy elefánt-vadász nem igen ér meg husz esztendő a mestersége folytatásában - valamivel határozottabban hallottam a Szolimán-hegységről és a rajta túl levő országról. Fenn jártam, túl a Manika-tartományon, egy Szitanda-králja nevű helyen... nyomoruságos egy hely volt, mert semmiféle ennivalót nem lehetett kapni és ritka volt a vad is. Lázba estem és meg lehetőszen rossz bőrben voltam, midőn egyszer egy portugál utas jött oda, egyetlen kísérvél, egy félvér szolgálával. Nagyon jól ismerem a delagoai portugálokat. Kevés kivétellel, mind megérdemli az akasztófát, mert emberi szenvedéssel és emberhussal kereskedik - rabszolgák képében. Ez az egy azonban egészen elütött azoktól a silány fickóktól, akikkel elég sokszor találkoztam s inkább azokra a csiszolt uri *don*-okra emlékeztetett, akikről egyet-mást olvastam. Magas, vékony ember volt, nagy fekete szemekkel és göndör, szürke bajusszal. Elbeszélgettünk egymással, mert ő is törte valahogy az angol szót, én is értettem egy kicsit portugálul s így aztán elmondta, hogy ő José Silvestre és hogy a Delagoa-öböl közelében van egy kis birtoka; és mikor másnap az ő félvér kísérvével tovább ment, egészen ó-divatu udvarias-sággal bucsuzott el tőlem.

- Isten önnel, sennor, - mondá, - ha találkozunk még valaha, a világ leggazdagabb embere leszek és nem fogok önről megfeledkezni.

Nevettem egy kicsit - nagyon gyöngé voltam ahhoz, hogy nagyot nevettem volna - és utána nézegettem, amint nekieredt a nagy sivatagnak, és eltűnődtem rajta, hogy vajjon nem bolond-e, vagy mit remél ott találhatni?

Elmult egy hét s én kiláboltam valamennyire a lázamból. Egy este, amikor kis sátram előtt ültem, egy hitvány szárnyasnak az utolsó lábán rágódva, melyet egy benszülöttől vettem egy darab kelméért, amely husz szárnyasnál is többet ért, és bámultam a tüzes, vörös napot, amint a sivatag peremén alábukkant, egyszerre valami emberi alakot pillantottam meg, még pedig nyilván európaiat, mert kabát volt rajta... A szemközt levő földdomborulat lejtőjén vánszorgott lefelé s vagy ezer lábnyira lehetett tőlem. Ugy mászott négy-kézláb a térdén meg a kezén, azután felállott és eltántorgott egy pár ölnyire, de megint csak elbukott s úgy mászott tovább.

Látva, hogy valami nagy bajának kell lenni, elibe küldtem egyik legényemet, hogy segítsen neki. Azután hozzám érkezett, - és mit gondolnak az urak, ki volt?

- Természetesen José Silvestre, - mondá Good kapitány.

- Az, José Silvestre, vagyis inkább csak a csontváza, meg a bőre. A képe tiszta sárga volt az epeláztól, és nagy fekete szeme ki volt düllvedve az arcából, mert a hus mind lefogyott róla. Sárga, pergamentforma bőr, fehér haj és kiálló csontok - ez volt az egész ember.

- Vízet! a Krisztus szerelméért, vizet! - nyöszörgött a szegény nyavalyás.

Láttam, hogy az ajka fel van repedezve, s a nyelve, mely közüle kilátszott, szederjes, dagadt volt.

Adtam neki vizet, egy kis tejjel keverve, s ő nagyokat kortyantva ivott meg egyhuzamban vagy egy pintet. Többet nem engedtem innia. Azután megint rázni kezdte a hideg. Összeesett és félre kezdett beszélni, a Szolimán-hegységről, meg a gyémántokról, meg a sivatagról.

Bevittem a sátramba s megtettem vele mindent, amit csak tehettem, ami édes-kevés volt. De azzal tisztában voltam, hogy meg kell halnia.

Tizenegy óra tájban csendesebb lett s én ledőltem pihenni, és el is aludtam.

Hajnalban fölébredtem s a félhomályban láttam, hogy felült a fekvésén - döbbenetes, szikár alak - s bámul ki a sivatag felé.

Most a nap első sugara végig villant az előttünk elterülő messze sikon s a Szolimán-hegység egyik legmagasabb csúcsán akadt meg, több mint száz angol mérföldnyi távolságra tőlünk.

- Hah, ott van! - kiáltott föl portugál nyelven a haldokló és kinyújtotta hosszú, vékony karját, - «de én nem fogom elérni soha, soha!... És nem fogja elérni soha senki!»...

Hirtelen elhallgatott s egyszerre úgy tetszett, mintha elszánta volna magát valamire.

- Barátom, - szólt azután felém fordulva. - «Itt van?... Nem látom... a szemem homályosodik...»

- Itt vagyok, - felelém, - itt vagyok. Csak feküdjék le és pihenjen.

- Ugy, ugy, - szólt ő, - «majd megpihenek én nemsokára... Ráérek pihenni - egészen az örökkévalóságig... Figyeljen rám - a halál küszöbén állok!... Ön jó volt hozzám. Odaadom önnek az írást... Ön talán eljut oda, ha keresztül tud vergődni a sivatagon, amely megölte a szolgálmat s megölt engem is.. »

Azután motoszkálni kezdett az ingében és előhuzott valamit, amit én antilóp-bőrből készült boer dohány-zacskónak néztem. Bórszíjjal volt összekötve, s ő oldozgatni próbálta, de nem tudott vele boldogulni. Ideadta nekem.

- Oldja ki, - mondá.

Kioldottam s egy darab sárga vászonrongyot vettem ki belőle, amely rozsdaszínű betűkkel volt teleírva. Volt benne egy darab papiros is.

Ő pedig halk hangon, mert már nagyon gyöngé volt, folytatta:

- A papiroson megvan minden, ami a rongyra van írva... Figyeljen... Egyik ősöm, aki mint politikai üldözött menekült el Liszabonból s egyike volt a legelsőknek, akik e partokon kikötöttek, írta ezt halálos órájában, ott ama távoli hegyek közt, melyeken sem azelőtt, sem azóta fehér ember lába nem járt... José de Silvestra volt a neve s háromszáz esztendővel ezelőtt élt... A rabszolgája, ki a hegyeken innen várakozott reá, halva találta és úgy hozta haza az írást Delagoába... Az az írás folyvást a családunk birtokában volt azóta, de senki sem gondolt rá, hogy elolvassa, míg végre én átolvastam... És rajtavesztettem az életemet, de másnak talán sikerülni fog, s az lesz a világ leggazdagabb embere!... De ön ne adja oda másnak - menjen el maga!...

Azután megint elkezdett félrebeszélni, s egy óra múlva vége volt.

Az Isten nyugosztalja meg!... Csendesen halt meg s én mély sirba temettem és nagy kötömböket hengerítettem a mellére... Így legalább nem hiszem, hogy a sakálok kiáshatták volna...

Azután eljöttem onnan.

- Igen, igen, de az irás!... - szólt Sir Henry, mély érdeklődésnek a hangján.

- Igen, az irás... mi van benne? - tevő hozzá a kapitány.

- Hát, uraim, ha úgy kívánják, elmondom. Sohasem mutattam még senkinek, kivéven az én kedves megboldogult feleségemnek, s ő úgy vélekedett, hogy csupa badarság az egész, meg egy részeges vén portugál kalmárnak, aki lefordította számomra és másnap reggelre tisztára elfelejtett mindent. Az eredeti vászonrongy otthon van a durbani lakásomon, a szegény Dom José másolatával együtt, de a fordítása itt van a zsebbeli könyvecskémbe. Ime:

Én, José da Silvestra, ki most éhen halok itt e kis barlangban, ahol nincs hó, ama kettős hegy déli csúcsának az északi oldalán, melyet Sába kúpjának neveztem el, írom ezt az 1590-ik esztendőben; írom ezt egy darab hasított csonttal, ruhámnak egy foszlányára, tinta helyett a véremmel. Ha rabszolgám megtalálándja, mikor eljön, és elviendi Delagoába; akkor barátom... (olvashatatlan név) adja ezt a dolgot a király tudomására, hogy hadsereget küldjön ki, mely hahogy átkelend a pusztaságon és a hegyeken, és ha meggyőzendő a vitéz kukuánokat és ördögi mesterségeiket, minek okáért sok pap is lenne hozandó: őt a leggazdagabb királlyá teendi Salamon óta. Tulajdon szememmel láttam vala a megszámlálhatatlan gyémántokat, melyek Salamon kincsesházában őriztetnek túl a Fehér-halálon. De Gagulnak, a boszorkány-keresőnek árulása miatt semmit onnan el nem hozhattam, sőt alig az életemet is. Aki idejövend, kövesse a mappát, és mássza meg Sába bal kúpjának a havát egészen fel a csúcsig, amelynek északi oldalán vagyon a nagy országút, melyet Salamon csináltatott vala, ahonnan is háromnap utra esik a király palotája. Őlje meg Gagult. Imádkozzatok a lelkemért. Isten hozzátok.

José da Silvestra.

Mikor ezt felolvastam s megmutattam annak a térképnek a másolatát, melyet az öreg dom haldokló keze a saját vérével rajzolt, hallgatóim sokáig maradtak szótlan álmélkodásban.

- No, - szólalt meg Good kapitány, - kétszer jártam körül a világot és betértem a legtöbb kikötőbe, de akasszanak fel, ha valaha ilyet hallottam akár az életből, akár meséskönyvből!

- Különös egy történet, Mr. Quatermain, - mondá Sir Henry. - Reményilem, nem afféle vadászhistória ez?... Tudom, hogy néha megengedhetőnek tartják a beavatatlanokkal szemben az ilyenfélét.

- Ha így vélekedik, Sir Henry, - mondám nagy bosszusan s az írást a zsebembe dugva (mert nem szeretem, ha afféle ostoba filkónak tartanak, aki elmésnek gondolja a hazudozást és mindenféle rendkívüli vadászkalandokkal dicsekszik el, amik sohasem történtek meg), - ha így tetszik vélekedni, akkor hát hagyjuk az egész dolgot.

És felálltam, hogy kimenjek.

Sir Henry a vállamra tette hatalmas kezét.

- Üljön le, Mr. Quatermain, - mondá. - Bocsánatot kérek... Nagyon jól látom, hogy ön nem akar bennünket rászédni, de a történet olyan rendkívülien hangzott, hogy alig hihetem el még most is.

- Meg fogom mutatni az eredeti térképet és írást, ha majd Durbanba érünk, - viszonzám, kissé ellágyulva, mert igazán, ha jól meggondoltam a dolgot, alig lehetett csodálni, hogy kétkedtek a jóhiszeműségemben. - De nem beszéltem még a tisztelt öccséről. Ismertem azt a Jim nevű embert, aki vele ment. Becsuána születés volt, jó vadász és benszülött létére elég eszes legény volt. Akkor reggel, hogy Mr. Neville indulandó volt, Jimet a szekeremnél láttam állani. Dohányt vágott a szekérrudon.

- Jim, - szóltam hozzá, - hova igyekeztek ti? Elefántokra?

- Nem, bááz, - felelt Jim, - olyan dologban járunk, ami többet ér, mint az elefántcsont
- Aztán mi légyen az, Jim? - kértem, mert kíváncsi voltam. - Arany?
- Nem, bááz, becsesebb az aranynál, - mondá Jim, és vigyorgott hozzá.

Több kérdést nem tettem, mert nem volt kedvem lealacsonyítani a méltóságomat azzal, hogy kíváncsinak tűnjek föl; de nem tudtam mit gondolni.

Végre Jim elkészült a dohányvágással.

- Bááz! - szólt hozzám.

Rá se ügyeltem.

- Bááz, - szólt újra.
- No mi a'?
- Bááz, gyémántot megyünk keresni.
- Gyémántot! Hiszen akkor rossz irányba mentek. A gyémánt-mezők nem erre vannak.
- Bááz, hallotta-e valaha hírét a *Soliman's Berg*-nek (Salamon-Hegység)?
- Hallottam.
- Hallott valaha az ott lévő gyémántokról?
- Hallottam valami bolond mesét.
- Nem mese az, bááz. Ismertem régebben egy asszonyt, aki onnan jött a kis gyermekével s azután Natálba ment. Az beszélte. Most már meghalt.
- Hallod-e Jim, a gazdád az *aasvogel*-ek (keselyűk) tápláléka lesz, ha a Szolimán vidékére el akar jutni és az lesz magad is, ha ugyan azok a madarak le tudnak valamit szedni ezekről a hitvány vén csontjaidról, - mondtam neki.

Jim csak vigyorgott.

- Meglehet, bááz. Egyszer csak meg kell halni. Aztán meg ugyis más országban szeretnék már szerencsét próbálni. Az elefánt itt nagyon ritkulni kezd.
- Nohát, fiam, csak várj, mikorára a «sápadt vén ember» (a halál) megfogja azt a sárga torkodat; majd meglássuk, milyen nótát fujsz akkor.

Félórával utóbb indulni láttam a Mr. Neville szekérét. Egyszerre csak Jim szaladvást jött vissza.

- Isten áldja meg, bááz! - mondá. - Nem akartam elmenni úgy, hogy el ne bucsuzzak öntől, mert bizony-bizony igaza van - nem jövünk mi többet onnan vissza.
- Hát csakugyan a Soliman's Berghhez megy a gazdád, Jim, vagy csak hazudtál?
- Nem hazudtam, csakugyan odaszándékozik. Azt mondja, hogy neki minden áron vagyont kell szereznie. Próbát tesz hát a Salamon kincsével.
- Ugy? Várj csak egy kicsit, Jim... Nem vinnél el egy pár sort a gazdádnak? És megigéred-e, hogy nem adod oda neki, amíg Iniátiba nem értek? (Ami körülbelül száz angol mérföldnyire lehetett.)
- Megigérem, - felelt rá Jim.

Elővettem hát egy szelet papirost, és ezt irtam rá:

«Aki ide eljövend... mássza meg Sába bal kebelének a havát, föl egészen a csúcsig. Attól északra van a Salamon király utja.»

- Itt van, Jim, s ha majd odaadod a gazdádnek, mondd meg neki, hogy okosan teszi, ha szóról-szóra követi ezt az utasítást. Most mindjárt ne add oda neki, mert nem akarom, hogy visszajöjjön és kérdéseket intézzon hozzám, amikre nincs kedvem felelni. Eredj már, te léhűtő, hiszen alig látszik már a szekeretek!

Jim elvitte az írást és ment - és ez mindaz, Sir Henry, amit az ön öccséről tudok. De attól félek...

- Mr. Quatermain, - szólt erre Sir Henry, - én föl akarom keresni az öcsémet. Utána megyek egészen a Szoliman-hegységig és azon túl is, ha kell, amíg csak meg nem találom, vagy bizonyosságot nem szerzek arról, hogy meghalt. Eljön-e velem?

Én, amint - úgy gondolom - mondtam már, óvatos, sőt félénk természetű ember vagyok és visszariadtam ettől a gondolattól. Ugy véltem, hogy ilyen utnak nekiindulni annyi, mint belemenni a bizonyos halálba; és minden egyebet nem is nézve, nekem a fiamról kellett gondoskodnom s így nem volt módomban, hogy meghaljak.

- Köszönöm szépen, Sir Henry, nem, úgy gondolom, nem igen mennék, - felelém. - Öreg vagyok, én már az efféle kalandozáshoz, és úgy járnánk mindnyájan, mint az az én szegény Silvestre barátom. Van egy fiam, akinek szüksége van reám, s így hát nem kockáztathatom az életemet.

Ugy Sir Henryt, mint Good kapitányt nagyon kellemetlenül érintette ez a vonakodás.

- Mr. Quatermain, - szólt Sir Henry, - én jó módu ember vagyok és minden áron végbe akarom vinni ezt a dolgot. Szabja meg ön a szolgálatai díját tetszése szerint, s én a kívánt összeget le fogom fizetni, mielőtt utra kelnénk. Azonkívül pedig az elindulásunk előtt még intézkedni akarok arra nézve is, hogy az esetre, ha bajunk esnék, a fiáról kellőleg gondoskodva legyen... Láthatja ebből, hogy mennyire szükségesnek tekintem az ön eljövetelét. Kijelentem továbbá azt is, hogy ha elérkeznénk arra a csodálatos helyre és gyémántokat találnánk, azok egyenlő részben az önéi meg a Goodéi lesznek. Nekem nem kellenek. De hát ez az eshetőség nem olyan, amelyet számításba lehetne venni, jóllehet ugyanez a feltétel fog állni az elefántcsontra is, amit találnánk. Bizvást megszabhatja a feltételeit, Mr. Quatermain, és azonkívül, igen természetesen, én viselem az összes költségeket is.

- Sir Henry, - mondtam erre, - ez a legnagyobb ajándék, aminőt valaha kaptam, és bizony nem olyan, hogy egy magamforma szegény vadász- és kalmár-ember kicsibe vehetné. De viszont a feladat is a legnagyobb, aminőt valaha hallottam, és így hát időre van szükségem, hogy meghányjam-vessem magamban a dolgot. Meg fogom adni a feleletet, mielőtt Durbanba érkeznék.

- Nagyon jól van, - viszonzá Sir Henry, s én azután jó éjszakát kívántam az uraknak, lefeküdtem s egész éjjel a szegény rég meghalt Silvestről, meg a gyémántokról álmodtam.

III. *Készülünk az utra.*

Négy-öt napba kerül - aszerint, hogy milyen a hajó meg az idő - a Jóreménység fokától feljutni Durbanig. Néha, mikor East-Londonban nehéz a kikötés, huszonnégy órát is kell várni, mire a teherhordó bárkák kijöhetnek a hajóhoz, hogy leszedjék a rakományt.

De ezuttal egyáltalában nem kellett várakoznunk, mert a hullámverés nem volt valami erős s a vontatók rögtön előjöttek az ő idomtalan laposfenekű bárkáik hosszú sorával, melyekbe az árut nagy robajjal hajigálják le. Mindegy volt az, hogy mi volt a málhákban, csakugy repültek lefelé, lett légyen bennök porcellán avagy gyapju - egyformán bántak velök.

Láttam egy ládát, amelyben négy tucat pezsgő volt és diribre-darabra töredezett s a pezsgő sisteregve ömlött szét a piszkos bárka fenekén. Gyalázatos egy pocskékolás volt az s nyilván így vélekedtek a bárkabeli kafferek is, mert szerencsésen találtak két-három töretlen üveget s azoknak aztán leütötték a nyakát és megitták, ami bennök volt. De nem számítottak a ki nem forrott bor pezsgésére s egyszerre csak dagadozni kezdtek tőle s ott hemperegtek a bárka fenekén azt kiáltozva, hogy az az ital meg van babonázva.

Leszóltam hozzájuk a hajó fedélzetéről s mondtam nekik, hogy az a fehér emberek legerősebb orvossága, s hogy ők most egytől-egyig halál fia. Szörnyen megijedve mentek ki a partra, s nem hiszem, hogy ez életben valaha pezsgőhöz fognak nyulni.

Én az egész uton a Sir Henry Curtis ajánlatán gondolkoztam. Egy-két napig egy szót sem szóltunk a dologról, ámbár sok vadászkalandot beszéltem el nekik - egytől-egyig igazat. Mi-nek is a vadászatról hazudozni, mikor annyi érdekes dolog történik az olyan emberrel, kinek mestersége a vadászás? De ezt csak mellesleg jegyzem meg.

Végre egy gyönyörű januári estén, mely a mi legforróbb hónapunk, a natáli part mentén haladtunk tova, azt remélve, hogy napszállatra elérjük Durbant. Bájos egy partvonal ez East-Londontól kezdve, vörös fövény-halmaival és messze terjedő eleven zöldjével, itt-ott kaffer királyokkal behintve és fehér tajték-szalaggal beszegve, mely hab-oszlopokban torlódik föl ott, ahol a szirtekbe ütődik.

De éppen Durban előtt különösen gazdag a természet ezekben a szépségekben. Ott vannak a mély szakadékok, melyeket századoknak rohanó esővize vájt a halmok oldalába s melyeken a folyók lefelé zuhognak; ott van legsötétebb zöldje a bozótnak, mely úgy nő, ahogy az Isten plántálta, meg a ligetek és cukornádültetvények másszinű zöldje, itt-ott egy fehér házzal tarkítva, mely kimosolyog a tengerre és kies, barátságos színezetet ad a tájnak. Mert az én izlésem szerint bármilyen szép is valamely vidék, ember nélkül hiányos, tökéletlen. De lehet, hogy ez csak azért van, mert olyan sokat éltem a vadonban és annál jobban érzem az értékét a civilizációnak - ámbár ez a vadat elzavarja. A paradicsom kertje bizonyára szép lehetett, mielőtt az ember megteremtődött, de én úgy gondolom, hogy még szebbnek kellett lennie, mikor Éva anyánk járkált benne.

Egy kicsit azonban elhibáztuk a számításunkat s a nap már lement, mikor a vasmacskákat lebocsátottuk s hallottuk az ágyuszót, mely a jó népek tudtára adta, hogy az angol hajó beérkezett.

Késő volt már ahhoz, hogy partra szállhattunk volna; így hát lementünk, hogy kényelmesen elköltsük az estebédet, mialatt a postát csolnakon partra szállították.

Mikor visszatértünk a fedélzetre, a hold már fenn járt az égen és olyan derűsen világította be a tengert meg a partot, hogy színe elsápasztotta a világító-torony lobogó lángjait.

A szárazföldről édes fűszeres illatok áradtak, melyek engem mindig zsoltosmákra és hit-térítőkre emlékeztetnek, és a Berea házainak ablakaiban száz láng csillogott. Egy nagy brig-ről, mely a közelünkben horgonyzott, a matrózok éneke hallatszott, amint a vasmacskák föl-szedésén dolgoztak, hogy a hajót szél elé állíthassák.

Gyönyörű éjszaka volt, olyan, amelyet csak Dél-Afrikában láthatni és az enyhület érzetével töltött el mindenkit, miként a hold fénypalástot terített mindenre. Még a nagy bulldog is, mely egy sport-kedvelő utas tulajdona volt, meghódolt e szelidítő hatásnak és nem vágyakozott most arra, hogy összekapjon a ketrecbe zárt páviánnal, hanem boldogan hortyogott a kabin ajtajában, bizonyosan arról álmodva, hogy legyűrte az ellenfelét.

Mi hárman - már mint Sir Henry Curtis, Good kapitány, meg jó magam - leültünk a kerékdob mellé s egy darabig csendesen voltunk.

- Nos, Mr. Quatermain, - szólalt meg egyszerre Sir Henry, - gondolkozott-e az ajánlatomról?

- Az ám, - szólt reá Good kapitány, - miként gondolkozik a dologról, Mr. Quatermain? Reményilem, szerencsétlen bennünket a társaságával a Salamon hegyéig, vagy bárhová, ahol az az uri ember, akit ön Neville néven ismert, megtalálható...

Fölálltam és kivettem a pipámat, mielőtt feleltem. Nem állapodtam még meg magamban és szükségem volt még egy utolsó, döntő pillanatra.

Mielőtt az égő dohány belesercent volna a tengerbe, készen volt az elhatározásom - éppen ez az egy pillanat kellett még hozzá. Sokszor van ezzel így az ember, ha sokáig törte a fejét egy-egy dolgon.

- Igen, uraim, - mondtam, visszaülve a helyemre, - elmegyek önökkel, és ha megengedik, el is mondom, hogy miért és milyen föltételek mellett. Először is azt mondom el, hogy mit kötök ki. Tehát:

1. Ön, Sir Henry Curtis, fedezi az összes költségeket, és minden elefántcsont, vagy egyéb értékes holmi, amire szert teszünk, egyenlő részben lesz megosztandó Good kapitány közt és köztem.

2. Ön, az elindulásunk előtt fizet nekem a szolgálataimért 500 font sterlinget, minek fejében én hű szolgálatomat ígérem önnek mindaddig, amíg ön vagy abban nem hagyja ezt a dolgot, vagy célt nem érünk, vagy pedig végveszedelem nem ér bennünket.

3. Ön, mielőtt elindulunk, írást állít ki arról, hogy az én halálom vagy munkára képtelenné válásom esetére Harry fiam számára, ki ez idő szerint Londonban az orvosi tudományt tanulja, évi 200 font sterlinget biztosít öt évi időre, melynek elteltével neki már képesnek kell lennie arra, hogy maga keresse meg a kenyerét.

Ez, úgy hiszem, mindaz, amit kívánok és ön bizonyára úgy fog vélekedni, hogy ez bizony elég is.

- Helyes, - viszonzá Sir Henry, - örömmel fogadom el a föltételeit. Rendületlenül ragaszkodom e szándékomhoz és még sokkal többet is áldoznék az ön támogatásáért, különös tekintettel a szakavatottságára.

- Akkor hát jól van. Most pedig, hogy föltételeimet elfogadta, elmondom, miért határoztam el magamat erre a dologra. Mindenekelőtt uraim, én az utóbbi napok alatt megfigyeltem önöket és - ha tolakodásnak nem veszik - kijelentem, hogy önök megtetszettek nekem, és hogy

nagyon jól össze fogunk férni. Tessék elhinni, ez sokat ér, ha olyan hosszú ut van az ember előtt, amilyenek ez ígérkezik.

Ami pedig magát ezt az utat illeti, kereken kimondom az uraknak, hogy én bizony nem tartom valószínűnek, hogy élve megjárhatjuk, már tudniillik, ha megkísértjük a Szolimán-hegységen való átkelést. Mi volt a sorsa az öreg Dom da Silvestrának háromszáz esztendővel ezelőtt? Mi volt a sorsa az ivadékanak most husz esztendeje? És mi lett a sorsa az ön öccsének, Sir. Henry? Bizony-bizony mondom, uraim: amilyen volt az ő sorsuk, olyan lesz a miénk is...

Elhallgattam, hogy megvigyázzam szavaimnak a hatását.

Good kapitány egy kicsit megütődöttnek látszott; de Sir Henrynek éppenséggel nem változott az arca.

- Meg kell kockáztatnunk, - mondá nyugodtan.

- Önök talán csodálkozni fognak, - folytatám, - hogy én, aki, mint már mondtam önöknek, félénk természetű ember vagyok, így gondolkozáván, miért vállalkozom mégis ilyen utra. Két okból. Először is, én fatalista vagyok, és úgy vélekedem, hogy az én időmnek az elérézése teljesen független attól, hogy mit csinálók, és ha úgy vagyunk rendelve, hogy a Szolimán-hegységben leljem a haláloamat, hát akkor bizonyára oda fogok én menni és ott halok meg. A Mindenható kétségtelenül tudja, hogy mi szándéka van velem - így hát nekem azon kár is a fejemet törnöm.

Másodszor, szegény ember vagyok. Körülbelül negyven esztendeje vadászgatok és kalmárkodok, de soha sem tudtam többre vinni, mint éppen csak a megélhetésre. Nem tudom, uraim, van-e önöknek tudomásuk arról, hogy az elefántvadásznak az átlagos életkora attól az időtől fogva, hogy ráadta magát a mesterségére, négy-öt esztendő. Tetszik hát látni, hogy én körülbelül hét emberöltőt éltem át a fajtamból, amiből az következik, hogy az én időm már semmiképp sem lehet messze.

Már pedig, ha rendes körülmények közt akármi esnék is meg rajtam: mire az adósságaim ki lennének fizetve, Harry fiam számára semmi sem maradna, amiből kenyérkereső koráig eltarthassa magát - holott így öt esztendőn át gondoskodva lesz róla. Ime tehát, dióhéjba szorítva, az egész história.

- Mr. Quatermain, - szólt erre Sir Henry, ki a legkomolyabb figyelemmel hallgatta végig a beszédemet, - az elősorolt okok, melyeknél fogva késznek nyilatkozik olyan vállalkozásra, mely az ön felfogása szerint csakis végzetes kimenetelű lehet, nagy dicséretére válnak önnek. Hogy igaza van-e a föltevéseiben, vagy nincs, azt csak az idő meg az események mutatják meg. De akár van igaza, akár nincs, én előre is megmondom, hogy végére járok ennek a dolognak, bármi vár is ott reám. Ha rajtunk ütnek és agyonvernek bennünket, csak annyit mondok, hogy - reménylem - előbb mi is megteesszük a magunkét, ugy-e Good?

- Ugy van, ugy van, - erősíté a kapitány. - Mi mind a hárman megszoktuk a veszedelmekkel való szembeszállást, és egy vagy más módon mindig kockán forog az életünk. Így hát semmi haszna sem lenne, ha visszafordulnánk.

- Én pedig most arra szavazok, hogy gyerünk le a szalonba és igyuk meg az áldomást - hátha úgy szerencsésebbek leszünk!

Amit hiven meg is cselekedtünk.

Másnap partra szálltunk, s én Sir Henryt meg Good kapitányt bekvártélyoztam egy kis kunyhóba, mely a Bereán van s melyet én otthonomnak nevezek. Mindössze három szoba van benne, meg egy konyha, zöld téglából van építve s galvánózott pléh a teteje; de csinos kertje van, a legpompásabb lokvot-fákkal, aminőket csak ismerek s van benne néhány fiatal mangó

is, amelyektől sokat várok. A botanikus kert igazgatójától kaptam őket. Egy Jack nevű öreg vadászom ügyel a hajlékra, kinek a tomporát a Szikukuni földön egy bölény úgy összetörte, hogy többé nem fog vadászni. De a ház körül sántikálni és kertészkedni elég jól tud, mert griqua-születés. A zulut sohasem lehet rákapatni a kertészkedésre. Békés foglalkozás az, s a békés munka neki nem kenyerre.

Sir Henry meg Good kapitány egy kis sátorban háltak, melyet a kert végében levő kis narancsfalugasomban állítottam föl nekik (mert a házban nem volt hely), s a virágok illata, meg a zöld- és aranszínű gyümölcsök látványa - mert Durbanban mind a hármat együtt lehet találni ugyanazon az egy fán - igen kellemes helyé teszi azt a kis lugast, ha nem számítjuk a moszkítókat, melyektől itt csak egy-egy nagy esőzés szabadít meg bennünket.

No de hogy tovább menjek (mert ha nem, önök belefáradnak ebbe a históriába, mielőtt még a Salamon hegyéhez érünk), én, miután már eltökéltem magamat az utra, hozzáálltam a szükséges előkészületekhez.

Először is kiállítottam Sir Henryvel az írást, mely az esetre, ha baj érne, Harry fiamnak a sorsát volt biztosítandó. Némi nehézséggel járt az írás törvényes hitelesítése, mert Sir Henry itt idegen volt, a birtok pedig, melyre az összeget betáblázni kellett, a tengeren túl volt; de végre ezen is átestünk egy ügyvéd segítségével, aki 20 font sterlinget kért a fáradságáért - olyan díj, amelyet én szemérmertlenségnek tekintettem. Azután átvettem a 500 fontról szóló csekkemet.

Minekutána ekkép eleget tettem a személyes óvatosság követelményeinek, vettem a Sir Henry költségére egy vagon-szekeret, meg hozzávaló ökröket - gyönyörű jószágokat.

Huszonkét láb hosszúságú szekér volt, vastengelyekkel, igen erős, igen könnyű, kitűnő fából építve. Nem volt egészen új szekér, mert egyszer már megjárta az utat a Gyémántmezőkre és vissza; de az én vélekedésem szerint ezért csak annál jobb volt, mert tudhatta az ember, hogy a fája jónak bizonyult. Ha az ilyen szekérben valami el akar törni, vagy fiatal a fája, az kizár mindjárt az első uton.

Amolyan úgynevezett «fél-ekhós» szekér volt ez, amennyiben csak a hátsó tizenkét láb hosszúságú része volt ernyővel borítva, az eleje pedig födetlen volt, hogy fel lehessen rá rakni a holminkat. A hátsó részben ágy volt, amelyen két ember feketett, továbbá puskafogas, meg egyéb szükséges alkalmatosságok. Százhuszonöt font sterlinget fizettem érte, és úgy vélem: olcsó volt.

Vettem azután gyönyörű husz darab «oltott» zulu ökröt, amelyekre már egy-két esztendő óta szemet vetettem. Egy igára rendszeren tizenhat ökröt szoktak számítani, de minden eshetőségre gondolva, a négy fölös jószág nem ártott. A zulu ökör apró és könnyű, jóformán csak fél-akkora, mint a rendes afrikai marha, melyet teherszállításra közönségesen használnak; de megél ott, ahol az afrikai ökör éhen vész, s könnyű teherrel egy nap alatt öt angol mérfölddel többet jár be, mert gyorsabb és nem kapja meg olyan hamar a körömfájást. És ami több, ezek az ökrök mindannyian «oltott» jószágok voltak, azaz bejárták már egész Dél-Afrikát s ezzel ugyyszólván be voltak oltva a «vérvíz» ellen, mely olyan gyakran pusztít el egész csapatokat, ha idegen *velde*-re kerülnek, mint a boerok a gyepes pusztákat nevezik. Ami az itteni tájakon uralkodó tüdővérszt illeti, az ellen csakugyan be voltak oltva. Ez úgy történik, hogy az állat farkát behasítják s valamely tüdővérsztben elhullott másik állatnak a tüdejéből rákötnék egy darabkát. Az eredmény az, hogy az ökör megbetegszik, megkapja a nyavalyát, de csak gyöngye alakjában, rendszerint elhullatja a farkát - körülbelül egy lábnyira a tövétől - s azután nincs többé kitéve semmi tüdőbajnak. Kegyetlen dolognak látszik, hogy az állatot így megfosztják a farkától, kivált olyan országban, ahol olyan sok a légy; de jobb feláldozni a farkát s megtartani az ökröt, mint elveszteni az ökröt farkastul, mindenestül, mert ökör nélkül a fark legfőbb

csak porolásra használható. De azért mégis furcsa, ha az ember a szekérről husz csonkot lát maga előtt ott, ahol husz faroknak kellene lenni. Szinte úgy látszik, mintha a természet elhibázta volna a dolgát, s egy bulldogfalkának a hivatalos ékitményét ragasztotta volna az ökrök törzséhez.

Következett ezután az élelmi- és orvosiszereknek a kérdése, mely rendkívül gondos körültekintést kívánt meg, mert ügyelni kellett arra, hogy a szekér ne legyen tulságosan megterhelve és mégis meglegyen minden, ami feltétlenül szükséges.

Szerencsénkre kisült, hogy Good kapitány egy kicsit doktor is volt, amennyiben valamikor néhány tanfolyamot hallgatott a belgyógyászatból és a sebészetből s jóformán meg is maradt benne mindaz, amit akkor tanult. Diplomája természetesen nem volt, de, mint utóbb tapasztaltuk, többet tudott, mint sok olyan ember, aki *Dr.*-t biggyeszthet a neve elé, s volt egy pompás utazópatikája, meg egy doboz műszere.

Mialatt Durbanban időztünk, olyan remekül vágta le egy kaffernek a nagy lábujját, hogy gyönyörűség volt nézni. De ugyancsak meg volt rőkönyödve, mikor a kaffer, aki rendületlen nyugodtsággal nézte végig az operációt, azt mondta neki, hogy már most ragasszon neki másikat, még pedig - mert az pompásan festene - «fehéret»!

Mikor ezek a kérdések kielégítően meg voltak oldva, még két igen fontos dologról kellett gondoskodni, tudniillik fegyverekről és szolgákról.

Ami a fegyvereket illeti, nem tehetek jobbat, mint azt, hogy listába állítom össze azokat, amelyeket részint a Sir Henry nagy készletéből, melyet Londonból magával hozott, részint az enyémből összeállítottunk. Ide másolom a zsebbeli könyvecskémből, amelybe akkor bejegyeztem volt:

«1. Három nehéz hátultöltő duplanyolcas elefántpuska, egy-egy körülbelül tizenöt fontos tizenegy drachma súlyu fekete por töltéssel.» Kettő ezek közül egy jól ismert és elismert londoni cégtől való volt, de hogy az enyém, amely nem volt olyan finommunkájú, kitől való volt, azt nem tudom. Sok kirándulásomban használtam, számos elefántot lőttem vele, és mindig igen kitűnő fegyvernek bizonyult, amelyben tökéletesen megbízhatott az ember.

«2. Három dupla 0.500-as express, hat drachmás töltésre berendezve.» - Csókolni való fegyverek közép nagyságu vadra, például gimre, vagy homoki antilopra, meg emberre is, különösen nyílt helyen, félig üres golyóval.

«3. Egy 12-es számú dupla Keeper-féle puska, teljes töltéssel.» Ez a fegyver tette nekünk utóbb a legnagyobb szolgálatokat, mikor eleséget kellett vele szerezni.

«4. Három Winchester-féle ismétlőfegyver (nem karabély), és

5. Három Colt-féle revolver nehéz töltésekkel.»

Ez volt egész fölszerelésünk, és még csak azt kell megjegyeznie az olvasónak, hogy minden osztálynak a fegyverei egyformák voltak; úgy, hogy a töltéseket cserélgetni lehetett - ami nagyon fontos.

Nem kérek bocsánatot a hosszas elsorolásért, mert minden vadászember tudni fogja, hogy milyen életbevágó fontosságu valamely expedíció sikerére nézve az, ha kellő mennyiségű és minőségű fegyver és lőszer áll rendelkezésre.

Most aztán a magunkkal viendő emberekről kellett gondoskodni. Hosszas tanácskozás után abban állapodtunk meg, hogy számuk ötre lesz korlátozva: egy hajcsár, egy vezető, meg három szolgál.

Hajcsárt és vezetőt nehézség nélkül kaptam két zulu személyében. Amannak Goza, emennek Tom volt a neve. De a szolgák szerzése már nehezebb dolog volt. Először is teljesen megbízhatóknak, azután pedig bátor férfiaknak kellett lenniök, mert az életünk sokszor az ő magukviseletétől függhet.

Végre felfogadtam kettőt: egy Ventvögel (szélmadár) nevű hottentottát, meg egy Khiva nevű kis zulut, akinek az az előnye volt, hogy tökéletesen tudott angolul.

Ventvögelt már korábbi időtől ismertem, egyike volt a legkitűnőbb vadhajszolóknak és olyan szívós volt, mint az ostorszija. Sohasem látszott rajta, hogy fáradt lett volna. De volt egy hibája, mely a hottentották közt általános: az iszákosság. Ha az ember a keze ügyébe tett egy üveg grogot, többé nem volt megbízható. De mivel mi a pálinkásboltok régióján túl voltunk menendők, ez a kis hibája nem volt lényeges.

Miután ezt a két embert felfogadtam, hasztalan néztem szét harmadik után, aki megfelelt volna a céljaimnak. Így hát elhatároztuk, hogy elindulunk nélküle - utközben majd találhatunk még alkalmas embert.

Azonban az indulás napjának előestéjén Khiva, a zulu, beszólt hozzám, hogy valaki beszélni kíván velem. Én hát, amint az ebédet elvégeztük, mert éppen asztalnál ültünk akkor - meghagytam neki, hogy vezesse be az illetőt.

Rendkívül szálas és formás, körülbelül harmincéves ember lépett be, világosabb színű, semhogy zulu lehetett volna, és üdvözlésképpen fölemelve bunkós botját, lekucorodott egy sarokba és hallgatott.

Egy darabig ügyet sem vettem rá, mert ezekkel úgy kell bánni. Ha valaki rögtön szóba áll a zuluval, ez azt fogja róla hinni, hogy csekély a méltósága, meg a tekintélye. Észrevettem azonban, hogy *kesla*-val (gyűrűs emberrel) van dolgom, vagyis hogy a feje bubján viselte azt a gummiból készült hájjal fényesített, s a hajába csavart gyűrűt, mely a zuluknál a meglett férfi érett korát vagy méltóságát jelenti.

Az is feltűnt, hogy az arca ismerősnek tetszett.

- No, - szólaltam meg végre, - mi a neved?

- Umbopa, - felelte az ember lassu, mély hangon.

- Láttam már valahol az ábrázatodat.

- Ugy van, *inkózi* (főember), láttad az orcámat Izandluána táján, a csata előtt való napon.

Most már visszaemlékeztem a dologra.

Egyike voltam ugyanis a Lord Chelmsford kalauzainak a szerencsétlen zulu-hadjáratban s az ütközet előtt való napon olyan szerencsés voltam, hogy elhagyhattam a tábornak néhány szekérrel, melyeknek a felügyelete rám volt bízva. Mialatt az ökrök befogását vártam, szóba eredtem ezzel az emberrel, ki a bennszülöttekből alakított segédcsoportokban valami tisztséget viselt, és ő kétségét nyilvánította a tábor biztossága felől. Azt mondtam neki, hogy ne járjon a szája, és bizza az efféle dolgokat bölcsebb fejekre. Utóbb aztán eszembe jutottak a szavai...

- Emlékszem - mondtam. - Mit kívánsz?

- Elmondom, Makumazán...

Ez tudniillik az én kaffer nevem, s azt jelenti: «éjszakának közepén ébren levő férfi», vagy közönséges nyelven: «aki nyitva tartja a szemét».

- Hallom, - folytatá Umbopa, - hogy te nagy utra indulsz északnak ezekkel a vizen túlról való fehér főemberekkel. Igaz szó ez?

- Igaz.

- Azt hallom, hogy elmegy egészen a Lukauga-folyóig, amely egyhónapi járó földre van a Manikatartományon túl. Ez is igaz, Makumazán?

- Miért kérdezed, hogy hová megyünk? Mi közöd hozzá? - viszonzám gyanakvóan, mert utazásunk célját szigorúan titokban tartottuk.

- Azért kérdezem, fehér emberek, mert ha valójában messzire utaztok, én is veletek szeretnék menni.

Valami olyan méltóság volt a beszédmódjában s különösen a megszólításában: «fehér emberek», ahelyett: «inkózik» (főemberek), amely meglepett.

- Megfelejtkezel egy kicsit magadról, - mondtam neki. - Vigyázatlanul kél ajkadon a szó. Nem így szokás beszélni. Mi a neved és hol a králoed? Mondd el, hogy megtudhassuk, kivel van dolgunk.

- Az én nevem Umbopa. A zulu népből való vagyok és mégsem tartozom hozzájuk. Az én törzsem a távol északon van otthon - ottmaradt, mikor a zuluk ezer esztendővel ezelőtt lejöttek ide, sok idővel az előtt, hogy Csáka a zuluföldön uralkodott. Králoed nincs. Sok esztendőn át barangoltam. Gyermekkoromban jöttem északról Zuluföldre. A Cetevájó embere voltam a Nkomabakozsi ezredben. Zuluföldről azután megszöktem és eljöttem Natálba, mert ismerni akartam a fehér emberek szokásait. A háboruban Cetevájó ellen harcoltam. Azóta pedig Natálban dolgoztam. Ez nekem nem hazám. Pénz nekem nem kell, de vitéz ember vagyok és megszolgálom az ennivalómat. Eddig van.

Meglepett maga az ember is, meg a beszédmódja is. A modorából világos volt előttem, hogy nagyjából igazat mond; de némiképpen elütött a zuluk rendes magaviseletétől és gyanus volt előttem az, hogy fizetés nélkül akar velünk jönni.

Minthogy tehát zavarban voltam, lefordítottam a szavait Sir Henrynek meg Good kapitánynak s kérdeztem a véleményüket.

Sir Henry azt mondta, mondjam meg az embernek, hogy álljon fel. Umbopa felállott s egyuttal lecsusztatta magáról a hosszú katona-kabátot, amelyet viselt s meztelenül állott előttünk, csupán a derekát fődte a *mucsa*, s a nyakában volt egy oroszán-körmökből összeállított füzér.

Remek egy alak volt, soha szebbet nem láttam a bennszülöttek közt. Hat láb három hüvelyknyi magasságával szép és formás arányban volt a szélessége. A bőre is alig látszott másnak, mint sötétbarnának, kivéven itt-ott, ahol mély fekete forradások régi, asszegáj-ejtette sebeket mutattak.

Sir Henry odament hozzá s merően nézett büszke, kellemes arcába.

- Szép egy pár ember, ugyebár? - monda Good kapitány. - Az egyik olyan hatalmas, mint a másik!

- Tetszik nekem az ön képe, Mr. Umbopa, és szolgálomnak fogadom, - monda Sir Henry angolul.

Umbopa nyilván megértette, mert azt felelte rá zulu nyelven:

- Jól vagyok.

Azután végigtekintve a fehér ember magas, vállas termetén, hozzátette:

- Mi ketten férfiak vagyunk.

IV. *Elefánt-vadászat.*

Eszem ágában sincs, hogy töviről hegyire elmondjam hosszú utunknak az összes részleteit egészen a Szitánda-králjáig, mely a Lukarega és a Kalakau folyók összetorkollásának a közelében van s Durbantól több mint ezer angol mérföldnyire esik. Ennek az utnak körülbelül az utolsó háromszáz mérföldjét gyalog kellett megtennünk a rettenetes «cece» légy gyakori előfordulása miatt, melynek a csipése halálos minden állatra nézve, kivéve a szamarat meg az embert.

Január végén hagytuk el Durbant és május második hetében ütöttünk táborn a Szitánda-králja közelében. Kalandunk ez uton nagyszámu és különféle vala, de mivel nagyobbára olyanok voltak, amelyek minden afrikai vadással megtörténnek, nem fogom őket - egynek a kivételével - leírni, nehogy tulságosan unalmassá tegyem ezt a történetet.

Iniátiban, a Matabele-tartomány legszélső állomásán, ahol Lobengula (aki nagy gazember) a király, nagy sajnálkozással váltunk meg kényelmes szekerünktől. A gyönyörű husz darab ökröből, melyet Durbanban vettem, már csak tizenkettő volt meg. Egyet egy csörgőkigyó mart meg, három éhen és szomjan pusztult el, egy elveszett, másik három pedig a *tynlip*-nak nevezett mérges fü evésétől lett oda. Még másik öt is megbetegedett tőle, de azokat kigyógyítottuk azzal, hogy a leforrázott tynliplevelek levét itattuk meg velök. Ez, ha idejében adja be az ember, hathatós ellenmérge.

A szekeret meg az ökröket Tomnak és Gozának, a hajcsárnak és a vezetőnek az őrizete alatt hagytuk, mert mind a kettő megbízható legény volt, s megkértünk egy skót misszionáriust, aki ezen a vad tájon lakott, hogy tartsa rajtok a szemét. Azután Umbopa, Khiva és Ventvögel kíséretében, meg hat teherhordóval, akiket ott béreltünk föl, nekiindultunk gyalog a messzeségnek.

Emlékszem, hogy mindnyájan hallgatagok voltunk egy kicsit az elinduláskor és nyilván mindegyikünk azon tűnődött, hogy vajjon fogja-e még látni valaha azt a szekeret. Én bizony egy percgig sem reméltem, hogy látni fogom.

Egy darabig szótlanul ballagtunk előre, mignem Umbopa, aki legelől ment, rágyújtott egy zulu énekre, mely arról szólott, hogy néhány vitéz ember, ráunva a nyugodalmas életre, nekiindult egy nagy sivatagnak, hogy ott vagy új életet találjanak, vagy meghaljanak, s aztán, ime, mikor már mélyen behatoltak a vadonba, azt tapasztalták, hogy az nem is olyan kietlen, hanem gyönyörű szép táj, tele fiatal asszonnyal, marhával, üzni való vaddal és ölni való ellenséggel!

Mindnyájan neveltünk rajta és jó jelnek magyaráztuk. Vidám egy vadember volt ez az Umbopa a maga méltóságos modorával, s amikor bele nem merült komor hallgatagságába, csodálatosan tudta jókedvben tartani az embert.

Nagyon meg is szerettük mindnyájan.

Most pedig hadd mondok el azt az egy kalandot, amelyet kikötöttem magamnak, mert nagyon szeretek vadászhistóriákat elbeszélni.

Körülbelül kétheti járásnyira Iniátitól pompás bővizű, erdős tájakra értünk. A dombok szakadécai tele voltak sűrű bozóttal, melyet a benszülöttek «idoro»-nak neveznek, némely helyen a «wachteenbeche» (várj egy kicsit) bogáncs tenyészett, s nagymennyiségű pompás «macsabel»-fa volt található, üdítő nagy sárga gyümölcsökkel, melyeknek óriási csontmagvuk

van. Ez a fa az elefántnak kedvenc eledele, és sok jel arra mutatott, hogy a hatalmas állatok erre járnak, mert nemcsak sűrűn lehetett látni a nyomukat, hanem sok helyen a fák ki is voltak törve, sőt gyökerestől kitépve a földből. Az elefánt rombolva legel.

Egy este, hosszú napi ut után, különös kedvességű helyre érkeztünk. Egy bozóttelep dombnak az aljában száraz folyó-meder volt, amelyben azonban kristály-tisztaságú vízzel telt tócsákat találtunk, melyek körül mindenféle vadnak a lábnyomai voltak láthatók.

A dombbal szemben parkszerű sík terült el, tele laposkoronájú mimózákka], fényes levelű «macsabel»ekkel tarkítva, s köröskörül az ösvénytelen, járatlan, néma bozót-tenger.

Amint ebbe a kiszáradt mederbe értünk, egyszerre fölrezzentettünk egy csapat nyulánk zsiráfot, amelyek elnyargaltak, vagyis inkább vitorláztak a magok furcsa járásával, hátukra felkunkorított farkukkal, mialatt körmeik úgy csattogtak, mint megannyi castagnetta.

Körülbelül kilencszáz lábnnyira voltak tőlünk, tehát a rendes puskalövésen túl, de Good, aki elől ment s akinek jó golyóval töltött expresz volt a kezében, nem tudott ellentállani, hanem kapta a puskát s rásütötte az utolsóra, egy fiatal bornyura.

Valami rendkívüli véletlennél fogva a golyó egyenesen a nyakacsigájába furódott az állatnak, összezúzta a gerincét s a zsiráf úgy fordult a levegőbe, mint valami hitvány nyul. Sohasem láttam ennél furcsább dolgot.

- Veszettadta! - mondá Good (mert sajnálattal kell megvallanom, hogy izgatott pillanataiban káromkodni szeretett, amit nyilván a tengerészpályán sajátított el) - veszettadta! Ezt le-puffantottam!

- Au, Bugvan! - kiáltottak fel a kafferek, - au! au!

«Bugvan»-nak (üvegszeműnek) hívták Goodot a monoklija révén.

- Oh, Bugvan! - mondtuk utánok Sir Henryvel mi ketten s attól a naptól fogva Goodnak a hire, mint kitűnő lövőé, meg volt alapítva, legalább a kafferek előtt. Valójában rossz lövő volt biz ő, de mikor nem talált, szemet hunytunk - a zsiráfra való tekintettel.

Néhány legényt megbíztunk azzal, hogy messék ki a zsiráf husának a javát, mi többiek pedig hozzáláttunk egy «scharm»-nek az építéséhez, körülbelül százötven lépésnyire a tócsák egyikétől. Ez úgy készült, hogy kellő mennyiségű bogáncsbokrot vág ki az ember és kör-sövényfélét rak belőle. Az így körülfalt területet aztán letapossa és száraz bambuki-füvből - ha akad - a közepén fekvőhelyet csinál és tüzet vagy tüzeket rak.

Mire a «scharm» elkészült, feljött a hold s készen volt a zsiráf-bélszinsültből és velőcsontból álló estebédünk. Mennyire élveztük ezeket a csontokat, ámbár kemény munka volt a feltöré-sök! Nem ismerek nagyobb luxust a zsiráf-velőnél, ha csak az elefántszívet nem, s abban is volt részünk másnap.

Elköltöttük egyszerű lakománkat, hálálkodva Goodnak azért a csodálatos lövéseért s azután pipára és kaland-mesélésre gyujtottunk a holdvilágon.

Érdekes kép lehettünk, amint ott kucorogtunk a tűz körül; én az én kurta, deres, sörtés hajam-mal, Sir Henry pedig az ő sárga fürteivel, melyek meglehetősen hosszúra nyultak már, éles ellentétben voltunk egymással, kivált, hogy én vékony, kurta, barna ember vagyok s csak száznegyvenkét fontot nyomok, Sir Henry pedig magas, széles, szőke és kétszázharminc fontot nyom.

De talán hárman közül - minden körülményt tekintetbe véve - a legérdekesebb látvány volt John Good, kir. tengerész-kapitány. Ott ült egy bőrszákon, olyan külsővel, mintha éppen most jött volna meg kellemes vadászatról valamely civilizált országban - tisztán, takarosán, kifo-

gástalanul öltözve. Barna vadászöltözék volt rajta, hozzávaló kalappal és csinos kamáslival. Mint rendesen, gyönyörűen meg volt borotválva, a monoklija meg a vendégfoga a legtökéletesebb rendben levőnek látszott - egyszóval a legcsinosabb ember volt, akivel valaha a vadonban találkoztam. Még gallért is viselt, amelyből kellő készletet hozott magával - fehér kaucsukból.

- Hiszen olyan csekély a súlya, - mondotta nekem ártatlanul, mikor ezen való csodálkozásomat fejeztem ki. - Mindig uri formában szeretek megjelenni.

Elég az hozzá, ott ültünk hárman és mesélgettünk a gyönyörű holdvilágon s néztük a kaffereket, kik tőlünk néhány ölnyre szopogatták a bódító *dakkhá*-t olyan pipából, melyeknek a csutorája jávorszaruból való volt, míg végre egymás után begöngyölöztek a lepedőikbe és álomra tértek a tűz mellett mindnyájan, azaz, hogy Umbopát kivéve, aki valamivel távolabb ült, (észrevettem, hogy nem igen vegyül a többi kaffer közé), állát a kezén nyugtatva s mélyen elmerengve.

Egyszerre a hátunk mögött levő bozót mélyéből hangos *vuff! vuff!* hallatszott.

- Ez oroszlán! - mondtam, s mindnyájan felugrottunk és hallgatóztunk.

Alig történt ez, midőn a tócsa mellől, mely mintegy háromszáz lábnyira volt, egy elefánt rikácsoló trombitálása hallatszott.

- *Unkunglovo! unkunglovo!* (elefánt! elefánt!) - suttozták a kafferek, s néhány perccel utóbb egy sor hatalmas fekete árnyékot láttunk a víz felől lassan a bozót irányába mozogni.

Good, öldöklésért égve, felugrott, bizonyosan azt gondolva, hogy elefántot is olyan könnyű ölni, amilyen könnyű volt neki elejteni a zsiráfot. De én megragadtam a karját s lehúztam magam mellé.

- Nem ér semmit, - mondtam, - hagyja csak őket.

- Ugy látszik, mintha itt paradicsomában volnánk a vadnak, - szólt Sir Henry. - Indítványozom, hogy állapodjunk meg itt egy-két napra s vessük magunkat utána.

Ez meglepett engem egy kicsit, mert mostanáig Sir Henry mindig amellelt volt, hogy siesünk, amint csak lehet, főképp mióta bizonyosságot szereztünk Iniátiban arról, hogy körülbelül két évvel ezelőtt egy Neville nevű angol ember csakugyan itt járt s eladta a szekerét, hogy aztán északnak induljon. De úgy vélem, a vadászösztön felülkerekedett Sir Henryben.

Good kapott rajta, mert vágyva-vágyott az elefántokra és - az igazat megvallva - magam is, mert a lelkiismeretem sem engedte volna, hogy egy ilyen csordát minden kíséret nélkül hagyjunk odább vonulni.

- Helyes, tisztelt barátaim, - mondtam. - Magam is úgy vélem, hogy szükségünk van egy kis szórakozásra. Most pedig térjünk pihenni, mert hajnalra fenn kell lennünk s akkor talán megfoghatjuk őket evés közben, mielőtt tovább indulnának.

A többiek beleegyeztek, s hozzáfogtunk a készülődéshez. Good levetkezett, kirázta a ruháit, nadrágja zsebébe tette a monokliját meg a vendégfogait, s csinosan összehajtogatva a gunyáját, a harmat elől félretette s letakarta a makintosával. Sir Henry meg én kevesebb készülődéssel is beértük, és csakhamar be voltunk göngyölve a lepedőinkbe s belemerültünk abba az álmodás nélkül való álomba, mely az utasembert jutalmazza...

Hah, mi volt ez?...

Egyszerre a víz felől dühös dulakodásnak a zaja hallatszott s a másik pillanatban a legszonyatosabb ismételt bögés hatolt a fülünkbe. Nem lehetett kétségünk az iránt, hogy miféle bögés az. Ilyen pokoli zajt csak az oroszlán tud csapni.

Felugráltunk mindannyian és a víz felé néztünk, melynek az irányában valami zürzavaros, sárga és fekete tömeget láttunk, amely dulakodva, tántorogva közeledett felénk.

Felkaptuk a puskáinkat s lábunkra huzva a cserzetlen bőrből készült bocskort (veldtschoons) kirohantunk a *scherm*-ből. Az a tömeg ekkorára már elesett és a földön hempergett. Mire pedig odaértünk, nem is mozgott többé.

Ime, mit találtunk.

A füben hevert egy homoki antilóp-gim - az összes afrikai antilópok legszebbje - élettelenül, s nagy, hajlitott szarvaitól átdőfve hevert mellette, szintén élettelenül, egy remek, feketesörényű oroszlán. Hogy mi történt, azt könnyen meg lehetett magyarázni. A homoki antilóp lejött volt inni a vízhez, melynek közelében az oroszlán - nyilván az, melynek a bőgését előbb hallottuk volt - lesben hevert. Mialatt az antilóp ivott, az oroszlán ráugrott s éppen a hegyes, hajlitott szarvakra került, melyek a testébe furódtak. Az oroszlán, szabadulni nem bírva, tépni, marni kezdte az antilóp hátát és nyakát, s emez a félelemtől és kintől őrzöngve, addig rohant előre, amíg össze nem rogyott.

Miután az élettelen állatokat elegendőképpen megvizsgáltuk, előhívtuk a kaffereket s az ő segítségökkel felvonszoltuk a két tetemet a «scherm»-be. Azután újra lefeküdtünk s hajnalig aludtunk.

Pitymallatkor már fenn voltunk s készültünk a vadászatra.

Magunkkal vittük a három nyolcas-kaliberű puskát, jókora mennyiségű töltést és nagy vizes palackjainkat, gyenge hideg teával megtöltve, amit vadászat közben mindig a legjobbnak találtam. Miután egy kis fröstököt bekapunk, elindultunk, magunkkal vive Umbopát, Khivát meg Ventvögelt is. A többi kaffernek azt az utasítást adtuk, hogy nyuzzák meg az oroszlánt meg az antilópot s az utóbbit szeldeljék fel.

Nem volt nehéz megtalálnunk a széles elefántnyomot, melyre Ventvögel, miután jól meg-nézte, azt mondta, hogy az husz-harminc, nagyobbára teljesen kifejlődött him állatnak a nyoma. De az éjszaka folyamán a csorda eltakarodott, s már kilenc óra volt, és igen meleg, mire a kitört fákról, összetiport levelekről és kérgekről és a még majdnem füstölő nyomokról megláttuk, hogy az elefántok már nem lehetnek messzire.

Egyszerre csak megpillantottuk magát a csordát is, mely, mint Ventvögel megmondta volt, husz-harminc állatból állott. Egy mélyedésben rostokoltak a jóllakás után s legyezték magukat nagy füleikkel.

Remek egy látvány volt.

Négy-öt száz lábnnyira lehettek tőlünk. Én, fölvéve egy marék száraz fűvet, a levegőbe dobtam, hogy lássam, merről fúj a szél; mert tudtam, hogy ha megszimatolnak bennünket, odább állnak, mielőtt mi lövéshez jutnánk. Látna, hogy a szél, ha egyáltalában volt a levegőnek mozgása, az elefántok felől jön, lopva sompolyogtunk előre s takart helyen járva, sikerült ötven-hatvan lábnnyira megközelitenünk a csordát.

Éppen szemközt velünk, még pedig oldalt fordulva, állott három pompás him-állat s az egyiknek óriási agyarái voltak. Odasugtam a többieknek, hogy én a középsőt szemelem ki magamnak; Sir Henry a bal-szélsőt vette célba, Good kapitány pedig a nagyagyarut.

- Rajta! - sugtam oda.

Bumm! bumm! bumm! durrant el a három nehéz puska, s a Sir Henry elefántja úgy dőlt el, mint a tuskó. A golyó a szíven ment keresztül. Az enyém térdre bukott s azt hittem, kiadja a páráját, de a másik pillanatban már feltápáskodott s vadul rohant tova, éppen mellettem

száguldva el. Futtában a bordája közé eresztettem még egy golyót s az aztán komolyan leszedte a lábáról.

Sietve toltam be a fegyverembe két új töltést és odafutottam hozzá. A koponyájába furódott újabb golyó véget vetett a szegény állat vergődésének.

Azután visszafordultam, hogy lássam, mit végzett Good a nagy himmel, melynek dühös és keserves rikácsolását hallottam volt, mialatt az enyémnek megadtam a kegyelemlövést.

Odaérve, a kapitányt nagy izgatottságban találtam. Ugy látszik, az elefánt, mikor a golyót megkapta, megfordult s egyenesen az ellenségének tartott, kinek éppen csak annyi ideje volt, hogy kitérjen az útjából, azután pedig vakon rontott előre a mi táborhelyünk irányába.

A csorda ezalatt vad ijedelemmel törtetett tova az ellenkező irányba.

Egy darabig azon tanakodtunk, hogy a csorda után menjünk-e, vagy a sebzett him után, s végre az előbbiben állapodtunk meg s a csorda után indultunk, úgy vélekedve, hogy nem fogjuk többé látni azokat a hatalmas agyarakat. Gyakran kívántam azóta, hogy bár csakugyan ne láttuk volna!

Könnyű volt követni az elefántokat, mert olyan nyomot hagytak maguk után, mint valami szekérut, veszett futásukban úgy törve össze a sűrű bozótot, mintha csak hitvány tambuki-fű lett volna.

De utolérni őket egészen más dolog volt és két óránál tovább kellett küzködnünk az égető napsugarak alatt, mire megtaláltuk őket.

Egy himnek a kivételével valamennyien egy csapatban álltak és nyugtalanságukból - mert folyvást magasra tartották az orrmányukat és szimatolták a levegőt - láthattam, hogy rosszat sejteneek. A magányos him husz-huszonöt ölnyre állott a csordától s nyilván őrszemnek volt kiállítva, tőlünk pedig harminc ölnyre lehetett.

Azt gondolva, hogy meglát, vagy megszimatol bennünket és hogy valószínűleg megint eliramodnak, ha közelebb mennénk - kivált, hogy nyílt helyen voltunk - mindnyájan azt az egy himet vettük célba és az én suttogó szómra egyszerre adtunk tüzet.

Mind a három lövés talált s az elefánt élettelenül robbant le.

A csorda megint tovaeredt, de szerencsétlenségére vagy ötven öllel odább egy «nulláh», vagyis kiszáradt vizmosás volt keresztben, meredek parttal, nagyon hasonló ahhoz a helyhez, ahol a francia császári herceget a zuluk levágták.

Az elefántok belerohantak a vizmosásba, s mikor mi odaértünk, vad zürzavarban iparkodtak fölfelé a másik partra, rikácsolva, trombitálva, egymást taszigálva önző rémületekben, éppen úgy, mint az emberek.

Itt volt az alkalom, s olyan gyorsan tüzelve, amilyen gyorsan csak tölteni tudtunk, ötöt öltünk meg a szegény állatok közül s bizonyára halomra lődöztük volna az egész csordát, ha a megmaradtak hirtelen abba nem hagyták volna a felmászást s lefelé nem iramodtak volna a vizmosáson.

Sokkal fáradtabbak voltunk, semhogy utánok vetettük volna magunkat, s egy kicsit talán meg is undorodtunk az öldökléstől. Egy napra nyolc elefánt úgyis elég csinos eredmény.

Igy aztán, miután kissé kipihentük magunkat s a kafferek kimetszették vacsorára két elefántnak a szívét, hazafelé indultunk, ugyancsak megelégedve magunkkal s elhatározva, hogy a teherhordókat holnap majd kiküldjük, hogy messék ki az agyarakat.

Kevéssel azon a helyen túl, ahol Good a patriárhahimet megsebezte, egy antilóp-csordára bukkantunk, de nem lőttünk belőle, mert bőségesen volt ennivalónk. Az állatok elnyargaltak mellettünk és azután egy bozót-folt mögött, mintegy ötven ölnyire, megálltak és visszanéztek ránk. Good, aki ilyet még nem látott, közelebb akart menni, hogy megnézzé őket, és odaadva a puskáját Umbopának, Khivával együtt a bozót felé tartott.

Mi leültünk s várakoztunk rájuk, szikrát sem bánva, hogy kifogásunk van a pihenőre.

A nap a maga legvörösebb pompájában szállt le éppen s Sir Henry meg én bámultuk a gyönyörű látványt, midőn egyszerre elefánt-rikácsolást hallottunk s egy óriási rohanó alakot pillantottunk meg, fölemelt orrmánnyal és farkkal rajzolódv a nap nagy vörös korongjára.

A következő pillanatban valami egyebet láttunk: Goodot és Khivát, akik lélekszakadva futottak vissza hozzánk, a sebzett him-elefánttól (mert az volt) úzve. Az első pillanatban nem mertünk löni - ami a távolságnál fogva úgy is hiábavaló lett volna - nehogy őket találjuk - s a következő pillanatban ijedelmes dolog történt... Good áldozatául esett az ő európai öltözködésnek. Ha beleegyezett volna, hogy mint mi, nadrágot, kamáslit levetve, flanellingben és nyersbőrbockorban jöjjön vadászatra, nem lett volna semmi baj; de így a nadrágja gátolta a kétségbeesett futásban, s egyszerre, amint már csak százhusz lábnyira volt tőlünk, a száraz fűtől sikosra csiszolt cipője megcsuszott s ő arcra vágódott egyenesen az elefánt előtt.

Nagyot dobbant a szívünk, mert tudtuk, hogy meg kell halnia s olyan sebesen rohantunk hozzája, amint csak birtunk.

Három másodperc alatt vége volt a dolognak, de nem úgy, ahogy mi gondoltuk.

Khiva, a zulu fiu, látta, hogy gazdája elesett, s amilyen derék legény volt, visszafordult, és dárdáját egyenesen belehajította az elefánt orrmányába, amelyben az meg is állott.

Az elefánt, kinjában elsikoltva magát, megragadta a szegény zulut, földhöz csapta s roppant lábát a teste közepe tájára téve, rácsavarta orrmányát a felső testére és - *kettészakította!*

A borzalomtól félőrülten rohantunk oda s újra meg újra tüzeltünk, míg végre az elefánt rádőlt a zulu testének roncsaira.

Good ezalatt felállott s a kezét tördelte a bátor legény fölött, aki feláldozta életét az övéért, és magam is, bár nem ujság előttem az ilyesmi, fuldoklást éreztem a torkomban.

Umbopa mozdulatlanul állott s nézte az óriási elefántot s a Khiva összelapított maradványait.

- Ugy, ugy, - szólt végre, - meghalt, de férfi módjára halt meg.

V. *A sivatagban.*

Kilenc elefántot ejtettünk el és kétnapi munkánkba került kimetszeni és hazaszállítani az agyarakat és ott gondosan elásni a homokba egy nagy fa alá, mely mérföldekre is szembetűnő jel volt. Gyönyörű elefántcsontkészlet volt az. Sohasem láttam szebbet, mert egy-egy agyar átlag negyven-ötvenfontos volt. A nagy himnek az agyari, mely szegény Khivát megölte, együtt százhetven fontot nyomtak, amennyire hozzávetőleg becsülhettük.

Ami Khivát magát illeti, azt, ami belőle megmaradt, eltemettük egy hangyászmedve odujába, az asszegájával együtt, hogy egy jobb világba való utaztában legyen mivel védelmeznie magát.

Harmadnap elindultunk, remélve, hogy egyszer még visszatérhetünk ide, felásni a homok alá temetett elefántcsontot.

Hosszas és fárasztó gyalogolás és számos kaland után, melyeknek az elsorolására nincs terem, elértünk a Szitanda-králjához, a Lukanga-folyó közelébe, utunknak e tulajdonkép való kiindulópontjára.

Nagyon jól emlékszem az odaérkezésünkre. Jobbra volt egy szétszórt benszülött telep, néhány kőből való krállal meg egy kis darab művelt földdel a víz mentén, ahol ezek a vademberek az ő csekélyke gabonájukat termesztették; azon túl pedig magas füvel borított hullámszó *veldt*-puszta, melyen csordaszámra kóborolt a kisebb vad. Balra volt a sivatag.

Ez a hely a termőföld legszélsőbb pontjának látszott s nehéz volna megmondani, hogy micsoda természeti okok idézték elő a talaj természetének ezt a hirtelen teljes megváltozását. De úgy volt. Éppen a mi táborozó-helyünk alatt folyt egy kis patak, melynek a tulsó oldalán volt egy köves lejtő, ugyanaz, amelyen husz évvel azelőtt szegény Silvestrét láttam levánszorgogni, miután hasztalan kísérelte meg a Salamon bányáihoz való eljutást; azon a dombon túl pedig kezdődött a víz nélkül való sivatag, valamiféle *keru*-bozóttal fődve.

Este volt, mikor sátrunkat ültöttünk, és a nap nagy tüzes golyója lefordult a sivatagba, sokszínű világosságot szóró ragyogó sugarakat bocsátva a kietlen messzeségre.

Otthagytam Goodot, hogy táborhelyünk elrendezéséről gondoskodjék, magammal vittem Sir Henryt, és fölmentünk a szemközt levő domb tetejére és kitekintettünk onnan a sivatagra.

- Ime, - mondtam, - ott van Salamon bányáinak a hegyfalazata, de csak a jó isten tudja, hogy megmászhatjuk-e valaha.

- Öcsémnek ott kell lennie és ha ott van, valahogyan meg fogom találni, - viszonzá Sir Henry, a nyugodt bizalomnak azon a hangján, amely ezt az embert jellemezte.

- Reményilem, - feleltem s megfordultam, hogy visszatérjünk a sátrunkhoz, midőn im azt láttam, hogy nem vagyunk egyedül.

Hátunk mögött állott Umbopa, a hatalmas zulu s szintén komoly arccal tekintett a távoli hegyek felé.

A zulu, mikor látta, hogy megvigyáztam, megszólalt, de nem hozzám intézte a szót, hanem Sir Henryhez, akit különösen megkedvelt.

- Arra a tájakra szándékozol, Inkubu? - monda szélesvégű asszegájával a hegyek felé mutatva.

(Az «inkubu» szó, úgy tudom, elefántot jelent, s így nevezték el a kafferek Sir Henry-t.)

Éles hangon vontam kérdőre, hogy mi dolog az, hogy ilyen bizalmasan szólítja meg a gazdáját. Ám nevezzék el az embert a benszülöttek maguk közt, ahogy akarják, de nem illendő, hogy szemtől-szembe is ezzel a pogányos névvel illessék.

A zulu nyugodtan nevette el magát, ami engem bosszantott.

- Honnan tudod te azt, hogy én egyenlő nem vagyok az inkózival, akit szolgállok? - mondá. - Ő királyi-vérből való, bizonyára. Meglátzik az alakján, a szemén. De úgy lehet, én is olyan vagyok. Testre legalább egyformák vagyunk. Légy az én szájam, oh Makumazán és mondd el a szavaimat Inkubunak, az én uramnak, mert beszélni kívánok vele és veled.

Mérgező voltam a fickóra, mert nem vagyok hozzászokva, hogy kafferek ilyen hangon beszéljenek velem; de ez az ember valami különös benyomást tett rám és azonkívül kíváncsi is voltam rá, hogy mit akar mondani. Lefordítottam hát a szavait, egyúttal azt a véleményemet is nyilvánítva, hogy szemtelen fickó s hogy nyeglesége türhetetlen.

- Igen, Umbopa, - felelt Sir Henry, - oda szándékozom.

- A sivatag nagy és nincs benne víz; a hegyek magasak és hóval vannak borítva. Azt pedig ember nem tudja megmondani, mi van mögöttük, túl azon a helyen, ahol a nap leszáll. Hogyan akarsz te oda eljutni, Inkubu, és miért mégis oda.

Ezt is lefordítottam.

- Mondja meg neki, - viszonzá Sir Henry, - hogy azért megyek oda, mert azt hiszem, hogy egy vérebeli ember, az öcsém, ott van és föl akarom keresni.

- Ugy vagyon, Inkubu. Egy ember, akivel az uton találkoztam, mondta nekem, hogy két esztendővel ezelőtt egy fehér ember indult a sivatagba azokhoz a hegyekhez, s egy szolgát, valami vadász-embert vitt magával. Vissza nem jött egyik sem.

- Honnan tudod, hogy az öcsém volt? - kérdé Sir Henry.

- Tudni nem tudom, de mikor kérdeztem, hogy milyen volt az a fehér ember, az én emberem azt felelte, hogy fekete szakállú volt és olyan szeme, mint a tied. Azt is mondta, hogy a vadásza Jim nevű volt, becsuána születés, és hogy ruhát viselt.

- Semmi kétség, - mondtam erre én. - Jól ismertem Jimet.

Sir Henry bólintott.

- Bizonyos voltam benne, - mondá. - George, ha valamire eltökélte magát, azt rendesen meg is tette. Olyan volt már gyermekkorában is. Ha neki az volt a szándéka, hogy átkél a Szolimán hegyén, akkor át is kelt rajta, hacsak valami baleset nem érte. A hegyen túl kell hát őt keresnünk.

Umbopa értett angolul, habár beszélni ritkán beszélt.

- Nagy ut az, Inkubu, - veté közbe, s én lefordítottam a megjegyzését.

- Igaz, - hagyta rá Sir Henry, - nagy ut. De nincs olyan ut ezen a földön, amit az ember meg ne tehetne, ha eltökélte magát rá. Nincs olyan dolog, Umbopa, amit férfi meg ne tehetne, nincs hegy, amelyet meg ne mászhatna, nincs sivatag, amelyen át ne kelhetne, ha a szeretet vezérli és ha nem félti az életét, hanem el van rá szánva, hogy megtartja vagy elveszíti, amiként a gondviselés rendelte.

Lefordítottam.

- Hatalmas szavak, atyám, - viszonzá tisztelettel a zulu (mindig zulunak neveztem, ámbár valójában nem volt az), - hatalmas, büszke szavak, méltók ahhoz, hogy férfi ajkán keljenek.

Igazad van, Inkubu atyám. Mert lám, mi az élet? Annyi csak, mint a toll, vagy miként a fümag, melyet a szél ide-oda fuj, néha megsokszorozván magát és elpusztulván bele, néha pedig fölvitetvén az egekbe. De ha jó a mag és nehéz, egy darabig talán saját kénye szerint haladhat a maga útján. Jó tehát, ha az ember is megkísérli, hogy a maga útján haladjon és megküzdjön a levegőjárással. Embernek meg kell hálnia. A legrosszabb esetben is legfőlebb csak valamivel korábban hal meg. Veled megyek a sivatagon keresztül s által a hegyeken, hacsak az uton el nem dőlök, oh atyám.

Umbopa elhallgatott egy pillanatra s azután tovább beszélt azzal a csodálatos kitörésű ékesszólással, melyet a zuluaktól olykor hallani s mely az én felfogásom szerint - bár hiábavaló ismétlésekkel van tele, - azt mondja, hogy ez a faj nincs hijján a költői ösztönnek és elmebeli erőnek.

- Mi az élet! Mondjátok meg nekem, oh fehér emberek, akik bölcssek vagytok, akik ismeritek a világ titkait, meg a világ csillagait, meg azt a világot, mely a csillagok fölött és körül vagyon, ti, akik messziről, hang nélkül villantjátok el a szavakat - mondjátok meg nekem, fehér emberek, életünknek az ő titkát - hova megyen, honnan jöve?

Nem tudtok felelni. Nem tudjátok. Ám halljátok meg, én felelek rá. A sötétségből jöttünk és a sötétségbe megyünk vissza. Miként a vihar-üzte madár, a semmiből szállunk ki; egy szempillantásig a szárnyaink láthatók lesznek a tűz világosságában, és ime! már ismét eltűntünk a semmiségbe. Az élet semmi. Az élet minden. A kéz az, mellyel elhárítjuk a halált. A fénybogar az, mely éjszakának idején világlik és reggel fekete; az ökrök fehér lehelete az tél idején; az a kis árnyék az, mely keresztülfut nappal a gyepen és alkonyatra elvész.

- Különös ember vagy, - mondá Sir Henry, mikor Umbopa elhallgatott.

Umbopa nevetett.

- Nekem úgy tetszik, hogy mi nagyon hasonlatosak vagyunk, Inkubu, - mondá. - Talán én is testvért keresek túl a hegyeken.

Gyanakodóan néztem rá.

- Mit akarsz ezzel mondani? - kérdém. - Mit tudsz te azokról a hegyekről?

- Keveset, nagyon keveset. Különös ország van amott túl, varázslatok és szépséges dolgok országa: vitéz emberek vannak benne, meg a fák, folyóvizek, fehér hegyek, meg egy nagy fehér ut. Hallottam róla. De mi haszna beszélgetünk itt? Sötétedik már. Aki megéri, meglátja.

Ismét kételkedve néztem rá. Ez az ember nagyonis sokat tudott.

- Nem kell tőlem félned, Makumazán, - mondá a pillantásomra felelve. - Én nem ások nektek vermet. Nem fondorkodom. Ha valaha átkelünk azokon a hegyeken, túl a napszállaton, majd elmondok azt, amit tudok. De azokon a hegyeken a Halál ül. Légy bölcs és fordulj vissza. Menj és vadássz elefántokra. Eddig van.

S minden további szó nélkül köszönésre emelve dárdáját, visszatért a táborhelyre, ahol kevéssel azután azzal találtuk elfoglalva, hogy puskát tisztogatott, mint akármelyik másik kaffer.

- Furcsa ember, - mondá Sir Henry.

- Az, feleltem, - tulságosan furcsa. Nem igen szeretem a magaviseletét. Tud valamit és nem akar szólni. De úgy gondolom, kár lenne vele pörölni. Különös utra indultunk s egy titokzatos zulu nem nagy különbséget tesz, akár így, akár amugy.

Másnap megtettük az intézkedéseinket az indulásra. Természetesen lehetetlen volt magunkkal cipelni a sivatagon keresztül a nehéz elefánt-ölő puskákat és egyéb holmikat; így tehát elbocsátva a teherhordóinkat, megalkudtunk egy öreg benszülöttel, kinek a szomszédságban volt a králja, hogy ügyeljen a puskára, amíg mi visszajövünk.

Sajgott a szívem, hogy olyan kedves holmikat ennek a vén tolvajnak a gyöngéd gondviselésére kellett biznunk, ennek a vadembernek, ki máris kapzsi szemmel nézegetett rajtok végig. De nekem is volt ám eszem.

Először is megtöltöttem a fegyvereket s figyelmeztettem az öreget, hogyha hozzájuk nyul, elsülnek. Rögtön meg is tette a kísérletet az én nyolckaliberesemmel s az el is sült és lyukat furt az öreg egyik ökrének az oldalába, melyet a többivel együtt ép akkor hajtottak be a králba - arról nem is szólok, hogy a puska rugásától ő maga is hanyatt vágódott.

Szörnyen megijedve kecmeggett fel a földről és legkevésbé sem örült az ökre elvesztének, melyet - a szemtelen! - velem akart megfizettetni. Nem is bírhatta rá többé semmi, hogy hozzányuljon azokhoz a fegyverekhez.

- Tegyétek fel ezeket az eleven ördögöket a hiuba, ahol nem érhet hozzá az ember, mert különben mindnyájunkat kipusztítanak! - mondá.

Erre aztán azt mondtam neki, hogy ha visszatértünkkor egyetlen egy is hiányozni fog ezekből a holmikból, megölöm őt és egész pereputtyát a boszorkányságommal; ha pedig mi meghalnánk és ő ellopná a holmikat, hát rá fog járni a lelkem, megrontja a barmait, megsavanyítja a tejöket, hogy végre is meg fogja unni az életet, a puskákba bujt ördögök pedig ki fognak jönni és olyan módon fognak vele beszélni, hogy megsiketül bele - egyszóval jól kiszineztem neki a földi poklot. Meg is fogadta szentül, hogy úgy fog rájuk vigyázni, mintha mindegyik az apja lelke volna.

Roppant babonás vén kaffer volt és szörnyű nagy gazember.

Fölösleges terhünkéről ekkép gondoskodván, megállapodtunk abban, hogy öten - Sir Henry, Good, én, Umbopa, meg Ventvögel - micsoda holmit viszünk magunkkal. Nem sok volt biz az, de akármit csináltunk is, negyven fontnál kevesebbet nem juttathattunk egy-egy emberre.

Ime az egész szállitmány:

Három express-puska és kétszász csomó töltés.

A két Winchester-féle ismétlő-puska (Umbopa és Ventvögel számára) kétszáz csomó töltéssel.

Három Colt-féle revolver hatvan csomó töltéssel.

Öt Cochrane-féle vizes palack, két-két pintes.

Öt lepedő.

Huszonöt font *biltong*. (Napon szárított vadhus.)

Tíz font jól vegyített gyöngy ajándékokra.

Orvosszerek gyűjteménye, közte egy uncia khinin, néhány apróbb seborvosi műszer.

A késeink, néhány apróság, például kompassz, gyufa, zsebbeli szűrő, dohány, egy kapa, egy üveg pálinka, meg a testünkön való ruha.

Ez volt az egész felszerelésünk - ekkora vállalkozásra bizony igen csekély, de többet nem mertünk magunkkal vinni. Ez is nagy teher volt fejenkint a forró sivatagon keresztül, mert ilyen helyen minden egyes latot megérez az ember. De akármit igyekeztünk is rajta, kevesebbre már nem apaszthattuk. Csakis a legfeltétlenebbül szükségeset vittük magunkkal.

Nagynehezen és azzal az ígérettel, hogy kiki egy-egy kitűnő vadászkést kap ajándékba, sikerült rábeszélnem három nyomorult benszülöttet a faluból arra, hogy jöjjenek velünk az első stációra, vagyis husz angol mérföldre, és mindegyik egy-egy nagy, nyolciticés tömlőt hozzon utánunk vízzel.

A szándékom tudniillik az volt, hogy az első éjszakai ut után megtölthessük a vizes palackjainkat. Az éji hűvösön szándékoztunk ugyanis utrakelni. Ezeknek a benszülötteknek azt mondtam, hogy strucmadarat megyünk löni, ami itt a sivatagban igen sok van. Karattyoltak, vonogatták a vállukat és azt mondták, hogy örültek vagyunk és szomjan fogunk veszni, ami - meg kell adnom - igen valószínűnek látszott; de meg akarván kapni a késeket, melyek itt csaknem ismeretlen kincs-számba mentek, ráálltak, hogy velünk jöjjenek, nyilván meggondolván, hogy a mi elpusztulásunk végre is nem az ő dolguk.

Másnap egész nap pihentünk és elaludtunk, s napszállatkor jóízűen ettünk friss marhahúst, melyre teát ittunk, nyilván az utolsót - miként Good szomorúan megjegyezte - hosszú időre. Azután, az utolsó készületeket is megtéve, leheveredtünk és vártuk a hold fölkelését.

Végre, kilenc óra körül a hold fel is jött a maga egész szűzies tisztaságában, ezüstös fénnel árasztva el a vad tájat, mely olyan ünnepiesnek, olyan nyugodtnak és embertől olyan idegennek látszott, mint akár fejünk fölött a csillagokkal behintett égboltozat.

Fölkeltünk és pár perc alatt készen voltunk... és még ekkor is tétozáztunk egy kicsit, amint hogy az emberi természet habozni hajlandó valamely megmásíthatatlan lépésnek a megtétele előtt.

Mi hárman fehér emberek egy csoportban állottunk. Umbopa, kezében az asszegájjal, vállán a puskával, pár lépésnyire előttünk állott és merőn nézett bele a pusztaságba. A három bérelt benszülött a vizes tömlőkkel, meg Ventvögel hátul álltak egy csoportban.

- Uraim, - szólt most Sir Henry az ő halk, mély hangján, - olyan különös utra indulunk mi most, amilyen kevés lehet ezen a földtekén. Nagyon kétséges, hogy eljutunk-e a célunkhoz. De mi három olyan ember vagyunk, akik jóban, rosszban mindvégig össze fogunk tartani. És most, mielőtt indulnánk, fohászkodjunk föl egy pillanatra ahhoz a Hatalomhoz, mely az ember sorsát intézi és amely évszázadokkal ezelőtt kijelölte már a mi földi utunkat, fohászkodjunk hozzá, hogy vezesse a mi lépteinket az ő legfelsőbb akarata szerint.

S kalapját levéve, egy percig betakarta két kezével az arcát s azonképpen cselekedtünk mi ketten is, Good meg én.

Nem állítom, hogy valami hires imádkozó vagyok, vadász-ember ritkán az, ami pedig Sir Henryt illeti, sohasem hallottam őt azelőtt úgy beszélni, s azóta is csak egyszer, ámbar hiszem, hogy a szíve legmélyében ő igen vallásos és jámbor ember, és talán Good is, ámbar olykor káromkodni szeret - de nem hiszem, hogy életemben, egyetlen esetet kivéve, buzgóbban imádkoztam volna valaha, mint az alatt az egy perc alatt!

És utána szinte boldognak éreztem magamat.

A jövőnk oly tökéletesen ismeretlen volt és én azt gondolom, hogy az, ami ismeretlen és félelmetes, közelebb hozza az embert az ő Teremtőjéhez.

- Most pedig, - mondá Sir Henry, - *előre!*

És elindultunk.

Semmi utmutatónk sem volt, ami vezetett volna bennünket, csak a távoli hegyek, meg az öreg José da Silvestra térképe, mely pedig, mivel egy haldokló, elgyöngült elméjű ember rajzolta egy rongydarabra háromszáz évvel azelőtt, nem volt elég alaposnak tekinthető ahhoz, hogy az ember teljesen rábizza magát. De akármilyen volt is, a siker egyetlen reménye mégis erre volt

alapítva. Ha nem sikerül megtalálnunk azt a homokbuckát, amelyben víz van, - akármilyen rossz víz is - s amelyet az öreg Dom a sivatag közepe táján levőnek jelzett a térképen, körülbelül hatvan angol mérföldnyire a kiindulópontunktól és ugyanannyira a hegyektől, akkor minden valószínűség szerint nyomorultul kell szomjan vesznünk.

Már pedig az én vélekedésem szerint a lehető legcsekélyebb kilátás volt arra, hogy ebben a nagy homok- és bozóttengerben ráakadjunk. Még föltéve is, hogy José da Silvestra pontosan jelölte meg azt a helyet: mi gátolja azt, hogy száz-kétszáz évvel ezelőtt a nap ki nem száritotta, a vad be ne taposta, a futóhomok be ne temette légyen azt a kis vizet?

Szóltanul baktattunk előre, mint megannyi árnyék, az éjszakában, a nehéz homokban. A bozót bele-belekapott a lábunk szárába, a homok belement a *veldschoon*-unkba meg a Good vadász-csizmájába, úgy hogy minduntalan meg kellett állanunk és kiönteni a homokot a lábbelinkből: de az éjszaka elég hűs volt, bár a levegő vastagnak és nehéznek tetszett, és elég jól haladtunk előre.

Mélységes csend és magány uralkodott nyomasztóan a sivatagban. Good érezte is ezt s egyszer füttyörészni kezdte az «Otthon maradt a babám» nótát, de a dal nagyon borusan hangzott a kietlenben s ő mindjárt abban is hagyta.

Kevéssel utóbb történt valami, amin - bár az első pillanatban nagyon megijedtünk - utóbb jóízűen nevtünk. Good, mint az iránytű letéteményese, amelyhez, tengerész lévén, tökéletesen értett, elől ment és mi egyesével cammogtunk utána, midőn egyszerre valami felkiáltást hallottunk s ő eltűnt.

A másik pillanatban köröskörül nagy robaj, horkolás, rőfögés, lábdobogás hallatszott. A gyenge világosságban homályos száguldó alakokat láthattunk, melyeket részben elfödött a kavargó homok.

A benszülöttek ledobták a terhőket és kereket akartak oldani, de eszközbe jutván, hogy úgy sincs hova szaladniok, levetették magukat a földre s azt orditozták, hogy itt az ördög.

Sir Henry meg én csak bámulva álltunk meg és bámulásunk nem lett csekélyebb, mikor megláttuk a Good alakját a hegyek irányában nyargalni, látszólag valami lónak a hátán s hallottuk örült kiáltozását. A következő másodpercben fölvetette a két karját a levegőbe s hallottuk, amint lezökkent a homokra.

Ekkor aztán láttam, hogy mi történt. A sötétben ugyanis belebotlottunk egy csapat alvó kvaggá-ba s Good éppen a hátára esett az egyiknek. A megijedt állat pedig természetesen felugrott és elnyargalt vele.

Azt kiáltva a többieknek, hogy nincs semmi baj, odafutottam Goodhoz, attól félve, hogy talán súlyosan megsérült, de nagy megkönnyebbülésemre azt találtam, hogy szépen ott csücsül a homokban, a monokli folyvást erősen áll a szemében, maga pedig igen izgatott és kissé kábult ugyan, de semmi baja sincs.

Ezután minden további baleset nélkül haladtunk előre egészen egy óra utánig, amikor is megállapodtunk s miután egy kis vizet ittunk - nem sokat, mert drága volt a víz - s vagy fél-óraig pihentünk, tovább indultunk.

Tovább, tovább mentünk, míg végre a keleti ég pirulni kezdett, mint szende leánykának az arca. Azután gyenge rózsaszínű sugarak jöttek, melyek csakhamar aranykévékké változtak, hajnalt ömlesztve szét a sivatagon. A csillagok halványodtak, sápadoztak s végre egészen eltűntek; az aranyhold elfakult s hegygerincei úgy domborodtak ki beteges arculatából, mint haldokló embernek az arcából a csontok. Azután tüzes nyilak röppenéseként villant szét a

káprázatos világosság a határtalan messzeségen, áttörve, szétbomlasztva a ködfátylakat, míg nem az egész pusztaság reszketeg aranyos fényben fürdött és - nappal volt.

De mi azért nem álltunk meg, ámbár most már örültünk volna a pihenőnek, mert tudtuk, hogy mihelyt a nap jól fenn van az égen, majdnem lehetetlenség a járás. Végre, úgy hat óra tájban megpillantottunk egy kis sziklahalmazt, mely a síkságból kiemelkedett s odavánszorogtunk. Jó szerencsénkre találtunk is egy ereszfomára kirugó sziklatáblát, melynek az alja sima homokkal volt kipárnázva s amely kellemes árnyékot nyújtott a nap ellen. Alájamásztunk s miután mindegyikünk ivott egy kis vizet és evett egy darabka biltongot, lefeküdtünk és csakhamar elaludtunk.

Délután három óra volt, mire fölébredtünk s láttuk, hogy a teherhordóink visszakészülődnek. Megelégtették már a sivatagot és semennyi vadászkes sem csábithatta volna őket arra, hogy egy lépéssel is tovább jöjjenek.

Ittunk hát egy nagyot s miután palackjainkat kiürítettük, teletöltöttük őket a tömlőkből, melyeket a bensülöttek hoztak, s azután néztük, mint ballagnak vissza a husz angol mértföldes uton.

Ötödfél órakor mi is indultunk. Kietlen, sivár ut volt ez, mert néhány struccmadárnak a kivételével semmi eleven állat nem volt látható a rengeteg homoksivatagon. A vadnak ez a tájék nagyon száraz volt s egy-két elkényszeredett csörgőkigyón kívül még csuszó-mászót sem láttunk. De egy rovar ugyancsak nagy számban volt itt: a közönséges, vagyis házi légy. Nem is egyesével, hanem rajszámra jött reánk. Rendkívüli egy állat ez a házi légy. Menj bárhová, megtalálod; és így kellett ennek lennie mindenkor. Láttam borostyánkőbe zárva, amelynek, mint nekem mondják, legalább is félmillió esztendősnak kellett lennie, s ő tökéletesen olyan volt benne, mint jelenkori ivadéka, és semmi kétségem sincs benne, hogy ha majdan az utolsó ember fekszik haldokolva e földön, ő akkor is ott fog zümmögni körülte, föltéve, hogy ez az eset nyár idején következik be - és lesni fogja az alkalmat, hogy az orra hegyére telepedhessék. Naplementekor megállapodtunk, várva a hold kelését. Tíz órakor feljött a hold, éppen olyan fényesen és derűsen, mint bármikor, és mi egész éjszaka nehézkösen bandukoltunk tova, csupán éjfél után két órakor tartva egy kis pihenőt - míg végre a napkelte határt szabott fáradozásunknak.

Ittunk egy keveset és halálra fáradtan vetettük le magunkat a homokra és csakhamar el is aludtunk. Ört állítani szükségtelen volt, mert senkitől és semmitől sem kellett félnünk ebben a messze, élettelen sivatagban. Ellenségünk csak a forróság, a szomjuság, meg a légy volt, de sokkal szivesebben szálltunk volna szembe bárminő veszedelemmel, amivel ember vagy állat fenyegetett volna bennünket, mint ezzel a rettenetes háromsággal.

Ezuttal nem voltunk olyan szerencsések, hogy árnyékadó sziklát találtunk volna a nap ellen és az eredmény az volt, hogy hét óra tájban tökéletesen olyan érzéssel ébredtünk föl, amilyen a pecsenyéé lehet a serpenyőben. Valósággal sültünk, kívül-belül. A tüzes nap csakugy szívta ki testünkéből a vért.

Lihegve ültünk fel.

- Fhü! - mondtam én utánakapva a légyrajnak, mely vidáman zümmögött a fejem körül.

Őket a hőség nem bántotta!

- No már szavamra!... - szólt Sir Henry.

- Igazán meleg van! - monda Good.

Igazán meleg volt és sehol egy parányi árnyék. Bármerre néztünk is, se szikla, se fa, semmi abban a véghetetlen káprázatban, melyben a levegő csak úgy táncolt a forró homok fölött, mint ahogy az izzó kemence felett szokott.

- Mit csináljunk? - kérde Sir Henry. - Ezt sokáig ki nem álljuk.

Kábán néztünk egymásra.

- Megvan! - mondá Good. - Vermet kell ásnunk, belebujnunk s azután betakaróznunk ezzel a keru-bozóttal.

Ez nem látszott ugyan valami sokatigérő tervnek, de a semminél mégis jobb volt. Munkához láttunk hát és a magunkkal hozott ásóval meg a két kezünkkel sikerült egy óra alatt kivájnunk egy körülbelül tíz láb hosszú, tizenkét láb széles és két láb mélységű gödröt. Azután a vadász-késeinkkel levagdaltunk egy csomó bozótot, melyet, belemászva a verembe, magunkra szedtünk mindnyájan - az egy Ventvögel kivételével, akire, hottentotta lévén, a napnak nem volt valami különös hatása.

Ez aztán némi csekély oltalmat adott az égető napsugarak ellen, de hogy ebben a műkedvelői sirban micsoda hőség uralkodott, azt könnyebb elképzelni, mint leírni. A kalkuttai Fekete-lyuk ehhez képest bliktri lehet. Még most sem értem, hogyan éltük át azt a napot.

Lihegve feküdtünk ott és minden pillanatban meg-megnedvesítettük az ajkunkat csekélyke vízkészletünkéből. Ha a kedvünk szerint cselekedtünk volna, az első két óra alatt megittuk volna az egészet, de a legszigorubb gonddal kellett ügyelnünk magunkra, mert ha vizünk kifogy - jól tudtuk - nyomorultul kell mihamarabb elpusztulnunk.

De hát mindennek van vége, ha az ember elég sokáig él ahhoz, hogy megérje, s valahogyan ez a nyomoruságos nap is estére fordult. Délután három óra tájban elhatároztuk, hogy ezt tovább ki nem álljuk. Jobb lesz járkálva meghalni, mint lassan veszni el a forróságtól és szomjuságtól ebben a rettenetes gödörben.

Igy hát mindegyikünk felhajtván egy ital vizet - mely most már körülbelül olyan hófoku volt, mint az eleven ember vére -, tovább vánszorogtunk.

Mintegy ötven angol mérföldnyi utat jártunk már be a sivatagban. Ha az olvasóm egy pillantást akar vetni az öreg Dom José da Silvestra kezdetleges mappájának a másolatára, látni fogja, hogy a sivatagi ut százhusz angol mérföldesnek van jelezve, s a *bucka*, vízzel körülbelül a közepére van téve. Már pedig, mivel az egész ut százhusz mérföld, nekünk most legfőlebb tíz-tizenöt mérföldnyire kellett lennünk attól a víztől, ha ugyan egyáltalában megvan valahol.

Lassan és kinosan vánszorogtunk egész délután, egy óra alatt alig járva meg többet másfél angol mérföldnél. Naplementekor megpihentünk, a holdat várva, s miután ittunk egy keveset, álmra dőltünk.

Mielőtt lefeküdtünk, Umbopa egy alacsony, alig látható dombocskát mutatott a sivatag lapos felszínén, körülbelül nyolc-tíz angol mérföldnyire. Messziről alig látszott az egyébként, mint hangyabolynak, s én, mialatt szunnyadtam, váltig tűnődtem rajta, hogy mi lehet.

A hold feljöttével tovább mentünk, iszonyuan kimerülteknek érezve magunkat a szomjuságtól s a pörkölő melegtől. Aki ezt a kint nem érezte, annak fogalma sem lehet arról, hogy mit szenvedtünk.

Nem járás volt már az, amit mi műveltünk, hanem tántorgás, és olykor-olykor el is dőltünk a kimerültségtől és folytonosan, minden órában pihenőt kellett tartanunk. Alig volt erőnk a beszéléshez is. Mostanáig Good mindig csevegett és tréfálózott, mert jókedvű ember volt; de most már egy szemernyi tréfa sem maradt benne.

Végre két óra tájban, testben és lélekben egyaránt végkép kimerülve, elértünk annak a különös dombnak vagy homokbuckának a lábához, mely első látásra óriási, száz láb magas és majdnem egy holdnyi területű hangyabolynak tetszett.

Megálltunk és kétségbeesett szomjuságunktól ösztökélve, megittuk az utolsó csepp vizünket. Alig jutott egy-egyre egy meszely, pedig mindegyikünk meg tudott volna inni egy vödörnyit.

Azután lefeküdtünk. Éppen, mikor elálmosodtam, hallottam, amint Umbopa zulunyelven azt dörögte maga elé:

- Ha nem találunk vizet, halottak leszünk, mire holnap a hold fölkel.

Borzongás futott rajtam végig, pedig nagyon meleg volt. Ilyen rettentő halálnak a közelsége nem kellemes érzés; de még ez sem tudott meggátolni az elalvásban.

VI. *Viz! Viz!*

Két órával utóbb, úgy négy óra tájban, fölébredtem. Amint a testi kimerültségnek első követelménye ki volt elégítve, újra jelentkezett az a gyötrő szomjuság, amelyben szenvedtem. Nem tudtam tovább aludni.

Azt álmodtam, hogy csörgedező folyóban fürdöm, gyepes partok és fák között, s arra ébredtem, hogy itt vagyok ebben a sivár vadonban, és eszembe jutott, hogy, mint Umbopa mondta, ha ma vizet nem találunk, menthetetlenül el kell vesznünk. Semmi emberi teremtmény meg nem élhet víz nélkül ebben a forróságban.

Felültem és megdörzsöltem száraz, kérges tenyeremmel szennyes arcomat. Az ajkam meg a szempillám össze volt ragadva, s csak némi dörzsölés és erőfeszítés után sikerült kinyitnom.

A hajnal nem volt már messze, de nem a pitymallat derüs érzése volt a levegőben, mely olyan sűrű és vastag volt, hogy le sem írhatom.

A többiek még aludtak s mikor fölébredtek, ők is csak úgy dörzsölték szennyes arcukat s összeragadt szemöket és szájukat.

Mihelyt mindnyájan teljesen ébren voltak, vitatni kezdtük a helyzetet, mely ugyancsak komoly volt. Egyetlen csöpp vizünk sem volt már. Felfordítottuk a palackjainkat s szopogattuk a szájukat, de mind hiába - olyan száraz volt az, mint a csont. Good, kire a pálinkásüveg volt bízva, elővette és sóváran nézegette. De Sir Henry sietve kapta el tőle, mert nyers szeszt inni, annyi lett volna, mint csak még siettetni a katasztrófát.

- Ha nem találunk vizet, meghalunk, - monda.

- Ha megbízhatunk az öreg Dom José térképében, akkor itten körül *kell* viznek lennie, - viszonzám.

De ebből a megjegyzésből senki sem látszott vigasztalást meríteni. Hiszen olyan világos volt, hogy az a mappa nem lehet megbízható!

Lassankint világosodott most már a tájék, s amint mi hárman ott ültünk és egymásra bámultunk, láttam, hogy Ventvögel, a hottentotta, fölkel és járkálni kezd, szemét folyvást a földre szögezve.

Egyszerre hirtelen megállt s egyet rikkantva, a földre mutatott.

- Mi az? - kiáltottunk fel mindnyájan, s odamentünk hozzá.

Ő még folyvást a földre mutatott.

- Nini, - mondám, - ez már meglehetősen friss zergenyom. Nos, aztán?

- Zerge nem szokott messze járni a víztől - felelé Ventvögel.

- Ez igaz. El is felejtettem... Hála az égnek!

Ez a fölfedezés új életet öntött belénk.

Csodálatos, hogy kétségbeesésében az ember mint kap a legcsekélyebb reményen s érzi magát általa csaknem boldognak.

Sötét éjszakában egyetlen csillag is jobb, mint egy sem.

Ventvögel ezalatt feltartotta pisze orrát és szimatolta a forró levegőt, mint valami vén kitanult bölény, amely veszedelmet sejt. Egyszerre megszólalt:

- *Vizet érzek*, - mondá.

Ujjongó érzés töltött el bennünket, mert tudtuk, hogy ezeknek a vadonban felnőtt embereknek milyen csodálatos ösztönük van.

Ép e pillanatban ragyogóan kelt föl a nap és oly fenséges látványt tárt bámuló szemeink elé, hogy egy-két pillanatra még a szomjuságunkról is megfeledkeztünk.

Mert nem messzebbre, mint negyven-ötven angol mérföldnyire tőlünk, - ezüstös fényben csillogva a nap sugaraiban, fehérlett a Sába királyné kettős kebele, s mindkét felől száz meg száz mérföldnyire nyult el a nagy Szolimán hegység.

Most, hogy itt ülök s le akarnám írni annak a látványnak rendkívüli fenségét és utólérhetlen szépségét, érzem, hogy nincs rá elegendő szavam. Még csak a pusztá emlékezet is tehetetlen-né tesz.

Éppen szemközt velünk emelkedett két óriási hegy, melyekhez fogható, úgy vélem, sehol sem látható Afrikában, de talán az egész világon sem. Mindegyik legalább tizenötezer láb magas lehetett, s legfőlebb tizenkét angol mérföldnyire voltak egymástól, meredek sziklafallal összekötve, és döbbenetes fehér ünnepiességgel nyulva föl, egyenesen, az égbe.

Ez a két hegy, mely úgy állott, mint valami gigászi kapunak a két oldalfala, tökéletes kúp-alaku volt.

Az aljok enyhén domborodva emelkedett ki a pusztaságból s messziről tökéletesen gömbölyűnek és simának látszott, a tetején pedig mindegyiknek egy-egy hatalmas hóborította domb emelkedett. A sziklafal, mely a két hegyet összekötötte, ezer láb magasságának látszott s tökéletesen meredek volt, a két hegy két oldalán pedig hasonló sziklafalazat huzódott tova, melyet csak itt-ott szakítottak meg lapított oromzatu hegyek, a fokvárosi világhírű hegyhez hasonlóan - oly alakulás, mely - mellesleg megjegyezve - Afrikában gyakran fordul elő.

Az egész látvány nagyszerűségét leírni nem tudom. Valami oly kimondhatatlanul ünnepies és lenyűgöző nyilatkozott ezekben a roppant vulkánokban - mert bizonyára kialudt vulkánok voltak -, hogy döbbenetünkben elállott a lélekzetünk.

Egy darabig a nap sugarai játszadoztak a havon és az alsóbb barna sziklatömegeken s azután, mintha el akarnák fátyolozni kíváncsi szemeink előtt a fenséges látványt, sajátságos köd- és felhőgomolyok keletkeztek és verődtek össze körülöttük, úgy, hogy lassankint már csak a hatalmas és tiszta körvonalakat láthattuk kísértetiesen keresztül rémleni a lenge ködfátyolon.

Mint utóbb tapasztaltuk, ezek a hegyek rendszerint ilyen különös fátyolszerű ködbe vannak burkolva s ez az oka, hogy eddigelé még senki sem látta őket tisztán.

Alig, hogy a hegyek eltűntek a magok felhőtakarója mögé, midőn szomjuságunk - ez a valóságos égető kérdés - ismét jelentkezett.

Hiába mondta azt Ventvögel, hogy ő vizet érez: akármerre néztünk is, sehol semmi nyomát vagy jelét nem vettük észre. Ameddig csak a szem elláthatott, semmi egyéb nem volt, mint kopár homok és bozót. Körüljártuk a buckát és aggódva nézelődtünk szét a tulsó oldalán is, de ott is ugyanaz a látványt volt előttünk és sehol egy csöpp víz, tónak, tócsának, forrásnak semmi jele.

- Bolond vagy, - szóltam rá mérgesen Ventvögelre, - nincs itt víz sehol.

De ő csak egyre a levegőben tartotta belapított pisze orrát és szaglászott.

- Én pedig érzem, bááz, - viszonzá Ventvögel. - Valahol a levegőben kell annak lenni.

- Ugy ám, - mondtam, - persze hogy a levegőben van, a felhőkben, és két hónap múlva le is fog esni, hogy a csontjainkat mossza.

Sir Henry elgondolkozva simogatta sárga szakállát.

- Hátha a domb tetején van? - mondtá.

- Hogyisne! - szólt Good. - Ki hallott már valaha olyat, hogy domb tetején lehessen vizet találni?

- Gyerünk föl és nézzük meg, - szóltam közbe én.

És reménytelenül másztunk föl a domb homokos oldalán - Umbopa legelől.

Egyszerre csak Umbopa megállott, mintha kővé meredt volna.

- *Nanzia, manzie!* («itt víz van»), - kiáltá hangosan.

Felrohantunk hozzá és ott, a bucka legtetején, katlanforma mélyedésben, csakugyan vitzócsát találtunk.

Hogyan került ez a víz erre a különös helyre, azt mi most nem firtattuk, sőt fekete, visszaszító felszine sem riasztott bennünket vissza.

Víz volt, vagy legalább ahhoz hasonló, és ez nekünk elég volt.

Egyet ugrottunk s a másik pillanatban már mindnyájan hason feküdtünk és úgy hörpöltük azt az éppen nem csábító folyadékot, mintha isteneknek való nektár lett volna.

Szent Isten, hogy ittunk!

Azután, mikor már eleget ittunk, ledobtuk magunkról a gunyát és beleültünk, hogy kicserepesedett bőrünk is szivja be magába a nedvességet.

Te, oh olvasóm, kinek csak egyet kell forditanod a csapon, hogy egy láthatatlan óriási medence bőven szolgáltatssa a legtisztább hideg és meleg vizet, fogalmat sem alkothatsz magadnak arról a gyönyörüségről, melyet mi abban a sáros gödörben, abban az állott, poshadt vízben élveztünk.

Darab idő múlva egészen felüdülve szálltunk ki és nekiestünk a *biltong*-unknak, amelyből huszonnégy óra óta alig birtunk lenyelni egy falatot is, és teleettük magunkat. Azután pipára gyújtottunk és leheveredtünk az áldott tócsa mellé, a part oltalmazó árnyékába, és aludtunk délig.

Egész nap ott pihentünk a víz mellett, hálát adva csillagainknak, hogy elég szerencsések voltunk ráakadni, akármilyen rossz volt is különben, és illő részt juttatva hálálkodásunkból a rég elhunyt Dom José da Silvestra árnyékának is, ki oly pontosan jegyezte volt fel az inge csücskére a tulajdon vérével!

A csodálatos az volt előttünk, hogy ez a víz annyi ideig megmaradt, és az egyetlen magyarázat, amit erre nézve találhatok, az a föltevés, hogy valami olyan forrás táplálja, mely mélyen a homok alatt rejtőzik.

Miután magunkat is, a palackjainkat is úgy teleszedtük vízzel, amint csak lehetett, sokkal jobb kedvvel indultunk tovább a kelő holddal.

Ez éjszaka majdnem huszonöt angol mérföldnyi utat tettünk meg, de szükségtelen mondanom - vizet nem találtunk többé; árnyéokra azonban másnap igenis találtunk néhány hangyaboly mögött.

Mikor a nap fölkelt és kis időre eltisztította a rejtelmes ködfátyolt, a Szolimán-hegység - most már körülbelül csak husz angol mérföldnyire tőlünk - egyenesen a fejünk fölé látszott tornyosulni és nagyszerűbb volt, mint valaha.

Alkonyat felé ismét elindultunk és hogy rövide fogjam a hosszú históriát, másnap virradatra Sába balkúpjának a legalsó lejtőjén voltunk. A vizünk mostanára már ismét elfogyott, a szomjuság keservesen gyötört bennünket és semmi módját sem láttuk annak, hogy elolthassuk, amíg el nem érjük a hó vonalát, amely messze volt még fölöttünk.

Egy-két órai pihenés után, a szomjuságtól ösztökélve, ismét elindultunk, kinosan vergődve a forró napon fölfelé a lávaalkotta lejtőn - mert azt tapasztaltuk, hogy a hegy rengeteg alja csupa tiszta láva, mely valamikor az őskorban ömölhetett itt szét.

Tizenegy órára teljesen ki voltunk merülve és bátran mondhatom, hogy igazán «odáig voltunk». A látatömeg, bár más eféle alakuláshoz képest aránylag sima felületű volt, mégis fölsebezte a lábunkat, s ez természetesen csak még tetézte nyomoruságunkat.

Néhány száz lábnyira fölöttünk hatalmas látatömbök voltak láthatók s azok felé igyekeztünk most, hogy az árnyékukban lefekhessünk. El is értük őket és meglepetésünkre - amennyiben tudniillik meglepetésekre még képesek voltunk - azt láttuk, hogy egy szomszédos kis fensíkon, vagy gerinctetőn a látat sűrű zöld tenyészlet borította.

A termőtalaj nyilván a felbomlott lávából képződött itt és az idők folyamán magába vette s megtermékenyítette a madarak által erre hozott és elejtett magvakat. De mi nem érdeklődtünk valami tulságosan e tenyészlet iránt - fűvön nem élhet az ember, mint Nabukodonozor! Ahhoz a gondviselésnek különös kegye és sajátságosan berendezett emésztőszervezet kell.

Leültünk hát a lávakövek árnyékába és sopánkodtunk, én pedig azt kívántam magamban, hogy bár sohse indultunk volna erre az eszeveszett utra.

Amint ott ültünk, láttam, hogy Umbopa feláll s a zöld folt felé sántikál, néhány perccel utóbb pedig nagy bámulatomra azt láttam, hogy ez a rendkívül méltóságos magaviseletű vadember táncolni és ujjongani kezd, mint az örült és valami zöldet csóvál a kezében.

Odavánszorogtunk hozzá, amilyen gyorsan a fáradt tagjaink csak birták - azt remélve, hogy vizet talált.

- Umbopa, bolondnak születtje, mi az? - kérdém tőle zulu nyelven.

- Enni- és innivaló, Makumazán!

És újra csóválta azt a zöld valamit.

Ekkor láttam, hogy mi volt az, amit talált.

Dinnye!

Egy kis darab vad dinnyeföldre akadtunk. Lehetett egy pár ezer, s mind érett.

- Dinnye! - kiáltottam oda Goodhoz, ki legközelebb volt, s ő egy másodperc alatt beigazította a vendégfogait.

Azt hiszem, legalább is hatot evett meg mindegyikünk, mikorára abbanhagytuk, s bár a dinnyék nem voltak valami jelesek, alig hiszem, hogy valaha jobban ízlett volna valami.

De hát a dinnye sem jóllakató eledel, és mikor husos bélökkel eloltottuk a szomjuságunkat s egy nagy készletet hűsre tettünk (egyszerűen úgy, hogy kettészelve egymás mellé kiraktuk őket a napra, hogy a párolgástól lehüljenek), roppant éhséget kezdtünk érezni. Volt még egy kis biltongunk, de azt a gyomrunk nem akarta bevenni, s különben is takarékoskodni kellett vele, mert nem tudhattuk, hogy mikor jutunk egyéb ennivalóhoz.

Ép e pillanatban valami szerencsés dolog történt. A sivatag felé tekintve, egy csapat nagy madarat láttam - lehetett vagy tíz - egyenesen felénk repülni.

- *Skit bááz, skit!* (Lőjjön, gazda, lőjjön!) - sugta a hottentotta, arcra vetve magát, mely példát mindnyájan követtük.

Ekkor láttam, hogy ezek a madarak pau-k, vagyis tuzokok és hogy husz-huszonöt ölnyre fognak elrepülni a fejem fölött. Kezembe kapva egy Winchestert, vártam, amíg majdnem felettünk szálltak, s ekkor egyszerre felugrottam. A tuzokok, amint megláttak, rögtön fölfelé rebbentek egyszerre, s én két lövést eresztettem közéjük, amely egyet le is hozott. Lehetett vagy husz font.

Fél óra múlva tüzet raktunk száraz dinnyeindából és kocsányból, s a madár ott sült fölötté. Olyan lakománk volt, amilyenben egy hét óta nem volt részünk. Megettük a tuzokot mindenestül, nem maradt belőle csak a csontja meg az orra és ugyancsak jobban éreztük magunkat utána.

Éjjel a holdvilágon tovább mentünk, annyi görögdinnyét vive magunkkal, amennyit elbirtunk. Fölfelé haladva, a levegőt egyre hűvösebbnek éreztük, ami nagy megkönnyebbülés volt ránk nézve és hajnalra - amennyire megítélhettük - már csak tizenkét-tizenöt angol mértföldnyire voltunk a hó vonalától. Itt újra találtunk dinnyét, úgy, hogy most már nem féltünk a vízhiánytól, tudván, hogy nemsokára elég havat találunk.

De az ut most már nagyon meredek lett s lassan haladtunk előre, egy óra alatt alig egy angol mérföldnyire. Akkor éjjel az utolsó darabka biltongunkat is megettük.

A tuzokok kivételével mostanáig semmi élő állatot nem láttunk a hegyen és egyetlen forráshoz vagy patakhhoz sem értünk, amit én rendkívül különösnek találtam, holott fenn annyi hó volt, amelynek olykor mégis csak olvadnia kellett. De mint utóbb észrevettük, olyan oknál fogva, amelyet megmagyarázni teljességgel nem tudok, a hegynek valamennyi vize a tulsó, északi oldalon folyt alá.

Aggódni kezdtünk most már az ennivaló miatt. Attól természetesen megmenekültünk, hogy szomjan vesszünk, de - úgy látszik - csak azért, hogy most éhen haljunk.

A következő három nyomoruságos napnak a története legjobban ki fog világítani, ha ideirom a naplójegyzeteimet:

Május 21. - D. e. 11 órakor indulás. Levegő elég hűvös a nappali utazáshoz. Viszünk néhány dinnyét is. Egész nap előre törtetünk, de dinnyét többé nem találtunk - nyilván túl vagyunk már a termőföld tájékán. Vad nem látható semmiféle. Alkonyatkor megállás éjszakára. Órák óta nem ettünk. Egész éjjel fázunk.

Május 22. - Napkeltekor tovább megyünk. Gyöngeség, bágyadtság. Egész nap mindössze öt angol mérföldnyi utat teszünk. Egy-két hómezőt találunk. Eszünk egy kis havat - és semmi egyebet. Éjszakára egy nagy fennsíkra táborozunk. Levegő nagyon hideg. Egy-egy korty pálinka, s azután jól összebujunk, a lepedőinkbe burkolózva, hogy egy kis meleget tartsunk. Éhségtől, kimerültségtől most iszonyu állapotban vagyunk. Azt hittem volt Ventvögel meghal az éjjel.

Május 23. - Mihelyt a nap felkelt és valamennyire kipihentük magunkat, ismét előre igyekszünk. Állapot borzasztó. Attól tartok, ha ennivalóra szert nem teszünk, ez lesz az utolsó napunk. Pálinka már kevés. Good, Sir Henry, Umbopa jól bírják magukat, de Ventvögel igen rosszul van. Mint a legtöbb hottentotta, nem állja a hideget. Engem nem annyira az éhség kinoz, hanem valami zsibbadt érzés a gyomor táján. Többiek ugyanezt mondják. Most egy vonalban vagyunk a meredek sziklafal gerincével, mely a két kúpot összeköti. Kilátás

nagyszerű. Hátunk mögött a nagy tüzes sivatag hömpölyög tova egészen az ég aljáig, előttünk beláthatatlan messzeségre sima, kemény hó, lassu emelkedésben, s közepéből a hegy bimbója, mely néhány mérföldnyi kerületű lehet, mintegy 4000 lábnyira nyulik fel az égbe. Egyetlen élő teremtes sem látható. Isten segits! Attól tartok, ütött az utolsó óránk.

És most hagyjuk a naplót, részint, mert nem valami érdekes olvasmány, részint, mert a most következő dolgok tüzetesebb elbeszélést kívánnak.

Azon az egész napon (május 23-ikán) lassan küzködtünk előre, föl a hólejtőn, olykor lefeküdve, pihenni. Valami különös, elzúllott csapat lehettünk mi így, amint megrakodva vonszoltuk fáradt lábainkat fölfelé a kápráztató hómezőn, éhes szemekkel nézegetve körül. Nem mintha sok hasznunk lett volna ebből a nézelődésből, mert bizony ennivaló nem volt semmi...

Aznap mindössze hét mérföldet haladtunk. Éppen naplemente előtt a Sába királyné balkúpjá tövében voltunk, mely vagy ezer lábnyira tornyosult fölöttünk a levegőbe - óriási, sima, keményre fagyott hódomb.

Akármilyen kinosan éreztük is magunkat, lehetetlen volt nem csodálnunk a fenséges látományt, melyet a leáldozó nap elröppenő sugarai még csodásabbá tettek, itt-ott vérvörösre festvén a havat és arany-diadémot vonva a ránk letekintő magaslat homloka köré.

- Ni, - szólalt meg pihegve Good, - én azt gondolom, hogy most valahol a közelében kell lennünk annak a barlangnak, melyet az öreg Dom José említ.

- Igaz, - hagytam rá, - ha ugyan *van* olyan barlang.

- Ne mondjon ilyet, Quatermain, - szólt Sir Henry nyögve. - Én teljesen megbízom Dom Joséban. Jusson eszébe a víz. Nemsokára meg fogjuk találni a barlangot is.

- Ha besötétedésig meg nem találjuk, halál fiai vagyunk - így áll a dolog.

Még vagy tíz percig másztunk előre szótlanul, midőn egyszerre csak Umbopa, aki mellettem haladt, a lepedőjébe burkolózva és egy széles szíjjal olyan szorosra kötve át a gyomrát (hogy kisebb legyen az éhsége, mint mondá), hogy a dereka olyannak látszott, mint valami leányé, - megragadta a karomat.

- Nézd, - mondá, a hegykúp lejtőjének az aljára mutatva.

Odanéztem s vagy száz ölnyire tőlünk olyasmit láttam, mintha lyuk volna a hóban.

- Az ott a barlang, - mondá Umbopa.

Odasiettünk és csakugyan azt láttuk, hogy az a lyuk egy barlangnak a szája, még pedig kétségtelenül azé, amelyről José dia Silvestra irt.

Ideje is volt, hogy elértük, mert amint ez oltalmazó tető alá jutottunk, a nap bámulatos gyorsasággal bukott le, csaknem teljes sötétséget hagyva maga után. E szélesség alatt alig van estszürkület.

Bemásztunk a barlangba, mely nem látszott igen tágasnak és összebujva, hogy meleget tartsunk, lenyeltük azt, ami a pálinkánkból még megmaradt - alig jutott egy-egy emberre egy korty - és aztán álomban iparkodtunk feledni nyomoruságunkat.

De a hideg sokkal csipősebb volt, semhogy aludni tudtunk volna tőle. Meg vagyok róla győződve, hogy ebben a nagy magasságban a hőmérő legalább tizennégy fokot mutatott volna a fagyponthoz. És hogy nekünk, fáradalmaktól, éhségtől és a sivatagbeli hőségtől elgyengült embereknek ez mi volt, azt az olvasó könnyebben el tudja képzelni, mint én leírni. Legyen elég annyit mondanom, hogy sohasem éreztem magamat olyan közel a halálhoz, mint ekkor.

Ott kuporogtunk óraszámra a kegyetlen hideg éjszakában, érezve, hogy a fagy mint szaladgál végig a testünkön, hol az ujjunk hegyét, hol a lábunkat, hol az arcunkat csipve. Hasztalan bujtunk össze még szorosabban, nem volt abban a mi nyomorult, halódó testünkben egy szikrányi meleg sem.

Olykor valamelyikünk álomra kábult néhány percre, de nem tudtunk sokáig aludni s az talán szerencse is volt, mert nem hiszem, hogy abból az álomból valaha fölébredtünk volna.

Azt gondolom, hogy csakis az akaraterőnkkel fogva tartottuk magunkat életben.

Nem sokkal virradat előtt hallottam, hogy Ventvögel, a hottentotta, kinek egész éjjel hangosan vacogott a foga, egyszerre csak nagyot sóhajtott, s a foga nem vacogott többé. Nem gondoltam akkor semmi egyebet, mint azt, hogy elaludt. Háta az enyémhez volt támasztva és egyre hidegebbnek tetszett, míg utoljára olyan volt, mint a jég.

Végre a levegő szürkülni kezdett a világosságtól, a sebes arany-nyilak végigsiklottak a havon s a nap fölpillantott a lávafal gerincén és világosságot lövelt félig megfagyott alakjainkra, meg Ventvögelre, aki - *holtan* ült közöttünk.

Nem csoda, hogy hidegnek éreztem a hátát szegénynek! Akkor halt meg, mikor a sóhajtasát hallottam s most már csaknem keményre volt fagyva.

Kimondhatatlan rémülettel huzódtunk el a tetemtől, (különös, hogyan borzad az ember a holttesttel való érintkezéstől!) és úgy hagytuk ott, amint térdére kulcsolt kézzel ült és fagyott meg ültében.

A napfény bebocsátotta most már hideg sugarait (mert hidegek voltak ám) egyenesen a barlang szájába... Egyszerre csak rémült felkiáltást hallottam társaim valamelyikétől, és hátránéztem a barlang mélyébe...

És ime, mit láttam.

A barlang végében másik alak ült, mellére horgasztott fejjel és lecsüngő karokkal...

Bámulva meredtem rá s láttam, hogy az is *holt ember*, még pedig fehér ember!

Látták ezt a többiek is, és ez a látvány több volt, mint amit feldult idegeink elviselhettek... Amilyen gyorsan fagyos tagjaink csak bírhattak, rémülten másztunk ki a barlangból.

VII. *Salamon király utja.*

A barlang előtt megálltunk, még pedig kissé röstelkedve.

- Én visszamegyek, - mondá Sir Henry.

- Miért? - kérdé Good.

- Mert... nem lehetetlen, hogy... az, amit láttunk... az öcsém...

Ez új gondolat volt s visszabujtunk a barlangba, hogy meggyőződést szerezzünk. A külső csillogó világosság után a hó káprázatától különben is elgyöngült szemünk az első pillanatban nem birt áthatolni a barlang homályán. Végre aztán megszoktuk a félsötétséget, és előre-mentünk a holt alak felé.

Sir Henry letérdelt és fürkészve nézett föl az arcába.

- Hála Istennek, - mondá megkönnyebbült sóhajjal, - nem az öcsém.

Azután én mentem oda és néztem meg.

A holttest magastermetű, közepes koru férfi volt, sas-orral, deres hajjal és hosszú fekete bajusszal. A bőre tökéletesen sárga volt és szorosan feszült a csontokra. Ruházata, valami gyapotnadrág maradványainak a kivételével, hiányzott, s az egész csontvázszerű alak meztelen volt.

A nyakában sárga elefántcsont-feszület csüngött.

A tetem keményre volt fagyva.

- Vajjon ki lehet? - kérdém.

- Nem tudja eltalálni? - viszonzá Good.

Én a fejemet ráztam.

- Ki? Hát az öreg Dom José da Silvestra! Ki más lehetne?

- Lehetetlen! - lihegtem megdöbbenve. - Hisz az háromszáz esztendővel ezelőtt halt meg!

- Hát ugyan mi akadály van annak, hogy akár háromezer esztendeig is elálljon ebben a dermesztő levegőben? - viszonzá Good. - Ha a levegő elég hideg, a hus és a vér olyan frissen marad benne örök időkre, akár az új-zélandi konzerv. A nap ide be nem süt soha, állat erre nem vetődik, hogy pusztitson, marcangoljon. A szolgálja, kit az írásban említ, bizonyosan elvitte a ruháját és őt itthagya. Egymaga el nem temethette. Nézzék... - folytatá Good, lehajolva és fölve egy különös alaku csontdarabot, mely az egyik végén meg volt hegyezve. - Itt van az a «hasított csont», amellyel a mappáját rajzolta.

Bámulva néztük egy pillanatig, megfeledkezve e rendkívüli, csoda-látványtól a saját nyomorúságunkról.

- Ugy van, - mondá azután Sir Henry, - és ime, honnan vette a tintát.

És egy pici sebhelyre mutatott a holt ember balkarján.

- Látott-e valaha ember ilyet?

Semmi kétség sem fért többé a dologhoz, mely engem - megvallom - a szó szoros értelmében megdöbrentett.

Ott ült ez a holt ember, kinek vagy tiz emberöltővel ezelőtt írott utbaigazítása bennünket idevezetett. És itt tartottam a kezemben azt a kezdetleges pennát, amellyel irt, és ott függött a nyakában a feszület, melyet haló ajka megcsókolt...

Amint így nézegettem, a képzeletem föl tudta idézni az egész jelenetet, a hidegtől és éhségtől meghaló vándort, aki végső perceiben azon fáradozott, hogy tovább adja a világnak azt a nagy titkot, amelyet fölfedezett... és el tudtam képzelni halálának borzalmas magányosságát, melynek tanújele itt ült előttünk... Sőt úgy rémlett, mintha erős, jellemzetes vonásain fel tudnám találni a hasonlatosságot közte és ivadéka, az én szegény Silvestre barátom közt, ki husz évvel ezelőtt a karjaimban halt meg... De lehet, hogy ez csak puszta képzelődés volt.

Bizonyos volt azonban az, hogy ő ott ült előttem, gyászos emlékeztető jeléül annak a sorsnak, mely olyan gyakran éri utól azokat, akik be akarnak hatolni az Ismeretlenbe. És minden valószínűség szerint ott fog ülni, a halál rémes fenségével koronázottan, a jövő századok során is, elborzadására az olyan utasoknak, amilyenek mi is voltunk - ha ugyan valaha el fog még jönni valaki ide, hogy magányát megháborítsa...

- Menjünk - mondá Sir Henry suttogó hangon. - De megálljunk... adjunk neki társat...

S fölemelve a hottentotta holttestét, odahelyezte az egykori portugál nemes mellé.

Azután lehajolt s egy rántással elszakította az elefántcsont-feszület rothadt fonálát - mert az ujjai nagyon merevek voltak ahhoz, hogy megkisérelhette volna a kioldozását. Ugy hiszem, máig is meg van még neki az a feszület.

Én megtartottam a csont pennát és itt van előttem az asztalomon, amint ezeket írom. Néha névalírássra használom.

Azután, otthagya a két halottat: a mult századok büszke fehér emberét, meg a szegény hottentottát, hogy örök őriséget tartsanak ott az örök hóban, - kimásztunk a barlangból a nyájas napfénybe és folytattuk vándor-utunkat, eltűnődve szivünkben azon, hogy vajjon hány óra multán leszünk mi is épolyanok, mint ők ketten?...

Miután mintegy fél angol mérföldnyire haladtunk, a fensik széléhez értünk, mert a hegy bimbója nem a legközepén állott, ámbár a sivatagból úgy látszott. Azt, ami alattunk volt, nem láthattuk, mert a táját gomolygó reggeli köd takarta. De azután a köd felső rétegei megritkultak egy kissé, s leláthattunk vagy háromszáz ölnyire, hol egy hosszú hómezőnek a végén zöld gyepet pillantottunk meg, amelyen patak csörgedezett keresztül.

De ez még nem volt minden. A patak mellett, a reggeli napon sütkezve, állott tiz-tizenöt *nagy antilóp* - messziről nem láthattuk tisztán, hogy voltaképpen mik voltak.

Ez a látvány eszeveszett örömmel töltött el bennünket. Volt hát ennivaló elég, csak hozzá tudjunk férni. De éppen ez volt a bökkenő. Az állatok teljes ezernyolcszáz lábnyira, vagyis olyan messzire voltak tőlünk, hogy biztos lövés - mikor az életünk függött az eredményétől - alig volt elképzelhető.

Hamarosan meghánytuk-vetettük azt a kérdést, hogy nem volna-e célszerű valamiképp megközelíteni őket, de ettől el kellett állanunk. Először is a szél nem volt kedvező, aztán meg akármilyen óvatosak volnánk is, az állatok a hó kápráztató hátterén bizonyosan meglátnának bennünket.

- Hiába, meg kell tennünk a kísérletet innen - mondá Sir Henry. - Micsoda fegyvert használjunk, Quatermain? Az ismétlőket vagy az expresszeket?

Ez is fontos kérdés volt.

A winchester-féle ismétlők - amelyekből két darabunk volt, Umbopa hozván a szegény Venvögelét is - háromezer lábnyi távolságra voltak berendezve, míg az expressznek célzó távolsága csak ezerötven láb volt, azon túl pedig csak találmányra lehetett velük lőni. Másrészt azonban, ha találtak, a golyók sokkal biztosabban ejtette el a vadat.

Nehéz volt a határozás, de végre abban állapodtam meg, hogy meg kell kockáztatnunk a kísérletet az expresszekkel.

- Vegye célba mindegyikünk a vele szemközt álló bakot, pontosan célozzon a lapockájára s azután emelje a csövet, - mondtam. - Te, Umbopa, add meg a jelt, hogy egyszerre lőhessünk mind a hárman.

- Tűz! - mondtá Umbopa zulu szóval - s ugyanabban a pillanatban egyszerre dördült el a három puska. Három füstfelhő lebegett egy pillanatig előttünk és százszorosan verődött vissza a durranás a néma havon.

A füst eloszlott és - oh öröm! - egy nagy bak a földön feküdt és végvonaglásában dühösen rugdalózott.

Gyöngék voltunk bár, csakugy rohantunk lefelé a köztünk elterülő hólejtőn s tiz perccel a lövés után az állat szive és mája már füstölögve hevert előttünk.

De most újabb nehézség állott elő: nem volt tüzelőnk s nem süthettük meg a hust. Busongva néztünk egymásra.

- Éhenhaló ember ne legyen válogatós, - mondtá Good. - Együk meg nyersen.

Nem volt más választás, és gyötrő éhségünknek az indítvány nem is volt olyan undorító, amilyen máskülönben talán lett volna. Fogtuk hát a szívet meg a májat s egy pár percre beletemettük egy rakás hóba, hogy kihüljön. Azután megmostuk a patak jéghideg vizében s végre nagy mohón megettük.

Borzadalmasan hangzik, de igazán mondom, hogy soha életemben olyan jóízűt nem ettem, mint azt a nyers hust.

Negyedóra mulva egészen átváltozott emberek voltunk. Az élet és az erő csak úgy pezsdült vissza belénk; gyenge érverésünk megerősödött s a vér csörgedezve futott az ereinkben. De meggondolván; hogy az éhenhalónak nem szabad a gyomrát túlterhelnie, óvatosak voltunk és nem ettünk sokat - és még éhesek voltunk, mikor abba hagytuk.

- Hála az égnek! - mondtá Sir Henry. - Ez az állat megmentett bennünket. Miféle jószág, Quatermain?

Fölálltam és odamentem az antilóphoz, hogy megnézzem, mert magam sem voltam benne bizonyos, hogy mifajta. Körülbelül akkora volt, mint a szamár, s nagy, görbe szarva volt. Sohasem láttam hozzá hasonlót s a faj egészen új volt előttem. A bundája barna volt, halványvörös csikokkal és vastag szőrrel. Utóbb megtudtam, hogy annak a csodálatos országnak a lakosai «inkó»-nak nevezik. Igen ritka állat és csak nagy magasságokban található, ahol semmi más vad meg nem él.

A lövés, amely elejtette, pompásan találta, fenn a lapockáján. De hogy kinek a golyója volt, azt természetesen nem tudhattuk. Ugy hiszem, hogy Good, visszaemlékezvén bámulatos zsiráflövésére, titokban a maga hősiességének tudta be, és mi nem szóltunk ellene.

Annyira el voltunk foglalva gyilkos éhségünknek a csillapításával, hogy mostanáig nem értünk rá szétnézni. De most, miután megbiztuk Umbopát, hogy messen ki az eleje-husból annyit, amennyit csak magunkkal vihetünk, szemügyre kezdtük venni a környezetünket.

A köd most már eloszlott, mert nyolc óra volt s a nap fölszivta, így tehát egy tekintetre beláthattuk az előttünk elterülő egész tájat.

Nem tudom, hogyan irjam le azt a nagyszerű panorámát, mely elbűvölt tekintetünk előtt feltárult. Sohasem láttam hozzáfoghatót azelőtt s nem is hiszem, hogy valaha látni fogok ilyet.

Mögöttünk és fölöttünk magaslottak Sába hókúpjai s alattunk, mintegy ötezer lábnyi mélységben mérföldekre és mérföldekre terült el a leggyönyörűbb tájék. Emitt sűrű szálerdők tömegei sötétlettek, amott hatalmas folyó kanyargott tova ezüstös csillámlással. Balra dús, hullámzatos *velde*-mezőség (gyepes puszta) hömpölygött a messzeségbe s rajta számtalan csorda legelészett - vadcsordák vagy házi állatok-e, azt a távolból nem láthattuk. A roppant területet távoli hegyek öve zárta körül.

Jobbra a táj többé-kevésbé hegyes volt, vagyis magános halmok álltak a sikon, köztük művelt földterületek, amelyeken világosan láthattuk a dóm-alaku kunyhókat.

Az egész táj úgy feküdt ott előttünk, mint valami térkép, ezüst-kigyókként csillogó folyókkal, komor nagyszerűségben felmagasló alpes-szerű hegycsucsokkal, melyeket hó koszoruzott, s az egészen a derűs napfény, a szabad természet üdítő lehe ömlött el.

Két különös dolog tűnt föl nekem, amint mindezt bámulva szemléltük. Először, hogy az előttünk elterülő vidék legalább ötezer lábbal feketett magasabban, mint a sivatag, amelyen keresztül jöttünk és másodszor, hogy valamennyi víz délről északnak folyt. Mint keserves tapasztalásból tudtuk, annak a rengeteg hegyláncnak, amelyen állottunk, az egész déli oldalán semmi víz sem volt, de az északi oldalon számos patak látszott, melyek mind abba a nagy folyóba szakadtak, amelynek kanyargó útját messzire beláthattuk.

Leültünk egy kis időre és szótlanul bámultuk a csodás látományt.

Végre Sir Henry megszólalt:

- Nincs-e a térképen valami *Salamon király útja*?

Némán bólintottam, szememet folyvást a messzeségen jártatva.

- Nos hát nézzék... Amott van ni! - folytatá Sir Henry és jobbra mutatott.

Good és én odanéztünk és csakugyan láttunk valami széles országutat, mely lefelé kanyargott a síkságig. Eleinte nem láttuk volt, mert az ut, amint a hegyoldalról leért, a földdomborulat mögé fordult s az eltakarta a szemünk elől.

Nem szóltunk semmit, vagy legalább keveset beszélünk: kezdtük elveszíteni a csodák iránt való érzékünket. Hogy, hogy nem, éppenséggel nem találtuk különösnek, hogy efféle római utra akadunk ebben a különös, idegen országban. Elfogadtuk a tényt, ennyi az egész.

- Nos, - mondá Good - nagyon közel kell hozzánk lennie, ha egyenesen jobbra vágunk. Ne indulnánk?

Ez józan tanács volt s mihelyt az arcunkat meg a kezünket megmostuk a patakban, aszerint is cselekedtünk. Jó darabig nagy kötömbökön és hófoltokon vergődtünk tova, míg végre, amint egy kis emelkedésnek a tetejére értünk, ott volt előttünk a *Salamon király útja*.

Pompás egy ut volt, bevágva a kemény sziklába, legalább ötven láb szélességű és láthatóan jó karban tartva. De a különös az volt, hogy éppen ott látszott kezdődni, ahol mi állottunk. Lementünk reá s láttuk, hogy a hátunk mögött, mintegy száz lépésnyire a Sába kúpja felé, hirtelen eltűnik s a hegy egész felülete kötömbökkel és hó-foltokkal van takarva.

- Hogyan magyarázta ezt meg, Quatermain? - kérdé Sir Henry.

Csóváltam a fejemet. Nem tudtam rá magyarázatot.

- Megvan! - szolt Good. - Ez az ut nyilván a hegygerincre vezetett s onnan le a tulsó oldalon a sivatagba. De lenn a sivatag homokja betemette, itt fenn pedig valami vulkanikus kitörés, megolvadt láva takarta el.

Ez jó magyarázatnak látszott; mi legalább elfogadtuk és lefelé indultunk a hegyen. Egészen más utazás esett most, völgynek, ezen a remek uton, jóllakott gyomorral, mint előbb, hegynek, a havon, éhséggel küzködve s félig összefagyottan. És ha mélabús emléket nem hagyott volna bennünk a szegény Ventvögel gyászos végzete, meg az a rémes barlang, ahol ő most az öreg Dommal együtt ült: határozottan jó kedvünk lett volna, bármily veszedelmek vártak légyen is ránk.

Minden újabb mérfölddel a levegő egyre enyhébb és balzsamosabb lett s a táj egyre bájosabb világításban tündökölt előttünk. Ami magát az utat illeti, soha olyan tökéletes mérnöki munkát nem láttam, ámbár Sir Henry azt állítja, hogy a Szent-Gotthardon átvezető nagy ut igen hasonló hozzá. Semmi nehézség sem volt tulságos az ókor ama mérnökének, aki ezt az utat tervezte.

Egy helyen nagy szakadáshoz értünk, mely háromszáz láb szélességű és legalább száz láb mélységű volt. Ez a roppant katlan egészen ki volt töltve óriási, egymásra rakott kőtömbökkel, melyekbe lenn a fenéken boltívek voltak törve, hogy a víz szabadon folyhasson és az egész fölött pompásan haladt tova az ut. Egy másik helyen az ut kanyargós zeg-zugokban volt belevágva egy ötszáz láb mélységű meredek sziklafalba s egy harmadik helyen egy közbeeső sziklagerincnek a testébe volt belefurva és alagutttá formálva, mintegy husz ölnyire.

Észrevettük itt, hogy az alagut oldalai érdekes faragványokkal, szekérhajtó férfialakokkal vannak tele. Az egyik faragvány, mely különösen szép volt, egész csatajelenetet ábrázolt, a háttérben egy csapat hadifogollyal, akiket tovavezettek.

- No már, - mondá Sir Henry, miután az ókori művészetnek ez alkotását megnézte, - nem tudom, mi okból nevezik ezt az utat *Salamon király utjájá*-nak, de az én szerény vélekedésem az, hogy az egyiptomiak sokkal előbb voltak itt, semmint a Salamon király népe erre vetődhetett. Ha mindez nem egyiptomi mestermunka, akkor - a legkevesebb, amit mondhatok, az, hogy nagyon hasonlít hozzá.

Déltájon annyira haladtunk már lefelé, hogy elértünk abba a tájékba, ahol fákat lehetett találni. Eleinte csak szétszórt bokrokat láttunk, melyek egyre sűrűbbek lettek, míg végre az ut egy egész liget ezüstös fán kanyargott keresztül, melyek nagyon hasonlítottak a fokvárosi Table-Mountain lejtőin látható fákhoz. Összes utazásaimban sehol másutt nem találkoztam ilyenekkel és látásuk nagyon meglepett.

- Ah, - mondá Good, nagy lelkesedéssel nézegetve a fényeslombu fákat, - itt van fa elég. Állapodjunk meg és süssünk ebédet. Én körülbelül megemésztettem már a nyershust.

Senkinek sem volt ellenvetése. Így hát, otthagya az országutat, letértünk egy patakhoz, mely nem messze csörgedezett és mihamarabb lobogó tüzet raktunk az összeszedett száraz gallyakból. Lemetszve a magunkkal hozott *inkó*-husból néhány izletesnek tetsző darabot, fanyársakon sütöttük meg őket, amint a kafferek szokták és jóízűen ettünk.

Jóllakván, pipára gyújtottunk s átengedtük magunkat az élvezetnek, mely a kiállott viszontagságok után valósággal mennyeknek tetszett.

A csermely, melynek a partjait óriási árvalányhaj-páfrány sűrű tömegei borították, pelyhes vadspárga-tövekkel tarkítva, vidáman csevegett mellettünk, a lágy levegő suttogva járt az ezüsfák levelei közt, köröskörül vadgalamb turbékolt és tarkaszárnyu madarak villogtak drágakövekhez hasonlóan ágról-ágra. Valóságos paradicsom-kertje volt ez!

A hely bűbajos volta s az az érzés, hogy mily veszedelmek maradtak el mögöttünk és milyen csodás ország lehet az, amelyet végre elértünk, elnémitott bennünket. Egészen átengedtük magunkat a varázsnak.

Sir Henry meg Umbopa törött angolból és kiccsinzuluból kevert nyelven beszélgettek egymással halkán és komolyan, én pedig félig behunyt szemmel hevertem az illatos páfrányágyon és nézegettem őket.

Egyszerre csak észrevettem, hogy Good nincs mellettünk és szétnéztem, hogy hova lehetett. Hát biz ő ott ült a patak partján, amelyben ép az imént fürdött meg. Nem volt más rajta, mint a flanell-inge és minthogy a tisztaság iránt való természetes hajlama újra felülkerekedett benne, a legnagyobb gonddal látott most a toalettjéhez.

Kimosta a kaucuk-gallérját, derekasan kirázta a nadrágját, kabátját, mellényét s most szépen összehajtogatta őket, hogy majd fölveszi, búsan csóváltatván fejét a sok hasadás és feslés mián, amiket rajtok látott s amik csak természetes következményei voltak a mi borzasztó utazásunknak. Azután elővette a cipőjét, jól megdörzsölte egy marék páfránnyal s azután bekente egy darab hájjal, melyet gondosan leszedett volt az *inkó*-husról s a cipő végre aránylag elég tisztességes külsőt öltött, ő pedig, miután a monokliján keresztül bírálható szemmel nézegette: felhuzta és aztán újabb művelethez fogott.

Egy kis táskából, amelyet magával hordott, kivett egy zsebbeli fésűt, melynek az oldalában picike tükör volt s abban megnézte magát. Nyilván nem igen volt magával megelégedve, mert nagy gonddal kezdett fésülni. Azután egy kis szünet következett, mely alatt az eredményt észlelte a kis tükörből. Ugy látszik, az sem volt még kielégítő. Megtapogatta az állát, amelyen most tiznapi sörte tuskéllett.

«Csak nem próbálja meg, hogy megborotválkozzék?!» tünődtem magamban. De bizony ugy volt. Fogta azt a darab hájat, mellyel az imént a cipőjét bekente s gondosan megmosta a patakban. Azután ismét belenyulván a táskába, elővett belőle egy kis zsebbeli «biztonsági borotvát», amelyet azok használnak, akik félnek, hogy megvágják magukat, vagy akik tengeri utra kelnek. Azután erősen megdörzsölte a képét meg az állát a hájjal és - hozzáfogott. De nyilván keserves egy munka volt, mert csak úgy nyögött bele, én pedig rángatóztam a magamba fojtott nevetéstől, amint a sörtéivel való kinlódását nézegettem.

Olyan furcsának tetszett, hogy valaki egy darab hájnak a segítségével borotválkozzék, ilyen helyen, ilyen körülmények közt!

Végre sikerült a sörtéinek javarészét leszednie a képe és álla jobb feléről, midőn... mialatt nézegettem, valami fény-villanást láttam éppen a feje közelében.

Good profán felkiáltással ugrott föl (ha nem biztonsági borotva van a kezében, menthetetlenül elmetszette volna a torkát) és ugyancsak felugrottam én is, de káromkodás nélkül és - ime, mit láttam.

Alig husz lépésnyire tőlem és tiz lépésnyire Goodtól állott egy csapat ember.

Szálas termetűek és rezesbarnák voltak s néhányuk nagy fekete tollbokkrétát és kurta párdúc-bőrkacagányt viselt.

Ez volt mindaz, amit az első pillanatban láttam.

A kis csapat előtt állott egy körülbelül tizenhétéves legény, emelt kézzel és előrehajlott testtel, mint valami dárdavető görög szobor...

A fényvillanás, melyet az imént láttam, bizonyosan fegyver volt s ő hajította.

A következő pillanatban egy éltés, katonás külsejű ember lépett ki a csoportból és megragadva a legény karját, mondott neki valamit.

Erre aztán felénk jöttek.

Sir Henry, Good, meg Umbopa ezalatt fölkapták a puskáikat és fenyegetően emelték a közeledőkre. De azok nyugodtan jöttek előbbre...

Az a gondolatom támadt, hogy nem tudhatják, mi a puska, mert különben nem vetették volna meg annyira a fenyegető csöveket.

- Le a puskákkal! - kiáltottam társaimra, látván, hogy egyetlen menedékünk csak a békesség lehet.

Társaim szót fogadtak s én elibök állva, megszólítottam azt az éltés embert, ki a legény karját megragadta volt:

- Üdv! - mondtam zulu nyelven, nem tudván, hogy mi más nyelven szóljak.

Nagy meglepődésemre amaz megértett.

- Üdv! - felelt rá, de nem ugyanazon a nyelven, hanem valami olyan rokon nyelvjáráson, hogy sem Umbopának, sem nekem nem volt nehéz megértenünk.

Utóbb nyomára is jutottunk, hogy ennek a népnek a nyelve nem más, mint a zulu nyelv ódon formája.

- Honnan jöttök? - folytatá. - Kik vagytok? És miért fehér hármotoknak az ábrázatja, míg a negyediké olyan, mint a mi anyáink fiainak a képe?

S azzal Umbopára mutatott.

Ránéztem most Umbopára én is és az a gondolat villant az agyamba, hogy igaza van. Umbopa tökéletesen hasonlított az előtttem álló emberekhez, még hatalmas termetére is.

De nem értem rá ezen elmélkedni.

- Idegenek vagyunk és békességgel jövünk, - felelém, lassu szótagolással, hogy jól megérthesenek. - És ez a mi szolgánk.

- Hazudsz, - felelt az öreg. - Idegen nem jöhet át a hegyen, mert ott elpusztul minden. De mit használ a hazugságod? Ha idegenek vagytok, meg kell halnotok, mert idegennek Kukuána-földön élnie nem szabad. Így szól a király törvénye. Készüljetek hát a halálra, oh idegenek!

Egy kicsit meghökkentem erre, főképp, mivel láttam, hogy egyik-másik vadember az oldalához nyúl, a fegyveréhez, mely valami nagy és sulyos késnek látszott.

- Mit mond ez a semmiházi? - kérde Good.

- Azt mondja, hogy lehuzzák a bőrünket, - viszonzám keserű tréfával.

- Uram-isten! - nyögte el magát Good, és miként szokása volt, ha zavarba jött: kezével oda-kapott a vendégfogához, a felső fogsort lehuzta, mely azután különös hangzású csettenéssel pattant vissza a helyére.

Rendkívül szerencsés taglejtés volt ez most, mert a következő pillanatban a kukuánák méltóságos csoportja, mint egy ember, elordította magát rémületében s hátraszaladt néhány ölnyre.

- Mi az? - kérdém.

- A foga, - suttogá Sir Henry izgatottan. - Már megint csattogtatta... Vegye ki, Good, vegye ki, hamar!

Good engedelmeskedett, szép fogsorait a flanellinge ujjába tüntetve el.

A következő pillanatban a kíváncsiság már legyőzte a félelmet, s a kukuánák lassan közeledtek felénk. Nyilván elfelejtették már, hogy az imént milyen szeretetreméltó szándékkal voltak irántunk.

- Hogy van az, oh idegenek, - kérde az éltés ember ünnepiesen, Goodra mutatva, ki csak a flanellingében állott ott s csupán féloldalt volt megborotválkozva, - hogy ez az ember a testén ruhát visel, a lábaszára pedig meztelen, hogy sápadt ábrázatának az egyik fele szőrös, a másik pedig csupasz, hogy a félszeme fényes és átlátszó, és hogy a foga magától mozog, elválván az inyétől és ismét visszapattanván hozzá a tulajdon tetszése szerint?...

- Nyissa fel a száját! - szóltam Goodhoz.

Ő széjjelhuzta az ajkát s úgy vicsorgott az öregre, mint valami mérges eb, két vékony piros foghúsvonalat engedve látni, amelyekben époly kevés nyoma volt a csontnak, mint a ma született gyermek inyében.

A vademberek ijedten lihegtek.

- Hova lett a foga? - kiálták. - A tulajdon szemünkkel láttuk az imént!

Good leirhatatlanul megvető mozdulattal fordítván félre a fejét, végighuzta kezét a száján. Azután ismét vicsorgott, és ime, ott volt a gyönyörű két fogsor!

Az a suhanc, aki a kést dobta volt, levetette magát a före, csakugy óbégatva a borzadozástól. Az öregnek pedig össze-összeverődött félelmében a két térde.

- Már látom, hogy szellemek vagytok, - mondá dadogva. - Avagy asszonyszülte embernek volt-e valaha szőrös az egyik arca és csupasz a másik? Vagy volt-e valaha valakinek ilyen átlátszó karikaszeme, vagy pedig olyan foga, amely mozog, el-eltűnik s újra kinő?... Bocsássatok meg minekünk, oh mi uraink!

Ez igen szerencsés félreértés volt, és szükségtelen mondanom, hogy kapva kaptam rajta.

- Megadatik a bocsánat, - viszonzám császári mosolygással. - Ámde tudjátok meg a valót is. Mi más világból jövünk, ámbátor olyan emberek vagyunk, mint ti is. Tudjátok meg, hogy mi a legnagyobb csillagból jövünk, amely éjszakának idején tündöklök.

- Oh, oh! - nyögött a föld szülötteinek bámuló kórusa.

- Ugy van, - folytatám, - onnan szálltunk alá.

És ismét nagy kegyesen mosolyogtam, mialatt ezt a hazugságot elmondtam.

- Lejöttünk, hogy közöttetek lakozzunk egy kis ideig és ittlétünkkel áldásokatokra legyünk. Láthatjátok is, barátaim, hogy készültem erre az utra, mert megtanultam a nyelveteket.

- Ugy van, ugy van, - dörmögött a kórus,

- Csakhogy, oh uram, - szólt közbe az öreg, - fogyatékosan tanultad meg.

Lesújtó pillantást vetettem rá, mely alatt az öreg csakugy zsugorodott össze.

- Most pedig, barátaim, - folytatám, - ti bizony az azt gondoljátok, hogy ily hosszú utat járván meg, szívünk szerint való szándékunk az lészen, hogy bosszút álljunk, amiért ti bennünket ellenségesen fogadtatok, és talán halálos dermedtséggel sujtjuk azt a gonosz kezét, amely... elég az hozzá, amely kést dobott annak a fejéhez, kinek a foga eltűnik és visszajő...

- Kiméljétek őt, oh uraim, - rimánkodék most az öreg. - A király fia ő, és én a nagybátyja vagyok. Ha baja esnék, rajtam követelnék a vérért.

- Ugy van, igazat mond, - szólt közbe nagy nyomatékka a suhanc.

- Meglehet, ti kételkedtek a mi bosszuálló hatalmunkban, - folytatám, nem ügyelve ezekre a közbeszólásokra. - Megálljatok hát, megmutatom... Gyer elő, te kutya, te rabszolga! - (förmedtem vadul Umbopára), - s add ide azt a varázscsövet, amely beszél!

S fél szememmel az expresszpuskámra mutattam.

Umbopa a helyzet magaslatára emelkedett s valami vigyorgásfélével, mely a legelső volt, amit az ő komoly ábrázatán valaha láttam, előhozta s kezembe adta a puskát.

- Im itt van, oh uraknak ura! - mondá mély meghajlással.

Ép egy pillanattal az előtt, hogy a puskámat kértem, megláttam ugyanis egy kis kőszáli zergét, mely körülbelül háromszáz lábnyi távolságban állott egy szirttetőn, és elhatároztam, hogy megkockáztatom a lelövését.

- Látjátok azt a zergét? - mondtam, az állatra mutatva. - Mondjátok meg nekem, lehetséges-e, hogy asszonyiszülte ember azt, pusztá zajjal, innen megölje?

- Nem lehetséges, oh uram, - felelt az öreg.

- Már pedig én meg fogom ölni, - viszonzám nyugodtan.

Az öreg elmosolyodott.

- Azt az én uram meg nem teheti, - mondá.

Fölemeltem a puskát és célba vettem a zergét.

Kicsiny állat volt, olyan, melynek az elhibázása menthető lett volna, de jól tudtam, hogy nekem most nem szabad elhibáznom.

Mély lélekzetet vettem és lassan nyomtam meg a ravaszt.

A zerge úgy állt ott, mint a kő.

Bumm! Paff!

A zerge a levegőbe ugrott és élettelenül esett vissza a hátára.

A benszülöttek csoportjából rémült ordítás hangzott fel.

- Ha kell a husa, - mondtam azután hidegen, - menjetek, hozzátok elő azt az állatot.

Az öreg intett, mire embereinek egyike elsietett s csakhamar visszajött a lelőtt zergével. Elégültséggel láttam, hogy pompásan találtam el a lapockája táján.

A vademberek körbe álltak a szegény állat körül és hüledezve nézték a golyó-ütötte lyukat.

- Lássátok, - mondtam, - nem üres szó az én beszédem.

Nem feleltek.

- Ha még most is kételkedtek a hatalmamban, - folytatám, - ám menjen oda valamelyikőtök s álljon ki arra a kőszálra, hadd tegyek vele úgy, mint ezzel a zergével.

De egyikök sem látszott erre hajlandónak, mignem végre a király fia megszólalt:

- Helyes a beszéd. Bátyám, eredj, állj ki te arra a kőszálra. A varázslat csak közönséges állatot ölt meg. Embert bizonyára nem tud megölni.

Az öreg nem igen vette jó néven ezt az ajánlatot. Sőt határozottan sértődöttnek látszott.

- Nem, nem! - viszonzá gyorsan, - az én agg szemeim eleget láttak. Varázslók ezek, bizonyára. Vezessük őket a király elébe. De aki mégis újabb bizonyítékot kívánna, ám álljon ki ő a kőszálra, hogy a varázscső beszéljen vele.

Általános és gyors ellentmondás lőn erre a válasz.

- Sohse pazarlódjék a mi szegény testünkre az a jóféle varázslat, - mondá az egyik. - Eleget láttunk. A népünk összes bűbajos-tudománya nem mutathat ehhez foghatót.

- Valóban úgy van, - hagyta rá mély megkönnyebbültség hangján az öreg, - semmi kétség, hogy úgy van... Figyeljete, csillagoknak fiai, fénylő szemnek és mozgó fognak gyermekei, akik mennydörögve szóltok és messziről öltök: én Infedusz vagyok, Káfának fia, ki egykoron királya vala a kukuána népnek. Ez az ifju pedig Szkrága.

- Gyönyörű neve van, - mormolá Good, ki majdnem áldozata lett ennek a sihedernek.

- Szkrága, Tualának fia, a hatalmas királynak, Tualának, ezer feleség urának, a kukuánák fő fő parancsolójának és vezérének, a Nagy-ut őrzőjének, ellenségi rémének, a Sötét titkok tanulójának és tudójának, százezer harcos vezérének, Tualának, a Félszeműnek, a Feketének, a Rettenetesnek.

- Nohát, - mondám odavetően, - vezessetek bennünket Tualához. Alacsony néppel, csőcselékkel mi nem beszélünk.

- Jól vagyon, oh uraim, elvezetünk benneteket; de az ut hosszú. Háromnapos járásra jöttünk el vadászni a király székhelyétől. Legyenek az én uraim béketűrőssel, és mi majd elvezetjük őket.

- Helyes, - viszonzám egykedvűen, - mi ráérünk az időknek végéig, mert sohasem halunk meg. Készen vagyunk, vezessetek!... De, hallod-e, Infedusz, meg te is Szkrága, vigyázzatok! Ne fondorkodjatok ellenünk, tört nekünk ne vessetek, mert mielőtt a ti sárból való agyvelőtök csak ki is eszelt valamit, mi már megtudjuk és rettenetes bosszút állunk. A csupasz lábaszárú és szőrös fél-orcájúnak (Good-nak!) átallátszó szeméből kiszökik a fény és tűz és elpusztít benneteket, de végigsöpri az egész országotokat is; az ő eltűnő fogai belevájódnak a testetekbe és megesznek benneteket, feleségestől, gyermekestől. A varázscsővek megszólalnak és dörögve fognak veletek beszélni és olyanná teszik a bőrötöket, mint a rosta. Vigyázzatok!

Ez a nagyhangzású szónoklat nem tévesztette el hatását - bár különben alig volt reá szükség, mert új barátaink úgy is át voltak már hatva a mi földöntúli hatalmunk nagyságától.

Az öreg mélyen hajlongott és »kum, kum« szót mormogott, mely, mint utóbb megtudtam, az ő királyi üdvözlésük vala (megfelelően a zuluk »bajéte« szavának), s azután hátrafordult a kísérőihez és beszélt velök.

Ezek nyomban előjöttek és elszedték tőlünk a cókmókunkat, hogy majd ők viszik helyettünk, kivéven természetesen a puskáinkat, melyekhez a világ minden kincseért sem nyultak volna. Sőt fölszedegették a Good ruháit is, melyek - mint az olvasó emlékszik - takarosán össze voltak hajtogatva és ott heverték mellette.

Ő persze utánuk kapott, mire hangos vita keletkezett.

- Oh, általlátszó szemű és eltűnedező fogu nagyur, ne bánts ez a holmit, - szólt hozzá az öreg. - A te rabszolgáid örömet viszik helyetted.

- De fel akarok öltözni! - ordított Good idegesen angolul.

Umbopa lefordította nekik.

- Ne cselekedd, oh uram, - ellenkezék vele Infedusz. - Be akarnád takarni a te gyönyörűséges fehér lábszáraid (Goodnak, bár barnaképű volt, rendkívül fehér volt a teste), hogy a te szolgálid szeme ne láthassa őket? Vétettünk mi a mi urunk ellen, hogy ilyet akar cselekedni?

Én majd megpukkadtam a nevetéstől s ezalatt a benszülöttek egyike már le is indult a gunyával.

- Veszettadta! - ordított Good. - Az a fekete ördög viszi a nadrágomat!

- Nézze, Good, szólt hozzá Sir Henry, - ön ebben az országban bizonyos formában jelent meg és most ahhoz kell magát tartania. Ön itt többé nadrágot nem viselhet. Mostantól fogva egy szál flanellingben, cipőben és monoklival kell járnia.

- Ugy van, »- mondtam én, - és pofaszakállal az arca egyik felén, míg a másikat gondosan kell borotválgatnia. Ha ezeken a dolgokon bármit is változtat, ezek a vadak azt fogják gondolni, hogy csalók vagyunk. Nagyon sajnálom önt, Good kapitány, de hiába, ebbe bele kell nyugodnia. Ha ezek a vadak gyanakodni kezdenek egyszer reánk, az életünk annyit sem fog érni, mint egy fapityke.

- Igazán azt gondolja? - kérde Good borusan.

- Igazán. Az ön «gyönyörűséges fehér lábszára» most a mi kis társaságunk jellemző vonása, és mint Sir Henry helyesen mondja, ehhez kell magát tartania. Adjon hálát az Istennek, hogy legalább a cipője a lábán van, és hogy a levegő elég meleg.

Good sóhajtott egyet és nem szólt többet, de legalább két hét kellett hozzá, míg ehhez az új toaletthez hozzászokott.

VIII. *Kukuána-földön.*

Aznap egész délután haladtunk előre azon a remek országuton, mely egyenesen északnyugati irányban tartott előre. Infedusz meg Szkrága velünk voltak, de az embereik vagy száz lépéssel elől haladtak a teherrel.

- Infedusz, - szólaltam meg végre, - ki csinálta ezt az utat?

- Régesrégén készült az, oh uram, senki sem tudja, hogyan mikor, még Gagul, a bölcs asszony sem, aki pedig emberöltők óta él a földön. Mi nem vagyunk elég idősök ahhoz, hogy az építésére emlékezhetnénk. Ilyen utakat ma már senki sem tud csinálni. De a király nem engedi, hogy a fü benője.

- És kiktől valók azok az írások a barlangok falain, amiken keresztüljöttünk? - kértem, az egyiptomiakhoz hasonló faragványokra gondolva, amelyeket láttunk volt.

- Oh uram, amely kezek az utat építették, azok irták azokat a csodálatos képeket is. Mi nem tudjuk, hogy kik lehettek.

- Mikor jött a kukuána nép erre a tájra?

- A mi népünk, mint a vihar szele, úgy rontott le ide tizezer holddal ennekelötte azokból a nagy országokból, melyek amott túl vannak (és északra mutatott). Tovább nem mehettek, így szól apáinknak régi szava, amely reánk maradt, ivadékokra, és ezt mondja Gagul is, a bölcs asszony, a boszorkány-szimatoló. Nem mehettek tovább a nagy hegyek miatt, melyek ezt a földet körülzárják (és a hólepte csucskokra mutatott). Ez a föld különben is jó volt; így hát megtelepedtek s erősek és hatalmasok lettek, és most a számunk olyan, mint a tenger homokjáé, és ha Tuala király csatasorba szólitja a csapatjait, tollaikkal tömve van a síkság, ameddig a szem csak elláthat.

- De ha az országot hegyek falazzák körül, kivel hadakoznak a csapatjaitok?

- Oh, uram, amarra nyitva van az ország - s újra északra mutatott - és időről-időre harcosok törnek reánk olyan országból, amelyet nem ismerünk, mi pedig megöljük őket. Egy ember-életnek a harmada mult el azóta, hogy az utolsó háborunk volt. Sok ezren haltak meg benne, de mi mind egy szálíg megöltük azokat, akik reánk jöttek, hogy elemésszenek bennünket. Azóta hát nem is volt háboru.

- A harcosaitok nyilván beleunnak abba, hogy a dárdáikon hevernek?

- Volt, uram, egy háborunk kevés az után, hogy kiirtottuk azt a népet, amely reánk rohant. De az első háboru volt. Eb falta a kutyát.

- Hogyan történt az?

- Hát, uram, a királynak, az én mostohatestvéremnek, volt egy ikertestvére, egy apától, egy anyától való. A mi szokásunk, oh uram, az, hogy az ikreket nem hagyjuk életben - a gyöngébbiknek meg kell halnia. De a király anyja elrejtette a gyöngébbik gyermeket, amely másodiknak született, mert a szive nagyon fájt volna miatta s az a gyermek a Tuala király. Én az öccse vagyok, másik anyának születtem.

- Nos?

- Káfa király, az apánk, meghalt, mikor mi férfiakká lettünk és Imotu bátyám lett helyette a király, aki egy darabig uralkodott is, mialatt a kedvelt feleségétől fia született. Mikor a

gyermek három esztendősen lett - éppen a nagy háború után, mely alatt senki sem vethetett és arathatott, éhség támadt az országban és a nép zúgolódt az éhségnek miatta, és úgy tekintgetett körül, mint az éhes oroszlán, hogy valamit széttéphessen. Ekkor történt, hogy Gagul, a bölcs és rettenetes asszony, aki nem tud meghalni, azt kiáltotta ki a népnek, mondván:

«Imotu király nem király!»

Imotu király pedig ép akkor beteg volt, sebesülten feküdt a kunyhójában és nem birt mozdulni.

Gagul azután betért egy kunyhóba s kivezette belőle Tualát, az én mostoha-bátyámat s a király ikertestvérét, akit születése óta rejtegetett a sziklák barlangjaiban és letépvén Tuala derekáról a *mucsá-t* (derékkötő), mutatta a kukuána népnek a derekára fonódott szent kigyót, mellyel a király elsőszülött fiát szokták a születéskor megbilyogozni és fenhangon kiáltá, mondván:

«Lássátok a királytokat, akit én mentettem meg s mind e mai napig tartottam!»

És a nép, amilyen örült volt az éhségtől, nem tudván már különbséget igazság és hamisság között, azt kiáltozta:

«A király! a király!»

Ámde, én tudtam, hogy nem úgy van, mert Imotu bátyám volt az elsőszülött az ikrek közt és ő volt a törvényes király. És mikor a zshivajgás a legnagyobb vala, Imotu király, ámbár nagyon beteg volt, kitántorgott a kunyhójából, a felesége kezét fogván s utánok jöve az ő fiok, Ignózi («a villám»).

«Mi zaj ez?» «kérdézé: «Miért kiáltjátok: *A király, a király?*»

Ekkor Tuala, az ő tulajdon atyafia, aki vele egy méhből s egy órában született, odarohant hozzá, megragadta a haját és szívébe döfte a kését. A nép pedig, ingatag lévén és mindig készen arra, hogy a kelő napot imádja, tapsolt és azt kiáltá:

«Tuala a király! Most már tudjuk, hogy Tuala a király!»

- És mi lett az asszonyból és Ignóziából, a fiából? Őket is megölte Tuala?

- Nem, uram. Az asszony, mikor látta, hogy az ő ura meghalt, egy sikoltással felkapta a gyermekét és elfutott. Két nappal utóbb éhesen érkezett egy králhoz, de most, hogy az ő királyi ura meghalt, senki sem akart neki tejet vagy ennivalót adni, mert minden ember gyűlöli a szerencsétleneket. De besötétedés után egy leánygyermek kilopódzott és ennivalót hozott neki; ő pedig megáldotta azt a gyermeket és kicsiny fiával elindult a hegyek felé, mielőtt a nap újra felkelt volna. Bizonyosan ott veszett, mert azóta senki sem látta, sem őt, sem a gyermek Ignózit.

- Ha tehát ez az Ignózi gyermek élne, ő lenne a kukuána-nép igazi királya?

- Ugy nagyon, uram. A szent kigyó a derekára van oltva. Ha él: ő a király. De sajna! rég meghalt.

Az öreg most lemutatott a sikságra, egy nagy csapat kunyhóra, melyet sövény kerített s melyen kívül még széles árok is övezte az egészet.

- Nézd, uram - monda - az az a král, ahol legutoljára látták az Imotu feleségét a gyermek Ignózival. Ott leszen alvásunk ma éjszaka, ha ugyan (tevé hozzá kétkedően) az én uraim e földön egyáltalában alusznak.

- Jó barátom, Infedusz, valameddig mi a kukuánák közt vagyunk, úgy cselekszünk, miként a kukuánák, - mondam nagy méltósággal; és hirtelen hátrafordultam Goodhoz, ki mogorván

ballagott a hátam mögött, teljesen el lévén foglalva azokkal a hiábavaló kísérletekkel, hogy ne engedje a flanel-ingét föllebbenni az esti szélről, amely fujdogált - és nagy meglepettségemre majdnem beleütődtem Umbopába, ki közvetlenül a sarkamban járt s nyilván a legnagyobb érdeklődéssel hallgatta az én Infedusszal való beszélgetésemet...

Az arckifejezése legalább nagyon különös volt és olyasmi látszott rajta, mint aki rég elfelejtett dolgokon tündöklik, melyeket csak részben sikerül az emlékezetébe idéznie.

Az egész beszélgetés alatt ugyancsak szapora lépésben haladtunk előre, le, a hullámzatos síkság felé. A hegyek, melyeken átkeltünk volt, most messze magaslottak felettünk és a Sába kettős kúpja szemérmesen beburkolózott az áttetsző ködpárába.

Amint előbbre-előbbre haladtunk, a táj egyre szebb lett. Buja tenyészet vett bennünket körül, de nem tropikus jellegű; a nap derűsen és melegen sütött, de nem pörzsölt: és kellemes lágy szellő fujdogált a hegység illatos lejtőin.

Valóban ez az új ország alig volt egyéb, mint földi paradicsom; szépségre, természeti gazdagságra és éghajlatra sohasem láttam hozzá fogható. Transvaal gyönyörű ország, de Kukuána-földhöz képest semmi.

Amint elindultunk volt, Infedusz előreküldött egy fullajtárt, hogy jelentse meg jövetelünket ama král lakosságának, mely - mellesleg megjegyezve - az ő katonai parancsnoksága alá tartozott. A fullajtár rendkívüli sebességgel indult el s Infedusz azt mondta nekem, hogy az egész uton meg fog maradni ugyanabban a futásban - mert az a nép a futásban különösen gyakorolta magát.

Az üzenet hatása most láthatóvá kezdett lenni. Mikor mintegy két angol mérföldnyire értünk a králhoz, láthattuk, hogy egyik csapat harcos a másik után vonult ki a králból s tartott egyenesen felénk.

Sir Henry a karomra tette a kezét s megjegyezte, hogy - úgy látszik - «meleg fogadásra» lehetünk elkészülve. Volt a hangjában valami, ami magára vonta az Infedusz figyelmét.

- Ne féljenek az én kegyes uraim, - mondá sietve, - mert az én szivemben nem lakozik gonoszság. Ezeknek a harcos csapatoknak én vagyok a vezérük s én rendeltem ki őket, hogy benneteket üdvözöljenek.

Nyugodtan bólintottam rá, ámbár magamban nem voltam egészen nyugodt.

Mintegy félmérföldnyire a král kerítésétől volt egy hosszú, lassu emelkedésű dombos hely az ut mentén s a csapatok arra vonultak fel és állottak csatarendbe.

Remek látvány volt őket szemlélni, amint minden csapat, vagy század - körülbelül háromszáz ember - sebesen rontott fel a lejtőn, villogó dárdákkal, lengő tollakkal, és foglalta el aztán mindenik a maga kiszabott helyét. Mire mi az emelkedéshez értünk, tizenkét ilyen század, vagyis összesen háromezerhatszáz ember vonult fel és foglalt állást az ut mentén.

Most elértünk az első századhoz és bámulva nézhettük a legremekebb formájú embereket, aminőket valaha láttam. Mind érettkorú férfiak voltak, jobbadán negyvenéves veteránok és egyik sem volt hat lábnál alacsonyabb, de sokan voltak három vagy négy hüvelykkel magasabbak.

A fejükön nehéz fekete *szakabula*-tollakat viseltek, mint azok is, akik bennünket idevezettek. A derekukra és jobb térdük alá fehér ökörfark-öv volt kötve s a bal kezükben kerek pajzsot hordtak. Ezek a pajzsok igen érdekesek voltak: vékonyra nyújtott vaslemezből állottak, melyre hófehérségű ökörbőr volt feszítve. A fegyver, melyet minden ember viselt, igen egyszerű volt, de hathatós: rövid, igen nehéz kétélű dárda, fanyéllal: lapos vashegye a legszelebb helyen mintegy hat hüvelyk lehetett. Ezek a dárdák nem hajításra valók voltak, hanem,

mint a zuluk döfő lándzsája, vagyis asszegájja, csak szemtől szembe való harcra voltak alkalmasak, de akkor aztán rettentő sebeket lehetett velük ejteni. E dárdán kívül minden ember hordott három széles és nehéz, körülbelül két-két fontos kést. Egy kés az ökörfark-övbe volt dugva, a másik kettő a kerek pajzs oldalába. Ezek a kések, melyeket a kukuánák *tollá*-knak neveznek, megfelelnek a zuluk hajítódárdáinak. A kukuána-harcos a legnagyobb biztossággal tudja őket elhajítani százötven lábnyira s mikor az ellenséggel összekerülnek, először is egy ilyen késfelhőt zuditának reá.

Minden egyes század úgy állt ott, mint egy csapat bronz-szobor, amíg elibe nem értünk, mikor is a párdúc-kacagányt viselő s néhány lépéssel előre álló parancsnok intésére minden dárda egyszerre a levegőbe emelkedett és háromszáz torokból harsogott fel hirtelen a királyi üdvözlét: *Kum!*

Amint aztán tovább mentünk, a század a hátunk mögé sorakozott s úgy kísért bennünket a král felé, mignem a *Szürkék* egész ezrede (így nevezték őket a pajzsaikról), a kukuána nép e legjelesebb katonasága, földrengető lépésben vonult utánunk.

Végre, letérve a Salamon király útjáról, a krált övező széles árokhoz jutottunk, mely legalább egy angol mérföld kerületű volt és fatörzsekből formált vaskos cölöpökkel volt körülkerítve. A bejárásnál az árkon kezdetleges felvonó-hid vezetett át, melyet az ör lebocsátott, hogy bemehessünk.

A král kitűnően volt elrendezve. A közepén széles ut vonult keresztül, melyet derékszögben oldalutak szeldeltek át, úgy, hogy a kunyhók négyszögletű csoportokra voltak osztva, minden csoport egy-egy századnak lévén a szállása. A kunyhók dóm-alakuak voltak és sövényből voltak fonva, mely gyönyörűen ki volt tömve füvel. Ennyiben hasonlítottak a zulukunyhókhoz, de abban már eltértek tőlük, hogy ajtónyílásuk volt, amelyen járni lehet. Jóval tágasabbak is voltak, mint amazok, hat láb szélességű, magas tornáccal körülvéve, mely keményre taposott agyagporból készült.

A széles főut mentén kétfelől száz meg száz asszony álldogált, kiket a kíváncsiság hozott ki, hogy bennünket lássanak. Ezek az asszonyok, benszülött fajhoz képest, rendkívül szépek. Magas, kecses alakok, csodálatosan szép idomokkal. A hajuk, bár kurta, inkább göndör, semmint gyapjas, arcélük gyakorta sas-formájú s az ajkuk nem olyan visszatetszően vastag, mint a legtöbb afrikai fajnál.

De ami nekünk legjobban feltűnt bennük, az rendkívül nyugodt, méltóságos maguktartása volt, amiben jelentékenyen elütnek a zulu asszonyoktól és rokonaiktól, a mázaiktól, kik a Zanzibár mögött lévő területen laknak.

A kíváncsiság hozta ugyan ki őket, hogy bennünket lássanak, de a csodálkozásnak, vagy vadembertől várható bírálgatásnak semminő durva kifejezését sem engedték meg maguknak, mialatt mi fáradtan ballagtunk el előttük. Még mikor Infedusz alattomban hamis kézmozdulattal arra a nagy csodára, a szegény Good «gyönyörű fehér lábszárai»-ra figyelmeztette őket, akkor sem engedték kifejezésre jutni azt a roppant csodálatot, mellyel pedig nyilván el volt telve a lelkük. Ráfüggesztették sötét szemeiket arra a hófehér gyönyörűségre (Goodnak a bőre rendkívül fehér), s ez volt az egész. De Goodnak ez is nagyon elég volt, mert ő természeténél fogva szerény.

Mikor a král közepére értünk, Infedusz megállott egy nagy kunyhó előtt, melyet bizonyos távolságra kisebb kunyhók öve vett körül.

- Térjete be, csillagoknak fiai, - szólt hangzatosan, az ajtóra mutatva - és méltóztassatok valameddig pihenni a mi szegény hajlékunkban. Hoznak mindjárt egy kis eledelt is, hogy derekatokon ne kelljen szorosabbra vonni az öveteket az éhség mián. Egy kis mézet és tejet, meg egy-két ökröt és néhány juhot. Nem sok ez, oh én uraim, de mégis valamelyes eledel.

- Jól vagyon, Infedusz, - mondtam. - Elfáradtunk a levegőég országain való átkelésben. Most hagyjatok pihennünk.

S azzal betértünk a kunyhóba, mely, mint láttuk, teljesen el volt készítve a mi kényelmünkre. Cserzett bőrből való heverő ágvak voltak kiterítve, hogy rájuk fekhessünk és volt víz is, mosdani való.

Egyszerre kívülről kiáltozást hallottunk s az ajtóba lépven, egy sor nőszemélyt láttunk, akik tejet, sült tésztát, meg mézes fazekat hoztak. Utánuk néhány legény kövér tinót hajtott. Elfogadtuk az ajándékokat s erre az egyik legény előrántotta övéből a kést és nagy ügyesen elmetszette a tinó torkát. Tíz perc alatt az állat már meg is volt nyuzva és feldarabolva. A hus legelejét aztán kimetszették nekünk, a többit pedig én, mindnyájunk nevében, odaajándékoztam a körülöttünk lévő harcosoknak, akik elvették és felosztották maguk közt «a fehér emberek ajándékát».

Umbopa egy rendkívül megnyerő leányzóval együtt hozzálátott a munkához, hogy elkészítse az eledelünket egy öblös cserépkondérban, a kunyhón kívül rakott nagy tűz felett; s mikor már jóformán készen volt, elküldtünk Infeduszt meg Szkrágáért, a király fiáért, hogy legyenek a mi vendégünk.

Eljöttek s helyet foglalván a kunyhóban szerteálló apró székeken (mert a kukuának nem szoktak rendszerint a lábukra kucorogni, mint a zuluk), keresztülsegítettek bennünket az ebédünkön.

Az öreg ur igen nyájas és figyelmes volt, de feltűnt nekem, hogy a legény gyanakvó szemmel nézegetett bennünket. Miként a többiek is, meg volt döbbenve a mi fehér voltunktól és varázsló tulajdonságainktól; de látván, hogy csakugy eszünk, iszunk és alszunk, mint más halandók: félő tisztelete, úgy látszik, oszladozni kezdett, és helyét komor gyanakvás foglalta el, amely minket meglehetősen nyugtalanított.

A lakománk folyamán Sir Henry azt monda nekem, hogy jó lenne talán megkísérteni, vajjon nem tudhatnók-e meg, hogy ezek az emberek tudnak-e valamit az ő öccse sorsáról, vagy hogy egyáltalában látták-e, vagy hallottak-e felőle. Én azonban úgy vélekedtem, hogy egyelőre okosabb lesz nem szólni erről a dologról semmit.

Lakmározás után megtöltöttük a pipánkat és rágyújtottunk - oly cselekedet, mely Infeduszt meg Szkrágát a legnagyobb álmélkodásba ejtette. A kukuának nyilván nem ismerték a dohányfüst isteni voltát. Termesztettek ugyan dohányt, de, miként a zuluk, csak tubáknak használták, s ebben az új formájában rá sem ismertek.

Azután azt kérdeztem Infedusztól, hogy mikor leszünk tovább indulandók, és örömmel hallottam tőle, hogy már meg is tette az intézkedéseket avégre, hogy reggel utrakelhessünk, amennyiben üzenetvivőket küldött előre, hogy Tuala királyt a jövetelünkről értesítsék.

Tuala ugyanis most az ő főszékhelyén tartózkodott, Loóban, készülvén a nagy évforduló-ünnepre, melyet junius első hetében szoktak tartani. Erre a nagy napra az ország egész haderejét összevonják - néhány csapat kivételével, melyeket itt-ott helyőrségül hagynak - és a király nagy katonai parádét tart; ugyanekkor van a minden évi boszorkányhajsza, amelyről alább többet.

Hajnalban voltunk indulandók, s Infedusz azt mondta, hogyha csak valami baleset vagy víz-áradás nem gátol bennünket, másodnap estéjére Loóban leszünk.

Vendégeink, minekutána azt az értesítést megadták, jó éjszakát kívántak; mi pedig, miután megállapodtunk, hogy egyikünk felváltva mindig őrködni fog, hárman lefeküdtünk s a fáradt emberek álmát aludtuk, míg a negyedik fenmaradt virrasztani, hogy esetleges árulás ellen idejekorán védelmezhessük magunkat.

IX. *Tuala király.*

Szükségtelen, hogy hosszasan leírjam Loóba való utunknak a részleteit. Kétnapi derekas járás volt az a Salamon király nagy útján, mely egyenesen belevezetett Kukuána-földnek a kellő közepébe. Legyen elég csak annyit mondanom, hogy amint előrehaladtunk, az ország egyre gazdagabbnak tetszett, s a králok az ő terjedelmes művelt határaikkal mindsűrűbben mutatkoztak.

Mindannyi ugyanugy volt beosztva, mint az első, amelyet láttunk, és jelentékeny helyőrséggel ellátva, mert a Kukuána-földön, miként a németeknél, zuluknál és mázaiknál, minden épkéz-láb ember katona, úgy, hogy a nemzetnek egész férfiereje harcba vihető, legyen az bár védelmi, vagy támadó hadjárat.

Utunkban harcosok ezrei értek bennünket utól, akik Loóba siettek a nagy katonai szemlére és ünnepségre, és mondhatom, hogy nagyszerűbb csapatokat sohasem láttam.

Másodnap alkonyán megpihentünk kis időre egy magaslaton, melyen az ut keresztülvezetett, és im ott volt előttünk, gyönyörű termékeny síkság közepén, Loó. Terjedelménél fogva bátran lehetett volna városnak nevezni, mert a kerülete legalább öt angol mérföld volt s még külső králjai is voltak, melyek nagy alkalmakkor a csapatok elszállásolására szolgáltak. Nem messzire északra láttunk egy különös, patkóalaku hegykúpot is, amellyel utóbb közelebbi ismeretséget voltunk kötendőek.

Gyönyörű fekvésű hely volt s a král közepén folyó huzódott keresztül, mely két egyenlő részre osztotta az egészet s több helyen át is volt hidalva. Nyilván ugyanaz a folyó volt ez, melyet mi Sába kúpjának a lejtőjéről láttunk.

Hatvan-hetven angol mérföldnyi távolságra három magas, hólepte hegycsúcs látszott, melyek átmenet nélkül emelkedtek ki a síkságból. E hegyek alakulata nem olyan volt, mint a Sába kúpjaié, mert meredek és szakgatottak voltak, nem pedig simák és gömbölyűek.

Infedusz látta, hogy a hegyeket szemléljük s megjegyezte:

- Ott ér véget az ut.

És rámutatott a hármashegyire, mely a kukuánák között «Három boszorkány» néven ismeretes.

- Miért ér véget? - kértem.

- Ki tudja azt? - viszonzá ő vállat vonva. - Azok a hegyek tele vannak barlangokkal s közepettők van egy nagy mélység. A régi idők bölcs emberei ott szokták volt szedegetni azt, ami végett idejöttek; és oda temetkeznek most a mi királyaink, mert ez a «Halálnak helye».

- Mi végett jöttek azok a régi emberek? - kértem nagy érdeklődéssel.

- Nem vagyok tudója. Ti, oh uraim, kik a csillagokból jöttök, tudhatátok, - felelt gyors pillantással az öreg.

Nyilván többet tudott, mint amennyit mondani hajlandó volt.

- Ugy vagy, - felelém, - jól mondod: mi a csillagokban sok mindent tudunk. Így példának okáért azt is hallottam, hogy az ősidők bölcs emberei azért jöttek ide azokba a hegyekbe, hogy fényes fehér köveket keressenek, szép csecsebecséket, meg sárga vasat.

- Az én uram bölcs, - viszonzá Infedusz hidegen. - Hozzá képest én csak gyermek vagyok és nem tudok vele ilyen dolgokról beszélni. Az én uramnak Gagullal kell beszélnie, a vén asszonnyal, aki a király mellett vagyon és aki szintolyan bölcs, mint az én uram.

És azzal elfordult.

Amint odább ment, én a társaimhoz fordultam és mutattam nekik a hegyeket.

- Ott voltak egykor a Salamon király gyémántbányái, - mondtam.

Umbopa is köztünk volt, még pedig látszólag az ő szokott mélézésébe elmerülve. De meghallotta a szavamat.

- Ugy van Makumazán, - monda, - a gyémántok bizonyára ott vannak és föl is szedhetitek, mert ti fehér emberek olyan nagyon szeretitek a csecsebecsét meg a pénzt.

- Honnan tudod te azt, Umbopa? - kértem éles hangon, mert nem szerettem az ő titokzatos magaviseletét.

Umbopa elnevette magát:

- Megálmodtam az éjszaka, fehér emberek!

S azzal ő is sarkon fordult és otthagyt bennünket.

- Mit akarhat ez a mi fekete barátunk? - kérde Sir Henry. - Többet tud, mint amit mondani akar, ez nyilvánvaló. Nézze, Quatermain, nem hallott ez valamit az... az öcsémről?

- Semmit. Megkérdezett mindenkit, akivel összebarátkozott; de mindnyájan azt mondják, hogy ebben az országban soha fehér ember nem járt.

- Azt gondolja, egyáltalában eljutott ő ide? - kérde Good. - Hiszen mi is csak csodamódra vergődtünk ennyire. Hihető-e, hogy ő a térkép nélkül azt az utat meg tudta volna tenni?

- Nem tudom, - viszonzá Sir Henry borusan, - de én mégis azt hiszem, hogy meg fogom őt találni.

A nap lassan szállt le s ekkor egyszerre sötétség borult az egész földre, akár csak valami kézzel tapintható dolog. Egy lélekzetvételyi idő sem volt a nappal meg az éjszaka közt, semmi lassu átmenet; a szélességnek e foka alatt esthajnal nincs. A nappal oly hirtelen válik éjszakára és olyan tökéletesen, mint ahogy halálra válik az élet.

Lebukott a nap és árnyékba borult a világ. De nem sok időre, mert im a keleti égen derengés mutatkozik s csakhamar ezüstös fénynek hajlitott széle majd végre a holdnegyednek egész íve pillant ki a sikságra s röpi szét messze távolra az ő csillogó nyilait, gyöngé világosságba fürösztve a földet, hasonlóan a jó ember cselekedeteihez, melyeknek fénye, miután napja már leszállott, egy ideig még bevilágítja ezt a mi kicsiny lakóhelyünket, hogy láthassák az utat a kishitű vándorok, akik teljesebb hajnal felé igyekeznek.

Megálltunk és szemléltük a bűvös látományt, mialatt a csillagok elsápadtak e szűzies fenség előtt, és szívünk fölemelkedett e szépségnek láttára, melyet felfogni nem tudtunk s leírni még kevésbé. Sanyaru élet volt az enyém, nyájas olvasó, de van egynéhány dolog, amelyért hálát adok a sorsnak, hogy éltem, s ezek egyike az, hogy láthattam ezt a holdkeltét Kukuána-földön.

Merengésünkből egyszerre a mi udvarias Infedusz barátunk zavart föl bennünket:

- Ha az én uraim kipihenték magukat, tovább megyünk Loó felé, ahol kunyhót készítenek az én uraimnak éjszakára. A hold most fényesen világít, így hát nem esünk el az uton.

Szót fogadtunk és egy óra múlva a város határában voltunk, melynek a kiterjedése, a tábor-tüzeztől jelezve, valósággal végtelennek tetszett. Csakhamar elértünk egy vízzel telt árokhoz, melyen felvonóhid volt s mely előtt az örök fegyverzörgése és rekedt kiáltása fogadott bennünket.

Infedusz mondott valami jelszót, amit nem hallhattam jól s amire az őrs tisztelgetve felelt és mi bementünk és elindultunk a nagy, gyepes város középső főútján.

Körülbelül félórai járás után, mely alatt végtelen kunyhó-sorok mellett haladtunk el, Infedusz megállott egy kis kunyhócsoporthoz a kerítése előtt, mely porrá tört mészkővel borított kis udvart vett körül és tudtukra adta, hogy ez lesz a mi szegény szállásunk.

Beléptünk és azt láttuk, hogy mindegyikünk számára egy kunyhó volt kijelölve. E kunyhók különbek voltak, mint aminőket valaha láttam s mindenikben rendkívül kényelmes ágy volt, illatos fűből vetve, melyre cserzett bőrök voltak terítve.

Étel is volt számunkra készen s mihelyt megmosakodtunk - a víz cserépedényekbe volt odakészítve - néhány szép fiatal nőszemély sült húst és bodagot hozott, fatálcákon csinosan elrendezve és mély hajlongással kínáltak bennünket.

Ettünk és ittunk s miután az ágyakat kérésünkre mind egy kunyhóba vitték át, - mely óvatosan a szeretetreméltó fiatal hölgyek mosolyogtak, - leheveredtünk aludni, mert a hosszú ut nagyon kifárasztott bennünket.

Miután fölébredtünk, azt láttuk, hogy a nap már magasan jár az égen s a felszolgáló nőszemélyek már ott álltak a kunyhóban, azt a parancsolatot kapván, hogy szolgálatunkra legyenek és segítsenek «felkészülni».

- Felkészülni, az ám! - dörmögött Good. - Mikor az embernek csak egy flanellinge, meg egy pár cipője van, az öltözés nem tart sokáig. Quatermain elkérhetné tőlök a nadrágomat.

Kértem is, de azt a feleletet kaptam, hogy a szent ereklyéket máris elvitték a királyhoz, ki még a délelőtti folyamán látni fog bennünket.

Miután a fiatal hölgyeket fölkértük, hogy menjenek ki egy kicsit, hozzáláttunk a legjobb toaletthez, mely az adott körülmények közt egyáltalában lehetséges volt. Good meg éppen annyira ment el a buzgóságban, hogy újra megborotválkozott, de csak jobbfelől; a bal képéhez, melyen most már meglehetősen bozontos barkó mutatkozott, nem volt szabad nyulnia semmi szín alatt.

Mi ketten beértük azzal, hogy alaposan megmosakodtunk és tisztességesen megfésülködtünk. A Sir Henry sárga fürtei most már csaknem a vállát verték s jobban hasonlított az őskori dánusokhoz, mint valaha; míg az én deres tuskéim teljes egy hüvelyknyire nőttek a fél hüvelyk helyett, melyet rendszerint a legnagyobb megengedhető hosszúságnak tekintettem.

Mikorára elköltöttük a reggelinket és elszívtunk egy pipa dohányt, nem kisebb személyiség, mint maga Infedusz, hozta azt az üzenetet, hogy Tuala király szívesen lát bennünket, ha nem sajnálunk hozzá elmenni.

Azt feleltük rá, hogy jobb szeretnénk várni, míg a nap kissé fölebb emelkedik, mert fáradtak vagyunk az uttól, stb. stb... Ha az embernek efféle vad népekkel van dolga, mindig okosan teszi, ha nem siet tulságosan. Az ilyen udvariasságot ők könnyen szolgálalelkűségre magyarázzák.

Igy tehát, habár mi legalább is annyira kívántuk látni Tualát, mint Tuala minket, elültünk s várakoztunk egy óra hosszáig, arra használván fel ezt az időt, hogy csekély készletünkből ajándékokat szedegessünk elő - nevezetesen a Winchester-puskát, mely a szegény Ventvögél volt, s egy kis kalárist. A puskát és hozzávalót ő királyi felségének szántuk, a kalárist pedig a

feleségeinek, meg az udvarbelieknek. Infedusznak meg Szkrágának már adtunk belőle és láttuk, hogy örülnek neki, mert soha olyat nem láttak még.

Végre kijelentettük, hogy készen vagyunk, s Infedusztól vezetve, elindultunk az audienciára, Umbopa hozván utánunk a puskát meg a kalárisfüzéreket.

Pár száz ölnyire haladva, egy kerítéshez értünk, mely olyanforma volt, mint a mi kunyhóink kerítése, csak hogy legalább ötven-akkora. Lehetett három-négy holdnyi kiterjedésű. A külső kerítés mentén köröskörül kunyhók sora állott, melyek a király feleségeinek a lakásai voltak. Egyenesen a kapuval szemben állott egy nagy, magányos kunyhó, amelyben ő felsége lakozott.

Köröskörül üres térség volt, azaz hogy üres térség lett volna, ha egyik csapat harcos a másik mellett nem állt volna rajta. Lehetek hét-nyolcezeren s éppen most vizsgálgatták sorba őket a tisztjeik. Az emberek úgy álltak ott, mint megannyi szobor, amint végighaladtunk a soraik közt, s lehetetlen volna fogalmat adni a látvány nagyszerűségéről, melyet lengő tollaikkal, fénylő dárdáikkal, vashátú ökörbőrpajzsaikkal nyújtottak.

A nagy kunyhó előtt maradt egy kis üres térség, amelyre székek voltak állítva, Infedusznak a jeladására leültünk három ilyen székre, Umbopa pedig a hátunk mögé állott.

Igy várakoztunk vagy tíz percig, néma csend közepett, de tudva, hogy legalább nyolcezer szempárnak a kíváncsi tekintete tapad ránk. Meglehetősen nyomasztó helyzet volt ez, de tőlünk telhetőleg kiállottuk.

Végre megnyílt a kunyhó ajtaja s óriási alak lépett rajta ki, vállára vetett tigrisbőr-kacagánnyal, utána jött a Szkrága-gyerek, meg valami összeaszott majomféle, - prémes bundában. Az óriás alak leült egy székre, Szkrága a háta mögé állott s az összeaszott majom négykézláb mászott el a kunyhó árnyékába s ott lekuporodott a földre.

Még egyre csend volt.

Ekkor az óriás alak lebecsátotta válláról a kacagányt és döbbenetes látományként állott előttünk. Hatalmas szál ember volt, a legvisszataszítóbb arccal, aminőt valaha láttunk. Az ajka olyan vastag volt, mint a szerecseneké, az orra lapos; szurós, fekete szeme csak egy volt, mert a másiknak a helyét csak lyuk jelezte s az egész ábrázat kifejezése állatiasan kegyetlen és érzéki volt.

A roppant fej tetején hatalmas strucctollbokréta lengett, felső testét fényes gyűrűs páncéling fődte, míg a dereka és a jobb térdealja körül a rendes fehér ökörfark-öv volt látható. A kezében rettenetes dárda. A nyaka körül vastag aranyfonat s a homlokára óriási nyers gyémánt volt kötve.

Még egyre csend uralkodott, de már nem sokáig. Egyszerre az óriás alak, akit mi helyesen a királynak néztünk, fölemelte a kezében tartott hatalmas dárdát. Ugyanabban a pillanatban nyolcezer torokból tört ki a királyi üdvözlét: *Kum*.

Háromszor ismétlődött ez s reszkettette meg ugyanannyiszor a levegőt és a földet ez a harsogás, mely csak a legerősebb mennydörgéssel lett volna összehasonlítható.

- Alázkodjál meg, oh nép! - sipított egy vékony hang, mely az árnyékban gubbaszkodó majomtól látszott származni. - Itt a király!

- *Itt a király!* - dörgött rá feleletül nyolcezer torok. - *Alázkodjál meg, oh nép, itt a király!*

Ezután ismét csend lőn - siri csend. De a következő pillanatban megzavarta valami. Egy balfelől álló harcos elejtette a pajzsát, mely nagy csörömpöléssel esett le a mészkő-talajra.

Tuala a zaj felé fordította azt az egy hideg szemét.

- Gyere elő, te! - szólt bődületes hangon.

Gyönyörű szál legény lépett ki a csatasorból s állott elibe.

- A te pajzsod esett le, te ügyetlen kutya? Meg akarsz szégyeníteni az idegenek előtt, akik a csillagokból jönnek? Mit tudsz felelni?

És ekkor láttuk, hogy a szegény fiu elsápadt a bőre sötét színe alatt.

- Véletlen volt, oh fekete tehén borja, - mormolá.

- Nohát ennek a véletlennek megadod az árát. Csuffá tettel - meghalsz.

- A király marhája vagyok, - volt a halk felelet.

- Szkrága, - ordított a király, - hadd lássam, hogyan tudsz bánni a dárdáddal. Öld le nekem ezt a gyámoltalan kutyát.

Szkrága kajánul vigyorgó arccal lépett előre s fölemelte a dárdáját... A szegény áldozat betakarta kezével az arcát és mozdulatlanul állott... Mi pedig kővé meredtünk a borzalomtól.

Egy, kettő... Megforgatta a dárdát és sujtott vele - oh ég - és hogyan! A dárda hegye egy lábnyira állott ki a harcos hátából. Az a levegőbe kapott a karjával és holtan dőlt el.

A sokaságból moraj kelt, mely köröskörül járt és azután elhalt. A tragédia be volt fejezve. Ott hevert már a holttest, s mi még csak most kezdtük felfogni, hogy mi történt.

Sir Henry örült szitokkal ugrott föl, de a néma csendtől mintegy lenyügözve visszaült helyére.

- A dárdavetés jó volt, - mondá a király. - Vigyétek.

Négy ember lépett ki a csatasorból, s fölemelve a meggyilkolt ember tetemét, elvitték.

- Takarjátok be a vérfoltokat, takarjátok be, - sipitott újra a majom-forma alaknak a szava. - A király szava elhangzott, a király ítélete teljesült.

Erre előjött a kunyhó mögül egy leány, egy edényben porrá tört mészkövet hozva, mellyel behintette a vért s eltakarta szemeink elől.

Sir Henryben ezalatt csak úgy forrt a düh a történetek miatt. Csak nehezen birtuk lecsitítani.

- Üljön le, az ég szerelméért, - sugtam oda neki. - Az életünkkel játszunk.

Sir Henry engedett és csöndesen maradt.

Tuala mozdulatlanul ült, amíg a tragédia nyomai végkép el nem tűntek. Csak azután szólított meg bennünket.

- Fehér emberek, - mondá, - akik nem tudom, honnan és nem tudom, miért jöttetek ide, üdv nektek.

- Üdv neked, Tuala, kukuánák királya, - feleltem reá én.

- Honnan jöttök, fehér emberek, és mit kerestek?

- A csillagokból jövünk - ne kérdezd, hogyan. Ez országot jöttünk látni.

- Messziről jöttök csekély dolgot látni. Hát az az ember, aki veletek van (és Umbopára mutatott), az is a csillagokból jött?

- Valóban onnan. Fenn az egekben olyan színű emberek is vannak, mint te. De ne kérdezz, oh Tuala király, olyan dolgokat, amik nem neked valók.

- Nagy hangon beszéltek, csillagbeli emberek, - viszonzá Tuala olyan hangon, amely nekem nem igen tetszett. - Ne felejtsetek, hogy a csillagok messze vannak, ti pedig itt vagytok. Hát ha azt tenném veletek, amit azzal tettem, akit most elvittek?

Hangosan nevettem, ámbár a szívemben nem volt nevetés.

- Vigyázz, oh király, - óvatosan járd tüzes köveken, hogy a lábadat meg ne égesd; nyelét fogd a dárdádnak, hogy meg ne vágd a kezedet. Görbits meg csak egy hajunkszálát és pusztulás leszen rajtad. Avagy ezek (s Infeduszra meg Szkrágára mutattam, aki - a fiatal gonosztevő - ép most tisztogatta le dárdájáról a katona vérét) nem mondták-e el neked, hogy mifajta emberek vagyunk mi? Láttál-e valaha hozzánk hasonlatosat?

És azzal Goodra mutattam, egészen bizonyos lévén abban, hogy Tuala sohasem látott még embert, aki olyan kevésbé hasonlított volna ő hozzá, mint a mi barátunk.

- Igaz, nem láttam.

- Nem mondták meg ők neked, hogy mi messziről szórunk halált? - kértem tovább.

- Mondták, de nem hiszem nekik. Lássam előbb, hogyan öltök! Öljetek meg nekem egy embert amazokból ott, ni, (s a král tulsó oldalára mutatott) és akkor elhiszem.

- Nem, - felelém, - mi nem ontunk embervért, csak ha méltó büntetéssel sujtunk. Ám, de ha látni akarod, hagyd meg a szolgálidnak, hogy hajtsanak be egy ökört a král kapuján, s mielőtt az az ökör husz lépésnyire szalad, én innen elejtem.

- Nem, - mondá a király nevetve, - embert ölj nekem s akkor elhiszem.

- Jól vagyon, oh király, ugy légyen, - viszonzám hidegen. - Menj te keresztül azon a szabad térségen s mielőtt lábad a kapuhoz érne, halva leszel; vagy pedig küldd oda Szkrága fiadat...

(Akit abban a pillanatban a legnagyobb gyönyörűséggel lőttem volna le.)

Szkrága, hallván ezt az indítványt, elordította magát s berohant a kunyhóba.

Tuala méltóságos ráncokba vont a homlokát. Az indítvány nem igen volt inyére.

- Hajtsanak be egy tinót, - mondá.

Két ember rögtön elindult, gyors futással.

- No, Sir Henry - mondtam - most ön löjjön. Meg akarom mutatni ennek a gazembernek, hogy nem én vagyok a társaság egyetlen varázslója.

Sir Henry fogta hát az «expressz»-t s fölkészült.

- Reménylem, jól fogok löni - dörmögé.

- Jól *kell* lönie - felelém. - Ha az elsőre elhibázza, eressze utána a második golyót. Célozzon ötfélszáz lábnyira s várja meg, míg a tinó oldalt farol.

Erre szünet következett, mignem végre megpillantottunk egy tinót, mely egyenesen nekifutott a král kapujának. Beszaladt a kapun s egyszerre meglátva a roppant sokaságot, bambán megállott, egyet fordult s elbődült.

- Most! - sugtam oda.

A puska csöve nekiszegeződött.

Bumm! Puff... s az állat a hátán kapálózott, bordájában a golyóval, mely megtette a kívánt szolgálatot.

Az emberek ezreinek ajkáról a meglepettség sóhajtása szállt el.

Hidegen fordultam hátra:

- Hazudtam-e, oh király?

- Nem, fehér ember, igazat mondtál, - volt a kissé meghökkent felelet.

- Figyelj, Tuala, - folytatám. - Ezt már láttad. Most pedig tudd meg, hogy mi békével jövünk s nem háboruval. Nézd (s föltartottam a Winchester-féle ismétlő-fegyvert), im, egy üres pálca, amellyel te is úgy fogsz ölteni tudni, mint mi... csak hogy azt a varázslatot kötöm hozzá, hogy embert ne öl vele. Ha emberre emeled, ez a varázs-pálca téged fog megölni... Nézd, mindjárt meg is mutatom... Hagyd meg egy emberednek, hogy lépjen negyvenet s aztán egy dárda nyelét úgy szurja le a földbe, hogy a hegye a lapjával felénk legyen fordítva...

Néhány másodperc alatt a dárda le volt szurva.

- És most, nézd, ketté töröm azt a dárdát...

És gondosan célozva, elsütöttem a fegyveremet. A golyó beleütődött a dárda lapos hegyébe s darabokra törte.

A meglepettség sóhaja ismét fölszakadt az emberek melléből.

- És most, Tuala, - mondtam, odaadva neki a puskát, - ezt a varázscsövet mi neked adjuk és alkalomadtán majd megtanítalak rá, hogyan kell vele bánni; de vigyázz, nehogy a csillag-szülte varázslatot föld-szülte ember ellen használd!

Odaadtam a puskát s ő nagy óvatosan vette el. Amint elvette, észrevettem, hogy az az összeaszott majomféle előmászik a kunyhó árnyékából. Négykézláb mászott, de mikor odaért a király mellé, felállott a hátulsó lábára s ledobta magáról a fejét borító prémet.

Soha még olyan ábrázatot!

Rendkívül vén asszony arcának tetszett s annyira össze volt zsugorodva, hogy nem látszott nagyobbak, mint esztendősz gyermeknek az arca, és mély, sárga ráncokkal volt barázdálva. A barázdákat egy beesett hasíték keresztelte, mely a száj volt s alatta az áll hegyesre dülledt ki. Orra, amit említeni lehetne, nem volt; az egész arcot a napon összeaszalódott holttetem arcának lehetett volna nézni, ha nem lett volna a két nagy, fekete értelmes szem, mely a hófehér szemöldök meg a kidudorodó, pergament-szinű koponya alatt úgy csillogott, mint két drágakő valami csontváznak a maradványai között. Ami magát a koponyát illeti, az tökéletesen csupasz volt és sárga s a ráncos bőr úgy mozgott rajta, mint a pápaszemes kigyónak a torján.

Az alak, melyhez ez a rémes fej tartozott, amelytől borzongás futott végig a testünkön, mialatt néztük, - egy pillanatig mozdulatlanul állt, azután kinyújtotta aszott kezét, melyen majdnem hüvelykhosszuságu körmök voltak s rátette a Tuala vállára. Azután pedig vékony, metsző hangon elkezdte:

- Figyelj, oh király! Figyelj, oh nép! Figyeljetek, oh hegyek, rónák és folyók! Figyelj, oh kukuának földje! Figyelj, oh ég és nap, oh eső, vihar és köd! Figyeljetek ti minden teremtet dolgok, amíg éltek és meg kell halnotok! Figyeljetek, ti holt dolgok, amiknek újra kell élnetek, hogy ujfent meghaljatok! Figyeljetek, megszólalt bennem az életnek lelke és im jövendölök! Jövendőt mondok! Jövendőt mondok!

A szavak gyenge jajongásban haltak el és döbbenet fogta el mindazoknak a szívét, akik hallották, de a mieinket is. Ez a vén asszony egyszerűen rettenetes volt.

- Vér! vér! vér! tengernyi vér; vér mindenütt... Látom, érzem a szagát, érzem az ízét... sós; pirosan folyik végig a földön, eső módjára szakad le az égből!

Lábnymok! lábnymok! lábnymok! a fehér ember lábnyoma, aki messziről jön. Lépésétől megrázódik a föld; a föld reszket az ő urától.

Jó a vér; a piros vér fényes; nincs jobb szag, mint a kiontott vér szaga. Az oroszlán felnyalja majd és bőg; a keselyű belemossa a szárnyát és rikácsol örömeiben.

Öreg vagyok! nagyon öreg vagyok! Sok vért láttam; hahhá! de még többet fogok látni, minek-előtte meghalok, és vigan leszek! Mennyi idős vagyok, mit gondoltok? Ismertem az apátokat,

meg az apátok apját, meg annak az apját. Láttam a fehér embert, és tudom a kívánságát. Vén vagyok, de a hegyek vénebbek, mint én. Ki építette a nagy utat, mondjátok meg énnekem? Ki emelte ezt a három hallgatót amott, akik az akna fölött messzire eltekintenek, mondjátok meg énnekem!

(S azzal a három meredek hegyre mutatott, melyeket az előtte való este láttunk.)

- Nem tudjátok, de én tudom. Fehér emberek voltak, akik előbb éltek, mint ti, akik élni fognak, mikor már ti nem éltek, akik fölemésztettek benneteket és kiirtanak mindnyájatokat. *Ugy van! ugy van! ugy van!*

És mivégre jöttek ezek a fehér emberek, ezek a rettenetesekek, a varázslatban és minden tudományban ügyesek, az erősek és törhetetlenek? Mi az a fényes kő a homlokodon, oh király? Kinek a keze csinálta azt az acélruhát, mely a melledet takarja, oh király? Nem tudod, de én tudom - én a vén, a bölcs, az iszanuzi - (boszorkánytudós)!

Azután felénk fordította csupasz keselyü-fejét.

- Mit kerestek, fehér emberek, akik a csillagokból jöttök, - oh, igen, a csillagokból! Elveszett embert kerestek? Azt itt meg nem találjátok. Nincs itt. Nemzetségek és nemzetségek ideje óta soha fehér láb ezt a földet nem taposta; soha, csak egyszer - és az is elment, hogy meghaljon. Fényes kövekért jöttetek ti, tudom - jól tudom. Meg is találjátok őket, ha a vér fölszárad. De visszatértek-e oda, ahonnan jöttetek, vagy pedig itt maradtok-e velem? Hahahaha!

Hát te, te sötétbőrű, büszketartású ember (és vézna ujjával Umbopára mutatott), ki vagy *te* és mit keressz *te*? Nem köveket, amik csillognak, nem sárga vasat, amely fényes. Ezt te a «csillagokbeli fehér embereknek» hagyod! Ugy rémlik, ösmerlek! úgy tetszik, meg tudom érezni a véred szagát az ereidben. Vesd le az övedet...

A csodálatos teremtés vonásai itt egyszerre rángatózni kezdtek; habzó szájjal esett le a földre, mint a nyavalya-törös; és úgy vitték be azután a kunyhóba.

A király reszketve állott föl és intett a kezével. Az ezredek rögtön megkezdték az elvonulást és tíz perc múlva üres volt a nagy térség: csak mi maradtunk ott, meg a király és néhány kísérője.

- Fehér emberek, - szólt Tuala, - kedvem volna benneteket megölni. Gagul különös szavakat beszélt. Mit szóltok?

Nevettem.

- Vigyázz, oh király? Minket nem könnyű megölni. Láttad a tinó sorsát. Ökör akarsz-e lenni?

A király összevonta a szemöldökét.

- Nem jó dolog, királyt fenyegetni.

- Mi nem fenyegetünk, csak azt mondjuk, ami igaz. Kisértsd meg a megölésünket, és ám lásd.

A hatalmas ember a homlokára tette a kezét.

- Menjetek békével, - mondá végre. - Ma éjjel lesz a nagy tánc. Látni fogjátok. Ne féljetek, nem vetek nektek kelepécét. Holnap majd gondolkozom.

- Helyes, oh király, - viszonzám egykedvűen, s azután fölálltunk és Infedusztól kísérve, visszatértünk a králunkba.

X. *A boszorkányhajsza.*

A kunyhónkba érve, intettem Infedusznak, hogy lépjen be velünk.

- Infedusz, - mondtam neki, - szavunk volna hozzád.

- Szóljanak az én uraim bátran.

- Nekünk úgy tetszik, Infedusz, hogy Tuala király kegyetlen ember.

- Ugy vagy, én uraim. Oh jaj, az egész ország nyög az ő kegyetlenségeitől. Ma éjjel meglátjátok magatok is. A nagy boszorkányhajsza lesz ma és sokakat fognak boszorkányokul kiszimatolni és leölni. Senkinek sincs az élete biztosságban. Ha a király megkívánja valakinek a barmait, vagy az életét, avagy ha fél valakitől, hogy lázadást szít ellene, akkor Gagul, akit láttatok, vagy valamelyik boszorkány-szimatoló asszony, akiket ő oktatott erre, kiszaglássza azt az embert boszorkánynak és akkor megölik. Ma éjjel sokan fognak meghalni, mire a holdvilág elhalványodik. Mindig így van ez. Talán engem is megölnék. Mostanig még nem bántottak, mert ügyes vagyok a harcban és mert szeretnek a katonák; de nem tudom, hogy meddig élhetek. Az ország keservesen nyög Tuala királynak a kegyetlenkedésétől; megunta már őt magát és véres cselekedeteit.

- Akkor hát mért van az, Infedusz, hogy a nép le nem teszi?

- Nem lehet, én uraim, ő a király és ha megölnék, Szkrága uralkodnék a helyében, a Szkrága szive pedig feketébb, mint apjának, Tualának a szive. Ha Szkrága lenne a király, nyakunkon az iga súlyosabb lenne, mint a Tuala igája... Ha Imotut meg nem ölték volna, ha Ignózi, a fia, élne, - az más lenne. De ők mind a ketten meghaltak.

- Honnan tudod, hogy Ignózi meghalt? - szólalt meg egy hang a hátunk mögött.

Hátrafordultunk s meglepetten láttuk, hogy ki szólott.

Umbopa volt.

- Mit akarsz ezzel mondani, fiu? - kérde Infedusz. - Ki mondta neked, hogy szólj?

- Figyelj, Infedusz, - felelt amaz, - mondok neked egy történetet. Esztendőknek előtte Imotu királyt ebben az országban megölték és az ő asszonya elmenekült a gyermek Ignózival. Nem úgy van-e!

- Ugy van.

- Azt mondták, hogy az asszony meg a gyermek meghalt a hegyekben. Nem úgy van-e?

- De úgy van.

- Hát pedig úgy történt, hogy az anya, meg Ignózi, a gyermeke, nem haltak meg. Átkeltek a hegyeken és egy sivatagbeli vándor-törzs keresztülvezette őket a homokpusztaságon, mely a hegyeken túl vagy, és eljutottak végre olyan földre, ahol ismét volt víz, meg fű, meg fa.

- Honnan tudod te ezt?

- Figyelj. Bujdosak tovább, tovább, számos hónapig, mignem olyan országba értek, ahol egy *ama zulu*-nak nevezett nép lakik, mely a kukuának törzsökéből való és háboruból él. Köztük maradtak számos esztendőig, mignem végre az anya meghalt. Ekkor a fiu, Ignózi, újra bujdosó lón és elvándorolt egy csodaországba, ahol a fehér emberek laknak, és sok esztendeig élt köztük, eltanulván a fehér emberek bölcsességét.

- Csinos egy mese, - mondá Infedusz kétkedően.

- Sok esztendeig élt ott, fáradozva, mint szolga és katona, de megtartva a szívében mindazt, amit az anyja neki az ő szülőföldjéről beszélt, és folyvást azt forgatván az eszében, mikép juthatna vissza oda, hogy meglássa az ő népét és atyjának hajlékát, minekelőtte meghalna. Számos esztendőig élt és várakozott így, és végtére elérkezett az idő, amint mindig elérkezik annak a számára, aki ki tudja várni; és összetalálkozott néhány fehér emberrel, akik föl akarták keresni ezt az ösmeretlen országot, és ő hozzájuk állott. A fehér emberek elindultak és vándoroltak előre, előre, keresvén valakit, aki elveszett. Átkeltek a tüzes sivatagon, átkeltek a hólepte hegyeken és eljutottak a kukuánák országába, és ottan összetalálkoztak te veled, oh Infedusz.

- Bizonnyal eszelős vagy, hogy ilyeneket beszélsz, - mondá a bámuló vén harcos.

- Azt gondolod? Im lásd, megmutatom neked, oh bátyám...

Én vagyok Ignózi, a kukuánák törvényes királya!

És egy hirtelen mozdulattal lebocsátotta derekáról a *mucsá*-nak nevezett övet, és meztelenül állt előttünk.

- Nézd, - mondá, - mi légyen ez?

S rámutatott egy nagy kigyónak az alakjára, mely kék színben a derekára volt tetoválva s melynek a farka eltűnt a nyitott szájban, ép ott, ahol a combcsont a felső testhez ér.

Infedusz odanézett és a szeme majdnem kidülledt. Azután térdre borult.

- *Kum! Kum!* - kiáltott föl. - A testvérbátyám fia ez, *a király*.

- Nem mondtam-e, oh bátyám? Kelj föl, még nem vagyok a király, de a te segítségeddel, meg ezeknek a derék fehér embereknek a segítségével, akik barátaim - az leszek. De a vén Gagul igazat mondott, az országot előbb vér fogja elárasztani, és vele fog folyni az ő vére is, mert apámat ő ölte meg a szavával és ő üldözte el anyámat. Most pedig, Infedusz, válassz. Akarod-e két kezembe tenni a kezedet s akarsz-e az én emberem lenni? Akarsz-e osztozni a veszedelmekben, amelyek előttem vannak, és akarsz-e segíteni, hogy megdöntsem azt a zsarnokot és gyilkost? Akarod-e, vagy nem akarod? Válassz.

Az öreg ember a homlokára tette a tenyerét és elmélkedett.

Azután fölegyenesedett, s odamenvén, ahol Umbopa - vagyis inkább már Ignózi - állott, térdre bocsátkozott előtte és megfogta a kezét:

- Ignózi, törvényes királya a kukuána népnek, két kezembe teszem a kezemet és a te embered vagyok mindhalálig. Mikor kicsiny gyermek voltál, a karomban ringattalak - most ez az én vén karom csatázni fog érted meg a szabadságért.

- Jól vagyon, Infedusz. Ha győzők, a király után te leszel az országban a legelső ember. Ha elbukom, legfőlebb csak meghalsz, és a halál úgy sincs tőled messze. Kelj föl, bátyám. És ti, fehér emberek, akartok-e segédmemre lenni? Mim van, amivel kínálhatnálak benneteket? A fehér köveket, ha győztes leszek és ha aztán megtalálom őket, elvihetitek, amennyit csak elbirtok belőlük. Elég lesz ez nektek?

Lefordítottam ezt a társaimnak.

- Mondja meg neki, - viszonzá Sir Henry, - hogy félreérti az angol embert. Kincs, gazdaság: jó, és ha utunkba akad, ám elveszjük; de *gentleman* ember nem adja el magát kincsért, gazdagságért. Ami a saját személyemet illeti, válaszom ez: Én mindig kedveltem Umbopát, és amennyire rajtam áll, mellette leszek ebben a dolgokban. Gyönyörűségem fog telni abban, ha

leszámolhatok azzal a kegyetlen ördöggel, Tualával. Mit szól hozzá, Good? Hát ön, Quatermain?

- Nos, - mondá Good, - mondja meg nekik az ő képletes nyelvökön, hogy a dulakodás mindig jó dolog és fölmelegíti az ember szíve csücskét. Én tehát, ami engem illet, az ő embere vagyok. Az egyetlen kikötésem csak az, hogy hadd viselhessek nadrágot.

Lefordítottam ezeket a feleleteket.

- Jól vagyon, barátaim, - mondá Ignózi, azelőtt Umbopa. - És mit szólsz te magad, Makumazán? Velem tartasz-e, vén vadász, aki ravaszabb vagy, mint a megsebzett bölény?

Gondolkoztam egy darabig s vakargattam a fejemet.

- Umbopa, vagy Ignózi, - szóltam azután. - Én nem szeretem a forradalmakat, s egy kicsit pipogya legény is vagyok (Umbopa ezen elmosolyodott); de másrésről: nem szoktam cserben hagyni a barátaimat, Ignózi. Te kitarottál mellettünk és úgy viselted magadat, mint férfi; kitarok hát melletted én is. De ne felejtsd, hogy én kalmárember vagyok és a megélhetésemről kell gondoskodnom; azért hát elfogadom az ajánlatodat azokról a gyémántokról, már tudniillik, ha valaha abban a helyzetben leszünk, hogy hozzájuk férhessünk. Még egyet: miként tudod, mi azért jöttünk ide, hogy Inkubunak (Sir Henrynek) az elveszett öccsét keressük. Segítségünkre kell lenned, hogy megtaláljuk.

- Megteszem, - viszonzá Ignózi. - Megállj, Infedusz; a derekamon levő kigyónak a szentségére: mondd meg nekem az igazat. Járt-e ebben az országban a te tudtoddal fehér ember?

- Soha, Ignózi.

- Ha láttak, vagy hallottak volna itt valamit egy erre járt fehér emberről, tudnád te azt?

- Minden bizonnyal tudnám.

- Hallod, Inkubu, - szólt Ignózi Sir Henryhez, - nem járt itt.

- Ah, tehát úgy van! - mondá Sir Henry sóhajtva. - Ugy hiszem, sohasem jutott ő el idáig... Szegény fiu! Szegény fiu!... Így hát hiába volt ez az egész nagy ut... Legyen meg az Isten akaratja.

- De most beszéljünk komoly dolgokról - vágtam közbe, hogy eltereljem a figyelmét erről a kinos tárgyról. - Nagyon szép dolog az, Ignózi, ha valaki Isten kegyelméből való király; de mit szándékozol tenni avégre, hogy valóságos király légy?

- Magam sem tudom. Infedusz, van-e valamelyes terved?

- Ignózi, villámnak gyermeke, - felelt rá a nagybátyja, - ma éjjel lészen a nagy tánc és boszorkányhajsza. Sokakat fognak kiszimatolni, sokan fognak elpusztulni, és sok másoknak a - szívében lesz bánat és aggodalom és harag Tuala király ellen. Ha majd a táncnak vége lesz, beszélek néhány vezérrel, s azok viszont, ha meg tudom őket nyerni, beszélni fognak az ezredeikkel. Előbb csak szeliden fogok beszélni a vezérekkel és ráveszem őket, hogy lássák, hogy valóban te vagy a király, és úgy vélem, hogy holnap virradóra huszezer dárda áll majdan a parancsolatodra. Most pedig mennem kell és gondolkoznom, és hallanom és felkészülnöm. A tánc után - ha még élek, és ha mindnyájan élünk - találkozni fogok itt veled, és beszélgetünk. Háboru nélkül semmikép sem fog ez elmúlni.

E pillanatban értekezésünket az a kiáltás zavarta meg, hogy követek jöttek a királytól.

A kunyhó ajtajába lépve, meghagytuk, hogy bocsássák be őket, mire három ember jött be, egy-egy fényes gyűrűs-páncélinget, meg egy-egy remek csatabárdot hozva.

- Uramnak királyomnak ajándéka a csillagokbeli fehér emberek számára! - hallatszott a kikiáltó szava, aki velök jött.

Az emberek eltávoztak s mi nagy érdeklődéssel néztük meg a páncélingeket. A leggyönyörűbb láncmunka volt, aminőt valaha láttunk. Egy-egy egész ing olyan kicsire esett össze, hogy elfért az embernek a két markában.

- Csináltok ti itt ilyeneket, Infedusz? - kértem. - Gyönyörű darabok.

- Nem, uram, az apáinkról maradtak ránk. Nem tudjuk, ki csinálta őket és csak egynéhány darab van még belőlök. Csakis királyi vérből valók viselhetik. Bűvös gunyák ezek, melyeken dárda hegye át nem hatol. Aki viseli, jóformán teljes bátorságban van a csatában. A király vagy nagyon meg van elégedve, vagy nagyon fél, mert különben nem küldte volna ezeket nektek. Vegyétek föl ma estére.

A nap hátralevő részét csendes pihenéssel töltöttük, meghányva-vetve a helyzetet, mely meglehetősen izgató volt. Végre lement a nap, kigyult az ezernyi őrtűz és a sötétben számos lábnak a dobogását, száz meg száz dárdának a csattogását hallottuk, amint az ezredek a maguk kijelölt helyeire vonultak, hogy készen álljanak a tánchoz.

Tíz óra tájban a telihold egész pompájában jött fel, s amint kelését néztük, hozzánk érkezett Infedusz, teljes harci diszben, husz katonával együtt, hogy bennünket a tánchoz kísérjenek.

Mi, amint ő ajánlotta volt, magunkra öltöttük már a páncélingeket, melyeket a király küldött, még pedig a rendes ruhánk alá, és csodálkozással vettük észre, hogy az acéling sem nehéz, sem kényelmetlen nem volt. Ez ingek, melyek nyilván hatalmas termetű emberek számára készültek, kissé pongyolán lötyögtek Good kapitányon meg jómagamon, de a Sir Henry daliás alakjára úgy ráfeszült az övé, mint kézre a kesztyű.

Azután, derekunkra kötve a revolverszijat s kezünkbe fogva a csatabárdokat, melyeket a király a páncélingekkel együtt küldött volt, elindultunk.

A nagy králhoz érve, ahol délelőtt a király fogadott bennünket, azt láttuk, hogy a roppant térség zsufolva van valami huszezer emberrel, akik ezredekre voltak felosztva. Az ezredek ismét századokra voltak tagolva és minden század közt keskeny ut volt hagyva, hogy a boszorkány-szimatolók szabadon járhasanak rajta.

Valami nagyszerűbb látványt, mint a fegyveres embereknek ez a roppant, rendekbe sorakozott tömege, lehetetlen elképzelni. Némán álltak ott s a hold ráárasztotta fényét fölemelt dárdáik erdejére, hatalmas alakjaikra, lengő tollaikra s különböző árnyalatu pajzsaik tetszetős színváltozatára. Ahova csak néztünk, újabb meg újabb sorai voltak láthatók a komoly arcoknak, melyek fölibe csillogó dárdahegyek rendjei emelkedtek.

- Ugy látszik, itt van az egész hadsereg, - szóltam oda Infedusznak.

- Nem, Makumazán, csak a harmadrésze. Ezen a táncon minden esztendőben csak egyharmada van jelen; másik harmada kívül van felállítva, arra az eshetőségre, ha zendülés támadna, mikor az öldösés kezdődik. Azután tizezer ember Loó körül van elhelyezve, a többi pedig az ország különféle králjaiba van szétosztva. Amint látod, igen nagy nép ez.

- Nagyon csendesek, - mondá Good.

És valóban, ez a mélységes csönd ily roppant sok élő ember közt majdnem ijedelmes volt.

- Mit mondott, Bugván? - kérde Infedusz.

Lefordítottam neki.

- Akik fölött a halál árnyéke lebeg, azok csendesek, - felelt rá az öreg komoran.

- Sokakat fognak megölni?

- Nagyon sokakat.

- Ugy látszik, - szóltam a társaimhoz, - hogy valami gladiátori látványosságnak leszünk a tanui, amelyben nem kimélik az emberanyagot.

Sir Henry borzongott, Good pedig azt mondta, hogy bárcsak künn volnánk már ebből a históriából.

- Mondd csak, - kérdem Infedusztól, - veszedelemben vagyunk mi?

- Nem tudom: oh uraim, nem merem hinni; de ne mutassatok félelmet. Ha átélitek ezt az éjszakát, jóra fordulhat még minden. A katonák zugolódnak a király ellen.

Ezalatt folyvást előrehaladtunk a nyitott térség közepe felé, ahol néhány szék állott. Amint közeledtünk, egy másik csoportot láttunk jönni a királyi kunyhó irányából.

- Tuala király az, meg Szkrága, a fia, meg Gagul, a vén, s nézd, velök vannak azok, akik ölnek.

S körülbelül tizenkét óriási, vadtekintetű emberből álló csoportra mutatott, akiknek félkezőkben dárda, másik kezükben nehéz buzogány volt.

A király leült a középső székre, Gagul melléje kuporodott a földre, s a többiek a háta mögé állottak.

- Üdv nektek, fehér urak, - kiáltott elébünk, amint odaértünk. - Üljetek le, ne vesztegessétek a drága időt - az éjszaka nagyon rövid ahhoz a sok dologhoz, amit el kell végezni. Jó órában jöttök és dicső látványban lesz részetek. Tekintsetek körül, fehér urak, tekintsetek körül (s azt a gonosz félszemét egyik ezredről a másikra forgatta). - Mutathatnak nektek a csillagok ilyet? Nézzétek, mint reszketnek bűnös voltukban mindazok, akiknek gonoszság van a szívében s mint félnek a mennyei ítélettől.

- *Kezdjük! Kezdjük!* - sipított Gagul az ő vékony, éles hangján. - A hiénak éhesek, ennivalóért üvöltenek. *Kezdjük! Kezdjük!*

S egy pillanatra ismét mélységes csönd lett, melyet borzalmassá tett annak a sejtelve, ami következendő volt.

A király fölemelte dárdáját s egyszerre huszezer láb emelkedett föl, mintha egy emberé lett volna, s dobant aztán le a földre. Háromszor ismétlődött ez, s a kemény talaj csakugy rengett és rázkódott bele. Azután a körnek egy távoli pontjáról egy magányos hang valami panaszos dalt kezdett el, melynek a refrainje körülbelül ez volt:

«Asszony-szülte embernek mi a sorsa?»

S a roppant tömegnek valamennyi torkából harsogva szólt rá a felelet:

«Halál!»

Lassankint rákezdte a dalt egyik század a másik után is, míg végre az egész fegyveres sokaság énekelte s én nem kísérhettem tovább figyelemmel a szöveget, melyből legfőlebb csak annyit értettem meg, hogy az emberi szenvedélyek, aggodalmak és örömök váltakozása volt benne. Majd szerelmi dalnak tetszett, majd hatalmas lendületű harci éneknek és végül gyásznéknak, mely hirtelen szívfacsaró jajongással ért véget, hogy szinte meghült tőle az emberben a vér.

Ismét csönd lett a térségen, és ismét a király szakította meg azzal, hogy fölemelte a kezét. A következő pillanatban gyors lábak tipegése volt hallható s a harcosok tömegeiből különös alakok jöttek futvást felénk.

Amint közel értek, láttuk, hogy asszonyi alakok, többnyire vének, mert apró halhólyagokkal cicomázott hosszú fehér hajok csakugy lengett utánuk. Az arcuk fehér és sárga csikokkal volt befestve; a hátukról kigyóbőrök fityegtek alá s a derekukon emberi csontokból fűzött övek csörögtek; mindegyiknek a kezében kurta, villa-végű pálca volt.

Mindössze tizen voltak. Mikor elibünk értek, megálltak, s egyikök a pálcájával a Gagul kucorgó alakjára mutatva megszólalt:

- Anyánk, öreg anyánk, itt vagyunk!

- *Jó! jó! jó!* - sipitott a vén gonoszság - Éles-e a szemetek, iszanuzik, ti sötétben látók?

- Éles, oh anyánk.

- *Jó! jó! jó!* Nyitva-e a fületek, *iszanuzik*, ti nyelv-nem-mondta szavakat hallók?

- Nyitva, oh anyánk.

- *Jó! jó! jó!* Eleven-e szaglások, *iszanuzik*, tudtok-e vért szimatolni, meg tudjátok-e tisztítani az országot a gonoszoktól, akik rosszat forralnak a király és szomszédjaik ellen? Tudtok-e mennyei igazságot szolgáltatni, ti, akiket én oktattam, akik az én bölcseségem kenyerét ettétek, az én varázslatom vizét ittátok?

- Tudunk, oh anyánk.

- Hát menjete. Ne késlekedjete, ti keselyük! Nézzétek az ölöket (s a hátul álló bakók vészes csoportjára mutatott), már fenik a dárdáikat; messziről jött fehér emberek kíváncsian várakoznak. *Menjete!*

Az aszott csapat vad rikoltással rebbent szét minden irányba, mint valami törött edénynek a cserepei, s a derekukon csakugy csörögtek a száraz csontok, amint szertefutottak a sűrű embertömeg különböző pontjai felé.

Nem nézhettük mindnyáját; így hát a hozzánk legközelebb levő iszanuzira függesztettük a szemünket. Ez, amint a harcosokhoz néhány lépésnyire ért, megállott és vadul kezdett táncolni, majdnem hihetetlen sebességgel forogva folyvást körbe s egyes mondásokat rikácsolva, mint:

«Érzem a szagát a gonosztévőnek!»

«Közel sejtem azt, aki az anyját megmérgezte!»

«Hallom a gondolatát annak, aki rosszat gondolt a királyról!»

Gyorsabban, egyre gyorsabban forgott, mignem olyan eszeveszett pörgésbe hozta magát, hogy csattogó állkapcsai közül foszlányokban röpült a tajték, két szeme kiugrott s testén a hus szemmeláthatólag reszketett. Egyszerre hirtelen megállt, s egészen megmerevült, mint a jó pointer-vizsla, mikor vadat áll, s azután előrenyújtott bottal lassan sompolygott az előtte álló katonák felé...

Ugy tetszett nekünk, mintha a katonák rendületlen nyugodtsága oszladoznék és mintha rázkódás futna rajtuk végig. Mi, borzadva s mintegy megigézve kísértük figyelemmel a banya minden mozdulatát. Összehuzódva mászott a katonák felé, mint valami alattomos kutya, végre előttük volt. Megállott, előremutatott a botjával, és ismét elmászott egy-két lépésnyire.

Egyszerre bekövetkezett a vége. Éles sipitással ugrott fel s érintett meg villavégű botjával egy szálas harcost. Ennek két bajtársa, aki közvetlenül mellette állott, rögtön megragadta az el-kárhozott ember egy-egy karját s vitte a király elé.

Az nem ellenkezett, de láttuk, hogy úgy huzza maga után a lábát, mintha egyszerre megbénult volna, s az ujjai, melyek a dárdát elejtették, olyan puháknak látszottak, mint a halotté, ki csak az imént szenvedett ki.

Amint közeledtek, a gonosz ábrázatu bakók közül előrelépett kettő. Összetalálkoztak. A bakók hátrafordultak a királyhoz, mintegy a parancsolatját várva.

- *Öld!* - szólt a király.

- *Öld!* - sipitott Gagul.

- *Öld!* - mondta utánuk vadul röhögve Szkrága.

Még alig volt kimondva a hármas szó, mikor a rémes tett már végre volt hajtva. Az egyik bakó beledöfte dárdáját az áldozat szívébe, és hogy kétszeresen biztos legyen az eredmény, a másik a nehéz buzogánnyal szétloccsantotta az agyavelejét.

- *Egy,* - kezdte számlálni Tuala király, s a holttestet félrevonszolták néhány lépésnyire és ki-nyújtóztatták.

Alig ért ez véget, midőn már másik szegény nyomorultat hurcoltak elő, mint vágóhidra az ökröt. A párducbőr-kacagányáról láthattuk, hogy ezuttal főember volt az elítélt. A borzalmas rövid szó ismét elhangzott és az áldozat holtan dőlt le.

- *Kettő,* - számlálta a király.

És így folyt le a gyilkos játék mindaddig, míg valami száz holttest nem hevert sorban a hátunk mögött. Hallottam a Cézárok gladiatori látványosságairól, meg a spanyol bikaviadalokról, de merek kételkedni abban, hogy egyik is csak fél olyan borzalmas lett volna, mint a kukuána boszorkány-hajsza. A gladiátorok tusakodása meg a bikaviadal legalább mulattatására szolgált a népek - amit *erről* a látványosságról semmiesetre sem lehetett elmondani. A legkiváncsibb borzalomkedvelő is kerekelt oldana, ha tudná, hogy a legközelebbi jelenetnek már az ő becses személye lesz a szereplője.

Egy izben felálltunk és tiltakozni akartunk, de Tuala szigoruan utasított bennünket rendre.

- Engedjete szabad folyást a törvénynek, fehér emberek! Ezek a kutya boszorkányok és gonosztevők. Helyes, hogy meghaljanak.

Ez volt az egyetlen válasz, amit kaptunk.

Éjfél körül szünet következett. A boszorkányszaglászók összegyülekeztek - nyilván ki voltak már merülve a véres munkában, s mi azt hittük, hogy véget ért az egész dolog. De nem úgy volt, mert nagy bámulatunkra egyszerre csak a vén Gagul maga emelkedett fel kucorgó helyzetéből és botra támaszkodva, kitántorgott a szabad térségre.

Rendkívüli látvány volt, amint ez a rémes keselyű-fejű vén szipirtó, ki csaknem kétrét volt görbülve, fokonkint kapott erőre, míg végre majdnem olyan fürgén szaladgált ő is, mint vészjósló tanítványai.

Ide-oda futkosott, magában énekelgetve, mignem egyszerre csak nekirontott egy szálás embernek, ki az ezredek egyikének az élén állott. Amint megérintette, mintha valami nyögés szállt volna fel az ezredből, melynek az az ember nyilván a parancsnoka volt. Hanem azért két ember mégis megfogta és előhurcolta a kivégzéshez. Utóbb megtudtuk, hogy nagyvagyonu és tekintélyü ember volt, rokona a királynak.

Megölték őt is, a király százhármat számlált. Azután Gagul ide-oda ugrándozott, egyre közelebb-közelebb kerülve hozzánk...

- Akármilyen legyek, ha azt nem hiszem, hogy velünk akarja megpróbálni a játékát! - kiáltott fel elborzadva Good.

- Badarság! - mondta rá Sir Henry.

Ami engem illet, amint közelebb-közelebb láttam táncolni magunk felé a vén égetnivalót: a bátorságom valósággal a lábam szárába szállott. Hátrapillantottam a holttestek hosszú soraira és borzongtam.

Közelebb, egyre közelebb keringőzött Gagul, s egészen olyan volt, mint valami horgas bot, és rémületes szemei pokoli fényben csillogtak-villogtak.

Közelebb jött, egyre közelebb, s a roppant gyülekezetnek valamennyi szemepárja iszonyu aggodalommal leste a mozdulatait.

Végre megállott és előremutatott a botjával.

- Vajjon kit szemel ki? - kérde Sir Henry, mintha önmagához szólana.

A következő pillanatban vége volt a kétségnek, mert a banya előrerohant és vállon bökte Umbopát, vagyis Ignózt.

- Kiszagláltam! - sipitá. - Öljétek meg! öljétek meg! Gonoszsággal van tele. Öljétek meg az idegent, minekelőtte vér folynék miatta! Ölesd meg, oh király!

Szünet következett, amelyet én nyomban felhasználtam.

- Oh király! - kiáltottam föl, székemről föllállva, - ez az ember a te vendégeid szolgálja, kutyája. Aki pedig a kutyánk vérét kiontja, az a mi vérünket ontja. A vendégszeretet szent törvényénél fogva követelek számára oltalmat!

- Gagul, a boszorkánytudósok anyja kiszimatolta. Meg kell neki halni, fehér emberek, - volt a komor válasz.

- Nem úgy! Nem fog meghalni! - viszonzám. - Aki hozzá akar nyulni, az hal meg.

- Fogjátok meg! - förmedt Tuala a bakókra, akik áldozataik végétől tetőtől talpig vörösen állottak körülte.

Azok felénk indultak s azután tétováztak. Ignózi pedig fölemelte a dárdáját, elszántan arra, hogy drágán fogja odaadni az életét.

- Vissza, ti kutyák, - rivalltam rájuk, - ha látni akarjátok a holnap hajnalát! Csak egy hajszálát görbítsétek meg, s meghal a királyotok.

És ráfogtam Tualára a revolveremet.

Sir Henry és Good szintén előrántották a pisztolyaikat. Sir Henry a vezérbakóra célzott, ki előrejött, hogy végrehajtsa az ítéletet, Good pedig Gagulra szögezte a fegyverét.

Tuala láthatóan összerendezte magát, amint revolveremnek a csöve egy irányban volt az ő széles mellével.

- Nos, - kérdeztem, - hogyan leszünk, Tuala?

Ekkor aztán megszólalt.

- Tegyétek el a varázscsőveiteket, - mondá. - A vendégszeretet nevében szólhatok hozzám, és ez okból, nem pedig attól való félelemből, hogy mit fogtok tenni, megkimélem az emberetekeket. Menjetek békével.

- Helyes, - viszonzám egykedvűen. - Bele is fáradtunk már az öldöklés nézésébe. Aludni óhajtanánk. Vége a táncnak?

- Vége, - felelt Tuala mogorván.

Azután a holttestek hosszú soraira mutatott.

- Vessétek ki ezeket a kutyákat a hiénáknak meg a keselyűknek - mondá, s fölemelte a dárdáját.

A következő pillanatban az ezredek mélységes csöndben kezdtek kivonulni a král kapuján, s csupán egy csapat maradt ott, hogy elvonszolja azoknak a tetemeit, akiket lemészároltak.

Erre mi is felállottunk, és bókolván ő felségének, aki köszönésünket alig viszonzozta, elindultunk a králunkhoz.

- Oh, - szólt Sir Henry, amint leültünk, miután meggyújtottuk a kukuának földjén használatos lámpát, vagyis inkább a mécset, melyben a bél bizonyos pálmalevélnek a rostjaiból való, az olaj pedig átszűrte vizilózsír - oh, igazán mondom, közel vagyok ahhoz, hogy rosszul legyek!

- Ha lett volna még valami kétségem az iránt, hogy Umbopának segítségére legyek e pokolra-
való gazember ellen, - mondá Good, - az a kétség most tökéletesen eloszlott. A legnagyobb erőlködésembe került, hogy nyugodtan maradjak, mialatt a mészárlás folyt. Megpróbáltam, hogy behunyva tartsam a szememet, de mindig ép a legrosszabb pillanatban nyitottam ki... Vajjon hol van most Infedusz?... Umbopa barátom, hálát adhatsz nekünk. A bőröd közel volt hozzá, hogy szelelőlyukat üssenek rajta.

- Háladatos vagyok, Bugvan, - felelt Umbopa, mikor lefordítottam neki az előbbi szavakat, - és nem fogom elfelejteni. Ami Infeduszt illeti, ő nemsokára itt lesz. Várakoznunk kell.

Pipára gyújtottunk hát és várakoztunk.

XI. *Csodát teszünk.*

Jó ideig - úgy hiszem, legalább két óra hosszat - ültünk ott csendesen, hallgatagon, mert sokkal inkább el voltunk telve a látott borzalmakkal, semhogy beszélni tudtunk volna. Végre, éppen mikor már arra gondoltuk magunkat, hogy lefekszünk - mert a keleti égen halvány csikjai mutatkoztak már a világosságnak - lépéseket hallottunk. Azután a král kapujában álló őr kiáltása hallatszott, amelyre nyilván felelt is valaki, bár mi nem hallottuk - s a lépések közeledtek.

A következő másodpercben Infedusz belépett a kunyhóba, még valami hat, daliás termetű főemberrel.

- Eljöttem, oh uraim, - kezdé, - amint megigértem volt. Uraim, és te, Ignózi, törvényes királya a kukuánáknak, elhoztam magammal ezeket az embereket (s rámutatott az egy sorban álló vezérekre), akik főemberek közöttünk, mert mindenik háromezer harcosnak a vezére és parancsolója. Elmondtam nekik azt, amit a szemem látott és a fülem hallott. Most hadd lássák ők is derekadon a szent kigyót, oh Ignózi, és hadd hallják történetedet, hogy azután megmondhassák, akarnak-e hozzád pártolni Tuala király ellenében, avagy nem.

Ignózi felelet helyett ismét lebecsátotta az övét és mutatta a derekára oltott kigyót. A vezérek sorra jöttek közelebb s nézték meg a lámpa homályos világánál, és azután szó nélkül léptek át a másik oldalra.

Most Ignózi újra fölvette a mucsáját s hozzájuk fordulva, még egyszer elmondta a ma reggel hallott történetet.

- Hallottátok, vezérek, - szólt azután Infedusz. - Mit szóltok? Pártjára álltok-e ennek az embernek és segítségére akartok-e lenni, hogy apja királyi székébe ülhessen, vagy nem? Az ország zugolódik Tuala ellen, és a nép vére úgy folyik, mint a forrás vize. Láttátok az éjjel is. Még másik két vezér is volt, akikkel beszélni szándékoztam, és hol vannak ők most? A hiénák üvöltenek a tetemük fölött. Nem sokára oda juttok ti is, ha veszteg maradtok. Válasszatok hát, testvéreim.

A vezérek legidősbje, zömök, testes, őszfejű harcos, előlépett, és ilyen felelt:

- Igaz a szavad, Infedusz. Az ország zugolódik. Nekem a tulajdon édes atyámfia is azok közt van, akik az éjjel meghaltak. De mégis nagy dolog ez, és bajos csak el is hinni. Honnan tudjuk mi azt, hogy nem csalóért emeljük-e föl a dárdáinkat? Nagy dolog ez, mondom, és senkisé tudhatja, hogy mi vége lesz. Mert az az egy bizonyos: tengernyi vér fog elfolyni, mire ez a dolog végbemehet. Sokan lesznek, akik a király pártján maradnak, mert az emberek azt a napot imádják, amely még fényesen süt fenn az égen, nem pedig azt, amely még föl sem kelt.

Ezeknek a csillagokból jött fehér embereknek nagy az ő varázsló erejük, és Ignózi az ő szárnyaik oltalma alatt áll. Ha valóban ő a törvényes király, ám adjanak nekünk valaminő jelt, s adjanak jelt a népnek is, hogy mindenek láthassák. Akkor az emberek hozzánk fognak pártolni, tudván, hogy a fehér emberek varázslata megvédelmezi őket.

- Hiszen ott a kigyó-jel, - felelém.

- Oh uram, az nem elég. Azt a kigyót odaolthatták utóbb is. Csodát mutassatok nekünk. Valamely égi jelt. Anélkül egy mozdulást sem teszünk.

A többiek helybenhagyóan bólintottak erre s én zavarodottan fordultam Sir Henryhez meg Goodhoz, s megmagyaráztam nekik a helyzetet.

- Hah! úgy hiszem, megvan! - kiáltott föl Good ujjongva. - Mondja nekik, hogy adjanak egy pillanatot a gondolkozásra.

Megmondtam a vezéreknek s azok visszavonultak. Amint künn voltak, Good odament ahhoz a kis ládához, melyben az orvosságai voltak és kivett belőle egy jegyzetes könyvecskét. Annak az elején naptár volt.

- No nézzék csak, barátaim, nem június negyedike van holnap? - kérdé.

Gondosan jegyezgettük volt a napokat s így bátran felelhattük rá, hogy úgy van.

- Nagyon jó... Akkor tehát ime: «Június 4-ikén teljes napfogyatkozás. Kezdődik 11 óra 15 perckor greenwichi idő szerint. Látható Nagy-Britanniában, *Afrikában* stb.» - Ime, tehát az égi jel! Quatermain, mondja meg nekik, hogy holnap elsötétítjük a napot!

Az eszme pompás volt, s az egyetlen, amitől tartani lehetett, csak az volt, hogy a Good kalendáriumja rossz. Ha a jövődőlésünk nem találna beteljesülni, a tekintélyünknek örökre vége van s azzal odavannak Ignóznak a kukuánák trónjára való reményei is.

- Hátha ez a naptár rossz - szólt Sir Henry Goodhoz, aki nagy buzgósággal dolgozott ki valami mennyiségtani tételt a könyve első tiszta lapján.

- Semmi okot sem látok ilyesminek a föltevésére, - viszonzá Good. - A napfogyatkozások mindig a kitűzött időben jelentkeznek; így tapasztaltam legalább én; s itt egyenesen meg van mondva, hogy látható lesz Afrikában. Megtettem a számítás amennyire tőlem telik, anélkül, hogy a földrajzi helyzetünket pontosan ismerném. És számításomnak az eredménye az, hogy a napfogyatkozás itt holnap déli egy óra körül fog kezdődni és tart egészen félháromig. Körülbelül félórátökéletes sötétség lesz.

- Nos, - mondá Sir Henry, - én azt hiszem, megkockáztathatjuk.

Belenyugodtam, ámbár nagy tamáskodással, mert a napfogyatkozás furcsa jószág és bajos vele bánni, - és kiküldtem Umbopát, hogy hívja be a vezéreket.

Azok bejöttek és én igyen szólék hozzájuk:

- Kukuánák nagy férfiai, és te, Infedusz, figyeljetek. Mi nem szeretjük mutogatni a hatalmunkat, mert azt cselekedvén, megbontjuk a természet rendjét s félelembe és zavarba ejtjük a világot. De mivel az a dolog, amely előttünk vagyon, felette nagy, és mivel haragszunk a királyra a mészárlás miatt, melynek szemtanui valánk, és mivel továbbá Gagul, a vén, halállal akarta sujtani a mi Ignózi barátunkat: ám legyen, elhatároztuk, hogy megteesszük a csodát és olyan jelt adunk, amelyet minden ember láthasson. Gyertek ide...

S a kunyhó ajtajába vezetve őket, rámutattam a kelő nap tüzes golyójára.

- Mit láttok ott?

- A kelő napot látjuk, - felelt a vezérember.

- Ugy vagyon. És most mondjátok meg nekem, el tudja-e oltani halandó ember azt a napot, úgy, hogy fényes délben éjszaka boruljon a földre?

A vezér elnevette magát.

- Nem, uram, azt ember nem teheti. A nap erősebb, mint az ember, aki fölneéz reá.

- Jól mondád. De mégis azt mondom nektek, hogy mi ezen a mai napon egy órával déli idő után el fogjuk oltani a napot teljes egy órára, és sötétség fogja ellepni a földet, és ez jele lesz annak, hogy mi valóban tisztos férfiak vagyunk és hogy Ignózi valóban királya a kukuánáknak. Ha megcselekedszük ezt, elég lesz-e az nektek?

- Elég, oh uraim, - felelt az öreg vezér mosolyogva s az a mosoly a társai arcán is látható volt.
- *Ha* ezt a dolgot megcselekszitek, az nekünk valóban elég lesz.

- Meglesz. Mi hárman, Inkubu, az elefánt, Bugván, a fényes szemű, és Makumazán, ki éjszakának idején, ébren van, megmondtuk és *meglesz*. Hallottad, Infedusz.

- Hallottam, oh uram, de csodadolog az, amit ti ígérték, eloltani a napot, minden dolgoknak az atyját, aki örökön-örökké süt.

- Mi azért mégis megtesszük, Infedusz.

- Jól van, uraim. Ma, kevéssel a déli időn túl, Tuala értetek fog küldeni, hogy nézzétek meg a leányok táncát, s egy órával a tánc kezdete után azt a leányt, akit Tuala a legszebbnek tart, meg fogja ölni Szkrága, a király fia, áldozatul a kőből való Hallgatóknak, akik amott ülnek és örködnék a hegyekben...

S a három különös alaku hegycsucsra mutatott, ahol, mint mondták, a Salamon király utja véget ér.

- Akkor, oh uraim, sötétítsétek el a napot és mentsétek meg a leány életét, s a nép hinni fog nektek.

- Ugy van, - mondá az öreg vezér, még folyvást mosolyogva egy kicsit, - a nép hinni fog nektek.

- Félóra járásnyira Loótól, - folytatá Infedusz, - van egy domb, amelynek olyan a formája, mint az ujholdnak. Erősség az, s az én ezredem meg másik három ezred, amelyeknek ezek az emberek a vezérei, van odaszállásolva. Még délelőtt olyan tervet állapítunk meg, amelynél fogva még másik két-három ezredet is oda lehessen küldeni. Azután, ha az én uraim csak-ugyan el tudják homályosítani a napot, én a sötétségben megfogom az én uraim kezét és kivezetem őket Loóból arra a helyre, ahol bátorságban lesznek. Onnan azután megindíthatjuk a háborút Tuala király ellen.

- Jól vagyon, - mondám. - Most pedig hagyjatok magunkra, hogy aludhassunk és elkészíthessük a varázslatunkat.

Infedusz fölállott s köszöntvén bennünket, eltávozott a főemberekkel.

- Barátaim, - szólalt meg Ignózi, mihelyt amazok künn voltak, - valóban meg tudjátok ti tenni azt a csodát, vagy pedig csak üres szavakat mondtatok ez embereknek?

- Azt hisszük, hogy meg tudjuk tenni, Umbopa... akarom mondani Ignózi.

- Különös dolog, - viszonzá ő, - és ha nem volnátok angol emberek, nem hinném el. De az angol *gentleman* nem mond hazugságot. Ha életben maradunk, megszolgálom.

- Ignózi, - szólt most Sir Henry, - ígérj meg nekem egy dolgot.

- Megigérem, Inkubu barátom, még minekelőtte hallanám is, - viszonzá mosolyogva a hatalmas ember. - Mi légyen az?

- Az, hogy ha valaha királyává leszel ennek a népnek, el fogod törölni az afféle boszorkányszimatolást, aminőt az éjjel láttunk, és hogy a te országodban kihallgatás nélkül embert megölni nem fognak.

Ignózi, miután ezt lefordítottam neki, gondolkozott egy pillanatig, s aztán azt felelte:

- A fekete emberek szokása nem olyan, mint a fehér embereké, Inkubu, és mi nem is becsüljük olyan nagyra az életet, mint ti. De azért megigérem. Ha hatalmamban léssen, hogy meggátoljam, a boszorkányszimatolók nem fognak többé hajszát tartani, és senki sem szenved halált ítélet nélkül.

- Áll tehát az alku, - mondá Sir Henry. - Most pedig pihenjünk le egy kissé.

Amilyen kimerültek voltunk, csakhamar mély álomba merültünk, s addig aludtunk, mignem Ignózi, úgy tizenegy óra tájban fölserkentett bennünket. Fölkeltünk, megmosdottunk, és derekasan bereggeliztünk, nem tudván, hogy mikor eszünk majd újra.

Azután kimentünk a kunyhó elé és fölbámultunk a napra, mely, nagy sajnálatunkra, feltűnően egészséges színben levőnek mutatkozott, minden nyoma nélkül a legparányibb fogyatkozásnak is!

- Reménylem, be fog következni, - mondá Sir Henry kételkedően.

- Ha nem, akkor nekünk mihamarabb végünk lesz, - viszonzám én borusan. - Mert amilyen bizonyos, hogy most élő emberek vagyunk, a vezérek egyike-másika el fogja mondani a királynak az egész dolgot és akkor aztán másnemű *elfogyatkozás* lesz, még pedig olyan, amely semmiképpen sem lesz kedvünkre!

Visszatérve ezután a kunyhóba, felöltöztünk, magunkra véve természetesen a páncélingeket, melyeket a király küldött. Alig, hogy ezzel elkészültünk, követ érkezett Tualától, aki meghívott bennünket a nagy «leány-tánc»-ra, amelyet minden esztendőben szoktak tartani.

Vettük a puskáinkat és a lőszerünket, hogy a kezünk ügyében legyenek az esetre, ha menekülnünk kellene - amint Infedusz mondta volt - és nagybátran indultunk el, bár bensőleg féltünk és retgettünk.

A harcosok sűrű sorai helyett most ugyanannyi csapatba felállított kukuána-leányokat láttunk, akik ruha dolgában nem voltak tulságosan kiöltözködve, de mindenkinek virágkoszoru volt a fején s egyik kezében pálmalevelet, a másokban pedig egy szál nagy fehér liliomot tartott.

A szabad térség közepén ült Tuala király, lába előtt a vén Gagul s mellette Infedusz, a Szkrágyagerek, meg vagy tizenkét testőr. Jelen volt egy csapat vezér is, akik közt fölismertem mult éjjeli látogatóinknak a legtöbbjét.

Tuala látszólagos nyájassággal köszöntött bennünket, bár észrevettem, hogy gonosz félszemét szurósan függesztette Umbopára.

- Üdv nektek, csillagokbéli fehér emberek, - mondá. - Ez most más látomány, mint amit a mult éjjeli holdvilágon szemléltetek, de nem olyan szép látvány. A leányok kellemeteseek, de a férfi szebb. A csók meg az asszony gyengéd szava is kellemetes, de a férfi dárdáinak csatogása és a férfi-vérnek a szaga még kellemetesebb! Akartok-e asszonyokat a mi népünkől, fehér emberek? Ha igen, válasszatok ki itt a legszebbeket, s a tietek lesz, ahány csak kell!...

S megállott egy pillanatra, választ várva.

Mivel ez a kijelentés nem látszott hatás nélkül lenni Good barátunkra, ki, mint a legtöbb tengerész, igen érzelmes természetű volt, én, mint éltesebb és okos ember, és előre látva a végtelen bonyodalmakat, amiket az ilyesmi előidézhetne (mert az asszony oly biztosan támaszt zavart, mint amily biztosan váltja fel a napot az éjszaka): sietve vágtam közbe:

- Köszönet, oh király, de mi fehér emberek csak fehér asszonyokkal kelünk egybe, amilyenek magunk vagyunk. A ti leányaitok szépek, de nem nekünk valók.

A király elnevette magát.

- Ám jó. Van egy közmondás a mi országunkban, amely azt tartja, hogy: «Asszony szeme mindig fényes, akármilyen is a bőre»; de hát ezek a dolgok talán nem úgy vannak a csillagokban. Olyan országban, ahol fehérek az emberek, minden dolog lehetséges. Ám legyen úgy, fehér emberek - a leányok nem fognak kunyorálni! Még egyszer, üdv nektek, és üdv neked is, te fekete. Ha Gagulnak az akarata szerint történt volna minden, te most már merev és hideg volnál. Jó szerencse, hogy te is a csillagokból jöttél, hahahaha!

- Előbb meg tudlak én téged ölni, oh király, mint te engem, - volt az Ignózi nyugodt válasza, - és te előbb leszel merev, semmint az én tagjaim hajlani megszűnnek.

Tuala megrázkódott.

- Merészen beszélsz, fiu, - mondá haraggal. - Ne bizalkodjál el túlságosan!

- Bizvást lehet merész az, akinek az ajkán igazság van. Az igazság éles dárda, mely biztosan száll és nem hibázza el a célt. Üzenet ez a «csillagokból», oh király!

Tuala mérgesen nézett rá, az az egy szeme vadul villogott; de nem szólt többet.

- Kezdődjék a tánc! - kiáltá s a következő pillanatban a virág-koszorús leányok csapatonként szökdeltek elő, kedves dallamot énekelve s a hajlós pálmákat és liliomszálakat lengetve.

Járták a táncot, hol körben forogva, hol csatározást utánozva s meg-meghátrálva bámulatosan rendezett rendetlenségben, hogy gyönyörűség volt nézni.

Végre megállottak s a sorokból egy gyönyörű leány szökött elő s oly kecsességgel és erővel kezdett előttünk piruettezni, hogy a legtöbb ballerínát megszégyenítette volna. Végre kimerülten vonult hátra s másik foglalta el a helyét, azután ismét másik és újra másik, de sem kecsességre, sem ügyességre, sem szépségre egyik sem versenyezhetett a legelsővel.

Végre a király fölemelte a kezét.

- Melyiket tartjátok a legszebbnek, fehér emberek? - kérdé.

- A legelső! - mondtam én megfontolatlanul...

A másik pillanatban már meg is bántam, mert eszembe jutott, amit Infedusz mondott, hogy a legszebb leányt áldozat gyanánt megölik.

- Ugy hát az én gondolatom is az, ami a tiétek, s az én szemem olyan, mint a ti szemetek. Valóban ő a legszebb, és ez neki elég baj, mert meg kell halnia!

- *Ugy van, meg kell halnia!* - sipított Gagul, szurós szemének pillantását rávetve a szegény leányra, ki, nem tudva még a szörnyű sorsot, mely reá vár, vagy tiz ölnyre állott egy leánycsapat előtt, és idegesen szedett szét a koszorujából egy virágot, szíromról-szíromra.

- Miért, oh király? - kérdém, nagynehezen fojtva magamba a felháborodásomat. - Az a leány szépen táncolt és gyönyörködtetett bennünket; kegyetlenség lenne, halállal jutalmazni érte.

Tuala nevetve válaszolt erre:

- Így kívánja a szokásunk és a kőalakok, akik amott ülnek (s a távoli hármas hegyre mutatott), követelik azt, ami őket megilleti. Ha meg nem öletném a legszebb leányt, balsors nehezednék reám meg a házamra. Népem jóslata így szól: «Hahogy a király a leányok táncának napján nem áldoz egy szép leányt a kőből való véneknek, kik a hegyekben ülnek és öröködnék, akkor elpusztul ő és elpusztul az ő háza...» Lássátok, fehér emberek, a bátyám, aki előttem uralkodott, nem mutatta be az áldozatot és azért elpusztult ő és elpusztult az ő háza és én uralkodom helyette. El vagyon végezve - meg kell halnia!

Azután a testőrökhöz fordult:

- Hozzátok elő... Szkrága, élesítsd meg a dárdádat.

Két ember előre indult s amint közeledtek, a leány, aki csak most ismerte föl halálveszedelmét, hangosan sikoltott és futásnak eredt. De az erős karok megragadták és elibünk hurcolták, tusakodva, sirva.

- Mi a neved, leány? - sipitott Gagul. - Micsoda! nem felelsz? Avagy a királyfi nyomban elvégezze a munkáját?

Erre a figyelmeztetésre Szkrága, kinek a képe most még gonoszabb volt, mint valaha, föl-emelte hatalmas dárdáját s amint fölemelte, láttam, hogy Goodnak a keze mint lopózott le a revolveréhez...

A szegény leány a könnyein keresztül meglátta a hideg acél villanását s ettől lecsöndesedett. Már nem tusakodott a poroszlóival, csak görcsösen kulcsolta össze a kezét s tetőtől talpig reszketve állott meg.

- Ni, - kiáltott Szkrága nagy ujjongva, - megriad ennek a kedves holminak már csak a látásától is, minekelőtte megizelte volna!

S tenyerével megveregette a dárda széles hegyét.

- No, ha valaha módját ejthetem, ennek megadod az árát, te kölyök-kuvasz! - hallám dörmögni Goodot.

- Most, hogy már csöndesen vagy, mondd meg a nevedet, galambom. Nosza, szólj csak, ne félj! - mondá Gagul gunyolódva.

- Oh anyám, - felelt reszketeg hangon a leány, - Fuláta a nevem, a Szukó házából való vagyok. Oh anyám, miért kell nekem meghalnom? Hiszen semmi rosszat sem tettem!

- Légy nyugodt, - szólt ismét galád gunyolódással a banya. - Valóban meg kell halnod, áldozatul a kőből való véneknek, akik amott ülnek (és a hegycsucsokra mutatott); de jobb aludni az éjszakában, mint fáradni a napvilágon. Jobb meghalni, mint élni, s te a király tulajdon fiának a felséges kezétől halsz meg!

Fuláta kétségbeesetten tördelte a kezét és hangosan kiáltá:

- Oh, ti kegyetlenek! Hiszen olyan fiatal vagyok még! Mit vétettem én, hogy sohase lássam többé kikelni a napot az éjszakából, meg a csillagokat, amint este a nyomába szállnak, hogy ne szedhessek többé virágot, mikor rajtok csillog a harmat és ne hallhassam a csermely nevetését! Jaj nekem, hogy nem láthatom többé az apám hajlékát, nem érezhetem többé az anyám csókját, és nem ápolhatom többé a gidát, amely beteg! Jaj nekem, hogy szerelmes ifju nem fonhatja derekamra a karját, nem nézhet a szemembe és nem születik tőlem férfi-gyermek! Oh kegyetlenek! Kegyetlenek!

És ismét tördelte a kezét s az ég felé fordította könny-áztatta, virág-koszoruzta arcát és kétségbeesésében olyan bájosnak tetszett - mert igazán szép leány volt - hogy bizonyára ellágyította volna bárkinek is a szivét, aki nem olyan kegyetlen, amilyen ez a három ördögfajzata volt. Arthur herceg könyörgése a pribékekhez, akik azért jöttek, hogy megfosszák a szeme világától, nem volt meghatóbb, mint ezé a szegény leányé.

De nem hatotta meg Gagult, sem a Gagul urát, jóllehet a testőrök és a vezérek arcán igenis láthattam a szájalom kifejezését; ami pedig Goodot illeti, az nagyot horkolt felháborodásában és olyan mozdulatot tett, mintha oda akarna menni a leányhoz.

A halálra ítélt leány a nők csodálatos éleslátásával azonnal megértette, hogy mi történik az idegen lelkében s egy hirtelen mozdulattal leborult elibe s átkarolta «gyönyörű fehér lábszár»-ait.

- Oh te csillagokbéli fehér atya! - kiáltá, - vedd reám a te oltalmad palástját! Engedj meghúzódnom a te erődnél az árnyékában, hogy mentve legyek. Óvj meg ezektől a kegyetlen emberektől és a Gagul könyörtelenségétől.

- Ne félj, babám, gondom lesz rád! - felelt Good ideges angolsággal. - Kelj föl, no, ne félj, - s lehajolt és megfogta a kezét.

Tuala megfordult és intett a fiának, ki magasra emelt dárdával közeledett.

- Itt az ideje! - sugta nekem Sir Henry. - Mire vár?

- A napfogyatkozásra, - felelém. - Félóra óta folyvást a napon csüng a szemem, és sohasem láttam ilyen épnek és egészségesnek!

- Már hiába, most meg kell kockáztatnia, mert különben megölik a leányt. Tuala veszíteni kezdi a türelmét.

Én, látva, hogy igaza van, még egy utolsó kétségbeesett pillantást vettem a nap ragyogó arcúlatára - mert soha a legbuzgóbb csillagvizsgáló sem kísért feszültebb figyelemmel valamely bizonyító erejű égi tüneményt - és azután azzal az egész méltósággal, amelyre csak képes voltam, közéje léptem a leborult leánynak meg a Szkrága előnyomuló dárdájának.

- Király! - szólék, - ez nem fog megtörténni! Mi ilyet nem tűrünk. Hagyjátok békében távozni ezt a leányt!

Tuala dühösen és álmélkodva ugrott föl székéről s a vezérek és leányok tömött soraiból, akik lassankint közelebb húzódtak volt, hogy tanui legyenek a tragédiának, a bámulat moraja hangzott föl.

- *Nem fog megtörténni*, te fehér kutya, ki megugatod az oroszánt a tulajdon barlangjában, *nem fog megtörténni*? Megőrlöttél? Vigyázz, nehogy ennek a csirkének a sorsa téged érjen utól a cimboráiddal együtt! Hát hogyan akarnád elejét venni? Ki vagy, hogy ellene mersz szegülni az akaratomnak? Állj félre, annyit mondom!... Szkrága, szurd le azt a leányt!... Hé, örök, fogjátok meg ezeket az embereket!

Kiáltására fegyveres emberek rohantak elő a kunyhó mögül, ahova nyilván már előre felállították volt őket.

Sir Henry, Good, meg Umbopa mellém sorakoztak és fölemelték a puskáikat.

- Megálljatok! - kiáltám merészen, jöllehet a bátorságom az inamba szállott. - Megálljatok! Mi, a csillagokbéli fehér emberek, azt mondjuk, hogy nem fog megtörténni. Jőjjetek csak egy lépéssel is közelebb és mi eloltjuk a napot és sötétségbe borítjuk az országot. Majd megtanuljátok, hogy milyen a mi varázslatunk!

Fenyegetésem megtette a hatását. Az emberek megálltak és Szkrága mozdulatlan maradt, kezében a magasra emelt dárdával.

- Halljátok? halljátok? - sipitott Gagul. - Halljátok a hazugot, aki azt mondja, hogy eloltja a napot, mint valami mécset? Hát hadd oltsa el - s akkor a leány életben maradhat! Igen, igen, tegye meg, vagy pedig haljon meg a leánnyal együtt ő is, meg mind, akik vele vannak!

Fölpillantottam a napra és kimondhatatlan öröömre és megkönnyebbülésemre láttam, hogy a számításunk nem csalt meg. A ragyogó korong szélén vékonyka árnyékcik mutatkozott.

Ünnepiesen emeltem fel kezemet az ég felé - és Sir Henry meg Good követték a példámat - és elszavaltam egy-két sort az Ingoldsby Legendákból, még pedig a leghatásosabb hangon,

amely csak rendelkezésemre állott. Sir Henry az ó-testamentomból mondott el egy verset, Good pedig a legklasszikusabb és legválogatottabb matróz-káromkodásokkal fordult az ég királyához.

A sötét szegély lassankint elterjedt a lángkorongon s amint ez szemmel látható lett, a félelemnek mély sóhajtását hallottam elszállni a sokaság ajkáról.

- Nézd, oh király! nézd Gagul! Nézzétek vezérek, nép és asszonvok, és lássátok, vajjon a csillagokbéli fehér emberek megtartják-e szavukat, vagy pedig üres hazudozók-e!...

...A nap szemlátomást sötétedik előttetek; nemsokára éjszaka lesz - igenis éjszaka, fényes dél idején. Csodát kíváncsatok látni - ime, itt van!... Sötétedjél el, oh Nap! vond el a világosságot, te Fényesség! Alázd porba a büszke sziveket és boríts emésztő homályt az egész világra!

Rémület moraja zúgott fel a sokaságból. Némelyik kővé meredt a félelemtől, mások térdre borultak és jajgattak. Maga a király pedig csöndesen ült és elsápadt a bőre sötét színe alatt.

Csak Gagul tartotta meg bátorságát.

- Elmulik ez! - kiáltá. - Láttam már én ilyet! Ember nem olthatja el a napot. Ne veszítsétek el a bátorságotokat. Üljetek meg csendesesen - az árnyék el fog mulni!

- Várj és meglátod! - feleltem rá, szinte ugrálva izgatottságomban.

S odaszóltam Goodhoz:

- Folytassa, Good, folytassa! Én már nem emlékszem több versre. Káromkodjék amugy istenigazában!

Good remekül megfelelt a találékonyságához kötött várakozásnak. Soha leghalványabb fogalmam sem volt a tengerész-tiszteknek erről a cifra, kacskaringós szedtevetéző képességéről. Tíz percig folytatta egyetlen megállás nélkül - és alig ismételte magát csak egyszer is!

A sötét gyűrű ezalatt egyre szélesebb lett. Különös, rémes árnyékok járták át a napvilágot, vészes csönd borult az egész környékre, a madarak ijedten csipogtak s azután elhallgattak; csak a kakasok kezdtek kukorékolni.

Tovább, egyre tovább terjedt a sötét gyűrű; most már a felénél nagyobb részét lepte el a ki-vörösödött golyónak. A levegő sűrű, szürke lett. Öregbedett, egyre öregbedett a homály, míg végre alig láthattuk már az előttünk levő vad arcokat.

A nézők ajkáról most már nem kelt hang s Good is abbahagyta a káromkodást.

- A nap meghal - a varázslók megölték a napot! - ordította el magát végre Szkrága. - Mindnyájan elpusztulunk a sötétben!

S félelemtől, vagy dühtől, vagy mind a kettőtől serkentve, fölemelte a dárdáját és egész erejével nekidöfte a Sir Henry széles mellének. De megfélemedezett volt a páncél-ingekről, melyeket a királytól kaptunk s melyeket a ruhánk alatt viseltünk. Az acél ártalmatlanul pattant vissza a páncélról s mielőtt Szkrága másodikat döfhetett volna, Sir Henry már kirántotta kezéből a dárdát és keresztüldöfte rajta.

Szkrága holtan rogyott le.

Ennek láttára, és az öregbedő sötétség miatt is örült félelemtől megszálva, a leány-csapatok vad zürzavarban rebbentek szét s futottak sikoltozva a kapu felé.

De a közreműlet ezzel még nem ért véget. Maga a király is, testőreitől, néhány vezértől és Gagultól kísérve, ki csodálatos gyorsasággal bicegett utána, futva futott a kunyhók felé, úgy, hogy egy-két perc múlva csak az áldozatul szánt Fuláta, Infedusz, meg néhány vezér, akik nálunk jártak volt, maradt velünk a szintéren a Szkrága holtteste mellett.

- Ime, vezérek, - szóltam hozzájuk, - megadtuk nektek a jelt... Ha meg vagytok elégedve, fussunk gyorsan arra a helyre, amelyről szóltatok volt. A varázslatot most megállítani nem lehet. Egy óra hosszáig fog eltartani. Használjuk fel most a sötétséget.

- Menjünk! - mondá Infedusz, s előre indult, és a megdöbbent vezérek követték a példáját, ugyszintén mi is, meg Fuláta, kinek Good fogta a kezét.

Mire a král kapujához értünk, a nap teljesen kialudt.

Egymás kezét fogva botorkáltunk előre a sötétben.

XII. *Csata előtt.*

Szerencsénkre Infedusz meg a vezérek tökéletesen ismerték a nagy városnak összes utjait, úgy, hogy a vak homályban elég jól haladtunk előre.

Egy óra hosszat járhattunk így, míg végre a napfogyatkozás mulni kezdett s a napnak az a széle, mely legelőször borult el, ismét láthatóvá lett. Ujabb öt perc multán már elegendő világosság volt ahhoz, hogy láthassuk, hol vagyunk, és azt tapasztaltuk, hogy künn vagyunk Loóból és közeledünk egy széles, lapostetejű dombhoz, melynek a kerülete két angol mérföld lehetett.

Ez a domb, melynek az alakulata olyan volt, aminőket Dél-Afrikában elég gyakran találhatni, nem volt igen magas; a legmagasabb pontja nem lehetett több kétszáz lábnál; patkó-alaku volt s az oldalai meredek voltak, nagy kőtömbökkel telehintve. A tetején levő gyepes térségen széles táborozó hely volt, melyet katonai célokra használtak fel, mert nem csekély erősségnek lehetett tekinteni. Rendes katonaságát egy háromezer főből álló ezred képezte, de amint a visszatérő napfényben a meredek lejtőn fölfelé vergődtünk, láttuk, hogy ezuttal sokkal jelen-
tékenyebb haderő van itt.

Mikor végre fölértünk a tetőre, csapatokba találtuk összebujva a kétségbeesett embereket, ama természeti tűneménytől való rettegésükben, amelynek ők is szemlélői voltak.

Szó nélkül haladva el közöttük, betértünk egy kunyhóba, mely a térség közepe táján volt, s meglepődéssel láttuk, hogy ott már két ember várt bennünket, az apró-cseprő holminkkal megrakodva, melyeket mi természetesen kénytelenek voltunk gyors menekvésünkben a szál-
lásunkon hagyni.

- Én hozattam el, - magyarázá Infedusz, - meg ezt is, ni...

És fölemelte a Good rég elveszett nadrágját.

Good barátunk az öröm és elragadtatás fölkiáltásával kapta föl az annyira nélkülözött ruha-
darabot és rögtön fel akarta venni.

- Oh, csak nem akarja az én uram elrejtteni az ő gyönyörű fehér lábszárait! - kiáltott fel Infedusz sajnálkozva.

De Good rá se hederített s a kukuána népnek csupán még egy izben lőn szerencséje az ő gyö-
nyörőséges fehér lábaihoz. Good igen szemérmes ember. Mostantól fogva a kukuánák az ő szépirodalmi vágyaikat a fél barkójával, átlátszó szemével és mozgó fogaival voltak kénytelenek kielégíteni.

Infedusz, mialatt még elandalgó visszaemlékezéssel nézte Good felhuzott nadrágját, értésünk-
re adta most, hogy összehívta az ezredeket, hogy megmagyarázza nekik a forradalmat, melyet a vezérek elhatároztak, és hogy bemutassa nekik a királyi szék törvényes örökösét, Ignózt.

Félóra mulva a csapatok, összesen vagy huszezer ember, színe-virága a kukuána hadseregnek, fel voltak állítva egy tágas térségen, ahova mi is elmentünk. Az emberek sűrű négyszögbe voltak háromoldalt felállítva és remek látványt nyújtottak. Mi a négyszög nyitott oldalán foglaltunk állást és csakhamar körénk gyülekeztek a főbb parancsnokok és tisztek.

Miután kiadódott a parancs a csendességre, Infedusz beszédet intézett ezekhez a tisztekhez. Elbeszélte nekik virágos, zamatos nyelven - mert, mint a legtöbb kukuána főember, született szónok volt - Ignózi apjának a történetét, hogy milyen galádul gyilkolta meg Tuala király s

kergette feleségét és fiát az éhhalálba. Azután kifejtette, hogy az ország mennyit szenvedett és nyögött a Tuala kegyetlen uralma alatt, felhozván példa gyanánt a múlt éjszakát, midőn az ország legnemesebbjeit azzal az ürüggyel, hogy gonosztevők, előrántották és kegyetlenül leöldösték.

Előadta azután Infedusz, hogy a csillagokban lakozó fehér emberek, letekintvén a szenvedő országra, észrevették sanyaru voltát és nagy testi fáradozás árán elhatározták, hogy könnyíteni fognak a sorsán. Magukhoz vették ennek okáért az ország igazi királyát, Ignózit, aki számkivetésben sinlődött, megfogták a kezét és átvezették őt a hegyeken. Látták azután Tuala cselekedeteinek a gonoszságát; és hogy jelt adjanak az ingadozóknak és egyuttal megmentseék Fulátának az életét, hatalmas varázslatukkal eloltották a napot és megölték az ördögi Szkrágát. Most pedig készek arra, hogy megmaradjanak Ignózi és az ő hivei mellett, segítsék őket Tuala megdöntésében és az igazi királynak, Ignózinak törvény szerint való kikiáltásában.

Infedusz helyeslő moraj közepett végezte beszédét és azután Ignózi lépett elő és kezdett beszélni. Miután elismételte mindazt, amit nagybátyja mondott, hatalmas beszédét e szavakkal végezte:

- Oh vezérek, kapitányok, katonák és nép! hallottátok a beszédemet. Most választanotok kell köztem és aközt, aki királyi székemen ül, aki megölte az ikertestvérét és kiüzte testvérenek a gyermekét, hogy pusztuljon el a hidegben és az éjszakában. Hogy valóban én vagyok a király, megmondhatják nektek ezek - s a főemberekre mutatott - mert ők látták derekamon a szent kigyót. Ha nem én volnék a király, avagy mellettem volnának-e egész varázs-hatalmukkal ezek a fehér emberek? Reszkessetek, vezérek, kapitányok, katonák és nép! Nincs-e a szemetek előtt még most is a sötétség, melyet ők az országra borítottak, hogy zavarba döntsék Tualát és fedezzék a mi menekülésünket? Nem látjátok-e?

- Látjuk! - feleltek a katonák.

- Én vagyok a király; azt mondom nektek, én vagyok a király! - folytatá Ignózi, teljes magasságában nyujtva fel hatalmas termetét és feje fölibe emelve széles csatabárdját. - Ha van köztetek akárki, aki azt mondja, hogy nem úgy van, álljon elő és én megküzdök vele, és az ő vére leszen piros tanujele annak, hogy igazat mondok tinektek. Álljon elő, mondom!

S megrázta a sulyos csatabárdot, hogy csak úgy villogott a nap fényében.

Minthogy senki sem volt hajlandó eleget tenni ennek a vitézi formába öltöztetett «Gyere, gyere, megszlek»-féle mondásnak, a mi egykori teherhordónk így folytatta a beszédét:

- Valóban én vagyok a király, és ha mellettem álltok a csatában, a győzelem napján diadalban és tisztességben osztotok velem. Adok nektek barmokat és feleségeket és ti lesztek az ezredek eleje. Ha pedig elestek, veletek esem el én is!

És vegyétek észbe: azt az ígéretet teszem nektek, hogy mikoron apáim székébe beülök, a vérontás meg fog szünni ebben az országban. Nem fogtok többé, igazságért kiáltván, öldöklést látni, a boszorkányszimatoló nem fog benneteket felhajszolni, hogy ok nélkül halál fiai legyetek. Senki meg nem hal, hanem ha a törvények ellen vét. Králjaitok elpusztítása nem leszen többé. Ki-ki bátorságban alhatik az ő kunyhójában, nem félvén semmitől, és bekötött szemmel fog járni az Igazság ezen a földön.

Választottatok-e, vezérek, kapitányok, katonák, nép?

- Választottunk, oh király! - lőn a felelet.

- Jól vagyon. Forditsatok fejet és nézzétek, hogy Tuala követői mint indulnak szerte a nagy városból, keletnek és nyugatnak, északnak és délnek, hogy hatalmas hadsereget gyűjtsenek egybe, amely megöljön engem, megöljön titetek, megölje az én fehér barátaimat és oltalma-

zóimat. Holnap, vagy azután való nap el fog ő jönni azokkal, akik hivei maradtak. Akkor meg fogom látni, hogy ki az én igaz emberem, ki az az ember, aki nem fél meghalni az igazáért - és bizony mondom nektek, az nem lesz elfelejtve az osztozkodás napján.

Eddig volt. Most, oh vezérek, kapitányok, katonák és nép, térjete a kunyhóitokba és készüljete fel a csatára.

Szünet következett és azután a vezérek egyike felemelte a kezét és felharsant a királyi üdvözet:

Kum!

Jele volt ez annak, hogy az ezredek királyukul fogadták Ignózit.

Azután, századokra szakadva, elvonultak.

Félórával utóbb haditanács volt, amelyben az ezredek összes parancsnokai résztvettek. Világos volt előttünk, hogy mihamarabb túlnyomó haderő fog ránk támadni. A dombtetőről láthatuk is már, mint sorakoztak a csapatok s mentek szét Loótól minden irányba a követek, nyilván, hogy összehívják a király segedelmére az ezredeket.

Nekünk körülbelül huszezer emberünk volt, az egész ország hét legkitünőbb ezredéből; Tualának, mint Infedusz meg a vezérek kiszámították, legalább harminc-harmincötezer embere volt Loóban, akikben megbízhatott s hozzágyűjthetett még ötezret, vagy többet is. Természetesen lehetséges volt, hogy csapatainak egy része átpártol hozzánk, de ez nem volt olyan eshetőség, amelyre számítani lehetett volna. Az azonban világos volt, hogy ott alatt nagyban készülnek már a mi leverésünkre. Erős fegyveres csapatok kezdtek cirkálni a domb körül, s egyéb jelei is mutatkoztak a közelebbi támadásnak.

Infedusz meg a vezérek azonban úgy vélekedtek, hogy az éjjel nem várható támadás, mert az ellenség az éjszakát a készülődésre fogja felhasználni, meg arra, hogy eloszlassa a nap bűvös elsötétítése által keletkezett aggodalmakat a katonaságban. Csak másnap kezdődik majd a támadás, mondták a vezérek, és igazuk volt.

Mi ezalatt munkához láttunk, hogy pozíciónkat lehetőleg megerősítsük. Csaknem az egész haderőt munkára szőlítottuk, s két óra alatt, amennyi naplementig még hátra volt, csodadolgot miveltünk. A domb tetejére felvezető utakat gondosan eltorlaszoltuk nagy kőhalmazokkal és egyáltalában minden lehető megközelítést annyira nehézre tettünk, amennyire a kis idő alatt csak lehetséges volt. Több helyre hatalmas kötömböket vitettünk fel, amiket aztán le lehessen hengeríteni a felhatolni akaró ellenségre; az ezredeknek kijelöltük a maguk helyeit és minden egyéb intézkedést is megtettünk, amit leleményességünk csak kigondolhatott.

Éppen naplemente előtt megláttunk egy kis csapat embert, mely Loó irányából felénk közeledett. Annak, aki legelől jött, pálmalevél volt a kezében, jelöl annak, hogy hirmondóként jön.

Amint közel ért a dombhoz, Ignózi, Infedusz, egy-két parancsnok, meg mi magunk, lementünk a domb aljára, hogy fogadjuk. A hirmondó daliás szál ember volt, vállán az obligát párdúc-kacagánnyal.

- Üdv! - kiáltá, amint közelebb jött. - A király üdvözetét hozom azoknak, akik pártütő harcot készülnek indítani a király ellen. Az oroszlán köszönti a sakálokat, melyek a lába körül vicsorognak.

- Beszélj! - mondtam neki.

- A király szava im ez: Adjátok meg magatokat a király kegyelmének, minekelőtte nagyobb bajotok történnék. A fekete bikának már is leszakították lapockáját, s a király véresen hajtja körül a táborban...

(Ez a kegyetlen szokás nem csupán a kukuánák közt divik, hanem otthonos más afrikai törzseknél is, mikor háboru tör ki, vagy más nagyfontosságú esemény van készülőben.)

- Mik a Tuala feltételei? - kérdém kíváncsiságból.

- A feltételei kegyelmesek, méltók a nagy királyhoz. Ime, mit mond Tuala, a félszemű, a hatalmas, ezer feleségnek az ura, kukuánák fejedelme, a Nagy-ut őrzője, a kőből való Vének kedveltje, akik hallgatva ülnek amott a hegyekben, borja a fekete tehénnek, elefánt, kinek a lépése megrengeti a földet, gonosztevők réme, strucmadár, kinek lába eszi a sivatagot, ő, a nagytestű, a fekete, a bölcs, az örökös király - ime, mit mond Tuala: Kegyelmes leszek és kevés vérrel is megelégszem. Minden tizedik ember haljon meg, a többi szabadon mehet; de Inkubu, a fehér ember, aki fiamat megölte, meg az ő fekete szolgája, aki az én királyi székemre áhitozik, meg Infedusz, a bátyám, aki lázadást szit ellenem - ezek kinok közt haljanak meg, áldozatul a kőből való Hallgatóknak. Im ezek a Tuala kegyelmes szavai.

Miután a többiekkel rövid ideig tanácskoztam, - fenhangon, hogy a katonáink jól hallhassák, így feleltem:

- Eredj vissza Tualához, te kutya, és mondd meg neki, hogy mi: Ignózi, a kukuánák valóságos királya, Inkubu, Bugván és Makumazán, a csillagokbéli bölcs fehér emberek, akik elhomályosítjuk a napot, Infedusz, a királyi ház ivadéka, s az itt egybegyűlt vezérek, kapitányok és nép, felelvén azt mondjuk neki, hogy nem adjuk meg magunkat s hogy minekelőtte a nap kétszer leszállana, a Tuala teteme ott fog merevedni a Tuala kapuja előtt és Ignózi, kinek az apját Tuala megölte, fog uralkodni helyette.

És most menj, amig ostorral el nem kergetünk és vigyázz, nehogy olyanokra, mint mi vagyunk, kezet emelj.

A hirdető hangosan nevetett.

- Ilyen öblös beszédekkel férfiakat nem fogtok megijeszteni, kiáltá. - Legyetek csak holnap is ilyen bátrak, oh ti, akik elhomályosítjátok a napot. Legyetek bátrak, csatázzatok és vigadjatok, minekelőtte a hollók addig csipkedik a csontjaitokat, amig fehérebbé nem lesznek, mint az orcáitok! Jó egészséget! A csatában, úgy lehet, látjuk egymást. Ne sajnáljatok rám várakozni, fehér emberek!

S ezzel a gunyos szóval eltávozott, a nap pedig csaknem azonnal leszállott.

Szorgos éjszaka következett ránk, mert amennyire a holdvilágon lehetett, minden előkészületet meg kellett tenni a holnapi csatára. Tanácsot ültünk és a követjeink folyvást jöttek-mentek. Végre éjfél után egy óra tájban el volt végezve mindaz, amit tennünk lehetett, s a tábor álomba merült, a csöndet csak egy-egy örnek a kiáltása vervén föl.

Sir Henry meg én, Ignózitól s a vezérek egyikétől kísérve, lementünk a domb oldalán és szemlét tartottunk az előőrskön. Amint haladtunk, hirtelen, mindenféle váratlan helyeken, dárdák csillantak meg a holdfényben s tüntek el rögtön, amint a jelszót megadtuk. Tisztában voltunk vele, hogy senki sem alszik az őrhelyén. Azután visszatértünk, ezernyi alvó harcos közt haladva tova, akik közül igen sokan most tartották utolsó pihenőjüket.

A holdfény végigrezgett a dárdáikon, játszadozott a vonásaikon, kísértetiessé téve az arcukat; a hűs éjjeli szél lengette hatalmas tollaikat. Zűravaros összevisszaságban heverték, szétterített karokkal, összehuzott lábakkal. Kemény, daliás alakjaik fakóknak látszottak a sápadt holdvilágban.

- Mit gondol, hányan lesznek ezek közül holnap ilyenkor életben? - kérde Sir Henry.

Megcsóváltam a fejemet és újra végignéztem az alvó embereken, s bágyadt és mégis izgatott képzelődésemnek úgy tetszett, mintha a halál máris megérintette volna őket. Lelki szemeim egyenkint válogatták ki azokat, akik halálra voltak kijelölve, és szívembe az emberi élet rejtelmes voltának mély érzete szállott és leverő bánat, hogy mily hiábavaló és mily szomorú valójában ez az élet. Ma ez az ezer meg ezer ember egészségesen alszik itt, holnap pedig sok másokkal és talán velünk együtt is, hidegek, merevültek lesznek; a feleségek özvegy, a gyermekök árva lesz és a hajlékuk nem fogja őket többé látni soha. Csak a vén hold fog derüsen világítani tovább, az éjjeli szél egyre borzolni fogja a fűvet, s a széles kerek föld ismét pihenni fog boldogan, amint pihent évezredek előtt, amikor még ezek nem voltak és pihenni fog évezredek múltán, amikor már rég feledve lesznek.

De az ember mégsem hal meg, amíg megmarad a világ, amely neki szülőanyja és emlékköve. A neve feledésbe merül, de a lehellet, amelyet kibocsátott, ott suttog a fenyők tetejében a hegyeken; a hang, melyet szavai adtak, tovább rezg a végtelenségben, a gondolatok, amik agyában megszülemlettek, átöröklődnek másokra; szenvedélyei másoknak adnak életet, öröme és bánata mások kincsévé lesz s a halál, amelytől döbbenve riadt vissza, utoléri azokat!

A világegyetem tele van szellemekkel, nem afféle temetői kísértetekkel, hanem az életnek ama kiolthatatlan, halhatatlan elemeivel, amelyek, ha egyszer voltak, nem halhatnak meg soha, habár egybeolvadnak s változnak és újra változnak örökké!

Mindenféle ilyen gondolat kóválygott a fejemben - mert amint vénülök, sajnálattal kell megvallanom, egyre jobban erőt vesz rajtam a gondolkodás rossz szokása - mialatt ott álltam és néztem az alvó harcosok alakjait, kik, mint ők mondani szokták, «a dárdáikon heverték».

- Curtis, - szoltam Sir Henryhez, - én siralmas szepegésben vagyok.

Sir Henry megsimogatta sárga szakállát és nevetve viszonzá:

- Ilyenféle megjegyzést máskor is hallottam már öntől, Quatermain.

- De most komolyan mondom. Mert tudja, alig hiszem, hogy holnap este csak egy is élni fog közülünk. Tulnyomó erő fog ránk támadni és roppant kétséges, hogy tartani tudjuk-e magunkat ezen a helyen.

- Egyikkel-másikkal mindenesetre tisztességesen leszámolunk majd. Nézze, Quatermain, csunya egy história ez és olyan, amelybe, az igazat megvallva, nem kellene belekeverednünk; de hát benne vagyunk s azt kell tennünk, amit tehetünk. Ami engem személyesen illet, én inkább harcolva akarok megöletni, semmint másképpen és most, hogy igen kevés a kilátás arra, hogy szegény öcsémet megtalálhassam, a halál gondolata könnyebben is esik. De a szerencse kedvez a bátraknak s lehet, hogy győztesek leszünk. Az öldöklés mindenesetre borzasztó lesz s mivel mi vitézi hirben állunk és aszerint kell magunkat viselnünk, mindenütt a legsűrűjében kell majd lennünk.

Sir Henry ezt azt utolsó megjegyzést borus hangon tette, de a szemében olyan csillogás volt, amely azt a hangot meghazudtolta. Azt gondolom biz én, hogy Sir Henry Curtis szereti a verekedést.

Azután pihenni tértünk és aludtunk néhány óráig.

Hajnal körül felköltött bennünket Infedusz, ki jelenteni jött, hogy Loóban nagy mozgalom észlelhető, s hogy a király csatározói már az előőrseink körül alkalmatlankodnak.

Fölkeltünk és harcra öltözködtünk, kiki magára vévén a páncélinget, melyért a jelen körülmények közt rendkívül hálásak voltunk a királynak. Sir Henry egészen beleélte magát a helyzetbe s benszülött harcos módjára öltözködött.

- Aki Kukuána-országban van, tegyen úgy, mint a kukuánák! - mondá, amint ráhuzta széles vállaira a fényes acélinget, amely úgy illett rájuk, mint keztyű a kézre. De ezzel még nem elégedett meg. Kivánságára Infedusz teljes harci öltözetet hozatott elő neki. Nyakába akasztotta egy vezérlő tisztnak a párducbőr-kacagányát, homlokára fekete structoll-bokrétát kötött, aminőt csak a legfőbb hadvezérek hordanak, s a derekát fehér ökörfarkokból való pompás *mucsá*-val övezte. Egy pár kecskebőr-saru, egy súlyos csatabárd, melynek rinocerosz-szarv volt a nyele, fehér ökörbőrrel bevont kerek vaspajzs, s a kellő számú *tolla*, vagyis hajító-kés, egészítette ki felszerelését, melyhez azonban hozzácsatolta még a revolverét is.

Az öltözék kétségtelenül vad valami volt, de meg kell vallanom, sohasem láttam remekebb dolgot, mint őt ebben a viseletben, mely a lehető legelőnyösebben tüntette föl pompás természetét; és mikor Ignózi hasonlóan felszerelve jelent meg, azt gondoltam el magamban, hogy sohasem láttam ilyen két deli férfit.

Ami Goodot illeti, meg jómagamat, nekünk a páncéling korántsem illett olyan jól. Először is Good erősen ragaszkodott ahhoz, hogy nadrágban marad, s egy zömök, kurta uriember, monoklival a félszemében és féloldalt borotvált arccal, páncélingbe bujtatva, melyet gondosan dugdosott be az ütött-kopott bugyogóba - biz az inkább csak szembeötlő, semmint tiszteletgerjesztő látvány volt.

Nekem a páncéling tulságosan bő lévén, úgy huztam magamra a ruhám fölibe, minélfogva itt-ott nem éppen takarosán domborodott ki.

A nadrágomat azonban félretettem, elhatározván, hogy csupasz lábszárral megyek a csatába, hogy könnyebb legyen a lábam az esetre, ha gyorsan kellene visszavonulni és csupán a *veltdschoon*-t hagytam meg a lábamon. Ezenkívül egy dárda, egy pajzs, amellyel sehogy sem tudtam bánni, egy pár *tolla*, egy revolver, egy óriási toll, melyet, hogy vérszomjas jelleget adjak a külsőmnek, a vadászkalapomba tűztem - egészítette ki az én szerény felszerelésemet.

Mindezek a holmikon kívül természetesen ott voltak a puskáink is, de mivel por kevés volt és roham esetén úgy sem reméltük hasznukat vehetni, úgy intézkedtünk, hogy szolgálk hozzák őket utánunk.

Mihelyt ki voltunk öltözve, hamarosan bekaptunk egy kis ennivalót s azután kimentünk, megnézni, milyen a dolgok sorja. A dombtető síkjának egy pontján volt egy kis barna kőből való kúp, mely főhadiszállás és kémtorony gyanánt szolgált. Ott találtuk Infeduszt, az ezredétől környezve, a *Szürké*k ezredétől, mely kétségtelenül a legremekebb csapata volt a kukuánáknak s ugyanaz, amellyel a határkrálban legelőször találkoztunk. Ez az ezred, mely most háromezeröttszáz főből állott, tartalékban volt maradandó, s a katonák a füben heverték száza-donkint és nézték a Tuala haderejét, amint hangyaszerű hosszú hadoszlopokban kanyargott ki Loóból. Ugy tetszett, mintha vége-hossza nem lenne ezeknek a hadoszlopoknak - számszerint három volt, mindegyik legalább tizenegy-tizenkétezer főnyi.

Amint a városból egészen kiértek, csatarendbe sorakoztak, három testbe. Az egyik jobbra vonult el, a másik balra, a harmadik pedig lassan nyomult felénk.

- Lám, - szólt Infedusz, - egyszerre három felől akarnak ránk támadni.

Ez meglehetősen komoly körülmény volt, mert a dombtető legalább másfél angol mérföldnyi területű volt s így védelmi vonalnak igen hosszú. Kis haderőnket tehát lehetőleg jól kellett elhelyezni. De mivel nem diktálhattuk az ellenségnek, hogy mi módon támadjon meg bennünket, bele kellett nyugodnunk s parancsokat küldtünk az egyes ezredeknek, hogy tartsák magukat készen a támadások ellenében.

XIII. *A támadás.*

Lassan és a sietségnek vagy izgatottságnak legcsekélyebb jele nélkül nyomult előre a három hadoszlop. Mikor tőlünk körülbelül ezerötszáz lábnyira voltak, a fő, vagyis középső hadoszlop megállott egy földnyelvnek az alján, mely egyenesen a dombnak futott. Ez a megállás azért volt, hogy az alatt a másik két hadoszlop megkerülhesse a patkó alakú dombot, melynek csücske Loó felé nézett. Nyilván azt akarták ezzel elérni, hogy egyszerre intézhessék a hármas támadást.

- Hej, ha most a kezem ügyében volna egy Gatling! - dörögött Good, amint az alatt vonuló sűrű hadsorokat nézte. - Husz perc alatt kitakarítanám az egész síkságot.

- Csakhogy nincs ám, s így hát a vágyakozás egészen hiábavaló. De hátha megpróbálna egy lövést, Quatermain? Nézze ki, hogy milyen közel juthat ahhoz a szálás fickóhoz, aki, úgy látszik, a fővezér. Kettőt merek tenni egy ellen, hogy elhibázza s tesz rá egy fényes sovereignt - melyet becsületesen meg is fizetek, ha valaha innen elszabadulunk -, hogy a golyója öt ölnyre is alig fogja megközelíteni.

Ez felingerelt és jóféle golyót csusztatva az expressz-puskámba, megvártam, míg az én fekete barátom vagy öt ölnyre távolodott el a hadoszlopától, hogy így jobban célba vehessem, és ekkor, lefeküdve s a puska csövét egy sziklára fektetve, ráírányoztam. A fegyver, mint minden expressz, csupán ezerötven lábnyi célzó-távolságra volt berendezve, így hát, számításba véve a golyó lefelé haladását is, a nyaka tájára céloztam, úgy gondolva, hogy akkor éppen mellbe találok. A vezér éppen megállott, hogy a kísérijének, aki vele volt, valami utasítást adjon, s én felhasználtam az alkalmat, de akár az izgatottság, akár a szél okozta-e, akár pedig az, hogy az ember nagyon is messze volt, nem tudom, de ime, mi történt. Pontosan rácélozva, amint kiszámítottam volt, elsütöttem a fegyvert, s mikor a füst eloszlott, nagy boszuságomra azt láttam, hogy az én emberem sértetlenül áll a helyén, míg a kísérije, ki tőle legalább három lépésnyire volt balra, a földön feküdt, nyilván holtan. A vezér gyorsan megfordulva, a csapata felé futott, még pedig szemmel látható ijedelemmel.

- Bravó, Quatermain! - kiáltott fel Good, - erre ugyan ráíjesztett!

Ez nagyon dühössé tett, mert ha csak kikerülhetem, nem szeretek a nyilvánosság előtt elhibázni egy-egy lövést. Ha az ember csupán egy dolgot tud jól, nem szereti megkockáztatni a hírnevét. Kudarcom annyira kihozott a sodromból, hogy hamarjában nem tudtam egyebet tenni, mint kapásból ráfogni a puskát a futó vezérre s utána eresztetni a második golyót. A szerencsétlen a levegőbe kapott a két karjával és arcra bukott. Most már nem hibáztam el és - bizonyítékául hozom fel ezt annak, hogy milyen kevésbé törődünk más emberrel, ha a saját büszkeségünk vagy hírünk forog kérdésben - elég embertelen voltam, gyönyörködni abban a látványban.

Az ezredek, melyek a lövést látták, vadul ujjongtak a fehér ember varázslatának e csodáttétére, melyet a győzelem biztos előjelének tekintettek, míg az a hadtest, melynek a lelőtt ember volt a fővezére, zavarodottan kezdett hátrahúzódni.

Sir Henry meg Good most szintén felkapták a puskáikat és tüzelni kezdtek, Good kapitány buzgón keresvén Winchesterjével mindig a legsűrűbbjét s én is löttem még egy-kettőt, aminek az eredménye az lett, hogy - amennyire megítélhattuk - nyolc-tíz embert tettünk harcképtelenné, mielőtt a lőtávolságunkból elhúzódtak.

Éppen, amint a tüzelést abbahagytuk, baljóslatu ordítás hallatszott jó messziről, jobbról, azután ugyanolyan ordítás balról... A másik két hadosztály megkezdte a támadást.

Ennek hallatára az előttünk levő tömeg kissé rendbe sorakozott és ismét előre nyomult a domb felé, lassu ügetésben, valami mélyhangu éneket gajdolvá, amint felfelé hatoltak a lejtős földnyelven.

Mi szakadatlanul tüzeltünk rájuk, amint jöttek s olykor Ignózi is lőtt egyet-egyet és többeket ejtettünk el, de természetesen ezen a hatalmasan előrerontó embersokaságon semmivel sem értünk el ezzel nagyobb hatást, mint az, aki kavicsot dobál a közeledő vizár elé.

Kiáltozva, dárda-csörömpöléssel nyomultak előre feltartóztathatatlanul, s már kergették befelé az előőrseinket, melyeket a domb aljában a sziklák közt elhelyeztünk. Ezután az előnyomulás lassabb lett, mert jóllehet eddigelé mi komoly ellentállást nem fejtettünk ki, a támadó haderő hegynek volt kénytelen jönni és lassan haladt, hogy a lélekzete a meredekségen ki ne fogyjon. Első védelmi vonalunk a lejtőnek körülbelül a feleutján volt, a második százötven lábbal hátrább, a harmadik pedig a dombsík peremén.

Amazok csak nyomultak felfelé, harci kiáltásukat harsogtatva: «*Tuala! Tuala! csielé! csielé!*» (*Tuala! Tuala! üsd! üsd! vágd!*) - s «*Ignózi! Ignózi! csielé! csielé!*» feleltek rá a mieink.

Egészen közel voltak már s a *tollák*, vagyis hajítókések ide-oda kezdtek repülni, és egyszerre, bős ordítással, megtörtént az összecsapás.

Ide-oda hullámozott a viaskodó harcosok tömege, mialatt az emberek olyan sűrűn hullottak, mint őszi szélről a fák levele; de nemsokára a támadók túlnyomó ereje mutatkozni kezdett s első védelmi vonalunk hátraszorítódott, eladdig, hogy beleolvadt a másodikba. Itt a küzdelem igen heves volt, de a mieinket újra visszaszorították, lefelé, míg végre, husz perccel a viadal kezdete után, harmadik védelmi vonalunk lépett harcba.

De ekkorára a támadók már jelentékenyen ki voltak merülve, s azonkívül sok halottat és sebesültet vesztek, és ahhoz, hogy ezt a harmadik, áttörhetetlen dárda-sövényt megdöntsék, az erejük nem bizonyult elegendőnek. Egy darabig a küzködő harcosok sűrű tömege előre és hátra ingadozott, s az eredmény kétséges volt. Sir Henry szikrázó szemmel nézte a kétségbeesett tusát, s azután egyetlen szó nélkül nekirohant, Goodtól követve s belevetette magát a küzdelem leghevesebbjébe. Én ott maradtam, ahol voltam.

A katonák meglátták a Sir Henry szálas alakját, amint belerontott a csatába, és felharsogott a kiáltás:

- *Nanzia Inkubu!* (itt az elefánt!) *csielé! csielé!*

Ettől a pillanattól fogva az eredmény nem volt többé kétséges. A támadó haderőt, kétségbeesett vitézséggel harcolt bár, lépésről-lépésre szorították vissza, lefelé a domb lejtőjén, míg nem zavart rendetlenségben vonult vissza a tartalékcsoportjaihoz. Ebben a pillanatban híradó is jött jelenteni, hogy a baloldalon a támadást visszaverték; és én már örülni kezdtem magamban, hogy egyelőre a dolog be van fejezve, midőn rémületünkre azt láttuk, hogy a jobboldal védelmére rendelt embereinket visszakergetik felénk a dombsíkon s rajszámra nyomul utánuk az ellenség, mely azon a ponton nyilván diadalmaskodott.

Ignózi, aki mellettem állott, egy pillantással felismerte a helyzetet és gyors parancsot adott ki. Erre a körülünk heverő tartalék (a Szürkék ezrede) csatarendbe állott.

Most Ignózi újra valami parancsszót mondott és a következő másodpercben nagy hűledézemre a kellő közepében voltam egy dühös rohamnak, mely az előrenyomuló ellenség ellen volt intézve. Amennyire csak módomban volt, az Ignózi hatalmas teste mögött tartottam

magamat s úgy viselkedtem, amint éppen lehetett, úgy botorkálván előre a vágóhidra, mintha valami nagy kedvem lett volna hozzá.

Egy-két perc múlva - az idő nagyon is rövidnek tetszett - előretörtöttünk embereink menekülő csapatai közt, akik a hátunk mögött azonnal újra sorakozni kezdtek és azután - biz én nem tudom, hogy mi történt. Csupán rettenetes dübörgésre emlékszem, a pajzsok összecsapódására, meg egy óriási gázfickó feltünésére, kinek a szeme a szó szoros értelmében kidülledt a gödréből s ki egyenesen nekem rontott a véres dárdájával.

- De - büszkeséggel mondom - én is fölemelkedtem ám a helyzet magaslatára. Olyan pillanat volt ez, amelytől a legtöbb ember halálra rémült volna. Én azonban, látván, hogy ha megállok ott, ahol vagyok, menthetetlenül végem van: olyan ügyesen buktam le éppen előtte, hogy ő, rohanásában nem bírván megállni, bukfacezve esett rajtam keresztül. Mielőtt feltápászkodhatott volna, én már talpon voltam s hátulról a revolveremmel elintéztem a dolgot.

Kevéssel ezután valaki leütött s én a rohamból többre nem emlékszem.

Mikor magamhoz tértem, ott találtam magamat a kőkúpnál, s Good hajolt fölűbém és vizet adott innom egy kulacsból.

- Hogy érzi magát, öreg cimborá? - kérde aggódó hangon.

Fölkeltem és jól összeráztam magamat, mielőtt feleltem volna.

- Köszönöm kérdését, elég jól, - mondtam azután.

- Hála az égnek! Mikor láttam, hogy önt úgy hozzák vissza, majdnem rosszul lettem. Azt hittem, hogy vége van.

- Egyelőre még nincs végem, pajtás! Ugy gondolom, csak fejbe kóllintottak, amitől elvesztettem egy kicsit az eszméletemet. Hogy végződött a dolog?

- Az ellenség egyelőre minden ponton vissza van verve. A veszteség rettentően súlyos; nekünk kétezer halottunk és sebesültünk van - nekik legalább három. Nézze, ez aztán a látvány!

S egy hosszú sor emberre mutatott, akik négyesével jöttek előre. Minden négy ember valami állatbőrből készült hordóágyat hozott, aminőt a kukuána katonaság mindig nagy számban visz magával, a négy végén fogóval. Ezeken az ágyakon, melyeknek a száma végtelennek tetszett, sebesültek feküdtek, akiket, amint megérkeztek, hamarosan megvizsgáltak a kuruzslók, kikből minden ezredbe tíz volt beosztva. Ha a seb nem volt halálos természetű, akkor az illetőt félrevitték és olyan gondosan ápolták, amint az adott körülmények közt csak lehetett. De ha viszont a sebesült állapota reménytelennek látszott: az, ami ekkor következett, rettenetes volt, bár kétségtelenül a legvalóságosabb kegyelem. A kuruzslók egyike ugyanis úgy téve, mintha a sebesültet vizsgálgatná, éles késével hamarosan fölmetszett egy ütőeret s egy-két perc múlva a sebesült minden kín nélkül kiszenvedett. Sok eset volt aznap olyan, amelyben ezt kellett tenni. A legtöbb esetben akkor tették, ha a seb a felső testen volt, mert a roppant széles dárdák által hasított nyílás teljesen reménytelenné tette a felgyógyulást. A szegény szenvedők legtöbbje eszméletlen is volt, másoknál pedig a végzetes érmetszést a kuruzslók olyan gyorsan és fájdalmat nem okozóan tették meg, hogy az illetők észre sem vették.

De azért mégis borzalmas látvány volt ez, olyan, amelytől szívesen menekültünk el. Nem is emlékszem, hogy valaha erősebb hatással lett volna rám valami, mint az, mikor láttam, hogy azokat a vitéz harcosokat mint szabadították meg kinjaiktól a véreskezű kuruzslók, - csak egy ízben borzadtam jobban, mikor egyszer egy csata után azt láttam, hogy a szváci harcosok a reménytelen sebesültjeiket elevenen temették el.

A szörnyű látvány elől a kőkúp tulsó felére sietve át, ott találtuk Sir Henryt (ki még folyvást kezében tartotta a véres csatabárdot), Ignózit, Infeduszt, meg egy-két főembert, mély tanácskozásba merülve.

- Hála az égnek, hogy itt van, Quatermain! Nem tudom megérteni, hogy Ignózinak mi a terve. Ugy látszik, hogy, jöllehet a támadást visszavertük. Tuala most tetemes erősítéseket kap és olyan szándékot árul el, hogy ostromzár alá fog és kiéheztet bennünket.

- Ez baj.

- Az, különösen mivel Infedusz azt mondja, hogy a vízkészlet elfogyott.

- Ugy vagy, oh uram, - szólt most Infedusz. - A forrás nem elégíthet ki ekkora sokadalmat és gyorsan apad. Estére már mindnyájan szomjasak leszünk. Te bölcs vagy és bizonyára sok csatát láttál azokban az országokban, ahonnan jössz - azaz, hahogy a csillagokban is hadakoznak. Mondd meg tehát, mitévők legyünk. Tuala újabb csapatokat küldött ki azoknak a helyébe, akik elestek. De Tuala okult is a kárán; a sólyom nem hitte, hogy készen találja a kócsagot, de a csőrünk felhasította az ő mellét - másodszor nem fog ránk támadni. Mi is meg vagyunk sebezve, s ő már csak azt várja, hogy meghaljunk; ránk fog tekergőzni, mint a kigyó az antilópra, s úgy fogja velünk vivni a «vesztég-ülő» harcot.

- Értelek - mondtam.

- Látod pedig, Makumazán, hogy nekünk itt nincs vizünk és eleségünk is csak kevés vagy. Három dolog közül kell tehát választanunk: vagy elsenyvedjünk itt, mint a halódó oroszán a barlangjában, vagy azon erőlködünk, hogy kitörjünk innen észak felé, vagy pedig (azzal fölállott és ellenségeink sűrű tömege felé mutatott) egyenesen rávessük magunkat a Tuala torkára. Inkubu, a nagy harcos, - mert ma úgy viaskodott, mint a hálóba fogott bölény és Tuala katonái úgy hullottak a bárdja előtt, mint jégesőben a kalász: tulajdon szememmel láttam - Inkubu azt mondja: támadjunk; de hát az elefánt mindig kész a rohamra.

Ám, mit szól most Makumazán, a furfangos vén róka, aki sokat látott és hátulról szereti megmarni az ellenségét? Az utolsó szó Ignózié, a királyé, mert a király joga a háborúról határozni; de ám, halljuk előbb a te szavadat, oh Makumazán, ki éjszakának idején vigyázol és halljuk a szavát az általlátszó szemünek is.

- Mit szólsz te, Ignózi? - kérdém.

- Nem, atyám, - viszonzá a mi egykori szolgánk, ki most teljes harci öltözetében igazi harcos király volt, - te szólj előbb és engedd, hogy én, aki bölcseségre csak gyermek vagyok melletted, hallgassam a szódat.

Én, ekként unszoltatva, miután hamarosan tanácskoztam Gooddal meg Sir Henryvel, röviden odanyilatkoztam, hogy mivel kelepcebe vagyunk fogva, a legjobb kilátás ránk nézve, tekintettel különösen a víz-hiányra, az, ha támadást intézünk a Tuala hada ellen, még pedig mindjárt, «mielőtt a sebeink megkeményednének» és mielőtt Tuala túlnyomó haderejének a látásától a mi katonáink bátorsága úgy elolvadoznék, «mint háj a tűz lángja előtt». Mert különben - tevém hozzá - a kapitányaink némelyike meg találja másítani a szándékát és békét köt Tualával, átpártol hozzá, sőt árulással minket is a kezébe szolgáltat.

Ez a vélemény-nyilvánítás egészben véve, úgy látszik, kedvező fogadásra talált; egyáltalában a kukuánáknál az én nyilatkozataim olyan tiszteletben részesültek, amilyen sem azelőtt, sem azóta nem adódott nekik. De a végleges elhatározás arra nézve, hogy mit tegyünk, Ignózitól függött, ki, mióta törvényes királynak ismerték el, korlátlanul gyakorolhatta az uralkodói jogokat, természetesen a hadvezérletben is és valóban ő feléje fordult most minden szem.

Mélyen elgondolkozott egy darabig s azután így szólt:

- Inkubu, Makumazán és Bugván, vitéz fehér emberek és barátaim, Infedusz bátyám és ti vezérek! Az elhatározásom im kész. Megrohanom Tualát még ma s ráteszem a szerencsémre erre a támadásra - a szerencsémre, meg az életemre - az életemre, meg a tetteiket. Figyeljétek, miként fogok támadni. Látjátok, hogy ez a domb miként görbül félkarikába, mint a hold sarlója s a síkság mint fut föl zöld nyelv módjára ide felénk, a karika belsejébe?

- Látjuk, - felelém.

- Jó. Most dél van s az emberek a csata fáradalmai után esznek és pihennek. Ha a nap megfordult s már egy darabot haladt alá a sötétség felé, akkor, Infedusz bátyám, hadd nyomuljon elő a te ezreded egy másikkal együtt lefelé a zöld nyelven. Ebből az léssen, hogy Tuala, amint ezt meglátja, nekiront egész hadával, hogy eltiporja. De a hely szűk és az ellenséges ezredek mindig csak egyenkint jöhetnek ellened; egyenkint fogod hát őket összetörni s a Tuala egész többi hadserege csak nézője lesz annak a tusának, amelyet még élő ember nem látott. És veled fog menni, bátyám, az én Inkubu barátom is, hogy Tualának, mikor az ő csatabárdját a szürkék legelső sorában látja villogni, rettegés szállja meg a szívét. Én pedig megyek majd a második ezreddel, azzal, amely a tied után menend, hogy ha ti elpusztulnátok - és az megtörténhetik - ott maradjon még, akiért harcolni lehessen: egy király. És velem fog jönni Makumazán, a bölcs.

- Jól vagyon, oh király, - mondá Infedusz, ki ezrede tökéletes megsemmisülésének a bizonyosságát látszólag teljes higgadtsággal vette számításba.

Ezek a kukuának valóban csodálatraméltó emberek. A halálnak rájuk nézve nincs borzalma, ha a kötelesség teljesítésében várja őket.

- És mialatt Tuala ezredei sokaságának a szeme ekképp a mi csatánkon függ, - folytatá Ignózi, - ezalatt életben maradott embereinknek egyharmadrésze (azaz 6000 ember) végigmegy óvatosan a domb jobb szarván és lecsap Tuala hadának a bal szárnyára, másik harmadrésze pedig a bal szarvon megy végig és a Tualát jobbról támadja oldalba. És midőn én látni fogom, hogy a két szarv immár készen van arra, hogy Tualát felöklelje, akkor én a számomra megmaradt emberekkel egyenesen a képébe rontok Tualának és ha velünk a szerencse, a mi napunk lesz ez és mielőtt az Éj egyik hegyről a másikra hajtja fekete paripáit, mi már békében ott fogunk ülni Loóban. Most pedig együnk és azután készüljünk: te pedig, Infedusz gondoskodjál arról, hogy a terv végrehajtódjék és... de megállj csak... hadd menjen az én Bugván atyám a jobb szarvra, hogy fényeskedő szeme bátorságot öntsön az emberekbe.

A támadásra vonatkozó intézkedések e rövid magyarázat után oly gyorsasággal mentek végbe, mely nagy dicséretére vált a kukuának katonai rendszere tökéletességének.

Alig telt bele több, mint egy óra, s kiosztották az eleséget az embereknek, ettek, megalakult a három hadosztály, melynek vezérei megkapták a haditerv értelmében való utasításokat, s egy őrcsapat kivételével, mely a sebesültek mellett maradt, az egész haderő, most már összesen csak 18,000 ember, készen állott az indulásra.

Most Good odajött hozzánk és kezét fogott Sir Henryvel meg velem.

- Isten velünk, bajtársak, - mondá, - én már indulok parancs szerint a jobb szárnyal; így hát eljöttem, kezét szorítani még egyszer, mert hátha nem látjuk többé egymást?...

Némán szorítottunk vele kezét, olyan meghatottság nyilvánításával, aminőt angol ember egyáltalában tanusítani szokott.

- Nem közönséges dolog ez, - mondá Sir Henry és mély hangja reszketett egy kissé - és én megvallom, nem hiszem, hogy látni fogom a holnapi napot. Amennyire megértettem a dolgot,

a Szürkék, akikkel én megyek, addig fognak harcolni, amíg mind egy szálig el nem vesznek, hogy ezalatt a két szárny észrevétlenül az oldalába kerülhessen az ellenségnek két felől. Ha így van, ám legyen! Mindenesetre férfihoz méltó halál lesz ez! Isten áldja meg, vén cimborá, Isten áldja meg! Reményelem, hogy ön majd csak keresztülvergődik valahogy és bezsebeli a gyémántokat. És ha csakugyan életben marad, fogadja meg a tanácsomat és ne avatkozzék többé trónkövetelőnek a dolgaiba!

A következő másodpercben Good, miután kezét szorította mind a kettőnkkel, már eltávozott s azután Infedusz jött oda és magával vitte Sir Henryt, hogy a Szürkék első sorába állítsa, míg én - balsejtelmekkel eltelve, - elindultam Ignózával, hogy elfoglaljam helyemet a második támadó ezredben.

XIV. *Az ütközet.*

Pár perccel utóbb az oldaltámadásra kirendelt ezredek hallgatagon elindultak, mindenütt gondosan a domborulat mögött huzódva meg, hogy Tuala kémjeinek éles szemei meg ne láthassák őket. Félórai időt hagytunk eltelni a sereg két szarvának vagy szárnyának az elindulása után, mielőtt bárminő mozdulatot is tettek a Szürkéék, valamint a második ezred is, mely Bölények név alatt volt ismeretes. Ez a derékhad volt rendelve arra, hogy az ütközet fősúlyát magára vegye.

Mind a két ezred csaknem tökéletesen pihent és teljes számu volt, minthogy a Szürkéék reggel tartalékban maradtak s csak kevés embert vesztek, mikor viassasöprötték a támadásnak azt a részét, mely sikeresen törte át a védelmi vonalat s mikor én is velök rohantam és olyan csufosan jártam. Ami a Bölényeket illeti, ők a harmadik védelmi vonalat alkották a baloldalon, s mivel ott a támadó haderőnek nem sikerült áttörnie, alig voltak egyáltalában viadalban.

Infedusz, aki nagyon régi hadvezér volt és tudta, hogy mily fontos az, ha a legénység bátorságát valamely kétségbeesett küzdelem előtt feltüzeli az ember, arra használta föl ezt a várakozó szünetet, hogy beszédet intézett az embereihez, a Szürkéékhez, költői képekben magyarázgatva nekik, hogy milyen nagy tisztesség az nekik, hogy így a csata élére állítják őket és hogy a csillagokból jött nagy fehér harcos viaskodik a soraikban és azután barmokat és kitüntetésekért ígért mindazoknak, akik életben maradnak - hahogy az Ignózi fegyverei győztesek lesznek.

Végigtekintettem a lengő fekete tollak és az alattok levő marcona arcok sokaságán és sóhajtván gondoltam el, hogy rövid egy óra alatt e pompás veterán harcosoknak, kik közt egy sem volt negyven éven alul, a legtöbbje, vagy talán mindnyája holtan vagy haldokolva fog heverni a porban. Nem lehetett ez másképp: halálra voltak ők ítélve, azzal az emberi étellel való bölcs nemtörődéssel, mely a nagy hadvezéreket jellemzi s mely gyakran megmenti az egész haderőt és diadalra vezet.

Halálra voltak ők kárhoztatva és tudták. Az volt a feladatuk, hogy azon a keskeny földszalagon, mely alattunk látszott, egymás után ütközzenek meg a Tuala ezredeivel mindaddig, amíg az ellenség ki nem irtja őket vagy a két oldalszárny kedvező alkalmat nem talál arra, hogy rátámadjon az ellenre.

És ők még sem haboztak és egyetlen arcon sem tudtam felfedezni a félelemnek a legcsekélyebb nyomát sem. Ott álltak - biztos halálnak nézve eléje, készen arra, hogy örökre megváljanak az áldott napvilágtól és mégis remegés nélkül tudtak szembenézni kikerülhetetlen vesztekkel. Még e pillanatban sem lehetett össze nem hasonlítani az ő lelkiállapotukat az enyémmel, amely korántsem volt nyugodtnak mondható és mellemből az irigylés és csodálat sóhaja szállt föl. Sohasem láttam még ily határtalan odaadást a kötelességhez és ily tökéletes közönyösséget annak keserű gyümölcse iránt.

- Tekintsetek a királyotokra! - végzé Infedusz, Ignózira mutatva. - Menjetek harcolni és elesni érte, amiként vitéz embereknek kötelességök és átkozott és szégyenletes legyen örök időkre annak a neve, aki visszariad attól, hogy meghaljon a királyért, vagy hátat fordít az ellenségnek!

Tekintsetek a királyotokra, vezérek, kapitányok és katonák! Adjátok most meg a tiszteletet a szent kigyónak és azután - utánam, hogy Inkubu meg én megmutassuk nektek az utat Tuala haderejének a szívéhez.

Pillanatnyi szünet volt, azután az előttünk álló sűrű hadsorokból moraj kelt, mint a tenger távoli suttogása, melyet hatezer dárdának hatezer pajzshoz való halk odaverődése támasztott. A moraj lassan erősödött, mignem tomboló, dübörgő zajjá lett, mely mennydörgésként hangzott vissza a hegyekről és döbbenetes zúgással töltötte be a levegőt. Azután lassankint ismét enyészni kezdett s végre elhalt, mire hirtelen felharsogott a királyi üdvözet.

Ignózi, gondolám magamban, méltán büszke ember lehetett ezen a napon, mert soha római császár ilyen üdvözetet nem kapott «a halálba menő» gladiátoroktól.

Ignózi a hódolatnak e nagyszerű nyilvánítására azzal felelt, hogy fölemelte a csatabárdját, s azután a Szürkék hármas csatarendben vonultak el, minden rend ezer harcosból állván a tiszteken kívül.

Mikor az utolsó rend is elvonult mintegy ezeröttszáz lábnyira, Ignózi az élére állt a Bölényeknek, akik szintén hármas csatarendbe sorakoztak, s elindultunk, én - szükségtelen emlitenem - szívem mélyéből fohászkodván, hogy ép bőrrel meneküljek ebből a veszedelemből. Sok szorult helyzetben voltam már életemben, de soha még olyan kellemetlenben, mint most, vagy olyanban, amelyből ily kevés reményem lehetett volna szabadulni.

Mire a dombsik szélére értünk, a Szürkék már fele útján voltak a lejtőnek, mely abban a keskeny földszalagban végződött, amely a domb hajlatába nyult be. Lenn a sikon, Tuala táborában nagy volt az izgatottság s egyik ezred a másik után nyomult előre, hosszú, futólépésben, hogy előbb érje el a földnyelv tövét, semmint a támadó haderő leérhetne a loói sikra.

A földnyelv, mely ezeröttszáz láb hosszúságu lehetett, még a tövén, vagyis a legszélesebb részén sem volt háromszázötven lépésnél tágasabb, a legvégső pontja pedig csak kilencven lépés szélességű volt. A Szürkék, kik lefelé haladtukban hadoszloppá alakultak, azon a ponton, ahol a földnyelv újra kiszélesedett, visszahelyezkedtek a hármas csatarendbe és egyszerre megálltak.

Ekkor mi - vagyis a Bölények - szintén lefelé mentünk és tartalékba állottunk föl, mintegy háromszáz lábnyira a Szürkék hátsó vonala mögött, s valamivel magasabb ponton. Ezalatt módunkban volt szemrevenni a Tuala egész haderejét, mely a reggeli támadás óta nyilván újabb erősítéseket kapott s most, veszteségei dacára, legalább is negyvenezer főből állott.

Gyorsan jöttek fölfelé. De amint a földnyelv tövéhez értek, habozni kezdtek, fölismervén, hogy egyszerre csupán egy ezred nyomulhat be a dombtorokba és hogy ott, mintegy kétszáz lábnyira a nyilástól, mely csupán előlről volt megostromolható, mert mindkét oldalról óriási sziklatömbök tették járhatatlanná a lejtőt - áll a Szürkék híres ezrede, a kukuána hadsereg büszkesége és dicsősége, készen arra, hogy elállja útját az ő egész haderejöknek, mint ahogy egykoron a három római állta el a hidat ezrek ellenében.

Haboztak és végre megálltak előrenyomulásukban: nem igen vágyakoztak dárdát keresztezni a kemény harcosok ama hármas hadsorával, kik ott olyan rendületlenül és elszántan álltak.

Egyszerre azonban egy szálas vezér, fején a szokott lengő sturctoll-disszel, futva jött előre, követve néhány főembertől és segédisztától, - úgy véltem, senki más nem volt, mint maga Tuala, - s valami parancsot adott ki, mire az első ezred, harci kiáltást harsogtatva, fölfelé rohant a Szürkék eleibe, akik teljesen mozdulatlanul és csendesen maradtak mindaddig, míg az ellenség mintegy százhusz lábnyira nem közeledett s a hajítókéseknek egész zápora nem szakadt jégeső-kopogással rájuk.

Ekkor egyszerre, egy szökéssel és ordítással magasra emelve dárdáikat, előrerontottak s a két ezred halálos tusára csapott össze. A következő pillanatban az összeverődő pajzsok robaja mennydörgésként hatott a fülünkbe és az egész sikság szinte megelevenedni látszott az öklelődző embersereg tusájától, de nem sok ideig. Egyszerre a támadó hadsorok mintha

ritkulni kezdtek volna s azután a Szürkék lassu, huzamos emelkedéssel elhaladtak felettök, éppugy, mint mikor valami nagy hullám fölemelkedik és átcsap a beomlott szirttömegben.

Megtörtént. Az ellenséges ezred tökéletesen meg volt semmisítve; de a Szürkéknek is már csak két csatasoruk volt. Egy harmadrészők elesett.

Most ismét szorosan összetömörülve, hallgatagon álltak meg s várták a támadást és én örömmel pillantottam meg a Sir Henry sárga szakállát, amint ide-oda járt, rendezgetve a sorokat. Tehát még élt!

Ezalatt mi előbbre mentünk az összecsapás színhelyére, melyen valami négyezer halott, haldokló és sebesült feküdt, a szó szoros értelmében vérbe áztatva. Ignózi parancsot adott ki, mely gyorsan futott végig a sorokon, hogy az ellenség sebesültjei közül senkit sem szabad megölni és amennyire láthattuk, a katonák szigorúan meg is tartották ezt a parancsot. Borzalmas látvány lett volna - ha ráértünk volna rajta gondolkozni.

De most egy második ezred, melyet fehér toll, öv és pajzs különböztetett meg a többitől, jött rohamra a Szürkék megmaradt kétezre ellen, akik ugyanabba a vészjósló hallgatásba merülve állottak, mint előbb, míg az ellenség mintegy százhusz lábnyira nem közeledett hozzájuk, mikor is ellenállhatatlan erővel zudultak reá. Az összeverődő pajzsok rettentő robaja újra felhangzott és figyelő szemeink előtt ismétlődött az előbbi véres tragédia.

De ezuttal az eredmény hosszabb ideig maradt kétséges; sőt egy darabig csaknem lehetetlennek látszott, hogy a Szürkék újra győztesek legyenek. A támadó ezred, mely csupa fiatal legényből állott, kétségbeesett dühvel harcolt és eleinte úgy tetszett, mintha pusztá túlerejénél fogva hátraszorítaná a veteránokat. Az öldöklés valami borzadalmas volt; százak hulltak el minden percben, s a harcosok kiáltásai, a haldoklók nyögése, a dárdák csattogása közül folyvást kihallatszott egy sziszegő hang: «szdsi! szdsi!» - ez a diadalszava minden egyes győztesnek, amint dárdáját keresztüldöfte elbukott ellenfelének a testén.

De a tökéletes fegyelem és rendületlen, törhetetlen vitézség csodákat művel és egy veterán katona fölér két fiatallal, amint csakhamar ki is tűnt. Mert éppen amikor azt hittük, hogy már végük van a Szürkéknek és készültünk, hogy elfoglaljuk a helyöket, hallottam a Sir Henry mély hangját, mely túlharsogta a csatazajt és megpillantottam hatalmas bárdját, mely tollai fölött villogott. S egyszerre megváltozott a helyzet. A Szürkék már nem tágitottak; merően álltak meg, mint a szikla, melyen a dárdások dühösen csapkodó hullámai újra meg újra megtörttek s visszaverődtek. Egyszerre a Szürkék ismét megmozdultak - még pedig előre. Minthogy puskáik nem voltak, füst sem volt s így mindent láthattunk. Még egy perc s a tusa gyöngült.

- Hej, ezek igazi férfiak! Ujra győzni fognak! - kiáltott föl Ignózi, ki mellettem csak ugy csikorgatta izgatottságában a fogát. - Nézd, már győztek is.

Egyszerre ágyuból kilövellő füstgomolyok módjára futó csoportokban kezdtek hátrálni a támadók, lobogtatván fehér tollaikat és győztesül hagyván az ellenfélt, mely diadalmaskodott ugyan, de - fájdalom - már *nem* mint ezred. A remek hármass hadsorból, mely negyven perccel azelőtt háromezer főnyi erőben ment az ütközetbe, legfőlebb valami hatszáz vértől ázott ember maradt meg. A többi a földön hevert a tipró lábak alatt. És mégis ujjongtak és diadalmasan rázták dárdaikat és azután ahelyett, hogy hátra vonultak volna hozzánk, amint mi gondoltuk, állást foglaltak egy alacsony földemelkedés körül s újra a régi csatarendbe sorakozva, hármass gyűrűt alkottak a domborulat körül. És ekkor, hála az égnek, egy pillanatnyira láthattam Sir Henryt a kis domb tetején állani, látszólag sértetlenül és mellette öreg barátunkat, Infeduszt.

Azután a Tuala ezredei nekirontottak a halálra szánt csoportnak s a harc újra kezdődött.

Miként azok, akik ezt a történetet olvasták, valószínűleg rég tisztában vannak már vele, én, őszintén szólva, meglehetősen pipogya ember vagyok és bizonyára nem kenyerem a verekedés, ámbár a sorsom gyakran hozta úgy magával, hogy kellemetlen helyzetekbe jutottam és embervért kellett ontanom. - De sohasem szerettem a dolgot s a magam vérét mindig olyan hiánytalan mennyiségben igyekeztem megóvni, amint csak lehetett - olykor a két lábamnak bölcs használatával is. De ebben a pillanatban harci hévtől éreztem lángolni - életemben először - a keblemet. Az *Ingoldsby Legendák*-ból hősieles szellemű töredékek s az ó-testamentumból is harcias versek támadtak fel az agyvelőmben, mint urigombák a sötétben; a vérem, melyet eddig jóformán megfagyasztott a borzalom, lüktetve csörgedezett az ereimben és szilaj vágy szállt meg: öldökölni és kiméletet nem ismerni...

Hátratekintettem a mögöttünk álló harcosok tömött soraira s egyszerre azon kezdtem tünődni, hogy vajjon az én arcom nem hasonlít-e az övékhez. Ott álltak, pajzsuk fölött előreszegzett fejjel, idegesen rángatózó kezekkel, szétnyílt ajakkal, harci szomjjal eltelt vonásokkal és szemökben olyan csillogással, minő a vérebé szokott lenni, mikor a zsákmányát lesi.

Csupán az Ignózi szive látszott, aránylagos önuralmából ítélve, olyan nyugodtan verni párdúc-bőrkacagánya alatt, mint rendesen, ámbár különben folyvást csikorgatta a fogát.

Nem állhattam tovább.

- Addig állunk-e itt, amig gyökeret nem eresztünk, Umbopa... akarom mondani, Ignózi... holott Tuala amott eszi a testvéreinket? - kértem.

- Nem, Makumazán, - felelt ő. - Im, ép most érett meg a pillanat. Szakítsuk le.

S amint szólt, egy újabb ezred rohant el a dombocskát körülvéző embergyűrű mellett s visszafordulva az innenső oldalról támadott reá.

Ignózi, csatabárdját fölemelve, megadta vele a jelt az előnyomulásra, s a Bölények a kukuának rendes harci kiáltásával, tengerárhoz hasonló rohammal törtettek előre.

Ami most következett, azt én leírni nem bírom. Rohanás, összecsapás, z sivaj, folytonos dárda-villogtatás, mintegy véres színű ködben látva - ez az egész, amire az első pillanatokból emlékezem.

Mikor valamennyire tisztult az agyvelőm, azon vettem magamat észre, hogy a Szürkék középett állok, a dombocska közelében, még pedig magának Sir Henrynek a háta mögött. Hogyan jutottam oda, arról abban a pillanatban fogalmam sem volt; de Sir Henry utóbb elmondta nekem, hogy a Bölények első dühös rohama engem csaknem az ő lába elé sodort s azután, amint őket hirtelen hátraszorították, én ottmaradtam. Ő ekkor kiugrott az emberei közül és berántott engem a gyűrűbe.

Ami már a most következett harcot illeti, ki tudná azt leírni? Uj meg uj tömegek zúdultak a mi folyvást vékonyodó gyűrűnkre s újra meg újra visszaverettek.

Remek látvány volt az, amint azok a vitéz csapatok időről-időre előnyomultak a halottjaik tetemein, néha holttesteket tartva maguk előtt és azokkal fogva fel a mi dárda-döféseinket, de azután a maguk tetemével is magasbitva az ember-halmot. Pompás látvány volt a rettenthetetlen agg harcos, Infedusz, ki olyan hidegen, mintha csak parádén volna, kiáltozta a parancsait, kihívó fenyegetéseit, sőt olykor tréfáit is, hogy jókedvben tartsa kevés megmaradt emberét - és egyuttal, amint minden egyes újabb roham következett, kivette a maga részét a viaskodásból is.

De még pompásabb látvány volt Sir Henry, kinek struc-tollait egy dárda éle tisztára lenyírta a fejről, úgy, hogy hosszú sárga haja csakugy lobogott utána a szélben. Ott állt a hatalmas dánus - mert bizonyos, hogy az volt - keze, bárdja, fegyverzete csupa vér és senki élve meg

nem állhatott a csapásai előtt. Számtalanszor láttam lezúgni azt a csatabárdot, amint valamely szálas harcos éppen ő vele mert kikötni, s amint lecsapott egy-egy ellenségére, azt kiáltotta: «O-hoy! O-hoy!», mint berzekei ősapái és a bárd csattogva ment keresztül pajzson, dárdán, fejdíszén, hajzaton és koponyán, úgy, hogy végtére a maga jószántából senki se mert már közeledni a nagy fehér «tagati»-hoz (varázsló), aki menthetetlenül ölt.

Egyszerre csak felhangzott egy kiáltás: «Tuala, Tuala!» s a sűrű tömegből böszül ugrott elő maga az óriás-testű, félszemű király, ki szintén csatabárddal, pajzzsal és acél-vértel volt fölfegyverkezve.

- Hol vagy, Inkubu, te fehér ember, aki megölted Szkrágát, a fiamat?... Lássuk, hogy meg tudsz-e ölni engem is! - kiáltá és egyuttal súlyos tollá-t röpitett Sir Henryre, ki szerencséjére, látta a kés röpülését és felfogta a pajzsával, melynek vaslemezében az meg is állott.

Azután Tuala egy kiáltással előreugrott, egyenesen neki és csatabárdjával akkorát sujtott a pajzsára, hogy Sir Henry, erős ember volt bár, a csapás pusztasúlyától térdre bukott.

De ezuttal a párviadal nem folytatódott, mert abban a pillanatban a köröskörül tódult ezredek-ből ijedelem ordítása hangzott föl, s én láttam is, hogy mi történt.

Jobbra és balra a síkság tele volt rohamot intéző harcosok lengő tollaival. A két szárnyhad segítségünkre érkezett. Az időt nem lehetett volna jobban megválasztaniok. A Tuala egész hadserege, mint Ignózi előre megmondta, minden figyelmét arra a véres küzdelemre irányozta, mely a még megmaradt Szürkék és Bölények körül folyt, mely utóbbiak most valamivel távolabb külön harcot vívtak két ellenséges ezreddel. Csak mikor a két szarv olyan közel volt már, hogy majdnem összezsúfolhattak, akkor kezdték Tuala hadai sejteni közeledésüket. És most, mielőtt kellő védelmi állásba helyezkedhettek volna, a két hadosztály az oldalukba rontott.

Öt perc múlva az ütközet sorsa el volt döntve. Tuala ezredei, két oldalról megtámadva és különben is megrémülve attól a szörnyű mészárlástól, melyet bennök a Szürkék meg a Bölények végbevittek, futásnak eredtek és a Loóig terjedő egész síkság csakhamar tele volt menekülő katonák csoportjaival.

Azok a csapatok pedig, melyek még az imént bennünket meg a Bölényeket körülvettek, azok mintegy varázslatra olvadtak el, s mi csakhamar úgy álltunk ott, mint a szikla, melyről a tenger hullámai visszahúzódtak.

De milyen látvány volt az!

Halomszámra heverték körülöttünk a holtak és haldoklók, s a vitéz Szürkékből már csak kilencvenöt ember volt életben! Több mint kétezerkilencszáz ember esett el ebből az egy ezredből - a legtöbbje úgy, hogy sohasem volt többé fölkelendő.

- Emberek! - szólt Infedusz nyugodtan, mialatt sebesült karját kötözgette s végignézett a saját teste maradványain, - becsületet szereztek a Szürkék régi hírének és ezt a mai harcot még a gyermekeitek unokái is emlegetni fogják!

Azután hátrafordult és megrázta a Sir Henry Curtis kezét.

- Nagy ember vagy, Inkubu, - mondá egyszerűen. Hosszu életet éltem harcosok között, és sok vitézt ismertem, de olyan embert, amilyen te vagy, nem láttam soha!

E pillanatban a Bölények elkezdtek lefelé haladni mellettünk Loó irányába, s amint mentek, üzenet érkezett hozzánk Ignózitól, kérve Infeduszt, Sir Henryt meg engem, hogy tartsunk vele. Mi tehát, miután a Szürkék megmaradt kilencven emberének kiadódott a parancs, hogy szedjék össze a sebesülteket, csatlakoztunk Ignózihoz, aki tudtunkra adta, hogy egyenesen

Loóba tart, hogy teljessé tegye a győzelmet Tualának az elfogásával, ha ez egyáltalán lehetséges.

Alig indultunk utnak, midőn megpillantottuk a Good alakját, ki valami száz lépésnyire tőlünk egy hangyabolyon ült. Mellette hevert egy kukuána harcos holtteste.

- Bizonyosan meg van sebesülve, - mondá Sir Henry aggódva.

Amint ezt kimondta, váratlan dolog történt. A kukuána harcos holtteste, vagyis inkább csak az, ami holttestnek látszott, hirtelen felugrott, leütötte Goodot a hangyabolyról és elkezdte döfölni a dárdájával.

Rémülten futottunk feléje s amint közeledtünk, láttuk, hogy az izmos harcos egyik döfést a másik után méri a földön elterült Goodra, ki minden döfésre valamennyi tagját a levegőbe kapkodja.

A kukuána, látva, hogy mi odajövünk, még egy utolsót és hatalmasat döfött és azzal a kiáltással: «Nesze, te varázsló!» kerekét oldott.

Good nem mozdult s mi azt hittük, hogy szegény bajtársunknak vége van. Szomoruan érkezünk oda és meglepődéssel láttuk, hogy sápadt és gyöngye ugyan, de az arcán derült mosoly van s a monoklija rendületlenül áll a helyén.

- Remek egy páncél, - mormolá, amint meglátta fölébe hajló arcunkat s azzal elájult.

Amint megvizsgáltuk, láttuk, hogy az üldözés alatt egy hajító-kés súlyos sebet ejtett a lábán, de a gyűrűs páncél meggátolta, hogy a kukuána harcos lándzsája egyéb kárt tegyen benne, mint azt, hogy csufosan össze-vissza zuzta. Bizony csodálatos menekülés volt. Mivel e pillanatban semmit sem lehetett vele tenni, ráfektették egy állatbőrre, amilyenén a sebesülteket hordozni szokták és utánunk hozták.

Loónak legközelebbi, külső kapujához érve, egyik ezredünket már ott találtuk, amiként egy Ignózitól kapott parancs rendelte volt. Az ezred vezérlő tisztje, elibünk járulva, királyul üdvözölte Ignózit s jelentette neki, hogy a Tuala serege a városban keresett menedéket, ahova maga Tuala is menekült; de nyilván oda van már minden bátorságuk és meg fogják magukat adni.

Ignózi erre, miután velünk tanácskozott, követeket küldött előre minden kapuhoz, megparancsolván a védelmezőknek, hogy nyissák ki és királyi szavára kegyelmet és bocsánatot ígért minden katonának, aki leteszi a fegyvert.

Az üzenetnek megvolt a hatása s a Bölények kiáltásai és ujjongásai közben lebocsátották az árookra a felvonóhidat és a kapuk kitérültek.

Az esetleges árulás ellen való szükséges intézkedéseket megtéve, bevonultunk a városba. Az utfélen végig lehorgasztott fővel álltak a harcosok, pajzsuk és dárdájuk a lábuk előtt s amint Ignózi elhaladt előttük, királyul üdvözölték.

Mi csak vonultunk előre, egyenesen a Tuala králjának tartva. Mikor beléptünk a nagy térségre, amelyen egy-két nappal előbb a katonai szemlét meg a boszorkány-hajsztát láttuk, az egész térséget elhagyatottnak találtuk.

De nem, mégsem egészen elhagyatottnak, mert amott, a tér tulsó felén, a kunyhója előtt ült, Tuala maga, csupán egyetlen kísérővel - Gagullal.

Szomorú látvány volt az, amint ott ült, csatabárdja és pajzsa mellette, álla a páncélos, széles mellre szegve, csupán egy vén szipirtyó társaságában. És minden kegyetlensége és gonosz tette mellett is, rajtam szánakozó érzés nyilallott keresztül, amint úgy láttam őt, ott, «magas polcáról lezuhanva».

Hadainak egyetlen katonája, száz meg száz csuszó-mászó udvarbelije közül egy sem, de még csak egyetlen feleség sem maradt mellette, hogy sorsában osztozzék, vagy bukásának a keserüségét megfelezze.

Szegény vadember! Azt a leckét tanulta most, melyre a sors a legtöbbünket megtanít, ha elég sokáig élünk, hogy tudniillik az emberek szeme nem látja meg a bukott nagyságokat és aki védtelen, az kevés barátra és kevés könyörülőre talál. De ő nem is érdemelte egyiket sem.

Bevonulva a král kapuján, egyenesen feléje tartottunk, mikor mintegy százötven lábnyira voltunk hozzá, az ezred megállott s mi csekély kísérettel közeledtünk hozzá, mialatt Gagul elkeseredetten szidott bennünket.

Amint közelébe értünk, Tuala fölemelte végre tollas fejét és félszemét, mely az elfojtott düh-től majdnem olyan fényesen szikrázott, mint a homlokára kötött nagy gyémánt, - rászögezte győzelmes ellenfelére, Ignózira.

- Üdv neked, oh király! - mondá keserű gunnyal, - aki etted a kenyeremet s most a fehér emberek varázslatával elcsábítottad az ezredeimet és leverted a hadseregemet - üdv neked! Mi sorsot szántál nekem, oh király?

- Azt, melyet te az apámnak juttattál, kinek királyi székében annyi esztendő óta ülsz! - volt a rideg válasz.

- Jól vagyon. Megmutatom neked, hogyan kell meghalni, hogy eszedbe jusson, mikor majd a te időd is elérkezik. Nézd, a nap véresen száll alá (s véres csatabárdjával a vörös napgolyó felé mutatott, mely ép most áldozott le) és helyes, hogy az én napom vele együtt huny el!... És most, oh király, kész vagyok meghalni, de kikérem magamnak a kukuánák királyi házának azt a kiváltságát, hogy harcban halhassak meg. Nem tagadhatod meg ezt tőlem, mert különben azok a gyávák, akik ma megfutamodtak, szégyenben maradottnak fognak tekinteni.

- Ám legyen. Válassz - kivel akarsz bajt vivni? Én magam nem vivhatok véled, mert a király csak csatában harcol.

(A kukuánák közt törvény az, hogy királyi vérből való ember csupán a saját beleegyezésével végezhető ki, amitől azonban az illető sohasem vonakodik. Megengedik neki, hogy a király beleegyezésével egész sor ellenfelet válasszon, akikkel megviv, mindaddig, amig valamelyik meg nem öli.)

Tuala komoran futtatta végig sötét szemét a mi sorainkon s én, amint az a szem egy pillanatig rám tapadt, éreztem, hogy a helyzet újabb borzalommal sulyosbodott. Hátha azt venné a fejébe, hogy *velem* kezdje meg a bajvivást? Mi kilátásom lehetne egy hat láb magas és megfelelően széles, kétségbeesett vadember ellenében? Akár csak tüstént öngyilkosságot kövessek el! Hamarosan elhatároztam magamban, hogy visszautasítom a párviadalt, még ha csufosan üldöznének is ki miatta Kukuánaországból. Ugy vélem, jobb az, mint a csatabárddal való fölnégyelés.

Tuala most megszólalt:

- Inkubu, mit gondolsz, elvégezzük-e azt, amit ma megkezdtünk, avagy gyávának nevezzelek-e, akinek még a mája is fehér?

- Nem! - vágott közbe sietve Ignózi, - Inkubuval nem fogsz harcolni.

- Nem, ha *fél*, - viszonzá Tuala. Szerencsétlenségre Sir Henry megértette ezt a megjegyzést s arcában fellángolt a vér.

- Megvivok vele, - mondá. - Ám lássa, hogy félek-e.

- Az isten szerelméért, - könyörögtem neki, - ne kockáztassa az életét e kétségbeesett ember ellenében. A ki önt ma harcolni látta, jól tudja, hogy ön nem gyáva.

- Megvívok vele, - volt a mogorva felelet. - Élő ember engem gyávának ne nevezhessen. Készen vagyok.

S azzal előrelépett és fölemelte csatabárdját.

Kétségbeesetten tördeltem a kezemet e badar donquijoteság miatt; de ha Sir Henry eltökélte magát a párviadalra, én természetesen meg nem gátolhattam.

- Ne harcolj, fehér testvérem, - szólt Ignózi, gyöngéden rátéve kezét a Sir Henry vállára. - Eleget harcoltál már és ha ő általa bajod esnék, meghasadna bele a szivem.

- Megvívok vele, Ignózi, - volt a Sir Henry konok válasza.

- Jól vagyon, Inkubu, vitéz ember vagy. Szép harc lesz ez. Nézd, Tuala, az Elefánt szembe száll veled.

A bukott király vadul kacagott s előrelépve szembeállt Sir Henryvel.

Egy pillanatig úgy álltak ott s a lenyugvó nap megakadt daliás alakjukon és mind a kettőjüket tűzbe öltöztette. Összeillő egy pár volt.

Azután emelt bárd dal körbe kezdtek járni egymás körül.

Egyszerre Sir Henry előreugrott s rémitő csapást mért Tualára, aki félreugrott. Olyan súlyos volt a csapás, hogy Sir Henry félig elvesztette az egyensúlyt, amit az ellenfele rögtön fel is használt s megforgatván feje körül a nehéz csatabárdot, rettenetes erővel sujtott vele. A szivem a torkomba dobbant - azt hittem: vége a viadalnak.

De nem. Sir Henry, balkarját gyorsan föltartva, pajzsát vetette a bárd elé. A bárd le is metszette a pajzs szélét s azután balvállon érte őt, de már nem olyan súlyosan ahhoz, hogy komoly kárt tehetett volna benne. Most csapásra csapás következett, melyeket hol a pajzsok fogtak fel, hol az ellenfelek kikerültek. Az izgatottság nőttön-nőtt. Az ezred, mely a párviadalt nézte, megfélemedezett a fegyelemről s közelebb huzódva, minden egyes csapásra kiáltott vagy morgott egyet.

Épp e pillanatban tért magához az ájulásából Good is (akit én a földre fektettem volt) s felülve, látta, hogy mi történik itt. Pillanat alatt talpon volt, s megragadva a karomat, féllábon sántikált ide-oda, maga után vonszolva engem és bátorító szavakat kiáltva oda Sir Henrynek.

- Vágjon oda neki, öregem!... Ez kitűnő volt!... Oda ni, a nyaka közé! - s így tovább.

Most Sir Henry, miután egy újabb csapást fogott fel a pajzsával, testének egész erejével sujtott ellenfelére. A csapás keresztülvágta a Tuala pajzsát, de még a páncélját is és belehatolt a vállába. Tuala a fájdalom és a düh bösz ordításával adta vissza busásan a kölcsönt, és olyan nagy volt az ereje, hogy bárdja kettémetszette ellenfele bárdjának rinocerosszarvból készült nyelét, mely még azonkívül acélpántokkal is meg volt erősítve - és megsebezte Sir Henrynek az arcát.

A Bölények rémülten kiáltottak föl, amint a széles csatabárd felső része a földre esett és Tuala, újra magasra emelve fegyverét, diadalordítással rontott reá.

Behunytam a szememet.

Mikor újra kinyitottam, a Sir Henry pajzsát a földön láttam heverni, Sir Henry pedig hatalmas karjaival a Tuala derekát fonta át. Ide-oda imbolyogtak, úgy ölelkezve, mint két birkózó medve, csodaerejü összes izmaikat megfeszítve, hogy megmenthessék drága életüket és még drágább becsületüket.

Tuala egy szörnyű erőfeszítéssel lekapta a lábáról az angol embert és együtt buktak a földre mind a ketten, egymáson hemperegve, mialatt Tuala a bárdjával az ellenfele fejét iparkodott bezuzni, Sir Henry pedig az övéből kirántott hajítókést át akarta döfni a vadember páncélján.

Hatalmas egy küzködés volt az és borzalmas volt látni.

- Kapja el a bárdját! - ordítá Good és lehet, hogy hősrünk meghallotta ezt.

Annyi bizonyos, hogy eldobva a hajító-kést, a bárd után kapott, mely bölénybőr-szijjal volt a Tuala csuklójára erősítve; és folyvást egymáson hemperegve úgy küzdöttek érte, mint a vadmacskák, mialatt lélekzetök nehéz lihegéssel járt ki s be. Egyszerre a szij elpattant és Sir Henry óriási erőfeszítéssel kiszabadította magát, a bárd nyele az ő kezében maradván. Még egy pillanat és talpon volt, mialatt az arcából csak úgy ömlött rajta végig a vér. De talpon volt Tuala is.

Kirántotta övéből a nehéz hajítókést és egyenesen ellenfelének tántorogva, mellbe döfte vele. Erős, hatalmas volt a döfés, de akárki csinálta azt a gyűrűs páncélt, annyi bizonyos, hogy értette a mesterségét, mert a páncél ellenállt a kés hegyének. Tuala vad ordítással döfött neki újra és a súlyos kés újra visszapattant, míg Sir Henry hátratántorodott.

Tuala most újra nekiment, de amint közeledett, a mi hatalmas angolunk összeszedte magát és megforgatva feje fölött a csatabárdot, teljes erejével nekizudította.

Izgatottan sikoltott föl egyszerre ezer torok, és ime! Tualának a feje a szó szoros értelmében leugrott a válláról s azután a földre dobanva, odagurult egyenesen az Ignózi lába elé!

A csonka test egy pillanatig még egyenesen állott, mialatt a vér szökőkut módjára buzgott föl a kettémetszett erekből; azután tompa zuhanással esett végig a földön s nyakáról az aranyfonat tovagurult, Sir Henry pedig ugyanabban a pillanatban rádőlt, miután erőt vett rajta a gyöngeség és a vérvesztés.

A következő pillanatban már fölemelték és buzgó kezek öntözgettek vizet az arcára. Még egy perc s a nagy szürke szemek tágra nyíltak.

Élt!

Ekkor én, épp amint a nap korongja eltűnt, odaléptem, ahol Tualának a feje a porban hevert, s leoldva róla a gyémántot, odaadtam Ignózinak.

- Vedd, oh törvényes királya a kukuánáknak, - mondtam.

Ignózi a homlokára kötötte a diadémet s azután előrelépve, rátette lábát fejeten ellenségének széles mellére s valami diadal-éneket kezdett zengeni, mely olyan szép és oly igen vad volt, hogy alig tudnék róla csak megközelítő fogalmat is adni. Hallottam valamikor egy széphangu tudóst, aki Homér görög költőből hangosan olvasott föl egyes részleteket s emlékszem, hogy a robogó verssorok hangzásától elállott a szívem verése. S az Ignózi éneke, ugyanolyan szép és hangzatos nyelven előadva, amilyen a régi görög volt, tökéletesen azt a benyomást tette rám, jóllehet a sok fáradalom és izgatottság már egészen kimerített.

«Im, kezdé Ignózi, a zendülésünk diadalra fordult; lázadásunknak igazságot szolgáltatott az erő.

«Reggel az elnyomók fölkeltek és megrázták magukat; felkötötték a tollaikat és felkészültek a csatára.

«Fölkeltek és kezökbe vették dárdáikat; a harcosok szóltak a főembereknek: Gyertek, vezessetek bennünket; a vezérek pedig szóltak a királyhoz: Intézd a csatát.

«Fölkeltek az ő büszkeségökben, és valának huszezred magukon kívül még huszezren.

«Tollaik eltakarták a föld színét, miként a madár tolla betakarja a fészket; megrázták az ő dárdáikat és kiáltottak - megfenyegették dárdáikkal a napvilágot; sóvárogtak a harcra és vidámnak valának.

«Eljöttek ellenem; erős embereik sebes futással jöttek ellenem, hogy összetiporjanak; azt kiáltották: Hahhá! ez már meg is van halva!

«Én pedig reájok leheltem, és az én lehelletem olyan volt, mint a vihar lehellete. Elsöpörte őket.

«Az én villámaim átjárták őket; dárdáimnak villámaival fölemésztettem az erejüket; kiáltásomnak menydörgésével földre sujtottam őket.

«Összetörtek, szertezuzódtak, széjjelfoszlottak, mint a reggeli köd párája.

«Enni adnak most a hollóknak meg a rókáknak, és a csatamező kövér lett az ő véroktól.

«Hol vannak a hatalmasok, akik reggel fölkeltek?

«Hol vannak a büszkék, akik tollaikat lengetvén, azt kiáltották: ez már meg is van halva?

«Lehajtják a fejüket, de nem alvásra; a földön nyujtóznak, de nem álomban.

«El vannak felejtve; elmentek a sötétségbe és nem leszen visszatérésök; mások fogják elvinni a feleségeiket és a gyermekeik nem fognak rájuk emlékezni.

«Én pedig, én, a király, miként a sas, megszálltam fészkembe.

«Im, messzire vándoroltam el éjszakának idején, de virradatra megtértem az én fiaimhoz.

«Huzódjál a szárnyaim árnyékába, oh nép, és én megóvlak és nem leszen bántódásod.

«Most van itt a jó idő, a zsákmány ideje.

«Enyéim a barmok a völgyekben.

«A tél elmúlt, beköszöntött a nyár.

«A sanyaruság eltakarja az ő arcát és a jóllét virulni fog az országban, miként a liliom.

- Örvendj, népem, örvendj! Örüljön az egész ország, hogy a zsarnokság le van tiporva és én vagyok a király!»

Ignózi megállott s az öregbedő esthomályból felzúgott a mélyhangu válasz:

- *Te vagy a király!*

Igy lőn, hogy a Tuala követének mondott jóvendölésem beteljesedett s negyvennyolc óra múltán a Tuala fejetlen teteme ott merevedett a Tuala kapuja előtt.

XV. *Fuláta.*

Mikor mindennek vége volt, Sir Henryt meg Goodot bevitték a Tuala kunyhójába, ahova én nemsokára utánok mentem. Mind a ketten tökéletesen ki voltak merülve a fáradalmaktól meg a vérvesztéstől és az én állapotom is bizony csak kevéssel volt különb. Cingár drót-ember vagyok és több fáradalmat bírok el a legtöbb embernél, nyilván mert könnyű vagyok és hosszú idő óta vagyok hozzátörődve mindenhez. De ezuttal igazán odáig voltam és - mint mindig, mikor ki vagyok merülve - az a bizonyos oroszlánmarás sajogni kezdett.

A fejem is szörnyen fájt attól az ütéstől, melyet reggel kaptam s amely eszméletlenné tett volt.

Egy szóval, nyomoruságosabb triót, mint mi hárman voltunk, nehéz lett volna hamarjában találni; és egyetlen vigasztalásunk abban a gondolatban volt, hogy nagy szerencse reánk nézve, hogy még *érezzük* a nyomoruságunkat, ahelyett, hogy holtan hevernénk ott a sikon, mint annyi ezren, vitéz emberek, akik reggel még ép erőben keltek föl.

Valamikép, a szép Fuláta segítségével, ki, mióta az életét megmentettük, szolgálónkká és különösen a Good szolgálójává szegődött, sikerült leszednünk magunkról a páncélingeinket, melyek aznap kétségtelenül megmentették kettőnknek az életét; s ekkor láttuk, hogy alattok a hus rettenetesen össze volt törve, mert jóllehet az acélgyűrűk nem engedték keresztül a fegyvereket, azt nem gátolhatták meg, hogy zúzásokat ne okozzanak. Sir Henrynek meg Goodnak a teste csupa seb volt, és én sem voltam egészen ép.

Orvosság gyanánt Fuláta valamiféle összetört illatos zöld leveleket hozott, melyek flastromként alkalmazva, jelentékenyen enyhítő hatásuk voltak. De bár a zúzódások fájdalmasak voltak, korántsem okoztak olyan aggodalmat, mint a Sir Henry meg a Good két nagy sebe. Goodnak egész lyuk volt az ő «gyönyörűsége fehér lábszára» vastaghusában, és igen sok vért vesztett emiatt; Sir Henrynek pedig az álla fölött mély vágás tátongott, melyet a Tuala csatabárdjától kapott volt.

Szerencsére Good meglehetősen ügyes seborvos volt és amint kis kézi patikáját előhozták, szépen megtakarította a sebeket és összeöltögette előbb a Sir Henryt, azután pedig a magát, még pedig a kukuánamécs világítása mellett, elég tisztességesen. Azután jól bekente a sebeket valami antiszeptikus kenőccsel, ami a patikájában volt s egy megmaradt zsebkendőnknek a foszlányaival bekötöztettük őket.

Fuláta ezalatt erős italt főzött számunkra, mert sokkal gyöngébbek voltunk, semhogy enni tudtunk volna. Megittuk, s azután levetettük magunkat a pompás állatbőrökre, melyek a holt király nagy kunyhójában szerteszét heverték. A sors iróniájának különös véletlene úgy akarta, hogy éppen a Tuala ágyán és takarója alatt Sir Henry aludt akkor éjjel: az az ember, aki megölte.

Azt mondtam, aludt; de a nap fáradalmi után az alvás nehéz dolog volt. Először is a levegő a szó szoros értelmében tele volt -

«Haldoklóknak bucsuztatásával
S holtaknak bus elsiratásával.»

Mindenfelől hallani lehetett az asszonyok jajongását, kiknek férjeik, fiaik, testvéreik oda-veszttek a csatában. És nem csoda, hogy annyian jajongtak, mert huszeznél több ember, a kukuána hadseregnek majdnem egyharmada pusztult el abban a rettenetes tusában.

Szivfacsaró dolog volt, ott feküdni és hallgatni a jajgatást azokért, akik sohasem fognak többé visszatérni, s csak most foghattuk föl egész borzalmasságát mindannak, ami az emberi nagy-ravágyás kielégítése végett történt.

Éjfél felé azonban az asszonyok szünetlen jajveszéklése csendesülni kezdett, míg végre a nyugalmat olykor csak egy-egy hosszas, vontatott sikoltás zavarta föl, mely a közelünkből hallatszott, s mely, mint utóbb megtudtam, a Gagul jajveszéklése volt a megölt Tuala király fölött.

Azután elszunnyadtam, de nyugtalan álmom volt, amelyből föl-fölriadtam, mert mindig úgy rémlett, mintha ismét cselekvő szereplője volnék az utolsó huszonnégy óra véres tragédiájának. Hol az a harcos jelent meg előttem, ki a hegytetőn megrohant s akit aztán lelőttem, hol ottbenn álltam a Szürkéék dicső gyűrűjében, mely halhatatlan vitézséggel állott helyt Tuala ezredei ellenében a kis domborulat körül, hol pedig a Tuala tollbokrétás, véres feje gurult el a lábam előtt vicsorgó fogaival, megüvegesedett szemével...

Elvégre azonban valahogyan csak elmúlt ez az éjszaka is; de mikor megvirradt, úgy találtam, hogy társaim semmivel sem aludtak jobban, mint magam. Goodnak erős láza volt, úgy, hogy nemsokára elkezdett félrebeszélni, sőt nagy ijedelmekre vért is hányni, aminek kétségtelenül valami belső sérülés volt az oka, melyet akkor kaphatott, mikor az az eszeveszett kukuána harcos kétségbeesett erőfeszítéseket tett, hogy dárdáját keresztüldöfje a páncélingén.

Sir Henry azonban meglehetősen frissnek látszott az arcán való seb mellett is, mely nehézzé tette az evést és lehetetlenné a nevetést. Egész teste össze volt törve és úgy meg volt merevülve, hogy alig birt mozdulni.

Nyolc óra tájban meglátogatott bennünket Infedusz, a szivós vén harcos, kin a csata fáradalmi alig látszottak meg, jóllehet - mint nekünk monda - egész éjjel is talpon volt. Nagyon örült a látásunknak, bár a Good állapotán szerfölött sajnálkozott és barátságosan fogott velünk kezét.

De észrevettem, hogy Sir Henryhez a tiszteletnek egy nemével közeledik, mintha több volna, mint ember; és miként utóbb megtudtuk, a nagy angolt egész Kukuána-földön valóban természetfölötti lénynek tekintették. Ember - mondták a katonák - úgy nem harcolhatott volna, amint ő harcolt és olyan napi munka és vérontás után senki más nem győzhette volna le Tualát, aki királyi voltán kívül Kukuánaországnak legerősebb vitézeként volt ismeretes. És hogyan győzte le, hogyan metszette át egyetlen csapásra azt a hatalmas bikanyakát!

Ez a csapás közmondásossá is lett Kukuánaföldön, s az erőnek vagy vitézségnek egy-egy rendkívüli megnyilatkozását attól fogva «Inkubu-csapása»-nak nevezték.

Infedusz elmondta nekünk, hogy Tuala összes ezredei megadták magukat Ignózinak és hogy hasonló meghódolások hirei kezdenek érkezni az ország belsejében levő vezérektől is. Tualának a halála véget vetett minden további zavar eshetőségének, mert Szkrága volt az egyetlen fia; aki szintén meghalt, és így trónkövetelőről szó sem lehetett.

Arra a megjegyzésemre, hogy Ignózi vérfolyamban uszva jutott a trónra, az öreg vezér vállat vont.

- Igaz, - ugymond, - de a kukuána népet csak úgy lehet higgadtan tartani, ha az ember néha kifolyatja a vérét. Sok ember esett el, az igaz, de az asszonyok megmaradtak, és mások fognak felnőni, hogy az elesettek helyét elfoglalják. Most aztán az ország egy darabig csendes lesz.

Utóbb, a délelőtti folyamán, eljött hozzánk rövid látogatásra Ignózi is, ki most már homlokán viselte a királyi diadémét. Amint méltóságos királyi lépteit nézegettem, nyomában egy alázatos kísérelővel, lehetetlen volt vissza nem gondolnom arra a szálas zulura, aki pár hónappal

azelőtt Durbánban beszegődött hozzánk szolgának, és elgondolkoztam a szerencse kerekének különös fordulásain.

- Üdv neked, oh király! - köszöntöttem felállva.

- Jól mondod, Makumazán, király vagyok végre a ti három jobbkezetek kegyelméből! - volt a készséges válasz.

Azután elmondta, hogy a legjobb rendben folyik minden, s reményli, hogy két hét múlva nagy ünnepet rendezhet, amelyben megmutatja magát az ország népének.

Kérdeztem tőle, hogy miben állapotodott meg Gagulra nézve.

- Ő az ország gonosz szelleme, - viszonzá Ignózi, - s meg fogom ölni és vele együtt az összes boszorkánytudósokat is! Gagul olyan régóta él már, hogy senki sem tud emlékezni arra az időre, amikor nem volt vén; és mindig ő volt az, aki a boszorkányszimatolókat nevelte és gonosszá tette az országot a mennybéliek szeme előtt.

- Csakhogy Gagul nagyon sokat tud ám, - viszonzám. - Könnyebb a tudományt megsemmisíteni, mint megszerezni!

- Jól mondod, - hagyta rá Ignózi elgondolkozva. - Ő, és csakis ő ismeri a «Három boszorkány» titkát, akik amott vannak, ahova a Nagy-ut vezet. Ott vannak eltemetve a királyok és ott ülnek a Hallgatók.

- Igen, és ott vannak a gyémántok is. Ne felejtsd el az ígéretedet, Ignózi. El kell bennünket vezetned a bányához, még ha életben kellene is hagynod Gagult, hogy megmutassa nekünk az utat.

- Nem fogom elfelejteni, Makumazám, és gondolkozni fogok azon, amit mondtál.

Ignózi látogatása után odamentem Goodhoz, hogy megnézzem, mit csinál. Deliriumban volt. A sebláz elhatalmasodott rajta s tetézte ezt még a belső sérülés is. Négy-öt napig a legváltságosabb állapotban volt, és erősen hiszem, hogy a Fuláta fáradhatatlan ápolása nélkül minden bizonnyal meghalt volna.

Az asszony az egész világon csak asszony, akármilyen is a színe. De valamiképpen mégis különösnek tetszett, amint ez a sötétbőrű szépség éjjel-nappal ott görnyedt a beteg ember fekvése fölött és oly ügyességgel és gyöngédséggel végezte a betegápolásnak összes könnyőreletes teendőit, mint valamely gyakorlott irgalmas-apáca. Az első egy-két éjszakán segíteni iparkodtam neki, valamint Sir Henry is, mihelyt tagjainak a merevültsége megszűnt annyira, hogy mozogni tudott; de ő türelmetlenül fogadta beavatkozásunkat s végre is azt kívánta tőlünk, hogy bizzuk csak a beteget egészen ő rá, mert a mi mozgolódásunk nyugtalanítja, amiben, úgy hiszem, igaza volt.

Éjjel-nappal leste és ápolta, beadogatva neki az ő egyetlen orvosságát, valami hűsítő tejes italt, melybe bizonyos jótékony fűnek a leve volt belekeverve, és kergette róla a legyeket. Most is úgy látom magam előtt az egész képet, amint akkor volt a szemem előtt, éjszakáról-éjszakára, kezdetleges lámpánk világítása mellett; Good ide-oda hánykolódva, beesett arccal, kitégult, csillogó szemekkel és folyvást esztelen dolgokat karattyolva, mellette pedig, a földön kuporogva, hátát a kunyhó falának támasztva, a gyöngédszemű, formás kukuánaszépség, bágyadt arcán véghetetlen szájalomnak a kifejezésével - avagy talán több is volt az, mint szájalom?

Két álló napig azt hittük, hogy Goodnak meg kell halnia és nehéz szívvél ténferegünk a kunyhó körül. Csak Fuláta nem akarta hinni.

- Megél, - monda egyszerűen.

A Tuala főkunyhója körül, melyben a beteg feküdt, mintegy kétszáz ölnyi területben mély csöndesség uralkodott; mert a király parancsolatjára Sir Henryn és rajtam kívül mindenkit eltávolítottak a hátsó lakásokból, nehogy a legcsekélyebb zaj is fülébe hasson a betegnek.

Egy éjjel, az ötödik volt már ez a betegsége óta, szokásom szerint átmentem hozzá, hogy megnézzem, mit csinál, mielőtt magam is nyugalomra térnék.

Óvatosan léptem a kunyhóba.

A földre tett mécs a Good mozdulatlan alakját mutatta. Nem hánykolódott már, hanem nyugodtan feküdt.

Bekövetkezett hát! gondolám magamban és szívem keserűségében önkéntelenül eljajdultam.

- S... sst! - szólalt meg a sötét árnyék, mely a beteg feje mögött rémlett.

Közelebb lépve, azt láttam, hogy Good nem halt meg, hanem jóízűen alszik, a Fuláta viaszszinű ujját erősen szorítva át szegény lesóványodott fehér kezével. A válság elmúlt, most már csakugyan megél! Így aludt tizennyolc óra hosszat egy végbe és szinte röstellem mondani, mert attól félek, hogy el nem hiszik, de való igaz, hogy az az önfeláldozó leány ez alatt az egész idő alatt szünetlenül ott ült mellette, attól félve, hogy ha megmozdul és elhuzza a kezét, a beteg föl talál ébredni. Hogy mit szenvedhetett ezalatt görcstől, merevültségtől és fáradtságtól, az éhséget nem is említve - azt sohasem fogja tudni senki; de valóság, hogy mikor Good végre magától fölébredt, Fulátát úgy kellett mellőle elvinni; a tagjai úgy megmerevedtek, hogy nem birt mozdulni.

Amint a kedvező fordulat egyszer beállott, Goodnak a gyógyulása gyorsan haladt előre és tökéletes volt. Csak mikor már egészen jól érezte magát, mondta el neki Sir Henry, hogy mit köszönhet Fulátának és mikor elbeszélte neki, hogy az a leány mint ült mellette teljes tizen-nyolc óráig, attól tartva, hogy egyetlen mozdulásával fölébreszthetné, a becsületes tengerész szeme könnyel telt meg.

Sarkon fordult s egyenesen betért abba a kunyhóba, ahol Fuláta a déli ebédet készítette (most már a régi szállásunkon voltunk), és magával vitt engem is, hogy tolmácsa legyek az esetre, ha nem tudná vele jól megértetni, ámbátor meg kell vallanom, hogy Fuláta rendszerint nagyon jól megértette őt, bármilyen szűk volt is a jó Good idegennyelvű szótára.

- Mondja meg neki, hogy az életemmel vagyok adósa és hogy sohasem fogom elfelejteni a jószágát.

Megmondtam és Fuláta valósággal pirulni látszott az ő sötét bőre alatt.

Azoknak a gyors és kecses mozdulatoknak egyikével, melyek engem benne mindig valami vad madárnak a röptére emlékeztettek, fordult feléje s nagy, fekete szemeivel gyöngéden rápillantva, azt felelte:

- Nem, én uram... Az én uram elfelejtette, hogy ő mentette meg az én életemet és nem vagyok-e neki a szolgálója?

Pár nappal ez utóbbi esemény után történt, hogy Ignózi megtartotta az ő nagy *indabá*-ját (országos tanács), melyen Kukuána-ország *induná*-i (legfőbb emberei) formászerűen elismerték őt az ország királyának. Nagyszerű egy látvány volt ez, mert katonai szemlével is egybe volt kötve. - Teljes diszben vonult föl a *Szürkék* megmaradt töredéke s az egész hadsereg füle hallatára mondtak nekik köszönetet a nagy csatában való fényes magukviseléséért. Azután a király minden egyes embernek nagy ajándékot adott, sok barmot és tiszti rangra emelte valamennyiöket a Szürkék új hadtestében, melyet ekkor kezdtek alakítani.

Együttal rendelet bocsátódott ki széles Kukuánaországban mindenfelé, hogy mindaddig, amíg mi hárman ezt az országot a jelenlétünkkel megtisztelni óhajtjuk, mindenütt királyi üdvözlét illessen meg bennünket és egyáltalában olyan tiszteletben részesüljünk, aminőt csak a király követelhet, mert mindenkor hatalmunkban lesz élet és halál fölött határozni.

Azonkívül Ignózi az egész nép jelenlétében újra megerősítette ígéreteit, amelyeket nekünk tett volt, hogy tudniillik birói ítélet nélkül senki vére ki ne ontassék és a boszorkány-hajsza az országban eltörültessek.

Mikor az ünnepségnek vége volt, tisztelegve járultunk Ignózi elé és kijelentettük neki, hogy most már végére óhajtánánk járni ama bányák titkának, melyekhez a Salamon király útja vezet; és kérdeztük tőle, hogy megtudott-e már erre vonatkozólag valamit.

- Barátaim, - felelt Ignózi, - ime, ezeket tudtam meg. Ott ül az a három nagy kő-alak, akiket itt a nép a *Hallgatók*-nak nevez s akiknek Tuala azt a Fuláta nevű leányt áldozatul akarta bemutatni. Ugyancsak ott, a hegynek egy nagy, mély barlangjában vannak eltemetve az ország királyai; ott fogjátok találni a Tuala tetemét is, együtt ülve azokkal, akik előtte királyok valának. Van ott egy akna is, melyet valamikor, rég meghalt emberek ástak volt, talán ama kövek végett, amelyekről ti szóltok; olyasféle akna vagy bánya lehet az, amilyenről Natálban hallottam, mikor Kimberleyt említették. Ott, az ugynevezett *Halálhelyén* van egy titkos szoba, melyet csak a király, meg Gagul ismer. De Tuala, aki ismerte, meghalt és én nem ismerem és azt sem tudom, hogy mi van benne. De él a nép ajkán egy rege, amely szerint valamikor, számos emberöltővel ezelőtt, egy fehér ember átkelt a hegyeken s egy asszony elvezette őt abba a titkos szobába s megmutatta neki a kincset; de mielőtt a fehér ember a kincset magával vihette volna, az asszony elárulta és az akkori király visszaüldöztette a hegyekbe és azóta senki sem járt abban a kincsházban.

- Ez a történet kétségtelenül igaz, Ignózi, mert mi a hegységben meg is találtuk azt a fehér embert, - mondtam.

- Igaz, megtaláltuk. Én pedig megígértem nektek, hogy ha meg tudjátok találni azt a kincsházat és ha a kövek ott vannak...

- Az a kő, melyet a homlokodon viselsz, bizonyítja, hogy ott vannak, - vetém közbe, a nagy gyémántra mutatva, - melyet Tualának a homlokáról levettem volt.

- Meglehet. Ha ott vannak, a tettek lesz belőle annyi, amennyit csak elvihettek, ha ugyan valójában el akartok engem hagyni, testvéreim...

- Először is meg kell találnunk a kincsházat, - mondtam.

- Csupán egy élő teremtes van, aki megmutathatja: Gagul.

- És ha ő nem akarja megmutatni? - kérdém.

- Akkor meghal, - monda Ignózi komoran. - Csak evégett kegyelmeztem meg neki mostanig. Várj csak, hadd válasszon...

S előszólitott egy hirmondót és meghagyta neki, hogy vezessék elő Gagult.

Pár perc múlva elő is hurcolta két őr a vén boszorkát, ki úgy szidta őket, mint a bokrot.

- Bocsássátok el - szólt a király az örökhöz.

Amint a támogató karok leváltak róla, az ütött-kopott rongyos batyu - mert alig volt egyéb formája - összelapult a földön s csak a fényes két gonosz szem villogott ki belőle, mint valami kigyóé.

- Mit akarsz velem, Ignózi - sipitá. - Nem mersz rám kezet vetni. Ha hozzám nyulsz, semmivé teszek ültőhelyedben. Rettegj a varázslatomtól.

- A varázslatod nem tudta megmenteni Tualát, te vén nöstény-farkas és nem fog ártani nekem sem, - viszonzá Ignózi. - Most idehallgass! Azt kívánom tőled: mondd meg, hol van az a kincsesház, ahol a fehér csillogó kövek találhatóak.

- Hahhá! - sipitott Gagul. - Azt senki sem tudja, csak én, én pedig nem mondom meg neked soha. A fehér ördögök üres kézzel fognak innen odább állni.

- De megmondod. Kényszeríteni foglak rá.

- Hogyan, oh király? Hatalmas vagy, de a hatalmad ki tudja-e csikarni egy asszonyból az igazat?

- Nehéz dolog lesz, de meg fogom tenni.

- Hogyan, oh király?

- Így: ha nem mondd meg, lassu halállal halsz meg.

- Halállal! - rikácsolt rémületen és dühösen a vén gonosz. - Te nem mersz rám kezet vetni! Ember, nem tudod, hogy én ki vagyok. Mit gondolsz, mennyi idős vagyok én? Ismertem az apáitokat, meg az apáitok apáinak az apáit. Itt voltam már, mikor fiatal volt ez az ország és mikor vén lesz, akkor is itt leszek még! Nem halhatok meg, ha csak véletlenül meg nem ölnek, mert halállal sujtani senki sem mer.

- Én azért mégis megöllek. Nézd, Gagul, gonoszságnak anyja, olyan vén vagy te már, hogy nem szeretheted többé az életedet. Mi lehet az élet az olyan vén banyának, amilyen te vagy? Hiszen se formád, se tested, se hajad, se fogad - semmid sincs, csak gonoszságod meg az a két hamis szemed! Tiszta kegyelmet térszen veled az, aki megöl, Gagul.

- Te bolond! - rikácsolt a vén gonosz, - átkozott bolond, azt hiszed, hogy az élet csak a fiataloknak kedves? Nem úgy van és nem ösmered te az emberszivet, ha azt gondolod. A fiatalok, igenis, gyakorta örömmel fogadják a halált, mert a fiatalok érezni tudnak. Szeretnek és szenvednek és fáj nekik, ha szeretteiket az árnyékvilágba látják elköltözni. De az öregek nem éreznek, nem szeretnek és hahhá! nevetve látják másoknak a sötétségbe költözését; hahhá nevetve nézik mindazt a rosszat, ami e világon történik! Ők csak az életet szeretik, a meleg, meleg napot, az édes, édes levegőt. Félnek a hidegtől, félnek a hidegtől meg a sötétől, hahahaha!

S a vén szipirtyó kísérteties kacajjal fetrengett ott a földön.

- Szüntesd gonosz beszédedet és felelj! - mondá Ignózi haraggal. - Akarod-e megmutatni azt a helyet, ahol a kövek vannak, avagy nem akarod? Ha nem akarod, meghalsz, tüstént!

S dárdát ragadva, fölibe tartotta.

- Nem mutatom meg. Nem mersz megölni, nem mersz! Aki engem megöl, átkozott lesz örökre.

Ignózi lassan lebocsátotta a dárdát, míg végre a hegye belefuródott a földön fetrengő rongy-csomóba.

Gagul vad sikoltással ugrott föl s azután ismét összeesett és vonaglott a földön.

- Jaj, jaj! Megmutatom. Csak hagyj élnem, hagyj a napban ülnöm és egy-egy falaton csámcsognom - megmutatom.

- Jó. Előre is gondoltam, hogy majd találok módot arra, hogy észre térítselek. Holnap elmégy Infedusszal, meg az én fehér testvéreimmal arra a helyre és vigyázz, hogy szavadnak állj, mert ha meg nem mutatod, lassu halállal halsz meg. Megmondtam.

- Szavamnak állok, Ignózi, ne félj. Én mindig megtartom a szavamat, hahahaha! Egyszer valamikor egy asszony megmutatta azt a helyet egy fehér embernek és lám, veszedelem érte a fehér embert...

A szeme kajánul villogott.

- Annak az asszonynak is Gagul volt a neve. Talán én voltam az az asszony.

- Hazudsz, - mondtam. - Az száz meg száz esztendővel ezelőtt volt.

- Meglehet, meglehet. Ha az ember sokáig él, sokat felejt. Talán anyámnak az anyja mondta ezt nekem. Annyi bizonyos, hogy annak a neve is Gagul volt. De vigyázz csak, azon a helyen, ahol azok a fényes gyermekjátékok vannak, bőrtarisznyát fogtok találni, kövekkel telerakva. A fehér ember szedte tele azt a tarisznát, de el nem vihette. Veszedelem érte, mondom, veszedelem érte! Meglehet, hogy anyámnak az anyja mondta ezt nekem. Mulatságos ut lesz az - sorra nézhetjük azoknak a tetemeit, akik a csatában elhullottak. Most már nyilván nincs szemök és üres a bordájok - hahahaha!

XVI. *A halál helye.*

Harmadnap estéjén az imént leirt jelenet után, ott táboroztunk néhány kunyhóban a Három Boszorkány lábánál, amint azokat a háromszögben álló hegyeket nevezték, melyekhez a Salamon király útja vezetett.

Hárman voltunk fehérek, meg Fuláta, aki szolgált bennünket - különösen pedig Goodot - meg Infedusz és Gagul, akit gyaloghintóban hoztak, melynek a belsejében egész nap motyogott és átkozódott. Utánunk jelentékeny számu kíséret jött még.

A hegyek, vagyis inkább a hegynek három csúcsa - mert az egész nyilván csak egy hegytömeg volt - mind mondám, háromszög-alakban állott, melynek az alapja felénk volt fordítva, úgy, hogy egy csúcs jobbra, a másik balra, a harmadik pedig egyenesen szemközt volt velünk.

Sohasem fogom elfelejteni azt a látványt, melyet ez a három feltornyosuló hegycsúcs a másnapi hajnali napfényben nyújtott. Magasra, roppant magasra nyújtották föl a kék levegőbe hókoszoruzta ormaikat. A havon alul a csúcsok biborvörösek voltak az avarfütől s ugyszintén a hegytömeg lejtői is. A Salamon király útjának fehér szalagja pedig egyenes vonalban futott föl előttünk a középső csúcsnak, mintegy öt angol mérföldnyi távolságra, s ott egyszerre vége szakadt.

Azt a rendkívüli izgatottságot, amellyel akkor reggel utnak indultunk, legjobb lesz azoknak a képzeletére biznom, akik ezt a történetet olvassák. Közeledtünk hát végre ahhoz a csodálatos bányához, mely háromszáz esztendővel ezelőtt nyomoruságos halálát okozta az öreg portugál nemesnek, utóbb pedig az ő boldogtalan ivadékának, az én szegény Silvestre barátomnak, sőt minden valószínűség szerint George Curtisnak, a Sir Henry öccsének is.

Vajjon mindazok után, amiken már keresztülmentünk, nekünk is nem ez lesz-e a sorsunk? Elérte őket a veszedelem, miként Gagul, a vén gonosz mondotta; vajjon elér-e minket is?

S amint annak a gyönyörű utnak az utolsó részét tettük meg, lehetetlen volt kissé babonás érzéssel el nem telnem; s úgy hiszem, így volt ezzel Good és Sir Henry is.

Vagy másfél óráig ballagtunk még fölfelé az avarfüvel szegélyezett uton, izgatottságunkban olyan gyorsan haladva, hogy Gagul gyaloghintájának a hordozói alig birtak velünk lépést tartani, Gagul maga pedig sipítva szólt ki ránk, hogy álljunk meg.

- Lassabban járjatok, fehér emberek! - mondá, kidugva ijedelmes ráncos képét a függönyök közül s ránk szögezve csillogó szemeit, - miért szaladtok úgy abba a veszedelembe, amely el fog érni benneteket, ti kincskeresők?

S azzal a rémes kacagással nevetett, amelytől mindig hideg borzongás futott végig a hátamon s amely pillanatnyira minden lelkesedést lehütött bennünk.

De azért csak mentünk tovább, előre, mignem magunk és a hegycsúcs között egy köralaku, lejtősoldalú katlant pillantottunk meg, mely háromszáz láb mélységű lehetett, legalább is fél angol mérföldnyi kerülettel.

- Nem találják ki, hogy mi ez? - kérdém Sir Henrytől meg Goodtól, akik megdöbbenve meredtek le az előttünk tátongó mélységbe.

Ők a fejöket rázták.

- Akkor világos, hogy sohasem látták a kimberleyi gyémántbányákat. Teljesen bizonyosok lehetnek benne, hogy ez a Salamon király gyémántbányája. Nézzék, - mondám, a megkemé-

nyedett kék agyagra mutatva, amely még most is látható volt a fű és a bokrok között, melyek a katlan oldalait takarták, - a talajminőség ugyanaz. Fogadni mernék, hogy ha lemennénk, ugyanazt a szappanos fogású kőzetet fognók ott lenn találni, mint Kimberleyben. És amott vannak a vizmosás alatt azok a sima kőlapok, melyeken egy rég letűnt korban a gyémánt-termő agyagot mosták. Akármi legyenek, ha nem úgy volt.

A roppant mélyedés szélén, mely az öreg Dom mappáján a bánya szájaként volt jelezve, a nagy ut kétfelé vált és körülfutott a katlanon. Ez a körbefutó ut sok helyen óriási kőtömbökből volt építve, melyeknek egyuttal az a rendeltetésük volt, hogy az akna széleit támogassák és meggátolják a beomlásokat.

Kíváncsiságtól üzve siettünk tova ezen az uton, hogy megnézzük, mi lehet az a három kimagasló tömeg, melyek a tágas katlan innenső oldaláról látszottak. Amint közelebb értünk, láttuk, hogy valamiféle kolosszusok és helyesen úgy sejtettük, hogy ez az a *Három hallgató*, aki iránt a kukuána nép olyan féltő tisztelettel viseltetik. De csak mikor egészen közel jutottunk hozzájuk, ismertük föl egész fenséges voltát a Hallgatóknak.

Sötét sziklából formált roppant talapzatokon, amelyek ismeretlen írással voltak televésve, egymástól husz-husz lépésnyire s el-kitekintve a nagy utra, mely mintegy hatvan angol mérföldnyire szelte át a síkságot Loóig - ült három óriás alak, két férfi, meg egy nő, mindenik körülbelül husz láb magasságu a fejtetőtől a talapzatig.

Az asszonyi alak bámulatos, bár rideg szépségű volt, de az arcvonásait, sajnos, a századok viharai összerongálták. A fejről kétfelől egy félholdnak a szarvai nyultak föl.

A két férfi-kolosszus redőzetes mezbe volt burkolva és ijedelmes arcuk volt, különösen a jobboldalinak, mely valósággal ördögi ábrázatot viselt. A baloldali arc derűs volt ugyan, de éppen a nyugodtsága tetszett rettenetesnek. Az embertelen kegyetlenségnek a nyugodtsága volt az, annak a kegyetlenségnek, - jegyezte meg Sir Henry, - melyet a régiek az olyan felsőbb hatalmu lényeknek tulajdonítottak, amelyek jóindulatuak voltak ugyan, de az emberiség szenvedéseit mégis nyugodtan nézték, ha örömmel nem is, de részvétlenül, anélkül, hogy maguk is szenvedtek volna általa.

Döbbenet-gerjesztő háromság volt ez, amint századokon át ültek itt az ő magányukban és néztek le örökösön a síkságra.

Minket pedig, amint e «hallgató» alakokat néztük, újra élénk kíváncsiság fogott el, hogy kiknek a kezei formálhatták ezeket, kik áshatták ezt az aknát és kik építhették ezt az utat.

Mialatt a kolosszusokat néztem és bámultam, egyszerre (mint az ó-testamentom alapos ismerőjének) eszembe jutott, hogy Salamon király idegen isteneket követ vala, melyek közül háromnak a nevére emlékeztem, ugymint: Astóret, a sidónbeliek istennője, Kámos, a moabiták bálványa, és Milkom, az ammoniták istene - és társaimmal azt a nézetemet közöltem, hogy ez a három alak azokat az ál-isteneket ábrázolhatja.

- Hm, - mondá erre Sir Henry, aki tudományos férfiú vala s a klasszikai tanulmányokat kitüntetéssel végezte volt, - ebben csakugyan lehet valami... A zsidók Astóret-je nem lehet más, mint a föníciaiak Asztarté-ja, akik Salamon idejében a világkereskedelem képviselői voltak. Asztartét, ki utóbb a görögök Afroditéja volt, félholdalaku szarvakkal ábrázolták, s ime a női alak fején tisztán láthatók a szarvak. Lehet, hogy ezeket a kolosszusokat valamely föníciai tisztviselő faragtatta, aki a bányát kezelte. Ki tudná azt megmondani?

Még nem vizsgáltuk meg teljes alaposséggal az őskornak e rendkívüli maradványait, midőn odajött hozzánk Infedusz, s miután a Hallgatókat dárdájának a fölemelésével üdvözölte, kérdezte tőlünk, hogy most mindjárt be akarunk-e térni a Halál helyére, vagy pedig bevárjuk-e

a déli időt, hogy ehessünk. Ha rögtön mennénk, Gagul, mint kijelenté, készséggel vezet bennünket.

Minthogy még csak tizenegy óra volt, mi, ellenállhatatlan kíváncsiságtól ösztönözve, azt a szándékunkat nyilvánítottuk, hogy azonnal megyünk, s én azt ajánlottam, hogy az esetre, ha hosszasan maradnánk a barlangban, vigyünk magunkkal némi ennivalót.

Előhozták hát a Gagul gyaloghintáját és kíségették belőle az öreg dámát; ezalatt pedig Fuláta, az én utasításomra, egy nádfonatu kosárba berakott egy kis biltongot, azaz szárított vadhúst, meg néhány kulacs vizet.

Egyenesen előttünk, valami ötven lépésnyire a kolosszusok hátától, emelkedett lejtősen egy sima sziklafal, nyolcvan lábnál is magasabbra és mintegy alapkőve volt a hókoszoruzta csúcsnak, mely háromezer lábnyira szökött fel az égbe.

Gagul, amint a hintóból a földre lépett, gonosz vigyorgással nézett ránk, s aztán botra támaszkodva, a sima sziklafal felé csoszogott. Utána mentünk s keskeny, erős boltozatu nyíláshoz értünk, mely olyan volt, mint valami aknájáratnak a szája.

Gagul itt megvárt bennünket, ráncos képén folyvást azzal a gonosz vigyorgással.

- No, ti csillagbeli fehér emberek, - sipítá, - vitéz harcosok, Inkubu, Bugván és Makumazán, a bölcs, készen vagytok-e? Im, lássátok, azért vagyok itt, hogy teljesítem uramnak-királyomnak a parancsolatját és megmutassam ti nektek a fényes kövek tárházát.

- Készen vagyunk, - felelém.

- Jó, jó! Erősítetek meg a szíveteket, hogy elbirjátok azt, aminek látói lesztek. Te is velünk tartasz-e, Infedusz, aki árulója lettél a te uradnak?

Infedusz ráncba vont homlokkal viszonzá:

- Nem, nem tartok veletek; nem illet meg engem az, hogy oda belépjek. De te, Gagul, zabolázd a nyelvedet, és jól vigyázz, hogy bánsz az én uraimmal. Rajtad követelem őket, és ha egy hajukszála meggömbül, akkor, Gagul, meghalsz, még ha ötvenszer boszorkány vagy is. Hallod-e?

- Hallom, Infedusz. Jól ismerlek, mindig szeretted az öblös szókat; emlékszem rá, hogy mikor kicsike voltál, megfenyegetted az anyádat. Csak a minap történt ez. De ne félj, ne félj: csak azért vagyok én a világon, hogy a király parancsolatját teljesítem. Sok királynak a kívánságát teljesítettem én, Infedusz, és utoljára ők cselekedték azt, amit én kívántam. Hahhá! Most újra megnézem őket, mindnyájukat, meg Tualát is! Gyertek, gyertek, itt a lámpás!

És prémes bundája alól nagy tömlőt huzott elő, mely olajjal volt tele s káka-béllel volt ellátva.

- Velünk jössz-e, Fuláta? - kérde Good, az ő gyalázatos konyha-kukuánaságával, amelybe az ifju hölgy vezetése alatt valamennyire beletanult.

- Félek, oh én uram, - viszonzá a leány szepegeve.

- Akkor hát add ide azt a kosarat.

- Nem, uram, ahova te mégy, odamegyek én is.

- Hogy az ördögbe ne! - gondoltam én magamban. - Cifra dolog lenne az, ha majd kivergődünk innen.

Gagul minden további szó nélkül belépett a folyosóba, mely elég széles volt ahhoz, hogy két ember egymás mellett haladhasson benne, és tökéletesen sötét volt, úgy, hogy mi csak a sipító hang után mentünk, amint hivatott bennünket. Nem tagadom, hogy némi félelemmel és rettegéssel követtük, kivált, midőn hirtelen szárnyak rebbenése lőn hallható.

- Hohó, mi volt ez? - kiáltotta el magát Good. - Valaki képen teremtet.

- Denevérek! - mondtam. - Csak előre, no!

Miután körülbelül ötven lépésnyire haladtunk, azt vettük észre, hogy a folyosó gyöngén világosodik. Még egy perc, s a legcsodálatosabb helyen állottunk, aminőt élő embernek a szeme valaha látott.

Képzelve el magának az olvasó a legnagyobb székesegyház csarnokát, amelyben valaha állott, ablakok nélkül ugyan, de felülről homályosan megvilágítva - alkalmasint a külső világgal közlekedő aknák útján, melyek a száz lábnyi magasságban domborodó boltozatba voltak befurva, - és akkor némi fogalma lesz annak a roppant barlangnak a kiterjedéséről, amelyben állottunk, azzal a különbséggel mégis, hogy ez a természetalkotta csarnok magasabb és tágasabb volt, mint bármelyik, amelyet emberi kéz valaha épített.

De bámulatos nagysága csak a legkisebb csodája volt ennek a helyiségnek, mert végesvéig óriási pillérek sorakoztak benne, amelyek jégből valóknak látszottak, de igazában cseppkőtömegek voltak. Lehetetlen fogalmat adni e fehér kristályok leirhatatlan szépségéről és nagyszerűségéről, melyeknek némelyike talpban több mint húsz láb átmérőjű volt és nyulánk, pompás szépségben szökött fel egyenesen a magas boltozatig. Más oszlopok még csak képződőfélben voltak. A sziklatalajon olyan alakulatok álltak, melyek - mint Sir Henry mondá - tökéletesen hasonlítottak valami ókori görög templom törött oszlopaihoz, míg fenn a magasban, a boltozatról lecsüngve egy-egy óriási jégcsapnak a hegye látszott homályosan.

És amint néztük, hallhattuk is az alakulás folyamatát, amint halk pottyanással egy-egy vizcsepp hullott le a távoli magasban lebegő jégcsapról az alatta álló oszlopra. Egy-egy oszlopra csak minden két-három percben hullott egy csöpp, s érdekes lett volna kiszámítani, hogy ilyen arányu csöppenés mellett mennyi idő kell egy, mondjuk, nyolcvan láb magas és tíz láb vastag pillérnek a teljes kiformálódásához.

Hogy az alakulás, legalább egy határozott esetben, milyen kiszámíthatatlanul lassu volt, mutathatja a következő példa. E csonka oszlopok egyikén ugyanis valami kezdetleges mumiaféle alakot láttunk bemetszve s mellette valami egyiptomi istenséget - ami nyilván valamelyik ókori bányamunkásnak a kezeműve lehetett. Ez a faragás körülbelül abban a természetes magasságban volt, melyben a henye ember, legyen bár föníciai munkás, vagy ujkori dologkerülő, a maga vonásait a természet remekeinek rovására megörökíteni próbálkozik, vagyis öt lábnyira a talajtól; és mégis az oszlop, mikor *mi* láttuk, azaz körülbelül háromezer évvel annak a faragásnak az időpontja után, csupán nyolc láb magasságu volt s még folyvást tovább alakult; amiből azt kell következtetni, hogy minden ezer esztendőre egy lábnyi és minden évszázadra egy hüvelyknél valamivel nagyobb növekedés esik. Hogy az alakulás még most is folyamatban volt, azt onnan tudtuk, hogy az oszlopra, amint mellette álltunk, ráhullott egy csöpp víz.

Néhol a cseppkövek különös alakokat öltöttek, nyilván ott, ahol a vizcseppek nem mindig ugyanegy helyre hullottak. Így például egy óriás tömeg, amely néhány ezer mázsát nyomhatott, szószékformájú volt, a külső oldalán gyönyörű alakzatokkal borítva, melyek olyanok voltak, mint a legfinomabb csipke. Mások viszont sajátos állatokat ábrázoltak, s a barlang falain legyezőalakú elefántcsontrajzok voltak, aminőket a fagy szokott varázsolni az ablaküvegekre.

Ebből a rengeteg csarnokból itt-ott apróbb üregek nyíltak, tökéletesen úgy - mondá Sir Henry - mint megannyi kápolna valamely nagy székesegyház főhajójából. Némelyik nagy volt, de egy-kettő - s ez csodálatos példája annak, hogy a természet hogyan végzi a maga munkáját mindig ugyanazon változatlan törvények szerint, teljességgel nem ügyelve a nagyságra - egészen kicsiny. Egy pici fülke, például, nem volt nagyobb, mint valami szokatlanul nagy bábuház, és mégis tökéletes kicsinyített mintája lehetett volna az egésznek, mert a vízcsöpek éppen úgy hullottak, a jégcsapok éppen úgy csüngtek s a kristályoszlopok éppen úgy formálódtak benne, mint akár a legóriásibb méretekben.

De nem volt elég időnk arra, hogy ezt a gyönyörű helyet olyan tüzetesen megszemléljük, amint szerettük volna, mert - sajnos - Gagulnak nem igen volt érzéke a stalaktitek és stalagmitik iránt, s minél hamarább át akart esni a feladatán. Ez engem annyival inkább bosszantott, mert ki szerettem volna fürkészni, hogy a világosság mi módon hatolt be erre a helyre s hogy emberi kéz vagy a természet műve vezette-e be, ugyesztén azt is, hogy az ősidőben használták-e ezt a barlangot, ami egyébiránt valószínűnek látszott.

De megvigasztaltuk magunkat azzal a gondolattal, hogy visszajövet majd alaposabban vizsgáljuk meg az egészet, és engedelmesen követtük kellemetlen vezetőnket.

Az pedig egyenesen fölvezetett bennünket a tágas, néma barlang tulsó végébe, ahol még egy kapunyílást találtunk, de az már nem volt boltozatos, mint az előbbi, hanem szögletes, egyenes tetejű, olyanforma, mint az egyiptomi templomok kapuzatai.

- Készek vagytok-e belépni a Halál helyére, - kérdé Gagul, nyilván azt akarva, hogy kellemetlenül érezzük magunkat.

- Vezess Macduff! - mondá Good ünnepiesen, úgy iparkodva tenni, mintha szikrát sem volna megdöbbenve, amint mindnyájan is tettünk, a Fuláta kivételével, ki oltalmat keresően ragadta meg a Good karját.

- Ez egy kicsit kísérteties kezd lenni, - mondá Sir Henry, betekintve a sötét folyosóba. - Előre, Quatermain - *seniores priores!* Ne várakoztassa a vén dámát!

És udvariasan bocsátott előre, hogy én legyek a vezér, amiért titokban nem mondtam neki köszönetet.

Kipp, kopp, baktatott előre a Gagul botja a folyosón, amint a vén boszorka utálatos röhögéssel csoszogott beljebb. Én azonban valami megmagyarázhatatlan balsejtelemtől megszállva, hátramaradtam.

- Csak előre, öreg cimborá, - mondá Good, - mert különben elvesztjük bájos kalauzunkat.

Én hát engedve a biztató szónak, beleindultam a folyosóba és körülbelül husz lépés után valami homályos üregben voltam, melynek hossza negyven, szélessége és magassága harminc láb lehetett, s melyet régente nyilván emberi kéz vajt bele a hegy testébe.

Ez a helyiség korántsem volt olyan jól megvilágítva, mint a nagy cseppkőbarlang s első tekintetre csak valami nagy, tömör kőasztalt láttam az egész üreg hosszában, egyik végén, az asztalfőn óriás alakkal s köröskörül életnagyságu alakokkal. Aztán valami barnaságot láttam az asztal közepén ülni s egy pillanattal utóbb, amint szemem megszokta a homályt és láttam, hogy mik ezek, olyan szaporán siettem kifelé, amint a lábaim csak birtak.

Nem vagyok ideges ember és kevésbé zaklat a babonáság, mert elég sokáig éltem ahhoz, hogy fölismerjem az együgyűséget: de bátran megvallhatom, hogy ez a látvány egészen kihozott a sodromból és ha Sir Henry galléron nem ragad és vissza nem tart, őszintén azt hiszem, hogy öt perc múlva már künn lettem volna abból a cseppkőbarlangból és hogy Kimberley összes gyémántjainak az ideigérése sem tudott volna rábirni, hogy visszatérjek bele.

Sir Henry azonban erősen tartott s így hát megálltam, mert más nem tehettem.

De a következő pillanatban az ő szeme is hozzászokott a homályhoz - elbocsátott s törölgetni kezdte homlokáról a veritéket.

Ami Goodot illeti, ő gyöngén elkáromkodta magát, Fuláta pedig sikoltva fonta nyakára a karjait.

Csak Gagul röhögött hangosan és hosszasan.

Bizony, bizony, kísérteties látvány volt az.

A hosszú kőasztal végén, hatalmas fehér dárdát tartva csont-kezában, ült maga a *Halál*, óriási emberi csontváznak az alakjában, mely tizenöt lábnál is magasabb lehetett. Magasra tartotta feje fölé a dárdát, mintha sujtani akarna vele. Egyik csontkeze az asztalra volt támasztva, olyan tartásban, mint mikor ültéből föl akar állni az ember, míg alakja előre volt hajolva, úgy, hogy a nyakcsigolyáit és vigyorgó, fénylő koponyáját felénk nyujtotta, üres szemgödreit pedig egyenesen ránk szögezte, míg állkapcája kissé szét volt nyitva, mintha szólni készülne.

- Szent Isten! - szólaltam meg végre gyöngé hangon, - mi lehet ez?

- Hát *azok* mik? - kérde Good, az asztal körül ülő fehér társaságra mutatva.

- Hát *az* vajjon mi lehet? - tevé hozzá Sir Henry, s az asztal közepén ülő barna valamire mutatott.

- Hihhihi! - nevetett Gagul. - Azokat, akik a Halál csarnokába belépnek, eléri a veszedelem. Hihhihi! Hahaha!

- Gyere, Inkubu, te vitéz harcos, gyere, nézd meg azt, akit megöltél!...

S a vén banya megfogta ráncos kezével a Sir Henry kabátját s közelebb vezette a kőasztalhoz.

Mi többiek utánamentünk.

Gagul megállott és rámutatott az asztalon ülő barna valamire. Sir Henry odanézett s önkéntelen fölkiáltással hökkent hátra.

Nem is csoda, mert az, ami az asztalon ült, anyaszült-meztelenül, ölében azzal a fejjel, melyet a Sir Henry csatabárdja a törzsökéről lecsapott, Tualának, a kukuának néhai királyának az összeaszott teteme volt.

Igen, ölében nyugvó fejével ült ott, egész ijedelmes voltában, nyakacsigolyái teljes egy hüvelyknyire emelkedvén ki az összezsugorodott husból... Rémes egy kísértet!

A test egész felületét valami vékony, üvegszerű hártya burkolta be, mely csak még ijedelme-sebbé tette s melyet abban a pillanatban semmikép sem tudtunk magunknak megmagyarázni s csak utóbb vettük észre, hogy az üregecs tetejéről a víz folytonosan csepegett, *poty, poty, poty!* a tetem nyakára, ahonnan aztán a test egész felületére szétfolyt s végre az asztalnak egy picit nyílásán lecsurgott a sziklatömegbe.

Csak ekkor értettem meg a dolgot.

A Tuala teteme stalagmitté kövesült!

Egy pillantás a kísérteties asztal körött ülő fehér alakokra, megerősített ebben a felfogásomban. Emberi alakok voltak - vagy legalább valamikor azok voltak, de most már megannyi cseppkötömmé változtak át. Így tartotta meg emberemlékezetet megelőző időktől fogva a kukuána nép a maga fejedelmi halottjait. Kővé változtatta őket!

Hogy micsoda módszeren alapult ez a művelet, ha ugyan volt benne más valami módszer, mint az, hogy évek hosszú sorára a csepegő viz alá ültették őket, azt sohasem tudtam fölfedezni; de bizonyos, hogy most ott ültek, kristályburokba foglalva és örök időkre megőrizve a kovatartalmu folyadék által.

Megdöbbentőbb valamit, mint az elhunyt királyok e hosszú sorának látványa, kik jegeces fehér kristálylepelbe voltak burkolva, melyen homályosan látszottak keresztül a vonásaik, lehetetlen elképzelni. Huszonheten ültek ott - az utolsó a sorban az Ignózi apja volt - a rideg kőasztal körül, melyen maga a Halál elnökölt.

Hogy a fejedelmi halottak megőrzésének ez a rendszere régi keletű lehetett, az kiviláglik a halottak számából; mert átlag tizenötévi uralkodást számítva és föltéve, hogy minden király, aki csak uralkodott, ide került - ami éppen nem valószínű, mert többen veszhettek el a csatákban, hazulról távol - a királykristályozás korszakának kezdetét négyszázhuszonöt évvel korábbi időre kell hátratennünk.

De az óriás Halál-alak, mely az asztalfőn ül, ennél sokkal régibb, és ha nem tévedek, ugyanannak a művésznak köszöni lételet, aki a külső három kolosszust faragta. Az egész alak egyetlen cseppkődarabból volt kimetszve, még pedig bámulatos művészi felfogással és tökéletességgel. Good, aki értett az anatómiához, azt mondta, hogy amennyire ő látja, a csontváz anatómiája a legcsekélyebb részecskéig hű és kifogástalan.

Az én felfogásom az, hogy ez az ijedelmes műremek valami őskori szobrász szeszélyének az alkotása volt, és ittléte vezette a kukuánákat arra a gondolatra, hogy meghalt királyaikat ennek a borzalomgerjesztő elnöklete alá helyezték.

Az is lehet egyébiránt, hogy ezt a csontvázat azért állították valamikor ide, hogy elrettentse az esetleges martalócokat, akik be akarnának hatolni a háta mögött levő kincsesházba.

Nem tudom bizonyosan, s nem tehetek mást, mint azt, hogy leirom úgy, amint van. Vonja le mindezekből az olvasó a maga következtetéseit.

Annyi bizonyos, hogy im ilyen volt a Fehér Halál és ilyenek voltak a Fehér Halottak!

XVII. *Salamon király kincsesháza.*

Mialatt mi a félelmünk legyőzésével és a helyiség borzalmas csodáinak a vizsgálgatásával voltunk elfoglalva, Gagul egyébbel foglalatostkodott. Valamiképpen - mert bámulatosan fürge tudott lenni, ha akart - fölmászott a nagy asztalra s odacsuszott arra a helyre, ahol elhunyt barátja, Tuala, ült a csurgó alatt, nyilván - mondá Good, - hogy megnézzé, miképpen «pácolódik», ha ugyan más valami alattomos célja nem volt vele.

Azután visszacammogott, meg-megállva, hogy egy-egy előttünk érthetetlen szót intézzon a kristállyal bevont alakokhoz, mint ahogy mi közönséges emberek valamely régi ismerősünket üdvözlőnénk. Elvégezvén ezt a titokzatos és borzalmas szertartást, letelepedett az asztalra, egyenesen a «Fehér Halál» előrenyújtott feje alá, és - amennyire megítélhettem, imádkozni kezdett hozzá.

E vén gonosznak a látványa, amint kétségkívül rosszindulatu könyörgéssel fohászkodott az emberiség ádáz ellenségéhez, olyan bántó volt, hogy mihamarabb végét kívántuk szakítani.

- Nos Gagul, - mondám halk hangon (mert ezen a helyen az ember csak suttogva mert beszélni) - vezess bennünket a kincsesházba.

Gagul hamarosan lemászott a kőasztalról.

- Nem félnek az én uraim? - kérdé, fölpislogva a szemem közé.

- Vezess!

- Ám legyen.

S a nagy Halál háta mögé bicegett.

- Itt a kincsesház. Gyujtsátok meg a lámpát, és lépjete be.

S letette az olajosédenyit a földre és a barlang falához támaszkodott.

Gyujtót vettem elő, amiből még volt néhány szálunk egy skatulyában, s meggyújtottam a kákabelet és azután kerestem a bejárást, de semmit sem láttam magam előtt, mint kemény sziklafalat.

Gagul vigyorgott.

- Itt a bejárás, - mondá.

- Ne tréfálj velünk, - szóltam rá szigoruan.

- Nem tréfálok, oh uraim. Nézzétek.

S rámutatott a sziklafalra.

Amint, a lámpát föltartva, odanéztünk, észrevettük, hogy egy kötömeg lassan emelkedett fölfelé a sziklatalajról s fönn eltűnt a kőzetben, ahol bizonyosan üres hely volt elkészítve a befogadására. A fölemelkedő kődarab olyan széles volt, mint egy jókora ajtó; körülbelül öt láb magas és nem kevesebb, mint öt lábnyi vastagságu volt. Legalább is husz-harminc tonnát nyomhatott, s valami igen egyszerű ellensúly-rendszer alapján mozgott, mint például a szin-padi nehéz függönyök. De hogy miképpen történt ez a mozgás, azt természetesen egyikünk sem látta. Gagul gondosan elpalástolta ezt, de nagyon valószínűnek tartom, hogy valami igen egyszerű emeltyűnek kellett itt valahol lennie, melynek egy titkos helyen való csekély

megnyomása kellő nehézséggel gyarapította a rejtett ellensúlyt, amely aztán a roppant kődarabot egyszerűen fölemelte a maga nyugvó helyéről.

Lassan és csöndesen emelkedett fölfelé az óriás kő, mignem fönn egészen eltűnt s a helyén sötét lyuk maradt.

Izgatottságunk, mikor végre nyitva láttuk magunk előtt az utat a Salamon király kincses házához, olyan nagy volt, hogy én legalább, reszketni kezdtem. Vajon utóvégre is nem pusztá ámitásnak fog-e bizonyulni az egész? tünődtem magamban, - vagy csakugyan igaza lesz-e az öreg Da Silvestrának? És valóban roppant kincs van-e felhalmozva ezen a sötét helyen, olyan kincs, mely bennünket a világ leggazdagabb embereivé fog tenni?

Még egy perc és tudni fogjuk a valót.

- Térjetek be, csillagokbeli fehér emberek, - szólt Gagul, a nyílásba belépve, - de előbb hallgassátok meg a ti szolgálókat, Gagult, a vént. Azokat a fényes köveket, amiket látni fogtok, ismeretlen kezek ásták ki abból a bányából, amely fölött a Hallgatók ülnek és ide halmozták fel őket. Csupán egyszer lépett be ide ember attól az időtől fogva, hogy azok, akik a köveket ide berakták, sietve eltávoztak, itthagyván a kincseket. A kincsnek a híre elterjedt a nép között, mely ott lenn lakik és nemzetségről nemzetségre öröklődött; de senki sem tudta, hol a kincsház és senki sem ismerte az ajtaja titkát.

Lőn azonban egyszer, hogy egy fehér ember jutott el ebbe az országba a hegyeken át... Ugy lehet; ő is a «csillagokból» jött, és az akkori király szívesen is fogadta. Amott ül ni...

És Gagul a holtak asztala körül az ötödik királyra mutatott.

Azután folytatá:

- Történt, hogy az a fehér ember egy idevaló asszonnyal együtt eljött erre a helyre és véletlenül megismerte az ajtó titkát... ezer esztendeig kutatnátok bár, soha meg nem találnátok. A fehér ember belépett ide az asszonnyal és megtalálta a köveket, és teleszedte belőlük egy kecskegödölyének a bőrét, melyet az asszony hozott volt magával, eleséges-tarisznyaképen. És amint aztán ki akart jönni a kincsházból, fölvelt még egy nagyobb fényes követ s a kezében tartotta...

Gagul megállott.

- Nos, - szóltam én, csakugy lihegve a kíváncsiságtól, - mi történt ekkor Silvestrával?

A vén banya összerezzen a név hallatára.

- Honnan tudod te annak a rég meghalt embernek a nevét? - kérdé élesen.

Azután pedig a feleletet be sem várva folytatá:

- Senki sem tudja azt, hogy mi történt. Elég az hozzá, hogy a fehér ember megijedt, mert eldobta a kövekkel telerakott kecskebőrt és kifutott a kincsházból. Csak az az egy nagy kő maradt nála, amely a kezében volt. A király pedig elvette tőle, s az az a kő, amelyet te Makumazán, a Tuala homlokáról levettél.

- És azóta senki sem járt itt? - kérdém újra, kíváncsian pillantva be a sötétségbe.

- Senki. De az ajtó titka azóta fennmaradt és ki is nyitotta minden király, de be nem lépett rajta egyik sem. Egy bölcs ige azt tartja, hogy aki oda belép, egy hold leforgása alatt meghal, amint hogy meghalt az a fehér ember is ott fenn a hegy barlangjában, ahol ti megtaláltátok, Makumazán. Hahhá! Igaz szó az én beszédem.

Összenéztünk, amint a vén boszorkány ezt mondta, s nekem egészen hideg lett a testem.

Hogyan tudta ő mindezeket a dolgokat?

- Lépjetek be, fehér emberek. Ha igaz a szavam, a kövekkel telerakott kecskebőr ott fog heverni a földön; és hogy igaz-e az, hogy ide belépni: halál - azt majd megtudjátok utóbb - hahahaha!

És befelé csoszogott a nyiláson, magával vive a lámpást.

Én azonban, megvallom, ismét haboztam azzal, hogy kövessem-e.

- Oh, ördög vigye, - mondá Good, - gyerünk! Ez a vén szipirtyó engem bizony nem fog elijeszteni.

És Fulátától követve, kinek azonban nyilván sehogy sem tetszett a dolog, mert csakugy reszketett a félelemtől, behatolt Gagul után a folyosóba. Példáját hamarosan követték mi is.

Pár ölnyire a keskeny folyosóban, melyet úgy vágtak volt ki az eleven sziklatestből, Gagul megállott, hogy bevárjon bennünket.

- Nézzétek, - mondá, maga elé tartva a lámpát, - azok, akik itt a kincset felhalmozták, sietve menekültek el, és gondoltak ugyan arra, hogy megóvják a kincset, bárki ellen is, aki az ajtó titkát megtalálná, de már nem volt elég idejük...

S egy nagy, négyszögletű kőhalmazra mutatott, mely harmadfél láb magasságu lehetett, s a küszöb elé volt rakva, nyilván, hogy befalazzák a folyosót. A folyosó mentén ugyanilyen kövek voltak lerakva és ami különösen érdekes, egy halom vakolat meg néhány vakoló-kanál is volt látható, amelyek - amennyire hamarjában megnézhettem őket - éppen olyan alakúak voltak, amilyenekkel a mostani kőművesek dolgoznak.

Fuláta most, ki az egész idő alatt a legnagyobb félelemben és izgatottságban vergődött, azt mondta, hogy nagyon gyöngének érzi magát és itt marad ebben a folyosóban, ahol várakozni fog ránk.

Leültették hát a félben maradt falra s mellé téve az eleséges kosarat, otthagytuk, hogy térjen magához.

Miután még vagy tizenöt lépésnyire haladtunk a folyosóban, egyszerre egy tarkafestésű ajtóhoz érkeztünk, amely nyitva állott.

Akárki volt is, aki utoljára itt járt, vagy nem ért rá, vagy elfelejtette becsukni.

Az ajtó küszöbén kecskebőr-tarisznya hevert, mely olyannak látszott, mintha kavicsal volna tele.

- Hihhihi, fehér emberek! - csuklandozott Gagul, amint a lámpa világossága ráesett a kecskebőrre. - Ugy-e megmondtam, hogy az a fehér ember, aki itt járt, sietve futott el és földre dobta az asszony tarisznyáját! Nézzétek!

Good lehajlott és fölemelte. Nehéz volt és csörgött.

- Akármi legyen, ha azt nem hiszem, hogy tele van gyémánttal, - mondá megdöbbent sutto-gással.

És akárcsak egy picit kecskebőr is, amely gyémánttal van tele, bizvást megdöbbenthet akárkit.

- Előre, - szólt Sir Henry türelmetlenül. - Hé, öreg néni, ide azzal a lámpával!

S elvéve Gagul kezéből a lámpát, melyet aztán magasan tartott a feje fölé, belépett az ajtón.

Utánasiertünk, megfélekedve pillanatnyira a gyémántos tarisznyáról - és ott állottunk a Salamon király kincsesházában.

Az első pillanatban a lámpa gyöngé világánál nem láthattunk egyebet, mint egy körülbelül tíz négyszögláb nagyságu helyiséget, mely az eleven sziklába volt belevágva. Azután egy remek elefántcsontgyűjtemény tűnt a szemünkbe: egymásra rakott pompás agyarak, föl egészen a tetőig. Hány agyar volt, azt nem tudhattuk, mert nem láthattuk, hogy hátul még hány sor van, de az ami szemünk előtt volt, legalább is négy-ötszáz elsőminőségű agyar lehetett. Ez az elefántcsonttömeg maga is elegendő volt ahhoz, hogy világéletünkre gazdag emberekké tegyen bennünket.

Meglehet, gondolám magamban, hogy Salamon király ebből a gyűjteményből vette az anyagot az ő «nagy elefántcsont-trónjához», amelyhez hasonlót sehol sem láttak még.

A helyiség tulsó oldalán volt vagy husz faláda, olyanforma, mint a Martini-Henry-féle lőszeraládák, csakhogy jóval nagyobbak, s vörösre voltak festve.

- Ott vannak a gyémántok! - kiáltottam föl. - Elő azzal a lámpával!

Sir Henry odahozta a lámpát s föltartotta a legfelső ládához, melynek a födelét, miután a századok folyamán még ezen a száraz helyen is meg volt korhadva - beütötte valaki, nyilván maga Da Silvestra.

Benyultam a nyíláson s azután - nem gyémánttal, hanem aranypénzekkel tele huztam vissza a markomat. A pénzek olyanok voltak, aminőket még sohasem láttunk s héber íráshoz hasonló betűk látszóttak rajtuk.

- Oh, - mondtam, az aranyakat visszatéve, - üres kézzel semmiesetre sem kell innen távoznunk. - Legalább kétezer darab van minden ládában, láda pedig tizenhármas van. Ugy hiszem, ez a pénz a munkások és kalmárok fizetésére volt idekészítve.

- Ugy gondolom, - szólt most Good, - hogy ebből áll az egész kincs. Gyémántot sehol sem látok, ha csak az öreg portugál nemes mind bele nem rakta a tarisnyájába.

- Ha meg akarjátok találni a köveket, ott keressétek, ahol a legsötétebb, - monda Gagul, pillantásainkat megértve. - Találtok ott egy fülkét s benne három kőládát. Kettő le van pecsételve; egy pedig nyitva van.

Mielőtt lefordítottam volna ezt Sir Henrynek, ki a lámpát tartotta, nem állhattam meg, hogy meg ne kérdezzem a boszorkánytól: hogyan tudja ő ezeket a dolgokat, holott annak a fehér embernek az ideje óta senki sem járt itt?

- Oh, Makumazán, aki éjszakának idején virrasztasz, - volt a gúnyos felelet, - ti, akik csillagokban laktok, nem tudjátok-e, hogy van olyan szem, amely keresztül lát a sziklákon?

- Nézzen oda abba a szögletbe, Curtis, - szóltam Sir Henryhez, arra a helyre mutatva, amelyet Gagul kijelölt.

- Hahó, barátim! - kiáltott föl Sir Henry a következő pillanatban. - Itt fülke van! Szent Isten, idénézenek!

Odasiettünk a fülkéhez, mely akkora volt, mint egy jókora ablaknyitás. Három kőláda volt benne, két-két négyszögláb terjedelmű. Kettőnek kőfedele volt, a harmadik pedig nyitva állott s födele az oldalához volt támasztva.

- Nézzék! - ismétlé Sir Henry rekedt hangon, a lámpát a nyitott láda fölé tartva.

Odanéztünk, de az első pillanatban semmit sem láthattunk a kápráztató ezüstös fény miatt. Mikor végre a szemünk megszokta a csillogást, láttuk, hogy a láda háromnegyedrésznire nyers gyémántokkal van tele, melyeknek legtöbbje jelentékeny nagyságu volt.

Lehajoltam s a kezembe vettem néhányat.

Semmi kétség. A félreismerhetetlen szappanszerű fogás bizonyította, hogy csupa tiszta gyémánt valamennyi.

Elállott a lélekzetem, amint visszaejtettem a szikrázó holmikat.

- A leggazdagabb emberek vagyunk az egész világon! - mondtam. - Monte Christo hozzánk képest koldus!

- Elárasztjuk a piacot gyémántokkal, - tévé hozzá Good.

- Az ám, csakhogy előbb odavihessük! - jegyzé meg Sir Henry.

Ugy álltunk ott, sápadt arccal egymásra bámulva, közepettünk a lámpa, lábunk előtt pedig a csillogó-villogó drágakövek - mintha összeesküvők volnánk, akik valami gonosztettet akarnak követni, nem pedig a világnak három leggazdagabb embere, amiként gondoltuk...

- Hihhihi! - röhögött Gagul a hátunk mögött, ide-oda pattanva, mint valami vámpír-denevér. - Itt vannak a fényes kövek, amiket ti úgy szerettek, fehér emberek. Van annyi, amennyi csak kell! Vegyétek, hihhihi! *egyétek*, hihi! *igyátok* hahhá!

Nekem ebben a pillanatban olyan furának tetszett az a gondolat, hogy gyémántot együnk és igyunk, hogy bolond kacagásra fakadtam, társaim pedig követték a példámat, anélkül, hogy maguk is tudták volna, miért.

És úgy álltunk ott, eszünkvesztetten kacagva a drágakövek fölött, melyek a mieink voltak, melyeket a *mi* számunkra találtak ezer meg ezer esztendő előtt a türelmes bányászok odaát, abban a nagy aknában s melyeket a *mi* számunkra halmozott fel a Salamon király rég meghalt sáfárja, kinek a neve volt talán rajta azon a színeveszett viaszkon, mely még most is oda volt tapadva a ládák födeléhez! Salamon király sohasem kapta meg őket, sem Dávid, sem Da Silvestra, sem senki a világon! Csak *mi* jutottunk hozzájuk! Millió és millió sterling-font értékű gyémánt s ezer meg ezer fontot érő arany és elefántcsont volt itt előttünk s mindez a töméntelen kincs csupán arra várt, hogy elvigyük!

Egyszerre csak megszűnt a roham és mi abban hagytuk a kacagást.

- Nyissátok ki a többi ládákat is, fehér emberek, - káromgott Gagul - azokban bizonyára még több van. - Vegyetek belőle, amennyi csak kell, fehér urak - lakjatok jól.

Mi munkához láttunk, hogy fölemeljük a másik két ládáról a födeleket, először is a pecséteket szakítva le róluk, még pedig a szentségtörésnek némi homályos érzetével.

Hurráh! azok is tele voltak, tele, színig! Vagy legalább a második az volt; abból semmiféle hitvány portugál nem szedett tele holmi kecskebőröket. A harmadik láda - az csak negyed-résznyire volt, de csupa válogatott gyémánt volt benne, egyik sem alul a husz karáton, s némelyik akkora volt, mint a galambtojás. A legnagyobbak némelyike azonban, amint világozóság elé tartva, láthattuk, kissé sárga volt, «szennyes», amint Kimberleyben nevezik őket.

Amit azonban *nem* láttunk, az a rettenetes kaján pillantás volt, amelyet Gagul ránk vetett, amint kiosont, kimászott, mint a kigyó a kincsesházból s visszalopózott a folyosón a tömör sziklaajtó felé.

Hallga'!

Egyik sikoltás a másik után szakadt fel a boltozatos folyosóból...

A Fuláta hangja!

- Ah Bugván! segítség! segítség! esik a szikla!

- Eressz, leány, mert...

- Segítség! segítség! Leszurt!

Rohanva futunk már ekkor le a folyosón és ime, mit világít meg a lámpánk:

A sziklaajtó lassan csukódik alá; három lábnyira sincs már a talajtól... Mellette Fuláta viaskodik Gagullal... Piros vére végig patakzik a testén, de azért a derék leány el nem eresztí a boszorkányt, aki ugy marakodik vele, mint a vadmacska...

Hah! most már szabaddá tette magát!... Fuláta elesik és Gagul leveti magát a földre, hogy kigyó módjára keresztülsusszék a lebocsátkozó kő alatt megmaradt nyíláson... Már alatta van... nagy ég! késő! késő!... A kő rányomódik és ő kinosan feljajdul... Alább, még alább bocsátkozik a kő, a maga harminctonnás egész súlyával, lassan sajtolva vén testét oda az alsó sziklához... Rémitő üvöltés támad, olyan, aminőt sohasem hallottunk még - s azután egy hosszú, iszonyatos roppanás... és a kőajtó lezárul ép abban a pillanatban, amint mi rohanvást odaérünk és nekivetjük magunkat.

Négy másodperc műve volt az egész.

Azután Fulátához fordultunk. A szegény leány mellbe volt szurva és - jól láttam - nem élhetett már sokáig.

- Oh, Bugván, meghalok! - lihegett a szegény, szép teremtés. - Gagul kilopózott... Én nem láttam, mert félájult voltam - és a kő ereszkedni kezdett lefelé... Azután visszajött és betekintett a folyosóba; megláttam, amint bemászott a lassan lebocsátkozó kő alatt és megfogtam és nem eresztettem el, és ő leszurt és én most meghalok, oh Bugván!

- Szegény leány! szegény leány! - kiáltott föl Good és azután, mivel egyebet nem tehetett, csókolgatni kezdte.

- Bugván, - szólt ismét némi szünet után a leány. - Itt van Makumazán?... Olyan sötét kezd lenni - nem látok...

- Itt vagyok, Fuláta.

- Makumazán, légy te most az én szájam, kérlek, mert Bugván meg nem ért, és mielőtt a sötétségbe térek... mondani akarnék neki valamit.

- Beszélj, Fuláta, elmondom neki.

- Mondd meg az én uramnak, Bugvánnak, hogy... szeretem és hogy örömmel halok meg, mert jól tudom, hogy ő nem terhelheti az életét olyannal, amilyen én vagyok.

Mondd meg neki, hogy olykor úgy éreztem, mintha dalos madár volna keblemben, mely egyszer csak kiszáll majd innen és máshol énekel... Még most is, bár föl sem bírom már a kezemet és az agyvelőm hültni kezd, úgy érzem, mintha a szívem nem halna meg... Olyan tele van szerelemmel, hogy ezer esztendeig élhetne még és mégis fiatal maradna!...

Mondd meg neki, hogy ha még egyszer élek majd, a csillagokban talán látni fogom őt és hogy... felkutatom én ő érette valamennyit, ámbár meglehet, hogy ott is csak fekete leszek, ő pedig - fehér maradna!

Mondd neki... nem, Makumazán, ne mondj neki többet, csak azt, hogy szeretem...

Oh, szoríts magadhoz jobban, Bugván... nem érzem már a karodat... Oh, oh!...

- Meghalt.. Meghalt! - mondá Good, bánatosan állva föl, mialatt könny patakzott végig becsületes arcán.

- Sohse buslakodjék amiatt, öregem, - mondá Sir Henry komolyan.

- Hogyan?... mit akar ezzel mondani.

- Csak azt, hogy nemsokára ön is utána mehet. *Ember, hát nem látja, hogy elevenen el vagyunk temetve?*

Mindaddig, amíg Sir Henry ezt a szót ki nem mondta, alig hiszem, hogy felfogtuk volna annak a teljes borzalmasságát, ami velünk történt, annyira el voltunk foglalva szegény Fulátának a kiszenvetésével.

De most egyszerre megértettük a helyzetet.

A sulyos sziklatömeg lezáródott, minden valószínűség szerint örökre, mert az egyetlen agy, mely a titkát ismerte, pozdorjává zúzódott alatta. Olyan ajtó volt ez, melyet immár csak dinamittal lehetett kinyitni, még pedig nagy mennyiségűvel. És mi örökre be voltunk zárva.

Néhány percig borzadva állottunk a Fuláta holtteste fölött. Ugy látszott, mintha minden férfiasság elszállott volna belőlünk. A reánk váró lassu, nyomorult halálnak első gondolata lesújtó volt. Világos volt most már előttünk minden. Az a pokolra való Gagul elejétől fogva vesztünkre tört és gondosan készítette el számunkra ezt a kelepécét. Gonosz lelkének nagy öröme lett volna az a tudat, hogy a három fehér ember, akiket valami előttünk ismeretlen okból halálosan gyűlölt, lassan pusztul el éhen és szomjan a roppant kincs mellett, amelyre áhitozott!

Most már értettem, hogy mit jelentett az, mikor azt mondta, hogy együnk és igyunk a gyémántokból!

Lehet, hogy az öreg Don Josét is ilyenforma kelepécébe csalta valaki, mikor ő a gyémánttal teleszedett kecskebőrt gyors menekülésében itthagya.

- Így nem megyünk semmire, - mondá Sir Henry rekedten. - A lámpa nemsokára elalszik. Lássuk, hogy nem találhatnók-e meg azt a rugót, mely a sziklát mozgásba hozza.

Kétségbeesett elszántsággal törtünk előre s vértócsában gázolva kezdtük tapogatni végesvéig a sziklaajtót, meg a folyosó oldalait. De sehol egy gombot vagy rugót nem találhattunk.

- Biztosra vehetjük, - mondtam, - hogy a mozgó erő nem innen belülről működik. Ha itt volna valahol a rugó, Gagul nem kockáztatta volna az életét azzal, hogy a lebecsülő kő alá másszik. Annak a tudata, hogy ő is be lesz ide zárva, készítette arra, hogy oly veszedelemnek tegye ki magát, az átkozott!

- Annyi bizonyos, - mondá Sir Henry, - hogy a megtorlás nyomban utólérte. Az ő vége csaknem olyan borzasztó volt, amilyenek a mienk ígérkezik. Ezzel az ajtóval semmit sem tehetünk. Forduljunk vissza a kincsesházba.

Visszafordultunk hát, s utközben a befejezetlen falrész mellett megláttam az eleséges kosarat, melyet szegény Fuláta magával hozott volt. Fölvettem és bevitettem abba az átkozott kincsesházba, mely a sirunk leendett. Azután még egyszer visszamentünk és tisztelettel vittük be a Fuláta holttestét s lefektettük a földre a pénzes ládák mellé.

Azután pedig leültünk, hátunkat a fölbecsülhetetlen kincset tartalmazó három kőládához támasztva.

- Osszuk részekre az eleséget, - mondá Sir Henry, - hogy lehetőleg sokáig tartson.

Ugy cselekedtünk. Számításunk szerint négyizbeli igen-igen szűk falatozásra volt elegendő az egész, éppen csak annyi, hogy néhány napra megtartsa bennünk valahogyan az életet. A biltongon, vagyis szárított vadhuson kívül két kulacs vizünk volt, körülbelül egy-egy liternyi.

- Most pedig, - mondá Sir Henry, - együnk és igyunk, mert holnap meghalunk.

Mindegyikünk evett egy kevés biltongot s ivott egy korty vizet. Szükségtelen mondani, hogy étvágyunk nem igen volt, bár a táplálkozásra ugyancsak szükségünk lehetett, mert e néhány falat után is jobban éreztük magunkat valamivel.

Azután fölkeltek és rendszeres vizsgálat alá vették börtönük falait - azzal a halvány reménnyel, hogy esetleg találunk valami módot a kijuthatásra. Gondosan tapogattuk végig az oldalfalakat meg a talajt.

Sehol semmi.

Nem is volt valószínű, hogy ilyen kincsházban valahol nyílás legyen.

A lámpa homályosan kezdett égni. A zsir fogtán volt benne.

- Quatermain, - szólt Sir Henry, - hogyan állunk az idővel? Jár az órája?

Kihuztam a zsebemből és megnéztem. Hat óra volt. Tizenegy órakor jöttünk be a barlangba.

- Infedusz nem fogja tudni, hova lettünk, - mondtam. - Ha az éjjel vissza nem térünk hozzá, keresni fog bennünket...

- Hasztalan keres. Nem ismeri az ajtó titkát, sőt azt sem tudja, hogy van valami sziklaajtó. Tegnap Gagulon kívül egyetlen lélek sem tudott róla. Ma pedig végképp odaveszett a titok. Még ha megtalálná is azt a sziklaajtót, be nem törhetné. Az egész kukuána hadsereg sem tudna keresztültörni egy öt láb vastagságu sziklafalon! Én, barátaim, nem látok egyebet, mint azt, hogy bele kell nyugodnunk a Mindenható akaratába. A kincskeresés sokakra nézve vált már végzetessé. Gyarapítani fogjuk a számukat!

A lámpa egyre homályosabb lett.

Egyszerre föllobbant, éles világításban tüntetve föl az egész környezetet, a fehér elefánt-agyarak nagy sokaságát, az arannyal telt ládákat, Fulátának mellettök heverő holttestét, a kincssel megtömött kecskebőrt, a gyémántok homályos szikrázását, meg a mi vad, beesett három fehér arcunkat, amint ott üldögéltünk, az éhhalált várva...

A láng hirtelen leesett, elaludt.

XVIII. *Mélyen a föld alatt.*

Megközelítő leírást sem adhatok annak az éjszakának a borzalmairól, amely most ránk következett. A könyörületes álom enyhített valamit e borzalmakon, mert a kifáradt természet, még olyan helyzetben is, amilyen a mienk volt, megköveteli olykor a maga jogait.

De sokat aludni, én legalább, nem tudtam. Nem is szólva közeli rettenetes végünknek folytonos gondolatáról, - mert a föld legbátrabb embere is remeghet az olyan sorstól, amilyen mi reánk várt, én pedig sohasem tartottam magamat valami roppant bátornak - maga a *csend* is sokkal nagyobb volt, semhogy aludni tudtam volna tőle.

Olvasóm, megtörténhetett már rajtad, hogy ébren feküdtél éjszakának idején és nyomasztónak találtad a csendet; de én bátran merem állítani, hogy fogalmad sem lehet arról, hogy micsoda eleven, kézzel tapogatható dolog valójában a tökéletes csend.

A föld színén mindig van valamelyes hang vagy mozgás, és ha önmagában véve észrevehetetlen is, mégis megtompítja valamennyire a teljes csendnek az élet.

De itt nem volt semmi. Egy óriási hóborította hegycsucsnak a mélyébe voltunk eltemetve. Ezer meg ezer lábnyira fölöttünk az üde levegő rohanva süvöltött el a fehér havon, de mihozzánk abból a hangból semmi sem juthatott el. Hosszu alagut és öt láb vastagságú sziklafal választott el bennünket még a Halottak borzalmas csarnokától is; és a halottak nem neszelnek.

A föld összes tűzéségének és a menny minden dörgésének a robaja sem hatolhatott volna a fülünkbe ebben az eleven sirban. El voltunk rekesztve a világnak minden zajától - olyanok voltunk, mintha máris meg lettünk volna halva.

És minő guny volt ez a helyzet! Köröttünk olyan kincsek heverték, amelyekből könnyen ki lehetett volna fizetni egy-egy nemzeti adósságot, vagy egész páncélos hajóhadat építtetni - és mi mégis odadoztuk volna az egészet a reménynek egyetlen szikrájáért! Nemsokára nyilván örömmel fognók beváltani ezt az egész töméntelen kincset egy falat kenyérért, vagy egy ital vizért, utóbb pedig már csupán azért is, hogy szenvedésünk mihamarabb véget érjen!

Valóban, a gazdagság, melynek a megszerzésére az emberek egy egész életet fordítanak, az élet végén értéktelen valami.

Igy telt el az éjszaka.

- Good, - szólalt meg végre a Sir Henry hangja és rémesen zúgott a mélységes csendben - hány szál gyújtója van még a skatulyában?

- Nyolc.

- Rántson el egyet, hadd lássuk, mennyi az idő.

Good meggyújtott egy szálat, melynek a lángja majdnem megvakított bennünket, annyira elütött a vak homálytól. A zsebórájában ötöt mutatott.

A gyönyörűséges hajnal ott piroslott most, messze a fejünk fölött, a hegycsucs hókoszoruján, s a szél szertefoszlatta az éjjeli ködpárákat a völgykatlanokban.

- Nem ártana, ha ennénk egy keveset, hogy erőben maradjunk, ameddig lehet, - mondtam.

- Minek az az evés? - viszonzá Good. - Minél hamarabb halunk meg s ér véget a szenvedésünk, annál jobb!

- Ameddig az élet tart, addig remény is van, - mondá Sir Henry.

Ettünk egy-két falatot és szürcsöltünk egy kis vizet, és azután ismét elmúlt egy jó darab idő, midőn egyikünk azt javasolta, hogy mégis legjobb lenne egészen az ajtóhoz közeledni és kiáltozni, bármily csekély remény van is arra, hogy kívülről valaki meghallhatná.

Good, kinek hosszas tengerészeti gyakorlatából szép öblös, átható hangja volt, végigtapogatózott a folyosón és rákezdte, s meg kell neki adnom, hogy pokoli egy lármát csapott. Soha az életben olyan orditozást nem hallottam; de ha azt vesszük, hogy micsoda eredményt ért el, bátran lehetett volna szunyogdongás is.

Darab idő múlva abbanhagyta az orditozást és nagyon szomjasan tért hozzánk vissza. Innia kellett. Ekkor aztán lemondunk a kiabálásról, mint amely nagyon veszedelmesnek mutatkozott a vízkészletünkre nézve.

Visszaültünk hát az értéktelen gyémántjainkat tartalmazó kőládákhoz s abban a rettenetes tétlenségben maradtunk ott, mely sorsunknak egyik legsanyarubb körülménye volt. És meg kell vallanom, hogy rajtam bizony erőt vett a kétségbeesés. Fejemet a Sir Henry széles vállára hajtva, sirva fakadtam, és úgy tetszett, mintha a másik oldalról a Good zokogását hallottam volna és közben-közben a káromkodását is amiatt, hogy így átengedte magát az elérékenyülésnek.

Oh milyen jó és derék volt az a nagy ember! Ha mi ketten ijedt gyermekek lettünk volna, ő pedig a dajkánk, akkor sem bánhatott volna velünk gyöngédebben. Elfeledve a saját nyomorúságát, minden lehetőet elkövetett, hogy bomlott idegeinket lecsillapítsa, beszélvén nekünk történeteket olyan emberekről, akik hasonló helyzetben voltak és csodálatosan megmenekültek; és midőn ezekkel sem tudott bennünket megvigasztalni, azt fejtegette, hogy hiszen csak valamivel hamarabb ér bennünket a halál, amelynek előbb-utóbb ugyanis be kellene következnie, és hogy a kimerültség okozta halál igen enyhe (ami azonban nem igaz). Azután bizonyos tétovázással, aminőt egyszer már vettem rajta észre, azt ajánlotta, hogy bizzuk magunkat a felsőbb hatalom kegyelmére, amit én nagy buzgósággal meg is cselekedtem.

Nagyon szép jellem ő, igen higgadt, de egyszersmind igen erős.

És így telt el valahogyan a nap, amint eltelt volt az éjszaka (ha ugyan egyáltalán lehet napról és éjszakáról szólni ott, ahol örökös az éji homály) s mikor újra világot gyújtottam, hogy megnézzem az idő folyását, hét óra volt.

Ujra ettünk és ittunk egy keveset, midőn egyszer eszembe jutott valami.

- Hogy van az, - mondtam, - hogy a levegő ezen a helyen friss marad? Sűrű és nehéz ugyan, de tökéletesen friss.

- Nagy ég! - kiáltott föl Good fölugorva, - erre még nem is gondoltam. A kőajtón nem jöhet keresztül a levegő, mert ha volt valaha ajtó légmentes, ez az. Valahonnan pedig be kell ide hatolnia a levegőnek. Ha levegőjárás nem volna ezen a helyen, meg kellett volna fulladnunk, mihelyt ide beléptünk! Nézzünk csak széjjel.

Csodálatos, hogy a reménynek ez a picike szikrája micsoda változást idézett elő bennünk. A következő pillanatban már mind a hárman tapogatóztunk köröskörül a barlangban, négykézláb mászva s gondosan ügyelve arra, hogy nem érzünk-e bármilyen csekély légjárást is.

Alig pár pillanat múlva az én hevem ugyancsak lehűlt. A kezem valami hideg tárgyra tévedt... A szegény Fuláta holt arca volt.

Legalább egy óra hosszat tapogatóztunk így, vagy még tovább is és végre Sir Henry meg én kétségbeesetten mondtunk le a további kutatásról, mert tisztességesen össze voltunk verve azáltal, hogy a fejünket folyvást beleütöttük hol az agyarakba, hol a ládába, hol a sziklafalakba.

De Good kitartóan kutatott tovább, némi erőltetett vidámsággal azt mondván, hogy a semmittevésnél ez sokkal jobb.

- Ni, cimborák! - szólalt meg egyszerre elfogódott hangon. - Jöjjenek csak!

Szükségtelen mondanom, hogy olyan gyorsasággal másztunk oda hozzá, amint csak lehetett.

- Quatermain, tegye csak a kezét ide, ahol az enyém van... Nos, érez-e valamit?

- *Úgy gondolom* - feltoluló levegőt érzek.

- Figyeljen csak!

Fölállott és megdobbantotta az illető helyet.

A remény lángja csapott a szivünkbe.

A kő úgy *kongott*, mintha üresség lett volna alatta!

Reszkető kézzel gyújtottam világot. Már csak három szál gyújtóm volt s annak az egynek a lángjánál láttuk, hogy a helyiség legtávolabbi zugában vagyunk. Ez lehetett az oka annak, hogy első kutatásunk alatt nem vettük észre, hogy a padozatnak ez a helye üresen kong.

Mialatt a gyújtó égett, szemügyre vettük a helyet. Az egyenletes sziklatalaj itt nem egy darab-ból állott és... nagy ég! egy pontján, a talajjal egy színvonalban, kőkarika volt beeresztve.

Egy szót sem szóltunk, mert sokkal izgatottabbak voltunk és a szivünk sokkal hevesebben dobogott a reménytől, semhogy szólni tudtunk volna. Goodnak volt egy kése, amelyben a többi közt olyanféle horog is volt, amilyennel kavicsot szoktak kiszedni a ló körméből. Kinyitotta és kapargálni kezdte vele a kőkarika környékét. Végre csakugyan alája tudott nyulni és lassan emelte fölfelé a karikát, nehogy a horgot eltörje. A karika mozogni kezdett. Minthogy kőből volt, a hosszú századok folyamán nem ette úgy magát bele a talajba, mintha vasból lett volna.

A karika már állott, Good beledugta a kezét és testének egész erejével huzta, de biz ott nem moccant semmi.

- Hadd kísértsem meg én, - mondtam türelmetlenül, mert a kőnek a helyzete, a sarok legszögletében, olyan volt, hogy kettő egyszerre nem huzhatta.

Belekapaszkodtam a karikába és huztam, huztam, de mindhiába.

Azután Sir Henry tette meg a kísérletet, és kudarcot vallott ő is.

Good, ismét elővéve a horgot, kaparni kezdte a kőnek a széleit, az eresztéket, ahonnan a levegő járása érezhető volt.

- No most, Curtis, - monda - fogózzék bele és huzza, ahogy csak bírja. Két emberre való ereje van önnek... De megálljunk csak...

S levett a nyakáról egy erős, fekete selyemkendőt, melyet csin-kedvelő szokásánál fogva most is viselt, s keresztülhuzta a karikán.

- Quatermain, fogja derékon Curtist és huzza erősen, ha kedves az élete, mikor megadom a jelt. *Most!*

Sir Henry megfeszítette egész óriási erejét és ugyanugy cselekedtünk mi is mindazzal az erővel, amit a természet belénk adott.

- Nosza csak!... nosza!... enged már... - lihegett Sir Henry, mialatt széles, hatalmas háta csakugy ropogott az erőlködésben.

Egyszerre olyan hang hallatszott, mint mikor két összeragadt tárgy elszakad egymástól, azután légtolulás következett, s mi mind a hárman a hátunkon feküdtünk a sziklatalajon s rajtunk egy nagy, lapos kő.

A Sir Henry ereje megtette a magáét; soha még ember jobb hasznát nem vette az izomerejének.

- Rántson el egy szál gyujtót, Quatermain, - mondá Sir Henry, mihelyt feltápáskodtunk és lélekzethez jutottunk. - De óvatosan ám!

Ugy tettem, és ott, hála az egek urának! ott volt a szemünk előtt egy *kőlépcsőnek az első foka*.

- Mitévők legyünk most? - kérde Good.

- Hát lemegyünk ezen a lépcsőn és rábizzuk magunkat a gondviselésre, - feleltem rá én.

- Megálljunk, - mondá Sir Henry. - Quatermain, hozza elő azt a falat biltongot, meg azt a kis vizet, ami még megmaradt. Szükségünk lehet rá.

Mászva tértem vissza a kőládákhoz, ahol ültünk volt, s amint távozni akartam, eszembe jutott valami. Az utolsó huszonnégy óra alatt nem igen gondoltunk a gyémántokra; sőt már ez a pusztá gondolat is utálatot gerjesztett bennünk, mert hiszen annak köszönhattük balvégzetünket; de, gondolám magamban, azért mégis zsebre rakhatok néhány darabot arra az esetre, ha valamiképp kiszabadulnánk ebből a rémes börtönből!

Belemarkoltam hát az első ládába és teletömtem ócska vadászkabátomnak valamennyi használható zsebé - legfelül, ami szerencsés gondolat volt, néhány marékot rakva a többire a harmadik ládában volt nagyobb gyémántokból.

- Ni, cimborák! - kiáltottam át a társaimhoz, - nem vinnének magukkal néhány gyémántot? Én már teleszedtem a zsebeimet!

- Eh, ördög vigye a gyémántjait! - szólt vissza Sir Henry. - Reménylem, sohasem fogok többé látni egyet sem.

Ami Goodot illeti - ő nem felelt. Ugy hiszem, végső bucsut vett ekkor annak a szegény leánynak a maradványaitól, aki őt annyira szerette volt. És bármilyen különösnek tessék is előtted, kedves olvasóm, aki kényelmesen ülsz otthon és elgondolkozol azon a mérhetetlen kincsen, amelyet mi így otthagytunk: biztosíthatlak, hogy ha te is negyvennyolc órát töltöttél volna ott, azzal a biztos kilátással, hogy éhen fogsz meghalni, bizony nem igen iparkodtál volna azon, hogy gyémántokkal terheld meg magadat, mialatt lemélyedsz a föld ismeretlen gyomrába, azzal a gyöngé reménységgel, hogy úgy talán megszabadulhatsz a leggyötrelmesebb haláltól.

Ha egy egész életnek a szokása ugyszólván második természetemmé nem tette volna azt, hogy sohase hagyjak ott semmit, amit elvinni érdemes, hacsak legcsekélyebb reményem volt is arra, hogy elbirom: bizonyos vagyok benne, hogy én sem törtem volna magamat a zsebeim teletömésével.

- Gyerünk, Quatermain, - mondá Sir Henry, ki máris a lépcsőn állott. - Csak bátran! Én megyek előre.

- Vigyázzon, hogy hova rakja a lábát. Lehet, hogy ott alant valami borzasztó mélység van.

- Sokkal valószínűbb, hogy másik barlangba jutunk, - mondá Sir Henry, amint lassan ment lefelé, a lépcső-fokokat számlálgatva.

Mikor a tizenötödikre ért, megállott.

- Vége a lépcsőnek, - mondá. - Hála az égnek! Ugy hiszem, folyosóban vagyok. Jöjjenek csak bátran.

Good lement s én utána. Amint leértem, elrántottam az utolsóelőtti gyújtószálamat. A világosság mutatta, hogy keskeny alagutban vagyunk, mely a lépcsővel derékszögű irányban jobbra és balra húzódott.

Mielőtt többet is láthattunk volna, a gyújtó megégette az ujjamat és elaludt.

Az a kényes kérdés állt most elő, hogy melyik irányba induljunk el. Természetesen nem lehetett tudni, hogy ez miféle alagut és hova vezet; de lehetséges volt, hogy az egyik irány a megmenekülésünkhöz, másik pedig vesztünkbe vezet.

Teljességgel nem tudtuk, hogy mitévők legyünk, midőn egyszerre Goodnak eszébe jutott, hogy mikor világosságot gyújtottam, a folyosó léghuzása a lángot balfelé fujta.

- Menjünk a légtolulás ellen - mondá. - A levegő befelé húz, nem pedig kifelé.

Megfogadtuk a tanácsot, és folyvást tapogatva az oldalfalakat és minden lépésnél kémlelve magunk előtt az utat, tovaindultunk veszedelmes utunkra az átkos kincsházából. Ha valaha élő ember még eljut oda, amit ugyan nem hiszek, meg fogja találni nyomunkat a nyitott gyémántos ládákból, az üres lámpában, és a Fuláta fehér csontjaiban.

Mikor már körülbelül negyedóra hosszát haladtunk előre, a folyosó hirtelen egyet kanyarodott, vagy pedig egy másik folyosó szelte át, amelyen tovaindultunk, de csak azzal az eredménnyel, hogy nemsokára egy harmadikba jussunk. És így tartott ez néhány óra hosszáig.

Ugy tetszett, mintha valami szikla-labirintben volnánk, amely nem vezetett sehova. Hogy mindezek a folyosók mik voltak, vagy mik akartak lenni, azt természetesen nem tudhatom, de mi azt gondoltuk, hogy valami régi bányának a járatai lehettek, melyeket a munkások hol jobbra, hol balra furtak, aszerint, amint az ér vezette őket. Más magyarázatot e folyosók sokaságára nem találtunk.

Végre megállottunk, mert tökéletesen ki voltunk merülve, nemcsak a fáradalomtól, hanem a reménynek attól a tünedezésétől is, mely beteggé teszi a szívet. Pihenőt tartottunk s megettük azt, ami a biltongunkból megmaradt, és megittuk utolsó csöpp vizünket is, mert a torkunk úgy ki volt szikkadva, mint az égetett cserép.

Csak azért menekültünk hát meg a kincsház sötétjéből, hogy itt az alagutak sötétjében leljük halálunkat!

Amint újra a legnagyobb csüggetegségben álltunk ott, nekem úgy tetszett, mintha valami neszt hallanék, amelyre azonnal fölhivtam társaim figyelmét is. Nagyon gyöngye és távoli hang volt az, de *hang* volt, halk, mormoló hang - mert ők is hallották, és szó le nem írhatja annak a halk morajnak az áldott voltát az oly hosszas, borzadalmas csend után.

- Szavamra mondom, víz locsogása az! - mondá Good. - Gyerünk.

S ismét elindultunk, természetesen abba az irányba, amelyből a morajlás hallatszott, tovább tapogatózva a sziklafalakon. Amint előbbre haladtunk, a moraj egyre jobban hallatszott, míg végre egészen hangosnak tetszett a nagy csöndben.

Előbbre, előbbre! Most már világosan megkülönböztethettük a rohanó víznek félreismerhetetlen zúgását. De hogyan lehet a föld mélyében rohanó, patakzó víz?

Egészen közel voltunk már hozzá, és Good, aki előttünk járt, esküdözött, hogy érzi a szagát is.

- Lassan lépjen, Good, vigyázzon, - mondá Sir Henry - egészen mellette kell már lennünk...

Zsupp!... és Good elkiáltotta magát.

Beleesett.

- Good! Good, hol van? - kiáltottunk föl rémült kétségbeeséssel.

Nagy megkönnyebbülésünkre, fuldokló hangon bár, de megjött a válasz.

- Sebaj! Belekapaszkodtam egy sziklába. Gyujtsanak világot - hadd lássam, hogy hol vannak.

Sietve rántottam el az utolsó szál gyujtót.

A gyöngye világosság sötét víztömeget mutatott nekünk, mely a lábunk előtt folyt. Hogy milyen széles volt, azt nem láthattuk, de némi távolságnyra megpillantottuk barátunk sötét alakját, egy kirugó sziklatömbbe kapaszkodva.

- Álljanak szembe, hogy kifoghassanak - kiáltá Good. - Át kell usznom!

Ujabb csobbanást és nagy küzködést hallottunk. Még egy perc és Good megragadta a Sir Henry kinyújtott kezét. Felhúztuk a száraz sziklapadra.

- Szavamra mondom - szólt azután Good lihegve, - majd hogy ott nem hagytam a fogamat. Ha meg nem kapom azt a sziklát és nem tudtam volna uszni, most már végem volna. Ugy rohan ez a víz, mint valami malom-zuhogó és fenekét nem éreztem.

Világos volt, hogy ezen az uton tovább nem mehetünk. Így hát, miután Good kipihente magát valamennyire s mi bőségesen ittunk a földalatti folyó vizéből, amely édes és hűs volt, és megmostuk benne az arcunkat, amire nagy szükségünk volt már, tovaindultunk ettől az afrikai Styxtől s visszaballagtunk az alaguton, Goodról folyvást csurogván előttünk a víz.

Végre egy másik alagutba értünk, mely jobbkéz felé vezetett.

- Hát csak induljunk el rajta, - mondá Sir Henry bágyadtan. - Itt minden út egyforma. Nem tehetünk egyebet, mint azt, hogy addig megyünk, amíg ki nem dülünk.

Hosszu, hosszú ideig botorkáltunk előre, lassan, fáradtan, Sir Henry menvén elől ebben az új alagutban.

Egyszerre csak váratlanul megállott s mi beleütödtünk.

- Nézzék! - mondta suttogva - Bomlik-e az agyam, vagy pedig csakugyan világosság az?

Kidülledt szemmel meredtünk előre, és ott, igen, ott, nagymesszire, gyöngye derengés rémlett, körülbelül akkora foltocska, mint valami kunyhó ablaktáblája.

Olyan gyöngye volt az a világosság, hogy a mi szemünkön kívül, amely napok óta nem látott mást, mint feketeséget, más szem aligha vette volna észre.

Lelkendezve igyekeztünk előre. Öt perc múlva semmi kétségünk sem lehetett többé. Valóban világosság volt az a derengő folt. Még egy perc, és igazi, eleven levegőnek a lehellete simogatta az arcunkat.

Csak előre, csak előre!

Egyszerre csak szürkülni kezdett az alagut, Sir Henry már csak a térdén mászhatott. Azután még szűkebb lett s utóbb valami jókora rókalyuknál nem volt tágasabb nyílás körülöttünk a föld - igenis: *föld!* A szikla már megszűnt.

Egy kis küzködés, egy rándítás, és Sir Henry künn volt, és künn volt Good, és künn voltam én is, és a fejünk fölött ott tündökölt az áldott csillagok és az orrunkat csiklandozta az édes, édes levegő...

Egyszerre csak omladozni kezdett valami a lábunk alatt, s mind a hárman bukfacezve gurultunk lefelé, fű és bozót között a puha, nyirkos talajon.

Végre megkapaszkodtam valamiben és megállapodtam.

Azután felültem és vidáman kurjongattam.

Válaszul másik kurjongatás hangzott föl valamivel mélyebb helyről, hol a Sir Henry szilaj hengerbuckáinak egy kis földdomborulat szabott volt határt. Odamásztam hozzá s örömmel láttam, hogy sértetlen, bár ugyancsak kifogyott a lélekzete.

Azután szétnéztünk Good után. Valamivel odább őt is megtaláltuk, egy villa-alaku gyökérbe beszorulva. Jócskán össze volt ütve, de hamarosan magához tért.

Leültünk aztán a puha fübe és olyan kevésbé voltunk urai az érzelmeinknek, hogy úgy hiszem, mind a hárman sirtunk örömiünkben. Kiszabadultunk abból a rettenetes tömlöcből, amely sirunk is lehetett volna! Valami irgalmas fensőbb hatalom vezérelhette a lépteinket ahhoz a sakáلودuhoz, mely az alagutba torkollott, mert olyasminek kellett lennie... És im, ott fenn a hegytetőkön rózsaszinben kezdett pirosítani a hajnal, amelyet sohasem reméltünk többé láthatni!

A derengő világosság lassankint lesikamlott a lejtőkön, s csak ekkor láttuk, hogy a fenekén, vagyis majdnem a fenekén vagyunk annak a nagy bányakatlannak, mely a hármas hegy közepett volt, s éppen szemközt a barlang bejárásával.

Még néhány pillanat s föltetszetek a három kolosszus körvonalai is, melyek a katlan szélén ültek.

Az a számtalan folyosó, melyeknek utvesztőjében egy élet hosszúságával fölerő folytonos éjszakában barangoltunk, kétségtelenül összeköttetésben volt valamikor a nagy gyémántbányával. Ami a földalatti folyót illeti, annak csak Isten a megmondhatója, hogy miféle víz, honnan ered és hová szakad. Nekem bizony legkisebb kedvem sem volt ahhoz, hogy utánajárjak a mibenlétének.

Világosabb, egyre világosabb lett a táj. Egymást is jól láthattuk most már, és olyat, amilyenek mi voltunk, sem azelőtt, sem azóta nem látott az én két szemem.

Vánnyadtképü, beesettségü, züllött alakok, portól, sártól piszkosak, telve sebhelyekkel, véresek, a hosszas halálfélelem kifejezését még most is viselő vonásokkal - egyszóval olyanok voltunk, hogy bizvást megijedhetett volna tőlünk a napvilág.

És mindazonáltal szent egy igaz, hogy a Good monoklija még egyre ott fészkel a Good szemében. Bajosan hiszem, hogy az egész idő alatt csak egyszer is kivette volna. Sem a vak homály, sem a földalatti folyóba való belepottyanás, sem a lejtőn való legurulás nem tudta egymástól elválasztani Goodot meg az ő monokliját!

Fölállottunk, attól félve, hogy megmerevednek a tagjaink, ha még tovább is ottmaradunk, s elkezdünk lassan és kinosan fölfelé vergődni a bányakatlan lejtős oldalán.

Egy álló óránál tovább küzködtünk makacs kitartással fölfelé a kékes agyagon, a gyökerekbe és erős fücsomókba kapaszkodva, melyek a lejtőt borították.

Végre fenn voltunk és ott álltunk a nagy uton, a katlan szélén, szemközt a kolosszusokkal.

Az utféltől ötven-hatvan ölnyire tűz lobogott néhány kunyhó előtt s a tűz körül emberi alakok voltak láthatók.

Felénk tartottunk, egymást támogatva s minden pár lépés után meg-megállva.

Most az alakok egyike fölállott, meglátott bennünket s azután leesett a földre, nagyot kiáltva félelmében.

- Infedusz, Infedusz! Mi vagyunk! A barátaid!

Megálltunk, s ő futva jött felénk, kábán meredve ránk s még folyvást remegve a félelemtől.

- Oh én uraim, én uraim, valóban ti vagytok, akik im megtértetek a halálból - megtértetek a halálból!

S a vén harcos leborult előttünk a földre és átkarolva Sir Henrynek a térdét, hangosan zokogott örömében.

XIX. *Ignózi bucsuja.*

Tíz nappal az emlékezetes virradat után ismét ott voltunk a régi szállásunkon, Loóban, és, bármilyen különös is, meglehetősen ép állapotban voltunk a kiállott szörnyű viszontagságok után, leszámítva azt, hogy az én tüskés hajam vagy három árnyalattal szürkébben került ki abból a sziklabarlangból, semmint bement volt, meg hogy Good nem tudta magát egészen összeszedni a Fuláta halála után, melyet nagyon a szívére vett.

Világot ismerő, élteesebb embernek a szempontjából tekintve a dolgot, kénytelen vagyok megvallani, hogy nézetem szerint a Fuláta balvégzete szerencsés körülmény volt, mert különben minden bizonnyal bonyolulttá lett volna a helyzet. Az a szegény teremtés nem holmi közönséges bennszülött leány volt, hanem valóban rendkívüli szépség és meglepően pallérozott lélek. De semmiféle szépség vagy lelki tulajdonság nem tehetett volna kíváncsi körülménnyé a közte és Good közt való szorosabb viszonyt - mert, amiként ő maga mondotta: «Párosodhatik-e a nap az éjszakával, fehér a feketével?»

Alig kell emlitenem, hogy soha többé be nem hatoltunk a Salamon király kincsházába.

Mikor fáradalmainkat kipihentük, amihez nem kevesebb, mint negyvennyolc órára volt szükségünk, szállottunk a nagy katlanba, abban a reményben, hogy meg fogjuk találni azt a lyukat, amelyen a hegyből kimásztunk volt; de hasztalan kerestük.

Először is: eső volt és az elmosta a nyomunkat; azután pedig a katlan oldalai tele voltak mindenféle állatoknak az oduival, és lehetetlen volt megállapítani, hogy melyiknek köszönhattük a szabadulásunkat.

Egy nappal azelőtt, hogy Loóba visszaindultunk, még egyszer megsejleltük a cseppkő-barlang csodáit, és valami nyughatatlan érzés még arra is készítetett bennünket, hogy másodszor is belépünk a Holtak csarnokába. Elhaladván a nagy Fehér Halál dárdája alatt, olyan érzéssel, melyet leírom teljes lehetetlen, bámultunk arra a sziklatömegre, amely elzárta volt előlünk a menekülés útját. És ezalatt lehetetlen volt rá nem gondolnunk arra a fölbecsülhetetlen kincsre, mely azon a kötömenen túl rejtőzött, meg a titokzatos vén banyára, kinek semmivé lapított teste az alatt a kő alatt feküdt, meg arra a szegény leányra, kinek ez a hatalmas kő volt a sirboltja ajtaja.

Azt mondtam az imént, hogy a «sziklatömegre» bámultunk, és jól mondtam, mert akárhogy vizsgáltuk is, semmi nyomát sem fedezhettük föl annak, hogy hol kezdődött, hol ért véget az az ajtó; egyetlen, megszakított sziklatömegnek látszott az egész.

És nem is tudtunk nyitjára akadni annak az immár örökre elveszett titoknak, hogy mi módon hozható mozgásba az a nagy kő - jóllehet egy óránál tovább kutattuk. Minden bizonnyal csodálatos egy gépezet volt az, a maga hatalmas tömegével és kifürkészhetetlen egyszerűségével kiválóan jellemző arra a korra nézve, amely alkotta vala és én nem hiszem, hogy akad valaha a világon párja.

Végre kedvetlenül mondtunk le a kutatásról, ámbár ha az a nagy kő egyszerre csak magától fölemelkedett volna a szemünk előtt, nem igen hiszem, hogy lett volna annyi bátorságunk, hogy átlépünk a Gagul összesajtott tetemén és másodszor is belépünk a kincsházba, még ha egészen bizonyosak lettünk volna is abban, hogy mindaz a sok gyémánt csakugyan a mienk lesz!

Pedig sirni tudtam volna, amint elgondoltam, hogy ott kell hagynunk azt a roppant kincset, bizonyára a legnagyobbat, melyet a világtörténelem folyamán valaha egy helyen összehalmoztak.

De hiába, nem volt segítség! Csakis a dinamit törhetett volna magának utat öt lábnyi szikla-testen keresztül.

Otthagytuk hát. Lehet, hogy egykor, valamely távoli, még meg nem született században, egy szerencsésebb kutató rá fog akadni a kőajtó titkos rugójára és el fogja árasztani a világot gyémántokkal. De én bizony nem hiszem. Az én meggyőződésem az, hogy a millió és millió font értékű drágakövek, melyek abban a három kőládában hevernek, sohasem fognak földi szépségnek a nyakában csillogni. Ottmaradnak ők, a Fuláta fehér csontjaival együtt, minden teremtet dolognak a legvégéig.

A csalódottság sóhajával fordítottunk hátat a barlangnak és másnap visszaindultunk Loóba. Pedig igazán nagy hálátlanság volt tőlünk, hogy csalódottaknak éreztük magunkat; mert, amint az olvasó emlékezni fog rá, én, egy szerencsés sugallatra, elég előrelátó voltam tele-rakni ócska vadászkabátomnak a zsebeit gyémántokkal, mielőtt tömlőcünket odahagytuk.

E drágaságok közül sok kihullott ugyan, a mint a bánya oldalán lefelé gurultunk, nevezetesen pedig a nagyobbak legtöbbje, melyeket a többi tetejébe gyömöszöltem volt. De - aránylagosan szólva - még így is roppant mennyiség maradt, s a többi közt volt tizennyolc nagy kő, melyek száz-százharminc karátosak voltak.

Ócska vadászkabátomban tehát így is elegendő kincs maradt ahhoz, hogy mindnyájunkat, ha (angol fogalmak szerint) milliomosokká nem is, de rendkívül gazdag emberekké tegyen s amellet mindegyikünknek megmaradjon még annyi gyémántja, hogy olyan három ékszer-készletet lehessen belőlük csináltatni, amilyen egész Európában senkinek sincs. Valami nagyon rosszul tehát nem jártunk.

Loóban, mikor megérkeztünk, Ignózi a legnagyobb örömmel fogadott bennünket. Az új király buzgón munkálkodott már ekkor hatalmának megerősítésén és azoknak az ezredeknek az újjászervezésén, melyek a nagy harcban a legtöbbet szenvedtek.

Visszafojtott lélekzettel hallgatta csodálatos kalandunk elbeszélését; de mikor a Gagul rettenetes halálát mondtuk el neki, gondolatokba mélyedt.

- Gyer elő! - szólt egy igen-igen öreg *indunához* (tanácsos), aki másokkal együtt ott ült a félkörben, a királytól bizonyos távolságnyra.

Az öreg ember fölállott, odajött, köszönt és leült.

- Öreg ember vagy, ugyebár? - szólt hozzá Ignózi.

- Az vagyok, uram király!

- Mondd csak, mikor kicsiny voltál, ösmerted-e Gagult, a boszorkány-tudóst?

- Ösmertem, uram király!

- Milyen volt ő akkor? Fiatal, mint te?

- Nem, uram király! Olyan volt az akkor is, mint most: vén és aszott, csúf és csupa gonoszság.

- Most már nem olyan. Meghalt!

- Akkor, oh király, az átok elmúlt az országról.

- Menj!

- *Kum!* Megyek, oh fekete kutyácska, aki föltépted a vén kuvasznak a torkát. *Kum!*

- Amint látjátok, testvéreim, - szólt most Ignózi mihozzánk, - különös asszonyi állat volt az és én örülök a halálának. Azt akarta, hogy ti ottvesszetek azon a sötét helyen és lehet, hogy utóbb módot talált volna az én megölésemmre is, mint ahogy megölette apámat és királlyá tette Tualát, akit szíve szerint kedvelt... Folytassátok most az elbeszélést. Ilyet bizonyára nem hallott még ember.

Mikor aztán elmondtam neki megmenekülésünknek egész történetét, társaimmal való előzetes megegyezés szerint megragadtam az alkalmat, hogy szóba hozzam Kukuánaországból való elmenetelünket.

- És most, Ignózi, érkezett az ideje, hogy elbucsuzzunk tőled és elinduljunk, fölkeresni újra a mi saját hazánkat. Nézd, Ignózi, te szolgaképpen jöttél ide velünk és most hatalmas királyul hagyunk itt téged. Ha háládatos vagy ezért, jusson eszedbe az, amit nekünk ígértél és fogadtál volt: hogy igazságosan uralkodol, tiszteled a törvényt és ok nélkül senkit meg nem öletsz. Ha így cselekszel, boldogulni fogsz. Holnap virradatkor kísérőket adsz mellénk, Ignózi, akik átvezessenek bennünket a hegyeken. Megteszed-e, oh király?

Ignózi eltakarta két kezével az arcát s úgy maradt egy darabig, mielőtt felelt volna.

- Szívem sajog, - mondá végre, - beszédetek kettéhasítja a lelkemet. Mit vétettem én nektek, Inkubu, Makumazán és Bugván, hogy bánatba merülve hagytok itt engem? Ti, akik mellettem álltatok a zendülésben és a harcban, el akartok-e hagyni a béke és a győzelem idejében? Mit kívántok? Feleségeket? Válasszatok az egész országban! Lakóhelyet? Nézzétek, tietek minden, ameddig csak ellát a szemetek! Fehér embereknek való házakat? Tanítsátok meg az alattvalóimat és ők felépítik. Barmokat, amik hust és tejet adjanak? Minden családfő hoz számotokra egy-egy ökröt vagy tehenet! Vadat, amit üzzetek? Nem jár-e az elefánt az erdeimben, nem alszik-e a viziló a nádjaimban? Háboruzni akartok? Ezredeim várják a parancsoltajaitokat. Ha van még valami ezeken kívül, amit adhatok, megadom.

- Nem, Ignózi, - felelém, - nekünk mindez nem kell. Mi csak a saját hazánkba kívánczunk.

- Most már látom, - mondá Ignózi keserűen és villogó szemekkel, - hogy ti jobban szeretitek a fényes köveket, mint engem, a barátotokat. A köveitek már megvannak. És most el akartok menni Natálba, átkelni a hullámvíz fekete vizen és azután eladjátok a köveket, hogy gazdagok legyetek, ami a fehér emberek szíve kívánsága... Átkozottak legyenek miattatok azok a kövek, és átkozott legyen az, aki érettök beteszi lábát a Halál helyére! Eddig van, fehér emberek. Elmehettek!

Rátettem a kezemet a karjára:

- Ignózi, mondd meg nekünk, mikor te Zuluföldön bujdosnál, meg Natálban, a fehér emberek között, nem fordult-e a te szíved vágyakozva amaz ország felé, amelyről anyád beszélt volt neked, a szülőfölded felé, ahol a napvilágot megpillantottad és ahol kicsinykorodban játszadoztál: a hazád felé?

- De igen, Makumazán, valóban úgy volt.

- Azonképpen fordul hát a mi szívünk is vágyakozva a mi hazánk felé.

Szünet következett erre. Mikor Ignózi újra megszólalt, más hangon beszélt.

- Látom, hogy a te szavaid most is, mint mindenkor, bölcssek és józansággal teljesek, oh Makumazán. Ami a levegőégben száll, az nem szeret a földön futkosni. Fehér ember nem szeret egyformán élni a feketével!... Ugy, ugy, nektek mennetek kell és nekem sajgó szívvel kell itt maradnom, mert ti olyanok lesztek már nekem, mintha halva volnátok, mivelhogy onnan, ahol ti lesztek, hír nem érkezhetik hozzám...

De hallgassátok meg a szavamat és hadd tudják meg az összes fehér emberek, hogy mit mondok. Semmi más fehér ember át ne keljen ezentúl a hegyeken, még ha élve jutna is el idáig. Nem akarok én itt látni kalmárokat, puskával és rummal. Az én népem dárdával fog harcolni ezentúl is és vizet iszik, mint ősei. Nem akarok én itt imádkozó embereket, akik haláltól való félelmet csöpögtessenek az embereim szívébe, fölzendítsék őket a királyuk ellen és utat nyissanak a fehér emberek előtt, akik utánok jönne... Ha fehér ember jó a kapuim elé, visszaküldöm; ha századmagával jó, visszaverem; ha hadsereg jó, harcba szállok ellene egész erőmmel és nem fog velem megbirni. Senki sem fog többé idejöhetni a fényes kövekért, nem, még egy egész hadsereg sem, mert ha jönne is, kiküldök a hármass hegybe egy ezredet, betömetem a bányát, összetöretem a barlangokban a fehér oszlopokat és sziklákkal hányatom tele az egészet, hogy senki még csak ahhoz a kőajtóhoz se juthasson el, amelyről ti beszéltek s amelynek a titka elveszett...

Ámde tinektek, Inkubu, Makumazán és Bugván, mindenkor nyitva áll az ut, mert bizony mondom, kedvesebbek vagytok ti nekem, mint bármi, ami él!

De ti elmentek. Infedusz, az én nagybátyám és indunám, megfogja a kezeteiket és elvezérel benneteket egy egész ezred kíséretében. Mert amiként hallottam, másik ut is van, mely a hegyeken átvezet s azt ő meg fogja nektek mutatni... Ég veletek, testvéreim, vitéz fehér emberek! Ne lássatok engem többé, mert a szívem el nem viselheti. Im, rendelést adok ki, amelyet hegységről-hegységre fognak hirdetni, hogy a ti nevetek, Inkubu, Makumazán, Bugván, olyan legyen az országban, mint a meghalt királyok neve és valaki ha kiejti, meghal. Ekkép maradjon fenn a ti emléketek ez országban örök időkre...

(A nagy tiszteletadásnak ez a rendkívüli, fordított módja éppenséggel nem ismeretlen az afrikai népek között s a következménye az, hogy ha az illető névnek - amint rendesen lenni szokott - van valami jelentése, akkor az értelmét képletesen, vagy más szavakkal kell visszaadni. Ilykép egy-egy emlék nemzedékeken át fenmarad, amíg az új szó teljesen el nem feledteti a régit.)

- Menjete most, - folytatá Ignózi, - mielőtt a szemem úgy megtelnék könnyel, mintha asszonyi szem volna. Olykor, ha visszapillantotok az éltetek útjára, vagy ha megvénültök és összekuporodtok a tűz előtt, mivelhogy a nap nem ad nektek többé elég meleget, jusson majd eszetekbe, hogyan álltunk egymás mellett abban a nagy csatában, amelyet a te bölcs szavaid terveztek, Makumazán, hogyan voltál te, Bugván, a hegye annak a szarvnak, mely a Tuala bal oldalába furódott és hogyan álltál te a Szürkéek gyűrűjében, Inkubu, s omlottak csatabárdod előtt az emberek, mint vetés a sarló előtt és hogyan törted meg a nagy bikának, Tualának az erejét s hullott előtted porba az ő büszkesége!...

Ég veletek örökre, Inkubu, Makumazán és Bugván, én uraim és barátaim!

Ignózi föllállt, komolyan nézett ránk néhány pillanatig s azután fejére vetette a kacagányát, hogy eltakarja előlünk az arcát...

Szótlanul távoztunk.

Másnap hajnalban Infedusszal, kinek fájt a szíve a távozásunk miatt, elhagytuk Loót, a Bölények ezredétől kísérve. Korán volt bár, a főutca egész hosszú vonala tömve volt néppel, amely királyi üdvözléssel köszöntött bennünket, amint az ezred élén tovahaladtunk, az asszonyok pedig áldottak bennünket, hogy megszabadítottuk az országot Tualától s virágot szórtak elibünk, amint mentünk.

Igazán megható bucsuzás volt ez s nem olyan jelenség, amelyet az ember az afrikai bennszülöttek részéről megszokott.

Volt azonban egy igen mulatságos eset is, amelynek én nagyon megörültem, mert nevetni lehetett rajta.

Éppen, amint a város széléhez értünk, egy szép fiatal leány, akinek gyönyörű liliomok voltak a kezében, futva jött felénk s odaadva a virágot Goodnak (mert, nem tudom miért, de Goodot mindnyájan nagyon szerették; úgy hiszem, a monoklija meg a félbarkója szerezte neki ezt a nagy becsületet), azt mondta, hogy nagy kegyet akarni kérni.

- Hát csak ki vele.

- Mutassa meg az én uram az ő gyönyörűsége fehér lábszárait az ő szolgájának, hogy láthassa őket és holtig rájuk emlékezhessenek s mesélhessen róluk az unokáinak! Négynapi földet jártam be végettök, mert a hírek az egész országra elterjedt.

- Akasszanak fel, ha megteszem! - mondá Good ingerülten.

- Nono, édes barátom, - mondá neki Sir Henry, - hiszen csak nem vonakodhatik attól, hogy egy hölgyet lekötelezzem.

- Nem teszem meg, - makacskodék Good. - Határozottan tisztességtelen dolog.

Végre azonban mégis rászánta magát, hogy felhuzza térdig a nadrágját, amit az összes jelenvolt asszonyok az elragadtatás felkiáltásaival üdvözöltek, különösen pedig az a fiatal hölgy, aki kérte volt. S ilyen feltűrt nadrágban kellett Goodnak maradnia mindaddig, míg jó messzire nem voltunk a várostól.

A Good lábszárai, attól tartok, sohasem fognak többé olyan nagy csodálatban részesülni. Eltűnedező fogai és *általlátszó* szeme iránt többé-kevésbé közönyösekké lettek a kukuánák, de a lábszárai iránt soha.

Amint tovább haladtunk, Infedusz elmondta nekünk, hogy másik ut is vezet át a hegyeken, észak felé attól, amelyen mi átkeltünk volt, vagyis, hogy egy helyen meg lehet mászni azt a szirtfalat, mely Kukuánaországot a sivatagtól elválasztotta s melynek vonalát a Sába hókupjai szakították meg. Azt is mondta Infedusz, hogy valami két-három évvel azelőtt egy csapat vadász azon az uton szállott le a sivatagba, struccmadarakat keresni, melyeknek a tollait harci fejdísznek használják és igen-igen becsülik. Vadászgatás közben azután az emberek nagyon eltávolodtak a hegyektől és sokat szenvedtek a szomjúságtól. A távolban azonban fákat pillantván meg, feljök igyekeztek, s nagy és termékeny oázisra akadtak, mely néhány angol mérföldnyi területű lehetett s vízben bővelkedett.

Ezen az oázison keresztül lesz jó visszatérnünk, javasolá Infedusz, és mi jónak találtuk az eszmét, mert így meg lennénk kimélve a hegyi ut sanyaruságaitól, és mivel a kíséretünkben volt is néhány vadász, akik el tudtak bennünket vezetni ahhoz az oázishoz, elfogadtuk a javaslatot, annyival inkább, mert a vadászok azt mondták, hogy ők az oázisról más termékeny helyeket is láttak volt a sivatag távolában.

Meg kell itt emlitenem, hogy mind a hárman sokszor tünődünk el azon: hogyan volt az lehetséges, hogy Ignózinak az anyja, kis gyermekkel a karján, ki tudta állani a hegységen és a sivatagon való átkelés veszedelmeit, melyek pedig reánk nézve is majdnem végzeteseknek bizonyultak. Azóta aztán eszembe jutott - és ám vegye az olvasó ezt az ötletet annyinak, amennyit ér -, hogy az elüzlött királyné bizonyosan ezen a második uton indult el, és miként Hágár, elvándorolt a sivatagba. Ha csakugyan így volt, akkor semmi megmagyarázhatatlan nincs többé a dologban, mert hiszen - mint Ignózi maga is beszélt - igen könnyen megtörténhetett, hogy a szegény asszonyt és gyermekét mielőtt végkép kimerültek volna, valami véletlenül erre járt strucc-vadászok az oltalmukba vették s elvezették az oázishoz, onnan pedig lassankint tovább a többi termékeny helyre, úgy, hogy végre eljuthatott Zuluföldre.

Mi, kényelmesen haladva előre, a negyedik nap éjszakán újra ott voltunk annak a hegységnek a gerincén, mely Kukuánaországot a sivatagtól elválasztja. Körülbelül huszonöt angol mérföldnyire voltunk északra a Sába királynő kupjaitól s a sivatag homokos hullámokban terült el végtelenül a szemünk előtt.

Másnap hajnalban embereink elvezettek bennünket egy meredek lejáróhoz, amelyen le kellett mennünk az alattunk kétezer lábnyi mélységben terjengő sivatagba.

Ott elbucsuztunk Infedusztól, ettől az igazi jóbaráttól és edzett vén harcostól, aki ünnepiesen kívánt nekünk minden jókat és majdnem sirt fájdalmában.

- Soha, én uraim, - mondá, - soha az én öreg szemeim tihozzátok hasonlatosakat látni nem fognak. Hej, hogyan kaszabolta Inkubu maga előtt az embereket! Hej, micsoda látvány volt az, mikor Tuala öcsémnek a fejét lecsapta! Gyönyörű volt - gyönyörű! Nem remélem, hogy valaha még láthatok olyat, hacsak boldog álmokban nem!

Nagyon rosszul esett megválnunk az öregtől; Good például annyira meg volt hatva, hogy emlékebe adott neki... mit gondolnak, mit?... egy *monoklit*. (Utóbb megtudtuk, hogy ez másodpéldány volt.) Infedusz el volt ragadtatva, meg lévén róla győződve, hogy ilyen holminak a birtoka tetemesen gyarapítani fogja a tekintélyét, s minekutána több hasztalan kísérletet tett, végre sikerült belecsavarintania az üveget a félszemébe. Valami furcsábbat, mint amilyen ez a vén harcos volt a monoklijával, sohasem láttam. Monokli és párdúcboorkacagány, meg fekete strucc toll nem igen illik össze.

Miután még meggyőződést szereztünk róla, hogy a vezetőink jól meg vannak-e rakodva eleséggel meg vízzel, s miután dörgő bucsu-üdvözlését fogadtuk a Bölényeknek, kezét fogtunk az agg harcossal s lefelé indultunk a lejtőn.

Rendkívül nehéz leszállás volt az, de estére valahogyan csak lejutottunk a hegy lábához, anélkül, hogy baleset ért volna bennünket.

- Tudják-e, mit mondok? - szolt Sir Henry, amint este a tűz mellett ültünk és fölnézegettünk az egymásra tornyosuló szirtekre. - Én azt gondolom, hogy Kukuánaországnál rosszabb helyek is vannak a világon, és úgy találom, hogy boldogtalanabb időket is értem már, mint amilyen az elmúlt egy-két hónap volt, habár különösebbeket soha. Hát önök mit szólnak?

- Én majdnem visszakiváncozom, - mondá Good sóhajtva.

Ami engem illet, én azt gondoltam magamban, hogy minden jó, aminek a vége jó; de egy hosszú élet viszontagságai folyamán bizony soha olyan viszontagságaim nem voltak, mint az elmúlt hetek alatt. Annak a csatának az emlékezetétől még most is meghül bennem a vér, ha rágondolok, ami pedig a kincsesházban történeteket illeti!...

Másnap reggel nekiindultunk a sivatagban való fáradságos utnak, amelyre öt vezetőnk elegendő vizet hozott magával, s éjszakára a nyílt pusztaságban ütöttünk táborn, hajnalban pedig tovább mentünk.

Harmadnap déltájban már láthattuk annak az oázisnak a fáit, melyről a vezetőink szóltak volt s naplemente előtt egy órával ismét fűvön jártunk és folydogáló viznek a locsogását hallhattuk.

XX. *Az elveszett ember.*

És most talán a legkülönösebb dolog következik, amely velünk ebben az egész különös históriában történt, s amely újabb bizonyítéka annak, hogy milyen csodálatosan fejlődnek a világon az események.

Két társamat valamivel hátrább hagyva, nyugodtan ballagtam előre egy patak mellett, mely az oázisból eredve addig folyt, míg a sivatag szomjas homokja el nem nyelte. Egyszerre csak megállottam és dörzsölni kezdtem a szememet... De volt is miért!

Alig tiz ölnyire tőlem, bájos fekvésű helyen, valami fügefának az árnyékában állott egy csinos kunyhócska, amilyen a kaffereké szokott lenni, füből és füzfavesszőből építve, csak hogy embermagasságu ajtóval ellátva, nem pedig méhkashoz illő lyukkal.

- Mi a ménkűt kereshet itt ez a kunyhó? - tűnődtem magamban.

Alig, hogy ezt elgondoltam, midőn az ajtó kinyílt és kibicegett rajta egy állatbőrbe öltözött és óriási fekete szakállat viselő - *fehér ember!*

Azt hittem, hogy napszúrást kaptam. Lehetetlen volt, hogy igaz legyen, amit láttam. Vadász-ember sohasem vetődött még olyan helyre, amilyen ez; de ha idevetődött volna is, semmi esetre sem telepednék meg itt.

Csak bámultam, bámultam, és éppen úgy bámult az a másik ember is.

Ép abban a pillanatban ért utól Sir Henry meg Good.

- Nézzék csak, - szóltam hozzájuk, - fehér ember-e az, vagy pedig én vagyok-e örült?

Sir Henry odanézett és odanézett Good is, mire aztán a nagyszakállu, santa fehér ember egyszerre elkiáltotta magát és bicegve sietett felénk.

Mikor közel ért hozzánk, ájultan esett össze.

Sir Henry egy ugrással mellette termett.

- Nagy ég! - kiáltott föl. - *Ez az én George öcsém!*

A zaj hallatára a kunyhóból másik, szintén állatbőrbe öltözött alak jött elő, puskával a kezében, és futva jött felénk.

Amint engem meglátott, az is elkiáltotta magát.

- Makumazán! - kiáltá. - Nem ismer, bááz? Én vagyok, Jim a vadász! Elvesztettem azt a cédulát, amit a gazdám számára ideadott volt, és már jóformán két esztendeje tengődünk itt.

S a fickó a lábamhoz borult, bukfencet vetve és sirva nagy örömében.

- Te haszontalan gazfickó! - rivalltam rá. - Megérdemelnéd, hogy a gondatlanságod miatt elpáholjanak.

Ezalatt a feketeszakállu ember magához tért és fölkelt s ő meg Sir Henry, látszólag egyetlen szó nélkül, ölelkeztek és csókolóztak egyre. Akármin veszten is össze régente, - erős a gyanum, bár sohasem kérdeztem, hogy asszony miatt történt a dolog, - most nyilván feledve volt minden.

- Kedves jó öcsém, - szólalt meg végre Sir Henry, - már azt hittem, hogy meghaltál. Átkeltem a Salamon-hegységen, hogy megtaláljalak és most itt bukkansz rád ebben a vadonban, ahol úgy fészkelsz magányosan, mint valami vén *aasvögel* (keselyű).

- Mintegy két évvel ezelőtt... - felelt a másik ember olyan habozó hangon, mint aki meglehetősen elszokott a beszédől, - megkísérlettem, hogy átkeljek a Salamon-hegységen, de mikor odaértem, egy nagy kő a lábamra esett és összezúzta, s így aztán sem előre nem tudtam menni, sem vissza.

Most hozzájok léptem én is.

- Adjon Isten, Mr. Neville! - mondtam. - Emlékszik-e rám?

- Nini, nem Quatermain ez, meg Good? Emberek, várjanak csak egy kicsit, már megint szédülni kezd a fejem... Olyan különös mindez, és ha az ember megszűnt remélni, olyan boldog...

Este aztán a tábori tűz mellett George Curtis elmondta nekünk a történetét, mely a maga nemében majdnem olyan nevezetes volt, mint a mienk, s röviden a következőkben vonható össze:

George Curtis nem egészen két évvel azelőtt indult el a Szitanda-králjától a hegység felé. Azt a cédulát, amit utánaküldtem, a jámbor Jim elvesztette és George Curtis csak most hallott felőle legelőször. De a bennszülöttektől kapott utbaigazítások alapján indulva el, nem a Sába kupja, hanem a lépcsőzetes lejtő felé vette útját, amelyben mi legutóbb lejtöttünk. Világos, hogy ez sokkal jobb ut volt, mint az, melyet az öreg Don Silvestra lepingált. A sivatagban George Curtis és Jim sok sanyaruságot szenvedtek, de végre elértek erre a helyre, ahol George Curtis rettentő balesetnek lett az áldozata.

Megérkezése napján ugyanis csöndesen üldögélt a patak partján, Jim pedig mézet szedett valami fulánktalan méhfajnak a fészkeből, mely a part felett emelkedő szirt tetején volt. E művelete közben leválasztatott a helyéről egy nagy szikladarabot, mely gazdájának a jobb lábára esett és összezúzta.

Attól a naptól fogva George Curtis olyan nyomorék lett, hogy teljes lehetetlen volt tovább mennie vagy visszaindulnia, s bele kellett nyugodnia abba, hogy inkább itt fog meghalni ezen az oázison, semhogy kitegye magát a sivatagban való biztos elveszésnek.

Ami a táplálkozást illeti, elég jó dolguk volt, mert lőszerek elegendő maradt, s az oázist különösen éjszakának idején sok vad látogatta a víz miatt. Lőttek vagy kelepccébe ejtettek belőle annyit, amennyi kellett; a husukat megették, a bőrüket pedig, mikor a ruhájuk elnyűtt, gunya gyanánt használták.

- Így éltünk, - végzé George Curtis, - majdnem két esztendeig, mint valami Robinzon és Péntek, váltig azt remélve, bár nem volt hozzá remény, hogy valahonnan bennszülöttek vetődnek majd ide és tovább segítenek innen bennünket. De nem jött senki. Éppen a mult este állapotunk meg abban, hogy Jim engem itthagya, s megkísérli a Szitandia-králjába való eljutást, hogy onnan segítséget hozzon. Holnap kellett volna indulnia; de nekem igen kevés reményem volt ahhoz, hogy valaha még látni fogom. És most te, a világ összes emberei közül éppen te, akiről azt hittem, hogy régesrég megfeledkeztél már rólam, egyszerre előttem teremsz és éppen akkor, mikor legkevésbé gondoltam volna. A legcsodálatosabb dolog ez, aminőről valaha hallottam és a legpáratlanabb szerencse a világon.

Sir Henry azután hozzáfogott az elbeszéléshez és elmondta neki kalandjainkból a legfőbb eseményeket. Késő éjszakáig tartott ez az elbeszélés.

- Istenemre! - szolt aztán George Curtis, mikor megmutattam neki néhány gyémántot, - így hát legalább jutottál valamihez a fáradságodért az én csekélységemen kívül is!

Sir Henry elnevette magát.

- A kincs a Quatermain meg a Good tulajdona, - mondá. - Az alkunkban ki volt kötve, hogy ők ketten osztoznak mindenben, amit esetleg szereznek.

Ez a megjegyzés engem gondolkozóba ejtett s miután Gooddal megbeszéltem a dolgot, közöltem Sir Henryvel, hogy közös akarattal azt kívánjuk, hogy fogadja el a gyémántokból a reá eső harmadrészt, vagy pedig ha nem akarná, akkor ez a harmadrész legyen az öccsée, aki nálunk is többet szenvedett azért, hogy a gyémántoknak birtokába jusson. Hosszas vitatkozás után sikerült őt rábírnunk, hogy beleegyezzék a kívánságunkba; George Curtis azonban csak később értesült a dologról.

*

És most, idáig jutva az elbeszélésben, úgy hiszem, befejezhetem ezt a történetet. Utunk a sivatagon keresztül rendkívül sanyaru volt, főleg, mivel úgy kellett vinnünk George Curtist, kinek a jobb lába nagyon gyöngye volt, de valahogyan mégis csak megjártuk azt az utat, s ha részletezni akarnám, körülbelül ugyanazt kellene leírnom újra, amit már megírtam.

Félévvel azután, hogy visszaérkeztünk a Szitanda-králjába, - ahol érintetlenül találtuk meg a fegyvereinket és egyéb holminkat, nagy bosszuságára a vén tolvajnak, aki csöppet sem örült annak, hogy életben maradtunk; ismét együtt voltunk durbáni kis hajlékomban, ahol most irok és ahonnan ma búcsút veszek mindazoktól, akik gondolatban elkísértek arra a legcsodálatosabb utra, amelyet hosszú, fordulatokban gazdag életemben valaha tettem.

Éppen, amint ez utolsó szavakat leírtam, a narancsfáim közt egy kaffer közeledett felém, hasított botban egy levelet tartva, melyet ép most hozott a postáról.

A levél Sir Henrytől jött s mivel magyarázat nem kell hozzá, közlöm egész terjedelmében, amint következik:

Brayley Hall, Yorkshire.

Kedves Quatermain!

Nem rég megírtam önnek néhány sorban, hogy mi hárman, tudniillik George, Good, meg én, minden baj nélkül érkezünk meg Angolországba. Southamptonban elhagytuk a hajót és Londonba mentünk. Láttam volna csak, hogy Good mindjárt másnap micsoda gavallér lett, gyönyörűen megborotválkozva, pompás testhez álló kabátban, vadonatuji monoklival stb. stb.

Sétálni mentem vele a Hyde-parkba, ahol néhány ismerőssel találkoztam. Tüstént elmondtam nekik a «gyönyörű fehér lábszarak» történetét.

Good nagyon dühös, mert valami rosszakaratu ember kiírta a dolgot egy társadalmi hetilapba.

De hogy a dolgunkra térjek, Good meg én elvittük a gyémántokat egy szakbeli előkelő céghez, hogy megbecsültessek őket; és igazán alig merem önnek elmondani, hogy mekkora értéket mondtak, olyan rengeteg summa az. Azt mondják, hogy természetesen csak hozzávetőleg lehet a becsüket megállapítani, mert az ő tudtukkal ekkora mennyiségben soha sem kerültek még gyémántok a piacra. Úgy látszik, hogy a gyémántok (a legnagyobbak közül valók, egy-két darab kivételével) legtisztább és legfinomabb kövek és minden tekintetben vetekednek a legkitűnőbb brazil gyémántokkal. Kérdeztem, hogy hajlandók volnának-e megvenni a gyémántokat, de azt felelték, hogy az nincs módjukban, hanem azt tanácsolták, hogy lassankint adogassuk el ezeket a drágaságokat, nehogy egyszerre elárasszuk a piacot. A gyémántoknak egy kicsiny részéért azonban száznyolcvanezer fontot ajánlottak.

Haza kell jönnie, barátom, hogy ezekben a dolgokban intézkedjék, kivált, ha minden áron ragaszkodik ahhoz a nagyszerű ajándékhoz, melyet önök ketten a kincs harmadrészével George öcsémnek tenni akarnak.

Ami ugyanis Good barátunkat illeti, őt semmire sem lehet használni. Az egész idejét borotválkozással és testi mivoltának egyéb hiábavaló csinosításával tölti. De ugy hiszem, még folyvást bánkódik Fuláta miatt. Azt mondja, hogy mióta itthon vagyunk, egyetlen nőszemélyt sem látott, aki Fulátához fogható volna, akár alakra, akár az arc kifejezés bájoságára.

Azt akarnám, hogy hazajöjjön kedves öreg bajtársam, és birtokot vegyen itt a szomszédságban. Hiszen ön becsületesen elvégezte a dolgát ebben az életben, sok pénze van, s az én tőszomszédságomban van is egy eladó birtokocska, mely pompásan megfelelne az ön kívánságainak. Kérem, jöjjön haza - még pedig mentül előbb. A kalandjaink megírását befejezheti a hajón is.

Mi senkinek sem akartuk elbeszélni a történetet addig, amíg ön meg nem írja, - mert attól féltünk, hogy senki sem fogja elhinni.

Ha e sorok vétele után rögtön indul, karácsony táján itthon lehet, és számítok reá, hogy az ünnepeket nálam tölti. Good is itt lesz, meg George is, és el fog jönni az ön Harry fia is. (Ezzel reménylem, mégis csak idecsalom önt!) Meghívtam volt a gyereket egyheti vadászatra, és mondhatom, hogy megkedveltem. Higgadt fiatal ember; belelőtt a lábamba, kimetszette a sörét-szemeket s azután azt a megjegyzést tette, hogy lám, milyen jó az, ha vadászaton az embernek orvosnövendék van a kezeügyében.

Isten áldja meg, kedves öregem. Többet már nem mondhatok; de tudom, hogy el fog jönni, már csak azért is, hogy megörvendeztesse

őszinte barátját

Henry Curtist.

U. I. - Annak a hatalmas elefántnak az agyrai, amely szegény Khivát megölte, a nagy csarnokomban diszelegnek, a bölény-szarvak fölött, amelyeket öntől kaptam. Remekül festenek, mondhatom. A nagy csatabárd, mellyel a Tuala fejét lekanyarítottam, az íróasztalom fölött meredezik. Bár elhozhattuk volna a páncélingeket is. H. C.

Ma kedd van. Pénteken indul egy gőzös, és én valóban azt hiszem, hogy a szaván kell fognom Curtis barátomat s át kell vitorláznom Angolországba, ha másért nem: hogy Harry fiamat láthassam, és kinyomtathassam ezt a könyvet, mert nem szeretném a dolgot másra bízni.

Vége.